

K. NOREL
DE CARRIÈRE VAN
NANNE VIJN

DE CARRIÈRE VAN
NANNE VIJN

DE CARRIÈRE VAN
NANNE VIJN

DOOR K. NOREL

Zeger Vijn heeft moeite om met paard en kar door de nauwe straten van het stadje heen te komen. Het deunt van menschen, de hoempa's van de muzikanten dreunen en jong volk danst rondom een koppel fiedelaars. Palingventers probeeren met grof keelgeluid de krijschende stemmen van kooplui uit de groote stad te overschreeuwen. Uit de bierhuizen walmt rook en dranklucht, en drenst de deun van een pierement. Het lawaai maakt Bles schichtig. Brooddronken jongens springen voor de tilbury, slaan het paard op zijn sidderende huid, en hoonen: „Ha, daar heb je Lady Bond; hij rijdt zijn eererondje.”

Nerveus rukt het paard aan de teugels; de kleine ooren gaan schichtig op en neer. Vijn moet de teugels strak houden om ongelukken te voorkomen. Als hij eerst maar uit de binnenstad vandaan is. Hier is al het volk bijeengestroomd in de uren tusschen draverij en vuurwerk.

Er vliegt een serpentine over de paardenkop; een trompet tettert aan zijn ooren. Het dier steigert, maar Zeger's vuist drukt het weer neer. Schuim is bij zijn bek, zweet dampt van zijn rug. In 't licht van de lantaarns zie je de wasem opslaan.

In de buitenwijken gaat het beter; daar nemen lawaai en gedrang gelijkelijk af. Maar kalm wordt het paard eerst als het de brokkelige muren, het restant van de oude stadspoort, voorbij is, en zijn hoeven het grind van de macadamweg op doen spatten.

Hier, op de zeedijk, haalt ook Zeger ruimer adem. Hoe kunnen de menschen leven, vraagt hij zichzelf, achter de begrenzing van de wallen, in de beklemming van een nauwe straat? Hoe kunnen ze het harden bij een volte als daar nu heerscht? Hoe kunnen — grooter wonder nog — boeren, boeren als hij, voor hun genoegen naar zoo'n draverij gaan? Wat voor vreugde vinden zij in het gejakker van de paarden deze middag, in het gepaf van het vuurwerk straks, en vooral in het geslenter in zoo'n volte als daareven?

Hier buiten is de rust van een mooie Septemberavond; hier is de ruimte van Gods schepping. De maan staat boven een kalme zee. Ze trekt een pad van vloeiend, levend zilver van de kim tot aan de dijk, en weerszijds van dat lichtend pad is

de zee een mat glanzende plaat van gehamerd tin. Aan de andere kant van de dijk is de polder, wijd en vlak. Oneindig schijnt deze ruimte in het flauwe licht. Aan Vijn's linkerhand verliest de vlakke zich in de horizont; linksachter is, als een zwarte streep met een karteling van torens, de Streek. In het noorden teekenen zich vaag een paar donkere contouren af; de silhouetten van een boomgroep en van een eenzaam stelpdak. Polder en zee strekken zich uit onder een hemel van blauw email met de gouden spikkels van de sterren en het stille licht der maan.

Bles loopt in een kalme draf. Zijn kop deint in een langzaam rythme, de bruine rug schommelt onder de leidsels. In vaste cadans slaan de hoeven in het grind. Telkens hoor je één hoefslag anders dan de andere. Het ijzer van de rechterachterpoot zit los.

Zeger Vijn keert terug van een bezoek aan zijn zwager.

„En wat zeg je ervan?” heeft deze gevraagd, nadat hij hem zijn nieuw kantoor heeft laten zien en het groote pakhuis, dat juist gereedgekomen is, een pakhuis met vele zolders, alle volgetast met zaad.

„Het is groot,” heeft Vijn geantwoord.

Later is hij bij zijn zwager en zijn zuster thuis geweest, in het groote patriciërshuis dat zij betrokken hebben, nadat de boerderij gesloopt is, om plaats te maken voor de nieuwe pakhuizen en kantoren. Het is een huis, voorheen bewoond geweest door groote kooplui. Dat was in de tijd toen de stad een uitgebreide handel dreef op de Levant en de Oriënt. De handel is verdwenen, de groote scheepvaart en de groote visscherij zijn teniet gegaan. En de rijke koopmansstand is verarmd. Het groote huis is bewoond geweest door lieden, die teerden op de schatten van het verleden, totdat ze waren opgeteerd. Nu wordt het opnieuw door een groot koopman bewoond, een man, die de stad weer verheffen zal uit haar verval door het vestigen van nieuwe handel. Die man is zijn zwager, en vroeger was die zwager net zoo'n boer als hij, Zeger Vijn.

Breed en statig is het front van dat patriciërshuis met zijn vele ramen en zijn rijk bewerkte deur; van marmer zijn de gangen, hoog en ruim de kamers. De wanden zijn bedekt met kostbare gobelins, de schoorsteenboezem is een schilderij, aan de zolde-

ring is snijwerk en verguldsel. Er is veel kristal in de kamers, veel mahonie en trijp. De dikke tapijten hebben warme kleuren. „Het is schoon,” heeft Vijn tegen z'n zuster getuigd. „Wat heeft de Heere jullie rijk gezegend.”

Maar onder het avondeten in de eetkamer, met de eikenhouten lambrizeering en Delftsch blauw aan de wand, heeft Zeger zijn wenkbrauwen samengetrokken. De toon van de kinderen was anders dan hij thuis gewend is. Ze spraken van wereldsche genietingen; ze waren vol van het feest van de dag. Je kon merken dat ze vrienden uit heel andere kringen hadden.

Na het eten, toen Zeger met z'n zwager en z'n zuster samen was, heeft hij daarop geattendeerd.

„Is er geen groot gevaar voor afdwaling?” vroeg hij.

Wouter Schenk nam het licht op. „Gevaar? Natuurlijk, overal is gevaar. Maar dit is niet zoo erg. Laat de jongelui het leven kennen, ook van een andere kant dan wij. Dat maakt hen sterk. Op het dorp zijn ze soms zoo erg op zichzelf, zoo bang voor aanraking met anderen, zoo stijf.”

„Beter te stijf dan te slap,” antwoordde Zeger. „Onze kinderen moeten blijven in de oude paden en zich niet vermengen met de wereld.”

„Waar blijf je dan met het „zoutend zout”, waar je altijd van spreekt,” vroeg Wouter daarop. „Je was immers opgetogen toen Nanne naar Amerika ging; toen wij hierheen verhuisd zijn. De Christenen moeten de wereld vervullen, zeg je. Daarbij past niet dat wij ons afsluiten.”

„Daarbij past dat wij ons als Christenen gedragen!” zei Zeger streng. „Niet dat wij afglijden.”

„Dit is geen afglijden,” antwoordde Wouter toen geraakt. „Als onze kinderen met anderen omgaan, als ikzelf vrienden heb in andere kringen, dan laten wij ons licht schijnen onder de menschen en dan gewinnen onze jongens aan een omgang, waardoor ze sterker worden.”

Het gesprek is afgebroken doordat een knecht van Wouter was gekomen met paard en wagen van Zeger Vijn. De boer heeft afscheid genomen van den koopman. Vriendelijk en goed was dat afscheid. Maar Zeger heeft toch het gevoel gehad alsof er afstand was gekomen tusschen hem en zijn zwager, en tusschen zijn zuster en hem zelfs ook.

Was dat de afstand tusschen de stad en het dorp?

Zeger denkt daaraan terwijl zijn oogen over dijk en polder dwalen. Er is een scherpe scheiding tusschen het dorp en de wereld. Aan heel deze lange dijk, waarover Bles nu reeds een uur lang voortdraaft, staat geen enkel huis. De vlakke polder, bij het maanlicht totaal niet te overzien en zelfs bij dag nauwelijks met de blik te omvangen, is even leeg en eenzaam als deze dijk. Daar staat geen huis en daar woont geen mensch. En aan de andere zijde sluit de hooge zeedijk het dorp volledig af. De dorpelingen leven hun eigen, afgesloten leven. Hij, Zeger Vijn, komt een enkele maal in de stad, doordat hij eigen gerij heeft, maar er zijn velen, die in jaren het dorp niet uitkomen.

Sommigen klagen over deze eenzaamheid. Ze vinden het leven op het dorp eentonig. Wouter Schenk heeft vandaag nog tegen Vijn gezegd: gelukkig dat ik uit die negorij vandaan ben. Hier is tenminste wat leven en vertier.

Zeger Vijn acht de eenzaamheid goed. Hij is dankbaar voor deze scheiding tusschen het dorp en de wereld. Waar elders in Noord-Holland is het geloof der vaderen bewaard gebleven zooals hier? Het is een vreugde voor het dorp om op de rustdag naar Gods huis te gaan. Dan komen de menschen uit alle landpaden naar de dijk, dan klimmen ze uit alle onderdijksche huisjes naar omhoog. Sommigen gaan per rijtuig, de meesten loopen. Op de dijk vormt zich een lange file, eerst ijl, maar al dichter, hoe meer ze de kerk nadert. En in die kerk zit al het volk vergaderd. Het is een simpel gebouw, een groote holle bak, met kale banken en een plompe preekstoel. De Belgische lampen met hun breede ijzeren kappen hangen aan dikke ijzerdraden aan de zoldering, en in de kap is het een wirwar van trekstangen van welke de roest door de verf heengewoekerd is. Schoon is de kerk niet. Ze is ver verwijderd van de weelde, waartusschen Vijn vandaag vertoefd heeft in de woning van zijn broer. Maar ze is het Huis Gods. Stroomen van levend water worden hier elke Zondag uitgegoten, en de Noorddijkers drinken het water begeerig, ofschoon het wordt gebracht in aarden vaten. De dominee met de witte baard en de zachte blauwe oogen is geen geleerde. Hij is ook geen redenaar; hij is een herder. Hij spreekt van de liefde van Christus; hij noodt de gemeente altijd weer om Zijn juk op de schouders te nemen

en Zijn lichte last te dragen. En tegen het eind van elke preek gaan zijn zachte oogen schitteren, gaat zijn geheele wezen glanzen. Want dan spreekt hij van de heerlijkheid, die zijn ziel vervult en noodigt hij de gemeente: Komt tot uw Heiland, toeft langer niet! De gemeente eert hem om zijn toewijding en heeft hem lief om zijn vroomheid. Elke dag dwaalt hij langs de dijk, om 't even of de zomerhitte brandt op de onbeschutte kruin of dat Novemberstormen gieren en de zee brullend breekt op de basalten glooiing, zoodat een zoute regen hem in het gezicht slaat. Hij daalt langs glibberige schapenpaadjes naar beneden. Tastend zoekt hij op donkere avonden zijn weg op de smalle landwegen tusschen breede slooten. Hij klopt op de deuren van de kleine woningen, die tegen de dijk verscholen staan en op de breede deuren van de hoeven. Hij klopt op de deur van alle harten. En niet enkel in de kerk zoeken de Noorddijkers de dingen die boven zijn. Op lange winteravonden zitten de mannen van het dorp gebogen over dikke boeken. Zij lezen Brakel, en Smijtegelt, ze lezen Bavinck en Kuyper. Zoo doen de ouderen, en de jongeren doen niet anders. Zij leeren reeds vroeg te graven in de eeuwige schatten. Ze leeren psalmen zingen bij het harmonium, dat in elke kamer tegen de geverfde wanden staat. Hun huizen zijn vaak vervuld van psalmgezang, en over hun landen ruischen de liederen Davids, gelijk eertijds door de velden van Efratha. Naar het gevoelen van Zeger Vijn zijn de vreugden van het dorp niet alleen van hooger gehalte, maar zijn ze ook rijker dan die van de stad. Want daar vergaapt men zich aan hollende paarden en draait en zwaait men om een pierement.

Eindelijk is de tilbury tot aan het dorp gekomen. Onder aan de dijk staan de kleine woningen. Het is, hier van de hoogte gezien, net speelgoed. In het matte maanlicht zie je de witte dak- en raamlijsten afsteken tegen het donker van de groene houten geveltjes. De huisjes staan in de schaduw van de machtige dijk, alsof die hen beschermen moet. De dijk doet dat metterdaad! De dijk beschermt het dorp tegen watervloeden. Hij beschermt de huisjes tegen de wind, die bulderend en gierend over de dijkkruin fluiten kan. Het water kan de huisjes niet genaken en de wind jaagt er hoog over heen. De dijk is de dam, die het dorp beschermt tegen alle wereldstormen.

Hier is de kluft. Voorzichtig laat Zeger zijn paard het steile pad afdalen. De leidsels houdt hij strak; met zijn been op het achterwerk van het dier houdt hij de wagen tegen.

Eenmaal beneden vindt het paard vanzelf het landpad wel. Het ruikt de stal. De kop gaat hooger. Bles hinnikt. Hij rekt z'n pooten. De rug hobbelt sneller, vlugger slaan de hoeven, het losse ijzer tinkt luider.

Daar ligt de hoeve. Boven een kring van boomen steekt de pyramide van het stelpdak uit. De brug voor het erf is hoog, dat erf maar klein.

Het slaan van de hoeven op de brug en het ratelen van de wielen op het pad doet een jongen naar buiten komen.

„Zal ik aftuigen, vader?” biedt hij aan.

„Goed,” antwoordt Vijn.

Terwijl z'n zoon het paard naar stal brengt, schuift Vijn de tilbury in de schuur. Dan kijkt de boer in de koestal en verder gaat hij na of alles goed gesloten is. Buitenom wil hij naar het woonhuis gaan.

Achter op het erf staat Nanne. Hij kijkt over de polder naar de stad. Daar is vuur in de lucht. Slangen schieten omhoog. Lichtkogels ontploffen in kleurige sterren. Het is een schitterend lichtspel. De hemel kleurt groen, daarna blauw en eindelijk rood. Scherp gelijnd staat tegen die roode gloed de toren. Nanne wordt niet moe ernaar te kijken. Zijn oogen schitteren begeerig.

„Prachtig, vader!” prijst hij opgetogen, wanneer Vijn naast hem is komen staan.

Vijn geeft geen antwoord. Hij staart ook in het licht.

„Zoo, vind jij dat mooi?” vraagt hij eindelijk.

De jongen is verbaasd over de toon van die woorden. „U dan niet, vader?” vraagt hij. „Dat vuur en dat licht!”

„Het is de wereld, jongen,” zegt z'n vader. Dat rood is voor Vijn de vuurgloed van de wereld en de zwarte vinger van de toren daarvoor is een waarschuwing van God.

Is dat de wereld, dat? Nanne huivert licht. Vader bidt alle dagen dat zij de wereld mogen vlieden. Het zet een domper op de vreugde die hij in het lichtspel had. Terwijl ze samen naar binnen gaan, kijkt Nanne nog eens om, min of meer schuw nu, en toch niet zonder verlangen.

In de lage, ruime kamer verwelkomt Naatje haar man met koffie en brood. Maartje draagt voor vader de pantoffels aan. Op haar vaste plaats op tafel ligt de krant te wachten. De meisjes naaien of breien, de jongens lezen. Bij Nanne's plaats ligt een open Bijbel naast een schrift. Het gouden licht van de petroleumlamp valt op de kring. Het glanst in het blonde haar van de gebogen hoofden; het geeft een weerschijn in het gladde hout van de gewreven tafel en in de glanzende verf der houten kamerwanden.

„Hoe was het ginder?” informeert zijn vrouw.

„O, best, de complimenten,” antwoordt Vijn. „Ze hebben het rijk, erg rijk. . . . En tóch — zijn blik weidt door de kamer als hij dit eraan toevoegt — tóch zou ik niet willen ruilen. Wij zijn rijker dan zij.”

„En hoe was 't in de stad?” vraagt Willem. „Drukte?”

„De stad?” Vijn's oog wordt donker. „Een heidensch spektakel. Dat getetter van die muziek, en dat gejang van al dat volk. Ik was dankbaar dat ik er goed en wel tusschen uit was.”

Nanne staart in de lamp en bijt op z'n pen als zijn vader dit zegt. Volte en muziek, paarden en vlaggen, vuurwerk. Is dat allemaal verkeerd? Is dat zonde? Terwijl hij in de gele vlam staart ziet hij de paarden rennen, en de vlaggen wapperen; hij hoort de muziek. Het is de wereld, zegt zijn vader. En dat hij daarnaar verlangt ligt aan zijn zondig hart. . . . Nanne wordt warm; beschaamd buigt hij zich over zijn Bijbel.

De vlegels slaan in een vlot rythme op het stroo. Zeger slaat voor en zijn beide jongens volgen. Het stof wolkt op uit het droge stroo en de erwten spatten omwijd.

Klop, klop, klop. . . . zoo gaan de vlegels. Zij rijzen en dalen. De korte knuppels slaan telkens op en neer.

Vijn's vlegel klopt het regelmatigst. Niet te hoog op, een strakke boog en dan weer krachtig op het stroo. De jongens hebben de slag nog niet zoo goed te pakken. Ze laten de knuppel schokken aan het touwtje. Soms zijn ze even uit de maat.

Maar wat kun je anders verwachten van jongens die nog maar kort van school zijn?

Vijn is tevreden over zijn zoons. Vanmorgen hebben ze een bed boonen mee omgedaan. Rijp en vol was de vrucht; de peulen stonden op springen en het loof was geel geworden. Ze hebben die oogst opgetast tot een stevige schans. Als daar de wind een paar dagen doorheen speelt is de schans kurkdroog, en dan kunnen ze de inhoud dorschen, net als ze dat nu deze erwten doen.

„Stop!” zegt Vijn opeens. „Het is melktijd.”

De jongens schijnen niet eens ingenomen met dit einde van het werk. Het ging zoo goed en vlot. Er staan nog zooveel schansen op het veld. Die moeten allemaal gedorst vóór de najaarsregens komen. Een bouwer moet geen koeboer wezen, zeggen de menschen in het dorp, en Willem en Nanne Vijn zeggen hun dat na. Ze hebben eigenlijk het land aan melken. Veel liever zijn ze op de bouw: aardappels poten in het voorjaar, zaadplantjes uitzetten later, schrapen, rooien, het zware werk in mosterd en karwij, of dorschen, zooals nu: met de zon op je rug, staande midden in het wriemelende stof, en alsmaar kloppen met je vlegel op het stroo, daar leeft een tuinder in, niet bij de koeien. Overal gaat de ploeg in het groenland. En naarmate het aantal koeien mindert, groeit het aantal menschen in het dorp. De koestallen raken leeg, maar de huizen raken vol. En er komen ieder jaar meer huizen bij. Onder aan de dijk is alles volgebouwd. Nu zijn de landpaden en de werven aan de beurt. Vroeger lagen de hoeven, breed en koninklijk, op verre afstand van de dijk. Daar woonden de boeren en aan de dijk

de knechten. Nu dringen de kleine huizen al dichtër naar de hoeven op. De hoeven krijgen het benauwd. En sommige boeren krijgen het ook benauwd. Want in die huizen wonen noch boeren noch knechten: daar woont een nieuwe stand. Tuinders, vrije tuinders. Ze hebben vaak minder dan een bunder land, maar ze zijn eigen baas.

De oude Willem Vijn, bij z'n leven, heeft die tuinders wel eens met een scheef oog aangekeken. Er zullen heeren zijn en knechten, staat in de Bijbel. Deze menschen zijn nòch heer, nòch knecht. Het zijn knechten, die willen gaan als heeren.

Zijn zoon Zeger heeft er anders over gesproken. „De tuinderij is een zegen voor ons dorp. Hier kunnen straks driemaal meer menschen wonen en ieder zal een boterham verdienen. Wij moeten het de arbeiders niet misgunnen, als zij wat meer kunnen worden dan ze altijd geweest zijn.”

Vader Vijn wou dat toen niet aannemen. „Ze dringen ons aan kant op die manier,” pruttelde de oude boer. Maar hij is anders over de tuinderij gaan denken, toen hij een paar stukken land aan zoo'n tuindertje verkocht. Het waren afgelegen lapjes grond, eigenlijk verloren hoekjes van zijn bedrijf. En hij maakte er best geld voor. Toen is hij opeens een volle slag omgedraaid. Als de tuinders hem *die* prijs betalen wilden, konden ze aanstonds nòg duizend roeden van hem krijgen.

Zeger moest hem lachend waarschuwen: „Vader, nù laat je je waarlijk verdringen. Wees voorzichtig met verkoopen.”

Al spoedig daarna is Willem Vijn gestorven en toen kreeg Zeger het spul in handen. Hij heeft nog wel eens een paar stukjes grond verkocht. Tien bunder tuingrond is zóóveel meer dan tien bunder grasland, dat dit wel kon. Maar op een bepaald moment heeft Zeger er een punt bij gezet. Vier jongens had hij. Hij moest om die jongens denken voor het geval ze, groot geworden, voor zichzelf wilden beginnen.

Nu is het melkenstijd. Het stroo wordt aan kant gewerkt. Op het donkere zeil glanzen, tusschen stof en piksel, helderbruin de erwten.

Willem kan dit werk verder wel afmaken. Nanne zal met vader samen gaan melken.

Het melkgerei staat al klaar op de stoep. Nanne zet de emmers en bussen, die Mijntje blinkend heeft geboend, in de schuit

en stoot af, terwijl Zeger de mast opzet en het zeil met de spriet omhoog werkt, zoo hoog als hij het krijgen kan.

Het zeilt goed in zoo'n veldschuitje. Bij een kleine koelte snijdt de steven al door het water van de breede polderslooten, zóó dat het ruischt bij de plecht en zich een kolk boort achter het roer; een stevige hekgolf loopt mee, rukkend aan de slecht-beschoeide wallen.

Nanne stuurt; Zeger zit met zijn rug tegen de mast. Hij heeft een zak om de schouders geslagen. 't Is prachtweer, maar in September is het toch altijd frisch op het water, en hij is warm geworden bij het dorschen in de zon.

„Nanne, doe jij ook wat om.”

„Ja, vader.” De jongen hangt ook een zak over zijn leden.

Zoo'n zeiltocht naar het koeienland is haast het eenige oogenblik van rust voor hen. In deze drukke herfstdagen, in deze tijd van oogsten en dorschen, is het aanpakken van de morgen tot de avond. Trouwens, ook in tijden dat het werk minder drijft, kan Vijn moeilijk stil zitten. Hij moet altijd wat om handen hebben, en van zijn jongens kan hij ook niet hebben, dat ze niets doen. Werken en leeren, dat is zijn wachtwoord. Op het ijzeren hek op de brug voor z'n boerderij heeft hij de spreuk van Sint Aldegonde laten aanbrengen: Repos Ailleurs, — elders de rust.

In de schuit evenwel moet je wel wachten. Dat is goed. Dan kun je zien hoe schoon de polder is en overdenken de genade Gods, die je een plaats in dit land van melk en honig heeft bereid.

Zie het riet, oprijzend uit het water, met zijn bruine pluimen en breede bladeren, dat altijd buigt en wuift. Zie de kool te veld staan, bleekgroen of blauwachtig rood, in lange rechte gelederen, als soldaten bij een parade; dikke soldaten met ronde buikjes. De bloemkool heeft haar blommig hart verborgen tusschen uitgespreide bladeren. Lange banen karwij, mosterd en blauwmaanzaad strekken zich uit. Het is een bonte wisseling van groen en geel. En de bloemen geven kleur. Ha, dat bloemzaad, dat de polder verovert. Hier ligt een baan asters, rood en wit; daar kampen de afrikaantjes met goudsbloemen en oostindische kers, wie het feestelijkst oranje zal vertoonen; ginder vlamt het helle rood van salvia. Het is een mozaïek van kleuren,

rijk als de regenboog. Deze polder is in de herfst een tuin, zoo pralend en met zulk een rijke kleurschakeering als zelfs de Koningin bij haar paleis niet schooner hebben kan, meent Vijn. Ze meren aan het koeienland, waar het vee al staat te wachten op de melkers. Het spantouw kan zoo om de pooten. Zeger vat, met de emmer tusschen de knieën, de spenen, en forsche speten resonneeren op de bodem van de emmer.

Zeger Vijn kan de tegenzin van zijn jongens en van het volk in het dorp tegen de melkerij niet best begrijpen. Natuurlijk, het valt wel eens lastig als je volop aan het werk bent om er uit te breken. Maar is het geen mooie afwisseling ook? En is het niet de moeite waard met dieren, met levende wezens, om te gaan?

De boer schurkt zijn hoofd tegen de koeienhuid. Behaaglijk snuift hij de geur in van het dier en van de warme melk. Zijn handen gaan snel, in de gewende beweging van knijpen en trekken tegelijk, open en dicht om de vette spenen. Twee fijne witte stralen kruisen elkander immer weer boven de emmer. Straks, bij het begin, was het geluid van de melk in de emmer als het doffe roffelen van een trom. Nu melk op melk stuit, gaat dat over in de klank van een trompet. De witte wolk van schuim in de emmer stijgt tot eindelijk de speten dunner worden. Dan werkt Zeger de heele uier nog eens na.

Bij de schuit staat Nanne zijn emmer te leegen. Traag vloeit de melk door het linnen van de zeef. De jongen staart naar het zuiden, waar de stad ligt: een donkere krans van boomen met in het midden, daar hoog boven uit, de lange pilaar van de Zuidertoren.

Gisteravond was die toren een zwarte cenotaaf tegen het rood van de verlichte hemel. Gisteravond was daar een veelkleurige sterrenregen. Er reden vurige wagens door de lucht. Was dat nu verkeerd, zondig? Maar zóó had hij zich altijd voorgesteld, dat Elia met vurige paarden en een vurige wagen ten hemel was gevaren. Waarom was dit nu verkeerd?

„Schiet ereis op, Nanne. Wat sta je daar te teuten.”

Nanne springt opzij om zijn vader bij de bus te laten. Zijn emmer was allang leeg.

Hij duikt onder een andere koe, en hij zit zoo, dat hij juist het oog heeft op de stad. Zoo vredig ligt ze daar in haar krans van dicht geboomte met de toren er midden boven uit. Het is zoo

gezien precies een groote kerk, meent Nanne.

Terug van het melken hanteert Vijn de kloet. Hij laat de vaarstok door zijn handen glijden. Met een tjoemp duikt de kloet in het water en snel palmt de vaarder hem door voor nog een laatste stoot. De schuit duikt op van die forsche duw en schiet vooruit, terwijl Vijn de stok weer ophaalt uit de weeke bodem om haar na een zwaai opnicuw in het water te laten plonzen.

„Wil ik varen, vader?” heeft Nanne aangeboden. Hij kan het wel; van klein kind af heeft hij in de schuit verkeerdt. 's Morgens, op weg naar de bouw, als Vijn nog wat heeft te ordenen aan het gereedschap of aan 't plantgoed, laat hij de jongens wel eens varen bij tegenwind. Maar nu zit er een volle dag op. Nanne is in touw geweest van vanmorgen zes uur af. Je mag je jongens best laten werken, maar te veel van ze vergen mag je niet. Vijn vaart zelf.

Thuis staan de boterhammen op tafel. Op ieder bord een fiksche stapel.

De sneden zijn driemaal zoo dik als Vijn ze gister bij zijn zuster heeft gegeten. Er zijn geen vorken en geen vingerdoekjes. Naatje heeft nog nooit een schoteltje hors d'oeuvres klaargemaakt, en van fruit na weet men niet.

Maar het brood is eigengebakken; de boter zelf gekarnd, en het spek is van het varken dat verleden winter in de kuip is gegaan.

„Wil je wel gelooven, vrouw,” zegt Vijn met volle mond, „dat deze boterham tien parten lekkerder is dan die van gister bij Wouter en Marijt, en dat ik vandaag bij het melken veel meer in mijn schik was dan gister op het uitje?”

„Oost west, thuis best,” glundert Naatje bij het complimentje. Nanne zet zijn jonge tanden in een dikke plak brood met spek. Deze boterham smaakt waarlijk lekker. Maar liever melken dan zoo'n uitje naar de stad? Meent vader dat nou, of zijn groote menschen zóóveel anders dan een jongen?

Vandaag is Wouter Schenk bij Zeger Vijn te gast. De zaadhandelaar heeft uitbetaling gehouden op het dorp, zooals hij dat alle jaren tegen Kerstmis doet. Hij is gekomen met paard en rijtuig; met een koetsier op de bok en een klerk naast zich in het rijtuig, een zak vol geld heeft hij meegebracht. En in de herberg, waar hij is uitgestapt, zijn na hem de tuinders gekomen. Schenk zat achter een tafel met een dikke portefeuille en veel stapels zilver voor zich. De klerk heeft namen en cijfers gelezen en de handelaar heeft uitbetaald. In dat opkamertje van de herberg hooren de tuinders ieder jaar wat hun arbeid van een jaar heeft opgeleverd. Zij hebben gezaaid, gewied, geoogst en de opbrengst van hun land naar het zaadpakhuis gebracht. Schenk heeft bepaald, wat hij ervoor zal geven. Met Kerst hooren de tuinders dat en ontvangen zij hun geld. Een enkele maal fronst zich een voorhoofd; eens heeft een teler gezegd, dat hij zoo niet langer wou: afhankelijk wezen van wat de handelaar hem voor zijn zaad beliefd te betalen. Maar doorgaans strijken de tuinders bedaard hun geld op, zonder complimenten. Zij zijn zeer gelijkmatig van natuur. In tegenspoed geduldig, in voorspoed dankbaar, staat in hun catechismus. Maar ze uiten hun dankbaarheid alleen in psalmgezang en in een extra-gift in de collectezak en ze klagen hun tegenspoed alleen in hun gebed aan God.

Vijn was ook in de herberg. Hij heeft, gelijk de andere tuinders, op z'n beurt gewacht. Net als zij heeft hij een sigaar opgestoken uit het kistje van den koopman en het ontvangen geld laten glijden in de achterzak van zijn zwarte jas. Uitbetalingszaken worden in de herberg gedaan of je familie bent of niet. Maar toen de laatste tuinder z'n geld ontvangen had, is Vijn bij Schenk in het rijtuig gestapt en samen zijn ze naar Repos Ailleurs gereden.

Het was een barre rit. Na een paar dagen vorst was de wind die dag naar het westen omgeloopen en nu regende het. Op de weg lag een laag ijzel. De paarden waren op scherp gezet, maar de wielen sloegen door op het gladde ijs en soms gleed de wagen gevaarlijk af naar het steil talud van de hooge dijk. Tweemaal stond hij dwars over de weg en eens gleden de rechterwielen

van de kruin. Toen moesten allen uitstappen om het geval weer op de weg te helpen.

Schenk wou bij dit weer maar doorrijden naar huis. Wie weet wat het straks nog werd en hoe zou hij bij zoo'n weg in donker kunnen rijden?

Maar Zeger hield hem van dat plan terug. Het dooide stevig door bij deze regen; vanavond zou de weg wel beter zijn. En Naatje zou het hem nooit vergeven als hij de gastdag in het water loopen liet.

Toen is Wouter toch maar meegegaan. Maar dat laatste eindje van de dijk naar de hoeve heeft voeten in de aarde gehad. Het rijtuig moest de gladde kluft neer. De paarden hingen in de broek en aan ieder wiel een man. Zoo zijn ze naar beneden gegleden. Hijgend en zweetend, ondanks de kille kou, moe en hongerig na de lange morgen, kwamen ze op Repos Ailleurs, waar de tafel al gedekt en Naatje op de uitkijk stond.

De aardappels dampten op de schotel en het kommetje vet stond daar midden in.

Naatje wou voor Wouter vet op zijn bord scheppen, maar hij wees dat af. „Ik ben ook boer geweest, hoor.”

Zijn vader heeft net zoo'n plaats gehad als deze is; daar was ook een kamer met geverfde wanden en een lage zoldering. Hij vindt het gezellig weer eens in deze oude omgeving te verkeer en net als de anderen doopt hij zijn aardappelen in het gemeenschappelijk kommetje midden in de schotel.

„Hè, snaartje, dat smaakt!” prijst hij zijn schoonzuster. „Wil je wel gelooven, dat ik dit liever heb dan de liflafjes in een hotel in Londen of Parijs.”

„Zal wel,” doet Naatje ongelooft. Maar de loftuiting doet haar toch goed en het zint Zeger Vijn dat zijn zwager, ondanks de weelde, waarin hij tegenwoordig leeft, zoo gewoon gebleven is en zich bij hen zoo heelemaal op zijn gemak voelt.

Als Schenk vertelt van zijn reizen naar Engeland en Frankrijk en zelfs naar Rusland en Amerika, luisteren allen met aandacht, en Nanne's oogen schitteren. Die groote wereld! Hij zou mee willen reizen. Hij zou in Berlijn en New-York willen zijn. Hij zou koozman willen wezen. Ach, hij is boer. Hij is een zoon van Zeger Vijn. Amper mag hij in de stad komen!

Na het eten zitten Zeger en zijn vrouw met hun gast in de

mooie kamer. Zeger wil de sigarenbeker van de kast nemen, maar de handelaar houdt hem z'n koker voor. „Nee zeg, laat ik nu eens tracteeren.”

„Dat zijn andere dan van de vijf!” prijst Zeger als hij opgestoken heeft en behaaglijk de rook insnuift.

Naatje informeert hoe het thuis gaat, met Marijt en met de kinderen.

„Het gaat goed, dank je,” zegt Schenk daarop. „Met de kinderen ook. Nou ja. . . . ieder heeft wel eens wat.”

„Is er dan wat?” vraagt Naatje.

Schenk wil er liever niet over praten. „Och. . . . 't is eigenlijk niets. . . . misschien maak ik me voor niets ongerust. . . . Ze zijn eigenlijk nog kinderen. . . .”

„Een vrijerijtje soms?” mengt Zeger zich er in.

„Ja. . . . m'n oudste. . . . Joost. . . . Hij sjouwt met een meisje.”

„Als dat het ergste is?” lacht Vijn. „Daar kon je zelf ook vroeg mee terecht. Hoe oud is ie?”

„Achttien.”

„Hm, rijkelijk jong. Maar als het nou goed is. . . .”

„Dat is het juist,” tobt Schenk. „Het is een kind van ander slag. Een goed kind, hoor. . . . daar niet van. Een net meisje. . . . maar van de overkant. . . . je begrijpt.”

Ja, Zeger begrijpt. Dat is een kwaad ding. Twee gelooven op één kussen, daar slaapt de duivel tusschen, zegt een oud rijmpje. Hij herinnert zich het gesprek, een poos geleden al, toen hij voor het eerst in zijn zwagers nieuwe huis was, en knoopt daar een gevolgtrekking aan vast. „Heb jij,” vraagt hij op den man af, „hier nu zelf geen schuld aan?”

Schenk kijkt verrast op. „Schuld? Ik? Wat denk je van me?” Hij is verontwaardigd.

„Je jongens hadden *toen* vrienden uit die kringen,” zegt Vijn bedaard. „Nù een meisje. Het een hangt aan het ander, zou ik denken.”

Het verband dat Zeger legt treft Schenk niet aangenaam. „Een vriend is heel wat anders dan een meisje. Je hoeft de menschen niet te *trouwen* al laat je ze niet links liggen! Maar och. . . .” schudt hij de moeilijkheden van zich af, „wat haal ik me toch een muizenissen in het hoofd. Ik heb zeker te lang zitten suf-

fen vanmorgen op de rit hierheen. Hoe oud zijn ze? Zeventien en achttien. Kinderwerk is het. Het zal vanzelf wel overgaan."

„Ik help het je hopen," wil Vijn troosten, maar de manier waarop hij het zegt is niet opbeurend. In de toon zit iets van: zie je wel, dit heb ik wel gezegd.

Schenk brengt het gesprek op een ander onderwerp. Hij heeft het land dat hij dit aangeroerd heeft. Hij wist immers wel welke ideeën op dit punt in het dorp heerschen en hoe graag Zeger zijn stokpaardje rijdt.

Na de sigaar stapt Schenk weer op. De weg is aardig doorgedood en hij wil liever niet te laat thuis zijn.

„Goeie reis en wel thuis," wenscht Vijn, als Schenk weer in zijn wagen is gestapt.

„De groeten aan Marijt!" geeft Naatje mee.

De paarden trekken aan. Terwijl de wagen wegrolt wuift een hand achter het portierraam.

Tegen Naatje praat Zeger over Wouters zorgen na. „Ik heb hem toen gewaarschuwd, maar hij wou niet hooren. Hij vond het juist goed dat zijn kinderen met anderen omgingen. Dat maakte hen sterk. Jawel, hier heb je de uitkomst, precies zoals ik het voorspeld heb. Gelukkig dat wij hier op het dorp wonen, vrouw. Onze kinderen zal zooiets niet licht overkomen. . . ."

„Zeg dat niet te hard, man," waarschuwt Naatje. „Wij zijn er nog niet met onze kinderen. Nanne heeft soms van die vreemde kuren. Hij praat alsmaar over weggaan, de wereld in."

„Kinderpraat," zegt Vijn daarvan, „kinderpraat, die we hem wel af zullen leeren." Natuurlijk, hij zal niet te veel in zijn mond nemen. Hij weet wel dat genade geen erfgoed is. Maar de omgeving doet er toch veel aan af of toe. Hier zijn de jongens thuis of op het land en anders naar de kerk. Dat is veilig.

Die avond staat Vijn op zijn erf, nadat hij de varkenshokken heeft gesloten. De regen heeft weer opgehouden en de wind is opnieuw naar het oosten omgelopen. Het is een kwakkelwintertje. Na de barre dag is het een mooie avond. In de toppen van de iepen om de hoeve ruischt het zacht. In de verte rolt de doffe branding. Donker en hoog ligt onder het maanlicht de dijk, een sterke muur rondom het dorp. Die dijk is

hecht en onverbreekbaar. Even hecht en onverbrekelijk is het isolement van het dorp.

De menschen hebben het ten kwade gedacht. De heeren uit de stad hebben in lang vervlogen tijden de Geuzen verbannen naar een oord van riet en biezen, naar een stinkend moeras, waar geen koren groeien wilde en giftige dampen uit de bodem opstegen. Naar het ellendig achterland der Streek.

Maar God heeft het ten goede gekeerd. De verbannen Geuzen hebben geworsteld met de krachten der natuur. Zij hebben het moeras gedempt. Van rietland, waarin alleen eenden en patrijzen tierden, hebben zij vruchtbare grond gemaakt. Een lange, taaie strijd, een strijd van generaties, hebben zij moeten voeren om hiertoe te komen. Maar ook die strijd heeft weer vrucht gedragen. Het nageslacht der Geuzen was van vader op zoon gewend aan harde arbeid op een weerbarstige grond en aan ontbering. Daardoor is het gehard in de strijd om het bestaan. En de eenzaamheid, die een vloek moest zijn, is in een zegen verkeerd. Want daardoor is het dorp behoed voor alle wind van leer.

In December bleef het kwakkelen, maar na nieuwjaar heeft de winter aangepakt.

De slooten vrozen in één nacht dicht, zoodat geen schuit meer varen kon. Het was niet erg. In Januari, als de oogst binnen en het najaarswerk op het land gedaan is, mag om een boer de winter komen.

De frissche vrieskou is plezieriger dan al de storm en regen, die een open winter altijd meebrengt. En het is veel beter als de grond flink doorvriest dan dat het land smooit in het water. En, wat weerga, Zeger Vijn met ruim veertig jaren op zijn rug, houdt ook nog wel van schaatsenrijden!

Dit is het mooie van een fiksche winter, dat een boer het er dan van kan nemen. Bij zomerdag is daar geen denken aan. Dan plassen de menschen uit de stad in het water, of luieren ze aan het strand of in het bosch. Maar de boer kruipt op zijn land om aardappelen te rooien of slaat de sikkels in het graan. De hitte zindert in de open polder, maar hij kan niet aan rusten denken. Hoe meer de hitte schroeit, des te harder drijft het werk hem, en terwijl de stadsmensch na een dag van rust of van vertier op een duintop of aan een boschrand zit om een zonsondergang te zien, kruipt de boer in zijn warme bedstee, om in een korte, diepe slaap kracht te zamelen voor de nieuwe dag, die hem bij het kraaien van de haan weer tot de arbeid roepen zal.

In de winter evenwel zijn de rollen omgekeerd. Dan kan de boer op lauweren rusten en als er ijs komt kan hij gaan plezieren.

De jongens zijn natuurlijk ook wild. Dadelijk na het melken is op de eerste wintersche morgen Nanne naar de zolder gevlogen om de schaatsen op te halen. Met zes paar kwam hij weer beneden. Het zijn vaders, moeders, die van Willem, Nanne, Willemijn en Maartje.

„Maar ik wil ook rije?” bedelt de kleine Kees.

„Jij mag rije,” beslist moeder. „Willemijn krijgt mijn schaatsen en jij die van Nanne.”

Met z'n drieën, de vader en zijn beide groote jongens, zijn ze een heele morgen aan het kalefateren geweest. Hier was een riem stuk, daar was een hakleer versleten. Nanne heeft het

slijpsteentje in de schuur gedraaid en vader heeft de ijzers scherp geslepen. 's Middags lagen de schaatsen in de keuken, klaar om te worden ondergebonden.

„Als het nou maar vriezen blijft,” hoopt Willem 's avonds.

Vader stelt het jonge volk gerust. Een lucht zoo glad als een bikkell. Een fijn windje pal uit het oosten. Een hoog glas. Het moet blijven vriezen.

Het blijft vriezen.

De volgende dag waagt Nanne een voet op de tocht. Het ijs houdt. Nog een been. Het kraakt niet eens. Met een vaartje schuift hij naar de overkant. Eén klein krakje maar.

Willem wil hem na.

„Hé, waaghalzen, hier!”

Het bevel van den vader maakt een plotseling eind aan de pret. En waarom? vraagt Nanne 's middags. Je ziet snelle schaduwen glijden boven het grijze land. Schaduwen van rijders op het kikkerslootje. Nu kan Vijn z'n jongens niet meer houden. Zij gaan ook rijden op het slootje.

En de volgende morgen staat Vijn zelf midden op de tocht.

Hij stampet eens. Een heldere klap geeft zijn klomp op het ijs. Er is geen zweem van gekraak. Hij loopt de tocht af naar de Hornsloot. Ook daar is het ijs goed.

„Jongens, we gaan rijden,” vertelt hij bij het morgeneten.

Gejuich! Willemijn valt haar vader om de hals en zoent hem dat het klapt. Nanne vliegt op moeder af om met haar de kamer door te dansen. Maar die houdt af. „Geen fratsen op de vroege morgen, en de meisjes zullen mij eerst helpen met het werk.”

„Dan helpen we allemaal,” roept Zeger. Hij heeft de stoffer al in de hand. Willen zwaait met de vaatdoek rond. Nanne haalt de aschla uit de kachel.

Dit wordt vrouw Vijn te machtig. „Als er ijs is hebben jullie allemaal de kop op hol, vader nog het ergste. Ga de deur uit alsjeblijft, allemaal, ga rijden.”

„Hoera!” schreeuwt Nanne.

„Wij ook?” vragen de meisjes. Ze durven niet gelooven dat moeder dit meent.

„Ja jullie ook, hoepel op, hoe eer hoe liever.” Zij zal het werk vandaag wel een slinger geven.

Een kwartier later zitten er zes Vijntjes op het boord van de schuit de schaatsen aan te binden, en moeder zit er op haar hurken voor. Zij helpt Keesje.

Willem is het eerst klaar. Een paar scheeve, stijve halen. Hij staat vreemd en wankel op z'n schaatsen; de riemen knellen. Maar nadat hij de punten wat verschoven heeft en één schaats opnieuw gebonden, heeft hij de streek te pakken. Eer de anderen nog overeind zijn is hij de hoek al om, de Hornsloot op.

Nanne wil hem achterna, maar net als hij afzet, krabbelt Wille-mijntje, hulpeloos met haar armen zwaaiend, dwars over de tocht.

„Een steuntje, zus?” biedt hij aan.

Graag wil ze dat. Aan de stevige arm van Nanne gaat het best. Zoo kan ze rijden.

Vader ontfermt zich over Kees. Maartje kan haar eigen redden. Met vinnige streekjes krast zij de anderen achterna.

Het wordt een morgen van plezier. Voor vandaag heeft de boer van Repos Ailleurs zijn spreuk op zij gezet. Als het ijs is mag de arbeid rusten. Wanneer er ijs is zijn alle waarden en alle normen anders.

Tegen etenstijd komen ze thuis, met wangen als pioenen en hongerig als wolven. 's Middags gaan opnieuw de schaatsen onder en ze keeren niet van het ijs terug voordat de schemer valt.

En de volgende dag. Ha, de volgende dag! Dan is overal in de polder het ijs vertrouwd. Dan kun je rijden naar de stad en naar de Streek.

„Wie gaat vanmiddag mee naar stad?” vraagt Vijn schalksch aan zijn kinderen.

„Ik, ik!” roepen ze om het hardst.

Ze kunnen amper tot de middag wachten. Lang voor twaalf heeft Maartje de tafel al gedekt.

Nanne heeft zich even verwonderd over zijn vader. Is de stad nu opeens niet meer gevaarlijk? De gedachte is meteen weer weggeleden.

Bij het weggaan geeft moeder vermaningen mee. „Vooral voorzichtig! Denk om de wakken. Niet laat thuis. Zeger, let vooral op de kinderen in de stad. . . .”

De jongens luisteren nauwlijks. „Ja, ja,” beloven ze ree. Vader

slaat er al even weinig acht op. Het lijkt wel of vader de laatste dagen heel anders is dan anders, meent Nanne.

Daar gaan ze!

Zeger is voorrijder, Willem hekkesluiser; daartusschen rijden Willemijn, Nanne en Maartje. Alleen kleine Kees kan niet mee; die moet op het baantje bij huis blijven krabbelen.

Vijn heeft altijd genoten in een schaatstocht. In zijn jongensjaren ging hij met zijn makkers. Later met Naatje, toen die zijn meisje was. In de eerste jaren van hun trouwen reed hij ook met haar. Dat het vandaag mooier rijdt dan destijds met zijn meisje en zijn vrouw, wil Zeger niet zeggen. Hij wil zijn vrouw in geen geval tekort doen. Maar éven mooi als toen is het wel. Hij rijdt met zijn kinderen, met vier stevige, gezonde kinderen. In zijn hand op zijn rug, voelt hij Willemijntjes kleine hand; die leunt net zoo op hem als vroeger Naatje. En daarachter komen de kleine Maartje, en zijn beide sterke zonen Nanne en Willem.

Wuut, wuut. . . . krassen de schaatsen op het harde ijs. Het rijdt goed zoo met z'n vijven, vast in de maat. Het is of telkens slechts één schaats zwaar en vast over het ijs strijkt.

Het ijs heeft de isolatie van het dorp gebroken. Wat anders uren rijden vergt, of wel een lange vaartocht met de schuit, gaat op de snelle wieken van de winter in weinig oogenblikken. De rijders ontmoeten rijders uit de stad. Jongens met witte truien, meisjes met hel-gekleurde sjaals en korte rokken. Volk van ander slag dan de boeren van het dorp. Hun donkere kleding steekt somber af bij dat lichte en speurige. Straks komen ze aan de stadsgrachten, waar de banen vol met rijders zijn. Hier stoeien en dollen jongens en meisjes; hier zwieren de schoonrijders als was er bal op het ijs. In Vijn's oogen is dit haast een frivoloot genot, en z'n kinderen rijden schuw achter vaders rug door deze drukte. Hun hart klopt luider. Bij Nanne mengt zich begeerte door de vrees. Het is toch mooi en prettig. Kijk, wat hebben die jongens en die meisjes daar een jool. . . . Door het waterpoortje rijden ze de stad in. Ze binden af bij een groote steenen pijp. Stram zijn hun eerste stappen op de klinkers, ze waggelen haast, en wat gaat dat loopen langzaam! Als een verlegen troepje staan ze op de hooge stoep van het patriciërshuis van Wouter Schenk. De beklemming stijgt bij

het loopen door de marmeren gang, waar de stappen van hun plumpe schoenen smoren in de dikke looper. Beschroomd laten ze zich zakken in de diepe crapeaude, en met ontzag staren de kinderen op de kleurige gobelins aan de wanden. De tegenstelling tusschen deze weelde en de uiterste eenvoud thuis is al te groot.

Oom en tante zijn hartelijk. Zij zetten de Noorddijkers op hun gemak. Maar als aanstonds Joost en Marie komen, Joost in zijn sportpak en Marie met haar springerig haar, haar witte ijstrui en haar korte blauwe rok, en als die neef en nicht luidruchtig-joviaal doen, dan worden de boertjes er weer stiller tegen in.

Willemijntje schaamt zich voor haar zwarte jurk, haar lange rokken en het strak-gekamde haar met een knoedeltje op de kruin. Willem kijkt verlegen voor zich. Nanne gluurt over zijn vaders schouder naar zijn nicht. Een knap meisje, die Marie, en wat kan ze lachen!

„Of jullie mee gaat rijden?” vragen Marie en Joost.

Ze krijgen amper antwoord, zoo beteuterd zijn de neven en nichten. Nanne wou graag. Hij wil erg graag rijden met Marie en Joost en ook met al die anderen, die ze straks voorbijgereden zijn, daar op de Vestinggracht. Maar hij durft niet recht, nu de anderen zwijgen, en hij is niet zeker van zijn vader.

„k Weet niet,” zegt Willem tenslotte.

„Wat drommel,” valt vader Zeger plotseling uit, „weet jullie dat niet? Maar daarvoor ben jullie toch gekomen om met Joost en Marie te gaan rijden!”

Die aanmoediging helpt Nanne over alle bleuheid heen.

„Graag,” zegt hij, opstaande.

Aarzelend gaan de andere kinderen met hem achter hun stadsche neef en nicht de kamer uit.

Zeger en zijn zuster en zwager schikken zich om het vlammend vuur van de open haard.

„De kinderen ontgroeien elkaar,” merkt Zeger op.

„Ze zien elkander veel te weinig,” meent Marijt.

Het gesprek gaat over de familie en over Noorddijk. Wouter Schenk en z'n vrouw willen weten hoe het op het dorp gaat met al de oude kennissen, en Zeger vertelt, langzaam en omstandig.

Opeens hooren ze boven een heldere lach.

Da's Nanne, herkent Vijn. Meteen hoort hij Maartje en Willem ook. Ze hebben blijkbaar pret daarboven.

„'t Trekt al bij,” constateert Schenk. „Ze moesten even aan elkaar wennen.”

Het gesprek gaat weer door. Ze krijgen het nu over vroeger, over de tijd toen Wouter en Marijt nog op het dorp woonden. Als ze daarover beginnen, zijn ze vooreerst niet aan een eind. Onder het praten komt Marie binnen met haar beide nichtjes: „Oompje, nou moet u eens zien, wat we van uw dochters gemaakt hebben!”

Willemin is haar lange, zwarte mantel en haar stijve hoedje kwijt. Ze heeft een korte jekker aan, een wollen sjaal om en een muts op van wit en blauw. Maartje draagt een roode trui. Twee boerinnetjes zijn bakvischjes geworden.

Willemin en Naatje weten met haar figuur niet recht raad. Hoe zal vader dit opnemen?

Vijn staart verwonderd naar zijn dochters. Er schijnt een lichte schaduw over zijn gelaat te glijden. Maar Marie heeft hem met haar vroolijkheid al half ontwapend en Schenk en z'n vrouw doen de rest als ze hartelijk lachen om de verkleedpartij. Dan zegt Zeger: „Jullie doen maar; er is nu ijs.” Na dit algemeen consent zijn de meisjes over de verlegenheid heen, en vroolijk stappen ze naar de baan, de jongens achterna, die al zijn voorgedaan. Straks zullen de ouders komen kijken.

Al spoedig komen die. Van de hooge vestingwallen zien ze op de polder en de stadgracht neer.

Het lage land is als een vlies van witte wol. Het gele waterpoortje lijkt het gouden slot op het parelsnoer van de besneeuwde wallen. En midden in dit witte, in de greep van de winter verstarde wereld is de gracht. Daar bruist en joelt fel en vroolijk leven. Daar draait en zwaait het jonge volk op gladde ijzers. Gracieus en kleurrijk, vol charme en vitaliteit is het bont tafereel op deze banen.

Kunstrijders brengen een statige ondertoon in het ballet. Zij schrijven hun achten over de volle breedte van de baan in rustig overglijden van het linker- op het rechterbeen. Paartjes rijden in luchtige streken hun baantjes. Het veld wordt beheerscht door de koppels jongelui, tien, twaalf, tot twintig achter elkaar,

jongens en meisjes om en om, waarbij elk zijn voorman om het middel heeft gegrepen. Met korte, sterke streken rijden die koppels de baan af, om uiteen te stuiven, wanneer aan het eind de voorrijder zich wendt met een scherpe zwaai. En tusschen dit alles door zwermen watervlugge jongens. Ze dwarrelen om, langs, achter en door alles heen, en lossen zich op in een uitengestoven koppel.

Er is jool en vreugde op het ijs. Een Nederlander raakt daar alle stijfheid kwijt; alle preutschheid wordt verbannen. Op het ijs, in de pittige winterkou, breken levensmoed en levensvreugde zich onweerstandelijk baan. Daar schalt de lach zoo vroolijk in de ijle vrieslucht als hij in het grijze waterland nooit klinken kan. Zet den bloodsten ridder op het ijs; bindt het preutsche deerntje de schaatsen onder. Het lijdt geen kwartier of ze rijden samen arm in arm, zij aan zij. Zelfs een Noordijker boer ontdooit wanneer het vriest!

Vijn is straks eventjes geraakt geweest. Malle fratsen, heeft hij willen zeggen, toen de meisjes binnenkwamen. Hij is dat nu schoon vergeten. Het ijs heeft hem net zoo te pakken als zijn kinderen. Gister begon dat al, toen hij alles staan liet om maar op schaatsen te gaan. Vandaag is het nog sterker. Alle tegenzin tegen en alle vrees voor de stad zijn opeens verdwenen. Aan gevaren denkt hij niet.

Met vreugde ziet hij zijn kinderen rijden in zoo'n lange sliert. Hij heeft plezier in zijn meisjes; hij is trotsch op zijn jongens. Kijk eens hoe stevig ze rijden. Zie ze vroolijk zijn met al die nieuwe vrienden. En wat staat dat rood en blauw de meisjes goed!

Nu krijgen de jongelui hun ouders in het oog. Maartje zwaait uitbundig; Willemijntje jodelt. En van Nanne, die voor rijdt, straalt de vreugde van 't gezicht, wanneer hij naar zijn vader kijkt. Er is geen zweem meer van verlegenheid. De kinderen kunnen omgaan met de stadsche jongelui!

Kijk, nu is de koppel eensklaps uit elkaar. Iedere jongen heeft een meisje gevonden. Arm aan arm rijden de paartjes over de baan. Naast Nanne zweeft een meisje in 't groen. Met welgevallen kijkt Vijn er naar. Hij denkt er niet aan dit af te keuren of zich te ergeren. Pittig stel, vindt hij.

Ook Joost rijdt met een meisje. Als Zeger het ziet herinnert hij

zich iets. „Zeg, Wouter,” vraagt hij aan zijn zwager, „hoe is dat met Joost? Je hadt destijds een zware muts op over die verkeerding.”

Schenk glimlacht. „Ik had de nacht daarvoor wat slecht geslapen. Dan maak je je altijd zorgen om niets. Er was niks aan de hand. Een kinderspelletje. Ze hebben na die tijd niet meer naar elkaar gekeken. Vandaag is ze hier op de baan; zoeven heb ik haar gezien.” Zoekend gaan z'n oogen over de schaatserijders. „Kijk,” wijst hij, „daar rijdt ze. . . . met dien jongen.” Meteen begint Schenk hartelijk te lachen. „Daar. . . .” wijst hij nog eens. „Daar. . . . warempel, *jouw* jongen heeft haar aan de arm! Ha, ha, die is goed!”

Vijn schrikt niet eens. Hartelijk lacht hij mee. „Op 't ijs mag alles.” Hij kan onmogelijk ongerust worden nu zijn Nanne daar rijdt met dat fragiele figuurtje in het groen.

In de vallende avond rijden Vijn en z'n kinderen weer naar het dorp terug. Ze rijden net als 's morgens. Vader voorop, Willemijn, Nanne, Maartje. Willem is hekkesluiter.

De streek is korter en kalmer dan vanmorgen. Vijn wil niet zoo vlug. De kinderen zijn wat moe geworden door dat drukke rijden op de baan. Hij voelt het aan Willemijn's hand in de zijne op z'n rug. Die hand is warm en ze trilt een weinig.

Onderweg wordt niet veel gesproken. In de schemerende avond is de natuur geheel verstild. De hemel stolpt als een violette koepel over de witte wereld; in het westen heeft die lucht versiersel van oud goud; diep in het oosten fonkelt de eerste ster.

Dit land is altijd schoon. In het voorjaar praaft de polder in bruidstooi met pril groen en geel en rood; in de zomer pronkt hij met overdaad van kleuren in het helste zonnelicht. Een ruige pracht vertoont hij in de herfst, bij storm, met het onstuimig golven van het dikbepluimde riet. En thans. . . . wit. . . . violet. . . . het fijn aroma van een suizend oostenwindje. . . . Dit is de koele schoonheid van de winter.

Vijn is er in verloren. De kinderen ook? Of doet vermoeidheid hen zwijgen? Of. . . .? Daar waren zooveel lachende meisjes-snoetjes, zooveel zonnige jongenskoppen. . . .

In de lage kamer van Repos Ailleurs, waar de kachel snort en dikke boterhammen wachten, komen de tongen los.

„Fijn was het in de stad, fijn! Wat hebben we een leut gehad,” vertellen Willemijn en Maartje.

„Jofele meisjes waren daar,” vult Nanne opgetogen aan. Moeder kijkt verwonderd op. De kinderen gebruiken ongewone uitdrukkingen.

Vader Zeger geniet met de kinderen mee. Hem treffen deze termen niet. Het ijs heeft hem wonderlijk mild gemaakt.

De andere dag zijn de stadsche kennissen op het dorp. Nu hebben zij de schaatstocht gemaakt. De kinderen Vijn rijden met hun nieuwe vrienden op de plassen en hebben een middag van ongekende pret. In de herberg van Peet Trijn worden Willemijn en Maartje getraceerd door jongens uit de stad.

„In de herberg!?” roept moeder uit, als de meisjes het 's avonds thuis vertellen. „Daar hooren wij niet, en meisjes heelemaal niet.”

„Och,” vergoelijkt Vijn. „Als er ijs is, is alles anders. De kinderen moesten toch wat drinken.”

„Ik begrijp jou niet,” pruttelt zijn vrouw na.

Zaterdagmiddags hebben de vier van Vijn de schaatsen onder voor een tocht naar de stad.

Het heeft nu toch moeite gekost om dit van Zeger Vijn gedaan te krijgen. Ze zullen 's avonds pas terugkomen, want er is ijsfeest in de stad en zij zullen rijden op de verlichte baan.

„We kunnen best bij avond terugrijden, vader,” heeft Nanne overredend aangedrongen. „'t Is lichte maan en het ijs is sterk.”

Ja, 't is lichte maan en het ijs is sterk. Zij zullen niet verdwalen en voor ongelukken onderweg is Vijn niet bang. Maar in de stad? „Jullie doen niet anders dan plezieren tegenwoordig. Zoo is het leven niet. En jullie gaat teveel met die stadsche lui om.” „Op 't ijs mag alles, vader,” troeft Nanne hem met zijn eigen woorden.

Tenslotte heeft hij toegegeven. „Vooruit dan maar, maar om acht uur ben jullie thuis.”

Naar dat laatste hebben ze amper geluisterd. Zij mochten naar de stad. Ze mochten zwieren op een baan vol lampions! Vroolijk zijn ze weggereden. . . .

Acht uur slaat de klok aan de kamerwand.

Vijn staat op, loopt de kamer op en neer, luistert bij het raam.

„De kinderen zijn te laat,” broemt hij.

„Net twee minuten,” zegt z'n vrouw.

„Te laat is te laat. Ze kunnen zich houden aan wat ik gezegd heb. Ik geef ze meer dan genoeg vrij.”

„Je had ze beter niet kunnen laten gaan.”

Vijn geeft hier geen antwoord op. Hij heeft ditzelfde vanmiddag al wel twintig maal tegen zichzelf gezegd. Hij had ze niet moeten laten gaan. De stad is geen plaats voor zijn jongens. Die vrienden deugen niet voor hen. Dat zijn lui van de wereld en ze hebben veel te veel vat op zijn kinderen gekregen. Anders talen ze niet naar uitgaan en nu zijn ze er wild op. En dan de stad bij avond. . . .

Hij gaat naar buiten en tuurt de tocht af. Grijs en leeg ligt de sloot tusschen de besneeuwde wallen; tastbaar stil is het. In de schuur hoor je een koe aan een ketting rammelen; in het hok knort een varken zachtjes in zijn slaap. Maar buiten is geen

geluid. De avond is zoo volkomen stil als alleen een winternacht kan zijn.

Geen schaats krast.

„Niets te zien,” bromt Vijn, als hij weer in de kamer komt.

Hij neemt z'n krant. Maar hij leest niet. Na een oogenblik ijsbeert hij weer door de kamer. Binnen een kwartier is hij reeds voor de derde maal naar buiten, nu met zijn schaatsen in de hand. Hij bindt onder en rijdt af.

Zoo vlug als ditmaal is Zeger Vijn nooit naar de stad gereden. Hij vliegt op vleugels over het gladde ijs. Een snelle schim tusschen de witte wallen van de slooten. Gespannen tuurt hij of hij geen rijders ziet. Hij oogt naar links en rechts of soms een wak. . . .

Maar hij weet toch eigenlijk te goed dat ze hier in het veld geen ongeluk gekregen hebben. Hier schuilt het gevaar niet. Het schuilt elders. . . .

Een andere avond komt voor zijn geest, ook een maan-avond, waarop hij tusschen het dorp en de stad reed. Toen prees hij zich gelukkig, omdat de verleiding verre was van zijn gezin. En nu. . . .

Sneller slaat hij z'n beenen uit; kort en krachtig zijn z'n streken. Met het eene been over het andere stappend vliegt hij de bochten door.

Daar is de stadsgracht. Eenzaam ligt de baan. Het waterpoortje ijlt de late rijder door; de grachten langs. . . .

In de buurt van het ijsfeest moet hij afbinden vanwege het saamgepakte volk.

Van de wal af ziet Vijn op de baanrijders neer. Ze schijnen te zweven in het zachte licht der lampions. Ze wiegen en ze zwenken als winterfeeën in een sprookje.

Vijn ziet de lampions niet. Hij let niet op het luchtig liefdespel der paartjes op het ijs. Hij zoekt z'n kinderen. En hij vindt ze niet. . . .

Driemaal heeft hij die kunstrijders, de dame in de roode mantel, langs zien gaan. Viermaal is dat paartje, zij in 't blauw en hij in een witte trui, voorbij gekomen. Minstens drie keer moet de heele stoet de ronde zijn gereden. Maar van zijn kinderen heeft hij niet één gezien.

Ze zijn hier niet. Zouden ze bij Wouter wezen? Of heeft hij ze

dan toch misgereden straks? Hebben ze een andere sloot genomen en zitten ze nu al lang thuis misschien?

Toch loopt hij zoekend de baan langs. Hij tuurt naar de rijders, zoo gespannen, dat het hem dwarrelt voor zijn oogen en hij hoofdpijn krijgt. Maar hij vindt z'n kinderen niet en hij is al besloten om terug te keeren als hij aan het eind van de baan een aantal rijders op een bank ziet zitten, bezig om de schaatsen af te binden. Daar wil hij toch nog even kijken.

Het zijn vreemden. Achter hen aan loopt Vijn de baan af en hij klimt de trap op naar het kleine plein. De afgestapte schaatsenrijders steken dat plein over en gaan een herberg binnen.

„Hedenavond bal”, leest Vijn in groote letters boven de helverlichte ingang. Er dringt dansmuziek naar buiten. Het is daar blijkbaar vol.

Even schrikt Vijn. Zouden de kinderen daar zijn? Hij verwerpt de gedachte aanstonds. Dat kan immers niet. *Zijn* kinderen niet! Toch gaat hij binnen.

Violen fiedelen, een piano wordt gebombardeerd. Een kluwen paartjes schuifelt over de gladde vloer. Sneller, al sneller draaien zij. De muziek zweept hen voort. Meisjeshoofden leunen bij de dans aan jongensschouders.

Vijn's bloed stroomt sneller. Dit nooit gezien tooneel verwacht hem. Zouden zijn kinderen hier zijn? Het bestáát niet!

Hij speurt onder de paartjes. Hij tuurt even gespannen als hij het daareven naar de rijders heeft gedaan. Het gaat hem duizelen bij deze wirwar van draaiende menschen. Maar hij ziet zijn kinderen niet. En Joost en Marie ziet hij ook niet. Geen enkele bekende is er onder de dansers. Het was ook dwaasheid dat hij ze hier zocht. Zijn kinderen kunnen immers niet eens dansen. En ze zullen een plaats als deze nooit betreden.

Vijn wil gaan. Vluchtig loopt zijn oog over het volk aan de tafeltjes langs de wanden van de balzaal. Daar wordt gewacht op een dans; daar wordt gedronken. Veel kleine glaasjes staan op de tafeltjes. Men drinkt wijn of likeur.

Nu kropt het Vijn in de keel. Daarbuiten op de baan, onder het droomend licht der lampions, daar was de wereld ook. Maar daar was frissche vroolijkheid. Hier in de hitte van de danszaal is het zwoel. Alles is hier zwoel.

Hij gaat weg. Hij draait deze bende de rug toe. . . .

Mèt dat hij zich omdraait staat Vijn als versteend. Hij voelt zijn gezicht koud worden. Zijn beenen trillen. Met luide slagen bonst zijn hart, terwijl hij star naar een hoek van de zaal staart. Daar, in die hoek. . . . zijn kinderen. Maartje heeft een likeur glas aan de lippen. Nanne zit naast het meisje in het groen. . . .

„D'r uit!” dreunt eensklaps zijn bevel.

Het wordt plotseling stil in de zaal. De muziek zwijgt. De dansers houden op. Maartje laat haar roomer vallen. Nanne staart star naar z'n vader. . . . De heele zaal is onthutst van die snijdende schreeuw en bij het zien van dien man, wit van kwaadheid.

Het duurt niet lang. De muziek valt weer in. Een boer, een domme boer wil hier de boel op stelten zetten. Kom lui, we dansen weer. De muziek zet een nieuwe wals in, wilder dan de vorige; de paren dansen.

Aan sommige tafeltjes wordt gegrinnikt. „Die vent is gek,” hoort Vijn achter zich.

Maar zijn kinderen buigen het hoofd onder het bliksemend oog van hun vader. Ze gaan stil weg. . . . Aan een leeg tafeltje blijft een verbleekt meisje in een groen pakje eenzaam achter.

Groot en grimmig volgt Vijn zijn kinderen door de zaal. Op de spot let hij niet. Het gegrinnik hoort hij niet. Voor dit volk is zijn verachting soeverein.

Op de schaatstocht naar huis rijdt hij voor allen uit, alleen. Hard krassen zijn schaatsen. De kinderen volgen angstig.

Ook thuis wordt geen woord gesproken.

De moeder wil uitleg vragen en vertellen van de martelende onrust die ze heeft gehad de lange tijd dat Zeger weg was.

„Houd op,” onderbreekt Zeger haar met een harde stem. „Ze zijn niet waard dat je tegen ze spreekt!”

De wind is naar het westen omgelopen. Er zijn weer wolken aan de hemel en nevel aan de horizont; de geur van aarde is weer in de lucht.

Nog ligt het ijs een voet dik in de slooten, maar het is zoo zacht dat een schaats er tot het hout in snijdt; door kleine gaatjes siepelt overal het water zacht borrelend omhoog.

De geluiden zijn evenmin meer hard en helder als de contouren.

Als Vijn z'n wagen over het erf rijdt hoor je het zuigen en spatten van de slik inplaats van het dokkeren op hardbevoren kluiten.

Holland is Holland weer. Dat is een land waar alle kleuren vloeiend zijn, waar alle lijnen worden verzacht door lichte nevelsluiers, waar het ruikt naar mest en aarde.

Nooit heeft Vijn met grooter blijdschap het eind van de winter begroet dan deze keer.

Op het ijs zijn z'n jongens en meisjes na die zwarte Zaterdag niet meer geweest. Hij heeft ze tot harde arbeid gedreven en hij heeft ze zorgvuldig bewaakt. En toch bleef de onrust in hem woelen, zolang het ijs nog in de slooten lag en het koperen paardje op zijn hoeve naar het oosten keek.

Dat ijs was de verbinding met de stad; het was een zware inbreuk op het isolement van het dorp. Het ijs was de breede weg.

Thans wordt die weg weer afgebroken. Eén dag van bolle wind en harde regen en hij zal verdwenen zijn. Dan zal het water weer klotsen tegen schoeiing, stoep en schuithuis. Dan keert de gewone orde op de boerderij terug.

Wind en regen komen, en zij scheuren het ijs over de volle lengte van de tocht. En nu helpt het volk van Repos Ailleurs de dooi een weinig. Ze springen in de schuit; ze beuken met zware blokken op het ijs; ze banen zich een vaargeul door de tocht.

Het halve ijsveld drijft naar lager wal. De golfjes lekken er driftig aan. Elk golfje slobbert een kruimel van de ijsklomp af. De eene dag ligt er nog een zware mop ijs tegen de wal en de andere morgen is plotseling alles weg. Dan is er geen herinnering meer aan de winter, en nu keert eindelijk bij Vijn de oude evenwichtigheid terug.

Het dorp is weer veilig in zijn isolement.

Het leven op Repos Ailleurs herneemt zijn dagelijksche gang. De hooge stuit mest, opgespaard in de weken dat de vaart gesloten was, wordt naar het land gevaren. Twee hele dagen staan Zeger en Nanne in de dampende put. Een volle week besteden de twee jongens met hun vader om de mest op het land uiteen te werken.

Het wordt tijd van spitten. 's Morgens na het melken varen Zeger en de jongens af. Totdat de avond valt staan ze aan de greep. Voortdurend drijft hun voet de blanke tanden in de grond; telkens keeren hun sterke armen de kluiten om. Toen ze begonnen lag de grijze akker dicht. Als ze klaar zijn dampt de zwarte aarde.

De meisjes pakken aan met de schoonmaak. Zij doen de kamers en de gangen, en als straks de tijd gekomen is dat de koeien naar de wei gaan, schrobben en boenen zij de stallen totdat ze blinken van zeep, en daarna komen ze met de witkwast om de koestal in haar fleurig zomerkleed te zetten. Zij hangen gordijntjes voor de halfronde ruitjes, waar de heele winter koeienoogen door gekeken hebben, en ze leggen een kleedje op de plaats waar koeienpooten stonden. De tafel met de stoelen verhuist uit de kamer naar het staltje. Want waar in de winter de koeien staan, daar huist in deze streek bij zomerdag de familie van den boer.

In het voorjaar doet Repos Ailleurs zijn naam veel eer aan.

Intusschen is Wouter Schenk op de boerderij gekomen, zooals dat ieder jaar om deze tijd gebeurt. Wat zal Vijn van 't jaar voor hem telen? Wat dubbele stamslaboonen, een roede of wat reuzen? Een baantje violenzaad en een perceeltje asters?

Ze maken het contractje op. Schenk zal het zaad sturen, dat Vijn voor hem zaaien zal, waarvan hij de ontluikende plant verzorgen, de rijpe vrucht oogsten en daarna dorschen zal en afleveren in het pakhuis van zijn zwager. En tegen Kerst zal de zaadhandelaar hem uitbetalen wat rechtvaardig is.

Na de zaken wordt een sigaar aangestoken en komen familie-aangelegenheden aan de beurt.

„Gezellige tijd geweest met dat ijs van de winter,” herinnert Schenk zich.

„Ja.”

„De jongelui hebben veel plezier gehad.”

„Hmm.”

„Toch wel goed dat die van jou en die van mij elkaar eens wat meer ontmoetten.”

„Hmm,” broemt Vijn weer.

Schenk merkt nog niet dat zijn zwager het niet volledig met hem eens is. „’t Kwam je kinderen ook wel toe, dat ze er eens uit kwamen. Ze hebben hier niet veel,” gaat hij voort.

„Zoo.”

Nu is Vijn’s stem zoo vijandig, dat Schenk het wel merken moet.

„Niet soms?” vraagt hij.

„Laat ons daar niet over praten,” zegt Vijn moeilijk. „Dat is beter.”

Maar Schenk kan dit er toch niet bij laten zitten. Het is net of hij onder de woorden van z’n zwager een beschuldiging hoort.

„Wat heb je toch?”

Vijn wil geen ruzie. „Och,” zegt hij, „laten we er over zwijgen. Over die dingen denken we toch verschillend.”

Dit prikkelt Schenk. „Over welke dingen?” vraagt hij.

„Moet je dat nog vragen?” valt Vijn eindelijk uit. „Heeft de stad je al zoo bedorven, dat je het niet eens meer verschrikkelijk vindt als de kinderen naar een danszaal gaan?”

Schenk begrijpt hier niets van. „Waar heb je het over? Ik weet nergens van!”

Even is Vijn verward. Hij heeft Joost en Marie niet gezien in de danszaal. Maar natuurlijk zijn ze er geweest. Hoe zouden anders *zijn* kinderen er gekomen zijn? Die van Wouter hebben hun de weg gewezen.

„Zoo,” schampert hij, „weet je dat niet? Och, waarom zou je ook weten waar je kinderen uithangen. De jongelui moeten zelfstandig worden, meenen jullie. De ouders hoeven niet te weten wat ze uithalen, al gaan ze ook naar de hel.”

Dit maakt Schenk boos. „Wat voor dwaasheden verkondig je daar? Waar spreek je over?”

„Over die Zaterdagavond in de Gouden Leeuw.”

Schenk strijkt met z’n hand langs het voorhoofd. Hij herinnert het zich niet.

„Die Zaterdagavond van het ijsfeest,” verduidelijkt Vijn verder.

Het wordt Schenk nu langzaam helder. „Die Zaterdagavond. . . .” begint hij — „toen zijn mijn vrouw en ik bij de baan geweest. We hebben” — nu komt het geval hem duidelijk voor de geest — „we hebben ze zien rijden. . . . met z’n zessen. We hebben ze nog gesproken ook. Ze zouden toen net van het ijs af gaan. Joost en Marie hebben ons kort daarop ingehaald en we zijn met ons vieren naar huis gewandeld. . . .”

„Hoe laat was dat?” vraagt Vijn scherp.

„Tegen negenen,” antwoordt z’n zwager onmiddellijk. Hij herinnert het zich nu precies.

Vijn is hoog rood geworden. Hij heeft zijn kinderen nà negen uur in de danszaal aangetroffen. „Zijn dan,” vraagt hij ontsteld, „jouw kinderen niet in de Gouden Leeuw geweest? Hebben zij mijn kinderen daar niet heen gebracht? Dat *moet* toch, dat *kan* toch niet anders.”

„Ze zijn met ons naar huis gegaan en thuis gebleven,” antwoordt Schenk.

Het zweet parelt op Vijn’s voorhoofd. Zijn kinderen hebben gezondigd en die van zijn zwager niet. En hij heeft destijds Schenk de les gelezen.

„Neem me niet kwalijk,” stottert hij.

Schenk is vergevensgezind. Hij begint over wat anders. Dit onderwerp is te pijnlijk voor den ander. Maar het gesprek wil niet meer vlotten. Spoedig stapt hij op.

Vijn is die avond zeer stil. Zijn jongens zijn daar geweest en die van Wouter zijn er weggebleven. Wat heeft Wouter indertijd ook weer gezegd? Je moet van je kinderen geen broeikasplanten maken. Laat ze maar omgaan met anderen. Laat ze de wereld maar leeren kennen. Dan staan ze veel sterker. Wouters kinderen zijn staande gebleven en de zijne zijn in zonde gevallen. Zij waren broeikasplanten, die de koude van de winter niet verdragen konden.

Zeger slaapt slecht die nacht. Hij woelt gedurig in zijn bed. Maar tegen de morgen wordt hij rustiger. Nu heeft hij een sluitrede gevonden. Deze winter heeft hij immers gedaan wat Wouter hem ried. Hij heeft ze laten gaan. Dag aan dag mochten ze er op uit. Zijn vrouw heeft nog willen remmen, maar

hij heeft gezegd: vooruit maar! Hij heeft het goed gevonden dat ze bij Peet Trijn in de herberg waren; dat ze die Zaterdag naar het ijsfeest gingen.

Wouter z'n redeneering is precies *niet* uitgekomen. Zijn opvatting is door schade en schande bevestigd. Houd de kinderen van de verleiding vandaan, is de dure les, die hij geleerd heeft. Laat ze nooit meer zonder toezicht naar de stad gaan. Houd ze thuis, op 't dorp is het veilig.

Dicht bij de kerk staat het vereenigingsgebouw.

Het is sober zooals alles op het dorp sober is. Van hout zijn de wanden, ongeschaafd en ongeverfd. Ruw getimmerd de banken, de bestuurstafel een paar planken op een paar schragen. Men komt er over een smal bruggetje en door een zeer nauw steegje.

Hier beraadslagen de mannen van het dorp over de belangen van kerk, staat en maatschappij. Hier onderrichten de jongelingen zichzelf in de beginselen.

Het gebouw is getuige geweest van het eerste ontwaken. Men dorst zich nauwelijks bewegen op het terrein van staat en maatschappij. Is het wel naar den wil des Heeren, dat Zijn volk zich bekommert om de dingen dezer wereld? Kuyper heeft die aarzelingen en die twijfel bij hen overwonnen. „Daar is geen duimbreed op gansch het terrein van het menschelijk leven, waarvan Christus, die aller souverain is, niet roept: „Mijn!”

Toen is de strijdbijl opgevat. In het geloof, maar met bevend hart. Achter de ruwe houten tafel is gebeden of God hen onbesmet wilde bewaren van de wereld.

De aarzelingen en de twijfel zijn teruggekeerd toen de politieke kemphanen kwamen, en zij debatteerden dat de vonken er afvlogen. Het gebouw is dikwijls tjokvol geweest met menschen, die de dorpelingen niet eens kenden. De debaters namen hun handklappers mee. Het gebouw heeft geschud en gedaverd van het applaus, het is vol geweest van schel gefluit.

Is dit niet onheilig vuur op het altaar? hebben velen gevraagd. Maar eenmaal begonnen, hebben zij volgehouden met de kopigheid en de volharding die hen kenmerkt. En beschamend is de zegen geweest, die God geschonken heeft.

Rehoboth, de Heere heeft ruimte gemaakt. Wij zijn gewassen en staande gebleven.

Zeger Vijn is een meelevend man. Hij wandelt op vele winteravonden de lange weg van Repos Ailleurs naar het houten gebouw.

Deze avond is hij ook gegaan.

Door het nauwe steegje klossen klompen. In het hosje achter

het zaaltje is veel gestommel. De banken vullen zich; achter de tafel op het podium schaart zich het bestuur.

Het is eenvoudig volk. Den dominee en twee onderwijzers kent men er uit aan hun boord en aan hun witte huidskleur. Al de anderen hebben een gebruinde nek boven het zwarte befje. Verweerde koppen hebben zij door de onbelemmerde werking van zon, wind en regen, koppen met groeven en kerven, met stroef gesloten monden, met klare oogen, in welke de helderheid der wijde luchten en de rust van dit land weerspiegeld is. Deze mannen spreken moeilijk, maar zij luisteren goed. En zij verwerken hetgeen zij gehoord en gelezen hebben grondig in de lange eenzame uren op de akker, onder het planten of schrapen. Vijn wordt naar voren geroepen: Onze inleider van deze avond. Met zware stappen gaat hij naar de kathedr. Hij staat er als een dominee op zijn stoel. Uit de achterzak van zijn pandjas diept hij een schoolschrift op en hij bladert er in om de bladzij te zoeken, die hij hebben moet. Hierbij haast hij zich niet en zijn gehoor toont geen ongeduld, ook niet als het lang duurt. Het dorp is niet gewoon zich te overhaasten en zulks zeker niet in de wintertijd als het werk niet dringt.

Vijn heeft het begin gevonden. Hij leest. Stootend, moeilijker dan hij thuis de Bijbel leest. De druk van de Bijbel is groot, de woorden van de Schrift zijn hem zeer gewend. Vijn's schrift is stijf en krom, en hij herinnert zich niet meer hoe hij, weken tevoren reeds, zijn gedachten heeft geformuleerd.

Soms zwijgt hij, zoekend naar het vervolg. Na zoo'n pauze wandelt zijn stem weer eentonig door de stilte.

De hoorders luisteren, rustig, onbewogen. Zij luisteren en rooken, zoodat de man in de kathedr in de mist komt te staan. Het hindert den lezer noch de hoorders.

„In ons isolement ligt onze kracht,“ is het thema van Vijn's opstel.

Hij toetst de waarheid van Groen's lijfspreuk aan de geschiedenis van het dorp. De afzondering, die de menschen ten kwade hadden gedacht, heeft de Heere ten goede gekeerd. Door deze afzondering zijn wij bewaard gebleven voor de afval dezer eeuw. Door dit isolement is de waarheid hier behouden, terwijl het geheele gewest ten offer is gevallen aan de goden dezer eeuw. Zooals de dijk, sterk en machtig, ons beschermt tegen de

zee, zoo beschut de afgelegenheid van ons dorp ons tegen de maalstroom van de wereld. . . .

De koppen op de ruwe banken knikken. Zeger Vijn spreekt naar hun hart. Vreemden klagen over de afgelegenheid van het dorp. Zij roemen er in. Een onderwijzer, die gesolliciteerd had naar de betrekking van hoofd van de school, schrok toen hij hoorde hoe de reisgelegenheid was. Zij zeiden: man, wij moeten je niet. Jij hoort niet bij ons. Er is een dominee geweest, die het hier eenzaam vond. Gelukkig heeft hij spoedig een beroep gekregen.

Vijn leest voort:

Wat groeit er uit de omgang met de wereld? Weeldezucht, genotzucht, gemakzucht. Men wil spelen inplaats van werken, men verkiest plezier inplaats van studie. Opschik wil men in kleeding en woning. Ons noemt men boeren, platte boeren, men scheldt ons voor stijve fijnen. . . . Wij versmaden de genietingen dezer wereld en daardoor behouden we het hoogste en het heerlijkste. . . .

In ons isolement ligt onze kracht!

Onder het lezen is Vijn toch in vuur geraakt. Dit onderwerp heeft een ander karakter dan de meeste. Het is vandaag geen napraten van hetgeen de leiders schreven. Dit was een woord van hemzelf. En een woord naar het hart van zijn hoorders.

Hun knikkende hoofden hebben het reeds gezegd. Hun handen herhalen het niet, want te applaudisseeren betaamt niet op het dorp. Maar hun instemming komt uit in de bespreking en in de warme handdruk, die Vijn bij het uitgaan van deze en die ontvangt.

Klaas Vriend zegt het als hij met Zeger naar huis loopt. „Ik ben geen man van 't woord, zooals jij. Op de vergâring houd ik m'n mond. Maar hier moet ik het je toch zeggen, dat je het goed gezegd hebt.” Bijna schreeuwend moet Vriend dit zeggen, want de wind fluit over de kruin van de dijk, en de branding raast tegen de glooiing. Hij raast vlakbij. Het is hoog water. Het zout van het spattend zeewater proeven zij op de lippen.

Wat nood? De dijk ligt hier, zwaar en vast.

Straks dalen zij langs een schapenpaadje naar beneden en bij het huisje van Vriend scheiden ze van elkaar. Daar fluit de wind over hun hoofden heen en dreunt de branding dof achter

de dijk. Het huisje met zijn houten wanden is klein en licht. Op de kruin van de dijk of in het vrije veld zou het spoedig weggeblazen worden door de storm. Maar hier beneden, in de luwte, beschermd door de dijk, ligt het veilig en goed. Zoo ligt heel het dorp veilig onder de bescherming van de dijk.

Vijn wandelt verder langs het smalle voetpad onder aan de dijk en daarna het landpad naar Repos Ailleurs in. Hij voelt zich opgewekt. De woorden van instemming en lof, straks in het zaaltje en daareven van Vriend, klinken na in z'n ooren. Hij ziet zichzelf weer staan in de kathedr. Hij hoort z'n stem door het zaaltje gaan. Is dit gestreelde ijdelheid? poogt Vijn z'n hart te onderzoeken. Het is toch méér? Het is voldoening omdat hij heeft mogen uitspreken, wat er in zijn hart en in het hart van allen op het dorp leeft. Hij is de mond van zijn volk geweest.

Op z'n erf, waar de weg ombuigt, ziet hij de hemel in het noorden. Welk een vreemde gloed heeft die? Ze is rood, vurig rood. Is er brand? Staat het huisje van Klaas Vriend in brand of een van de andere huisjes aan de dijk? Dat kan niet. Al stonden er tien huisjes in brand, dan kon het vuur nog nooit zoo'n breede basis hebben. Heel de noorderhemel, van het oosten naar het westen, schijnt in vlam te staan.

De dijk?! Vijn's hart blijft stil staan. Uit de dijk sproeien vlammen omhoog. Het is alsof de heele kruin in brand staat. Het vuur spuit uit een zwarte krater op. . . .

Vijn huivert. Hij strijkt z'n hand over z'n oogen. Dit moet gezichtsbedrog zijn, een hallucinatie, misschien veroorzaakt omdat hij vanavond zoo veel over de dijk gedacht heeft. Het bestaat immers niet dat de dijk brandt. Dat zware lichaam van aarde en basalt is tegen alle vuur bestand.

Als Vijn opnieuw kijkt is de gloed nog vuriger. Groene, gele en oranje bundels schieten als steekvlammen door de roode gloed omhoog. Een felle, laaiende brand schijnt daar te woeden.

De boer loopt terug, haastig. Hij moet weten wat voor vuur dat is. Al loopend zakt zijn angst. Donker en zwijgend ligt de zee-dijk daar. Maar zijn verbazing klimt. Het vuur zit in de lucht. Zie maar, de roode gloed trekt hooger op. Door die gloed ziet men de sterren. Het is nu precies een goud-gestikte koningsmantel.

Vijn klimt naar boven. Bovenop de dijk zal men het licht nog beter kunnen zien. Daar is het uitzicht vrij tot aan de horizont. Hij is boven. . . . Hij ziet de zee. . . .

Heel die zee is van vuur, de golven branden, het schuim op de golven lijkt op vlokken van bloed. Angstaanjagend is dit schouwspel. Het vuur bestormt de dijk, de vlammen lekken aan de glooiing. Lillend bloedschuim stapelt zich op.

Het is niets, zegt Vijn tegen zichzelf. Het is water; het lijkt maar vuur en bloed. . . . Het is het noorderlicht. Maar hij huivert toch.

Straks te bed huivert hij nog. De dijk brandt. Een bloedzee breekt brullend door de dijk heen. Ze stort zich over de velden. Ze bedelft de huisjes aan de dijk. Ze bespringt Repos Ailleurs. De binten kraken, de muren schudden. De bloedzee slaat de boerderij uiteen. Ze sleurt zijn kinderen mee, zijn vrouw, hemzelf. . . . Hij zinkt weg in het lauwe bloed. Het dringt in zijn neus, zijn mond. Hij schreeuwt en slaat. . . .

„Man, man,” schrikt zijn vrouw wakker. „Wat heb je toch. . . .” Rondom Vijn zijn de groene wanden van de bedstee. Op tafel brandt het nachtlampje.

Een ellendige droom is dit.

Vijn ligt wakker. Hij overdenkt de avond, de nacht. . . .

Is dit een waarschuwing geweest, vraagt hij zichzelf af. Een waarschuwing om niet te vertrouwen op het isolement, op de dijk, maar op God alleen? . . .

De volgende morgen is kil en grijs, zooals de meeste morgens in Januari zijn. In het nuchtere daglicht ziet hij de dijk, hoog en stevig. Over de polder gaat de blik verloren in de ruimte. Stad en Streek zijn onzichtbaar als het wat heilig is.

Vijn schudt zich, alsof hij een last van zich af werpt.

De dijk is hoog en de wereld ver. Het dorp ligt veilig!

Op noorderlicht volgt storm, zeggen de zeelui.
Het komt ditmaal prompt uit.

De dag nadat de lucht gegloeid en de zee gebrand heeft is stil. Het gele riet staat roerloos boven de effen spiegels van de slooten. De zee is een plaat van glad metaal, waarin de stroom slechts lichte aders trekt.

Maar in de nacht daarop verheft zich de wind en op de tweede dag zwelt de storm voortdurend aan.

Tegen de avond is het noodweer.

Vóór donker is Willem nog even naar de dijk geweest. „Hoog water,” vertelt hij, „en de zee is wild. De golven kwamen tot over de glooiing en het spatwater sloeg hoog over de dijk.”

„Mooi gezicht zeker,” onderstelt Vijn.

„Nou!” beaamt de jongen.

Niemand spreekt of denkt er verder over.

In de volgende uren neemt de wind nog hand over hand toe. De storm huilt om de boerderij. In de kruinen van de iepen is het of de donder onophoudelijk rommelt, rond de muren en het dak giert een fluitend geluid. Een losgeslagen blind slaat als een moker tegen de kozijnen. De bussen en de emmers uit het boenhok worden rammelend over het erf geblazen. De kruin van een iep komt krakend naar beneden.

Veel stoornis vermogen de elementen niet in de familiekring te brengen. Willem gaat naar buiten om het losse luik vast te zetten. Nanne en Willemijn zoeken samen de weggewaaide bussen weer bij elkaar. Vijn haalt hoogte waar de boom terechtgekomen is, maar als het blijkt, dat hij niemand in de weg ligt, keert hij gauw in huis terug. Het is binnen beter dan buiten. En spoedig is hij weer verloren in zijn boek. Willem en Nanne schaken. De meisjes, naaiend of breiend, hebben nog het meest erg in het weer.

„Hoor die wind eens gieren!”

„Gezellig,” vindt Nanne, die op een zet van Willem wacht.

„Daar kun je straks lekker bij slapen.”

Zijn moeder schudt het hoofd. „Gezellig zeg je? Denk aan den armen zeeman. Wie weet wat voor ongelukken er vannacht gebeuren.”

Nanne trekt zijn schouders op. Een mensch kan niet de last van de heele wereld op zijn rug dragen. Hij måg het wel, dat lawaai van de wind om het huis. . . .

„Ja,” zegt Willem. Hij heeft z'n zet gedaan en nu buigt Nanne zich over het bord om te zien welk stuk hij spelen zal.

De Friesche hangklok laat, onder het schorre knerpen van de uitgesleten raderen, negen slagen los.

Vijn klopt z'n pijpje uit, staat op. Het dikke boek gaat op het boekenrek.

Moeder Naatje bedoet de kachel. De meisjes zijn al naar haar kamer gegaan.

„Opschieten, jongens,” dringt Vijn.

Nanne wil nog één zet doen. Maar de vader gromt dreigend, en de jongens laten het spel staan. Met stukken en al wordt het bord voorzichtig onder de bedstee geschoven. Morgen spelen ze verder.

Binnen een kwartier is alles stil in de boerderij.

„Zeger, . . . Zeger!”

De boer draait zich op zijn andere zij.

„Zeger!” roept z'n vrouw nog eens. Ze schudt hem heen en weer.

„Ejaaa. . . .”

„Luister eens, dat lawaai. . . .”

„Och, de storm natuurlijk.” Hij snurkt alweer.

„Nee, ze kloppen.”

„Een los blind. . . .” onderstelt Vijn. „Toe, laat me nou slapen.”

Meteen zit hij echter rechtop in bed. Hij heeft het nu ook gehoord. Dit is kloppen op de deur.

Vijn werkt zijn beenen over de beddeplank. Duizelig, met een gevoel van misselijkheid, nu hij zoo plotseling uit de eerste slaap gehaald is, loopt hij onzeker de kamer door naar het portaal. Er wordt nog eens op de deur gebonsd.

„Ja. . . . wie is daar?”

„Ik, Klaas Vriend. De dijk staat op doorbreken. . . . Kom gauw. Schoppen mee. . . .”

Vijn rukt de deur open. De storm springt naar binnen. De re-

gen straalt over zijn bloote voeten. Hij voelt het niet. „Wat zeg je! De dijk?” Hij kan het niet gelooven.

Vriend geeft geen nadere uitleg. Hij loopt al weer verder, naar den volgende. „Dadelijk komen,” schreeuwt hij nog onder het weggaan. „Anders verdrinken we allemaal.”

Zijn laatste woorden verwaaien in de storm. Hij is opgeslokt door de duisternis.

De boerin staat sidderend in de kamer. Haar onderrok heeft ze aangeschoten. Warrig hangen de haren om haar hoofd. „De dijk, de dijk,” mompelt ze, terwijl ze de groote lamp aansteekt. Vijn roept z'n jongens. „Willem! Nanne!” Zijn stem davert door het huis.

De meisjes zijn nog eerder bij de hand. De kleintjes huilen achter moeders rokken als Willem en Nanne slaapdronken de kamer binnen komen.

„Wat is er eigenlijk?” vraagt Nanne, knipperend tegen het licht. Hij ziet amper wat. Alleen moeders teenen, wit onder de zwarte rok. Een gek gezicht is dat.

„De dijk breekt door,” jammert Willemijn. „We verdrinken, allemaal!”

„Hè. . . .” Nu schrikt hij wakker. „De dijk!?”

Vijn komt uit de schuur. Kaplaarzen aan. Hij draagt twee schoppen. Eén drukt hij Nanne in de hand. „Jij gaat mee naar de dijk, dadelijk!” Tegen Willem: „Jij blijft thuis. Ik vertrouw jou moeder en de kinderen toe.”

Voor hij de deur uitgaat doet Zeger vreemd. Hij kust zijn vrouw in het bijzijn van de kinderen, lang en innig. Hij kust de kinderen. Het is lang geleden dat de groote jongens een zoen van hun vader hebben gehad.

Een noodweer als dit heeft Vijn nog nimmer meegemaakt. Op het glibberige landpad kan hij ternaauwernood tegen de storm inworstelen. Nanne wankelt naar de sloot.

„Kom achter me,” schreeuwt hij zijn jongen toe.

Achter elkaar, alsof ze schaatsen reden, zoo schuifelen ze samen naar de dijk. Uit de slooten waait het water op, de storm loeit en giert en buldert.

Onder aan de dijk zien zij bij 't flauwe licht van een paar stormlantaarns den dijkgraaf. Hij zit in z'n sjees. De schimmel

daarvoor slaat de damp bij wolken uit het lijf; het schuim ligt dik op z'n borst. De dijkgraaf brult bevelen naar een ploegbaas, en legt dan de zweep over zijn paard. Voort moet hij, naar een volgende post.

Nanne moet zeilen en zakken halen uit het dijksmagazijn. Zeger gaat met de ploeg naar boven.

Ze kruipen tegen de dijk op. Het talud is week van water en glad als zeep. Telkens glijden ze achteruit. Op handen en voeten, zich optrekkend aan graspollen, naderen ze eindelijk de top. Nu moet het ergste komen.

Zeger steekt z'n hoofd boven de kruin. . . . Het is of hij een harde klap in het aangezicht ontvangt, met zulk een kracht bespringt de wind hem. Hij moet zijn vingers in de aarde graven om niet weggevaagd te worden. Een golf vliegt over de top. Het water beneemt hem de adem. Hij dreigt te stikken. Happend naar lucht moet hij zich omwenden. Een tweede golf spoelt van achter over hem heen.

Dan stáát hij, de beenen forsich geplant, zijn schop tot steun, bovenop de dijk.

Zóó heeft Zeger Vijn de zee nog nooit gezien. Zoo hoog, zoo hol, zoo grimmig. Uit het zwart van de nacht komen als grauwe schimmen de zwaarbeschuimde golven aangestormd. Een ontzaglijk leger belaagt de dijk. Uit het hooge noorden komt dat leger. Bij de eilanden heeft het zich in slagorde geschaard. Heel de zee is vol met deze grauwe ruiters en onuitputtelijk zijn de reserves. Voor elke linie, die de kop te pletter loopt, komen duizend nieuwe in de plaats.

En hoe schamel is de schans van de verdedigers! Is dit de dijk, de machtige dijk? Deze smalle dam, die zich nauwelijks verheft uit de vloed? Verdwenen zijn de noorsche keiën, verzonken is het blauw basalt. De slappe dijk kruin van klei en zand, aan welke alleen de grasmat wat stevigheid verleent, is het eenig verweer tegen de fel verbolgen zee. Die dijk kruin scheurt en brokkelt. Hier een kuil, ginds een gaping. De zee dringt door de brokken, ze graaft geulen en diept die uit. Het water sijpelt door een nauwe bres; straks zal het vloeien, dan stróómen, en aanstonds breekt de zee zich brullend baan. Ze zal zich donderend in de polder storten, ze zal het dorp bedelven. . . .

Het måg niet. Hier.... ginder.... overal gloeien stormlantaarns op de dijk.

Na elke hap, die de waterwolf uit het dijklichaam scheurt, steken honderd schoppen in de klei om dat gat weer te dichten. Iedere wrakke plaats wordt met zeilen afgedekt.

Vijn werkt mee aan een zeil. Met vier man moeten ze deze scheur dekken. De wind grijpt het doek. Het zeil rukt aan hun handen als een steigerend paard. Vijn stort er bij neer en terwijl hij ligt spoelt een golf over zijn hoofd. Hij kokhalst, zijn vingers knappen. Maar reeds staat hij weer. Een tweede vlaag rukt aan het zeil. Nu tuimelt een maat ter aarde. Twee laten er los. Vijn wordt meegesleurd. Als een zwarte wolk vliegt het klapperend zeil de lucht in. Mislukt! En de groef wordt breder. Het water van een volgende breker gudst er door!

Een tweede poging, met een nieuw zeil, lukt.

Hier is de dijk gered.

Ach, van ginder komt reeds weer een noodkreet van de dijkwacht.

Met soppende kleeren, zwaarder dan lood, moeten ze naar de nieuwe bres. En als deze gedicht is naar een derde....

Deze strijd is wanhopig. Tegen één gat, dat dicht gaat, ploegt de zee twee nieuwe voren. Maar altijd staan de mannen klaar. Deze mannen hebben in het slik van de polder leeren vechten tegen wind en water. Taai en koppig en lang van adem zijn ze. Bij elke bres glimmen hun spaden in het wankele licht der stormlantaarns; overal klepperen bolderende zeilen in hun handen, wentelen zij brokken basalt op het beschermende dek. Gedurig weer beletten zij het water doorgang.

Brullend komen echter altijd nieuwe vloedden nader. Alle brekers rollen nu over de top. Het binnentalud is één waterval. Het smalle pad beneden staat blank. De zee vreet in de weeke rug van het dijklichaam. Ze bijt er brokken uit. Doch ook daar gaan de mannen op af. Ook daar werken zij als paarden. En ook deze bressen dichten zij. Zij vinden zelfs tijd om even uit te blazen beneden in de luwte van de dijk.

„We houden het, mannen!” roept de dijkgraaf overmoedig, wanneer hij weer langs deze post komt.

„Hoera,” roepen een paar jonge kerels.

„God geve het!” zegt Vijn.

Nauwlijks is de dijkgraaf weg of de ploeg stuift verschrikt uiteen. Wat gebeurt er nu? De grond onder hun voeten beweegt; ze daalt en rijst. Een breede waterzuil spuit uit de gracht omhoog. Pannen kletteren van de daken. Huizen kraken, muren storten rommelend ineen. De dijk schuift! Hij wankelt! In zijn val slokt hij de heele dijkgracht op!

Dit is het einde, weten allen. Nu kan geen menschenwerk meer baten. Dit is de ondergang van dorp en polder.

Vijn grijpt zijn jongen bij de hand. Vluchten! Naar huis!

Hijgend rennen ze het landpad op. De storm zweept hen voort. . . .

Een kreet van vreugde begroet hen bij de deur, maar de blijdschap over het weerzjen besterft op de lippen der boerin.

Vijn's gelaat is grauw van ellende en angst.

„De dijk begeeft 'm. Met een uur staat alles blank!”

„O, God! . . .” krijt Naatje.

„Naar de zolder, vader?” vraagt Nanne. Hij staat al bij de leer.

„Wat geeft het,” zegt Vijn moedeloos. „Het gat komt hier vlak voor. De heele boel gaat kapot en ten onder.” Op een stoel valt hij uitgeput neer.

De kinderen schreien. . . .

Dan keert Vijn's veerkracht terug. Vluchten moeten ze, snel. Met de schuit naar de stad. Het wordt een hachelijke tocht in de duistere stormnacht, in een kleine open schuit. Maar hier is de ondergang zeker. Het moet!

„Maak de kinderen klaar, moeder. We varen naar de stad.”

Zwijgend zoekt ze kleeren. Vijn gaat met de jongens naar de stal. Ze maken de koeien los. Aan hun kettingen kan Vijn de stomme dieren niet laten verdrinken. Misschien kunnen ze zichzelf redden, ofschoon Vijn niet weet hoe. Bles hinnikt angstig. Voelt het dier de ramp al komen?

Voor ze gaan, vereenigt Vijn de zijnen in 't gebed:

„. . . . Toon Gij Uw almacht, Heere. Red ons als het in Uw raad kan bestaan. En moet ons laatste uur slaan, dan bevelen wij onze zielen in Uw handen. . . .”

Het amen gaat verloren in krampachtig snikken.

Ze gaan. . . . Hoor de koeien loeien, het hinniken van Bles.

Vooruit! vooruit! De dood zit op hun hielen. Is de doorbraak er nog niet?

Op een flard van het zeil jaagt de storm de schuit vooruit. De vrouw en de kinderen zijn op de bodem saamgekropen. Een dekzeil is over hen heen gesjord. Op de plecht ligt Willem op de uitkijk.

Vijn staat aan het roer. Grauw is de tocht; zwart zijn de wallen. Vijn weet in deze duisternis niet hoe hij sturen moet. Hij moet zich geheel verlaten op den jongen op de plecht.

Het water van de tocht kookt. Wild klotsen de golven tegen het boord. Het riet zwiept. In 't blinde schiet de schuit vooruit. . . . Zijn de wallen er nog wel? Is het land nog niet bedolven? Vliegt het water niet omhoog? Neen, nog niet, nòg niet. . . . De stad! Hoog liggen haar wallen. Veilig is ze tegen elke vloed. De stad, veilige wijkplaats. . . . ark des behouds.

Waarom treft deze gedachte Vijn vreemd? Hij denkt er niet op door. Hij heeft waarlijk wat anders te doen op het oogeblik dan te mijmeren. 't Gaat om het leven van zijn vrouw en kinderen, van hemzelf.

Hij wil de waterpoort in sturen, zooals altijd, maar de uitkijk op de voorplecht waarschuwt: Dicht!

Natuurlijk, de schuif in de waterpoort is neergelaten. De stad bewaakt haar waterwering goed. Vijn haalt het roer met kracht om en laat zijn schuit in het riet van de grachtswal loopen. Wadend door het water draagt hij vrouw en kinderen aan wal.

In het holst van de nacht klingelt de zware bronzen bel in de gang bij Wouter Schenk.

De zaadhandelaar schrikt wakker. Is er brand? Dat kan wat worden, want het stormt, merkt hij.

Schenk schuift het raam op. Bij het licht van een straatlantaarn ziet hij menschen op zijn stoep, kinderen. . . . Wat moet dat in de nacht?

„Wie daar?” roept hij barsch.

„Wij, Wouter, wij,” geeft Vijn ten antwoord.

„Jullie?! Wel heb ik. . . .” Hij holt de trap af.

Uit hun kleeren sijpelt het vuile water op het kostbaar tapijt in de kamer.

Niemand ziet het!

„Overstroming, zeg je? De dijk kapot?!“ Hij kan het zich niet begrijpen. Zóó'n ramp vlak bij, terwijl zij sliepen! De vluchtelingen krijgen droge kleeren. Er wordt hun een leger bereid.

Het gezin Vijn slaapt, doodvermoeid, in de veilige stad.

Nog voor de morgen daagt is Vijn reeds weer op. De onrust drijft hem naar de vestingwallen. De storm is uitgeraasd, maar wat geeft het? De catastrofe is voltrokken.

Blank moet de polder staan; de golven moeten klotsen tegen de wallen van de stad. . . . En het dorp? Ach, het dorp is verzwolgen; hoeveel bewoners zullen omgekomen zijn? . . .

Vijn komt bij de waterpoort, beklimt de wallen. . . .

De polder is zooals ze elke morgen is! Grijs en grauw; droog! Alleen gelegerd riet verraadt welk een storm in de afgeloopen nacht gewoed heeft.

Dus tòch geen overstroming! Heeft de dijk, de verschoven en verzakte dijk dan stand gehouden? Het is haast onbegrijpelijk! In zijn zwagers rijtuig rijdt Vijn met z'n jongens naar het dorp. De zee deint nog na. Een buitenpoldertje is door de vloed verzwolgen. Voorbij de vuurtoren kan de wagen niet verder. De weg is hier verdwenen. De dijk is afgekald, doorploegd, verschoven, verzakt, afgeleden in de opgeslokte dijkgracht.

De trotsche wering is een erbarmelijke ruïne geworden. En deze ruïne heeft de zee weerstaan!

Vijn staat er sprakeloos bij.

In de dagen na de storm is het dorp door een vreemde onrust aangegrepen.

De Noorddijkers hebben altijd gelachen om de buitenlanders, die, staande op de dijkkruin, angstig staarden naar de hoogte van de waterspiegel buiten en naar de diepte van de polder aan de binnenkant. Dwaas vonden zij die angst.

Hun geloof in de hechtheid van de dijk was even sterk als hun geloof in God. Misschien was het eerste bij sommigen zelfs sterker.

Dat geloof in de dijk is nu bezweken.

Marken is overstroomd; de vlakte van de Eem is ondergelopen. Heel Waterland staat blank omdat daar de dijk is doorgebroken. En hier, waar veel onstuimiger vlooden op de kust zijn los gestormd, waar de dijk onnoemelijk veel zwaarder aanvallen te verduren heeft gehad en de wering evenzeer doorploegd geworden is en gewankeld heeft als elders, hier is de catastrofe uitgebleven.

Maar hoe zal het aanstonds gaan? Wanneer een andere storm opsteekt en nieuwe watervloeden de vernielde dijk bespringen? De mannen werken. Zij staan dag aan dag met schop en spade op de dijk. De mokers hameren op de palen der bekisting. Alle bressen worden gedicht; iedere verzakking opgehoogd. Kistdammen komen over de volle lengte bovenop de dijk als bijzondere verzekering tegen nieuwe stormen.

De arbeid in de boerderij moet in een vloek en een zucht worden afgedaan. Hij moet dikwijls aan de vrouwen worden overgelaten. Maartje en Willemijntje melken de koeien en dragen zware emmers water naar de beesten toe. Vrouw Vijn staat uren aan de pomp en steekt het hooi door de luiken van de zolder naar beneden. Zelfs de Zondag brengt geen pauze in de arbeid aan de dijk. De mannen kunnen niet eens opgaan om God te danken. Zij moeten werken. Naar de kerk gaan de vrouwen, de kinderen en de grijsaards. Terwijl de predikant Hem dankt, die bewezen heeft dat Hij kan redden uit alle nood, en Hem smeekt of Hij in komende gevaren het dorp behoeden wil, hoort men daarbuiten het stampen van de paardenhoeven,

het wielgeknars van zwaarbeladen wagens, de doffe dreun der mokers op de palen der bekisting.

Eer echter een week voorbij is zit de wind weer in het noordwesten en hangt een zwarte bal uit aan de vuurtoren bij de Ven.

Een nieuwe storm steekt op! En het herstel van de dijk is nog niet voor de helft voltooid. Er gapen nog kuilen en gaten. De kistdammen zijn nog slechts voor een deel geplaatst.

De wind zwelt aan, de vloed loopt snel. Bij de vuurtoren wordt de bal vervangen door de kegel. Storm noordwest verwacht!

De vloed jaagt door de gaten bij de Wadden. Een springvloed rent de Zuiderzee in. Hooger en hooger stijgt het water bij de dijk. De basalten glooiïng is alweer verdwenen in de golven.

Doodsangst heerscht in het dorp. Verleden week zijn zij gespaard gebleven, nu is hun ondergang gewis! De zee bespringt thans een ruïne. De dood heeft zijn hand over de dorpingen uitgestrekt. Wie zal hen redden uit deze nood?

Zeger Vijn heeft zijn schuit weer klaargelegd voor hij met Nanne naar de dijkwacht ging. Naatje zit met haar sidderende kinderen om de tafel. Willem loopt ieder oogenblik naar buiten om te zien, hoe het er bij staat. Allen gaan gedurig de kamer op en neer met witte gezichten en verstarde oogen. Alleen de jongsten zijn te bed gebleven. Zij slapen onbekommerd, terwijl de anderen in doodsangst zijn.

Gebeden gaan op. „O, God, wij kunnen niets. Uw oordeel is rechtvaardig. Maar wees barmhartig om Uws Zoons wil. Spaar ons, red ons uit deze groote nood!”

Op de dijk brengt een breker, die uitloopt tot de kruin, ontsteltenis, in de huizen wekt een vaag gerommel doodelijke schrik. Als er stappen naderen op het landpad, staan al de leden van het gezin Vijn met bundels kleeren in de hand, gereed voor de vlucht.

Het zijn Zeger en Nanne. Maar ditmaal brengen ze geen Jobsboodschap.

„Het water zakt. Het gevaar is voorbij,” meldt Zeger.

„Goddank!” roept Naatje uit.

De storm is lang zoo hevig niet geweest als de vorige maal; de hoogte van de vloed heeft niet gehaald bij toen. Tevoren zou een storm als deze geen zweem van onrust hebben gegeven.

Maar in de nacht der verschrikking heeft het dorp vele zekerheden verloren.

Zeger Vijn heeft het moeilijk de eerste dagen na de watervloed. Hij heeft het moeilijker met zichzelf dan in de stormnacht. Toen is hij vervuld geweest van het gevaar dat zijn vrouw en kinderen en hemzelf op 't allerfelst bedreigde. Toen heeft hij gewerkt om dat gevaar te keeren. Er was geen tijd voor denken of voor tobben, toen hij in wind en water streed tegen de vloed, met stekende pijn in rug en lendenen van overspanning en met ontstoken oogen van het zoute water. En later ook niet, toen elke zenuw tot het uiterste gespannen was, omdat de schuit, voortgezweept door de storm in de duistere nacht tusschen de nauwe wallen, elk oogenblik kon botsen en omslaan. Een schietgebed: Heere behoud! was in die uren het eenige, waartoe hij kwam.

Maar de volgende dag reeds heeft zijn hart geklopt. Bij de ruïne van de dijk, die, hoe verschoven en verzakt ook, tòch de zee gekeerd had, is wrang naar boven gekomen de herinnering aan de avond op welke hij zoo trots getuigd heeft van de kracht, die in isolement gelegen is en aan het beeld dat hij daarvoor gebezigd heeft: Zoo stevig als de dijk ons dorp beveiligt, zoo. . . . Ach, de dijk ligt verwoest. De dijk heeft het dorp niet beveiligt. De menschen konden het ook niet doen. Toen de dijk bezweek en ieder machteloos stond, heeft God het dorp behoed.

Ook bij Vijn zijn vele zekerheden stukgeslagen.

De winter verglijdt naar het voorjaar en het dorp valt weer terug in de tredmolen van 't alledaagsche.

De gaten in de glooiing zijn gedicht, de verzakkingen in het talud zijn opgevuld. De dichtgelopen dijkgracht is weer uitgediept en bovenop de dijk staat een bekisting.

Er bolderen weer wagens over de dijkweg. Zeger Vijn rijdt Zondags met zijn kerkwagen er over en op door de weeksche avonden wandelt hij er langs naar zijn vergaderingen, zoolang het landwerk hem niet naar zijn akker roept. De zaadhandelaar komt om contracten af te sluiten. Er wordt gezaaid en geplant. De aardappels en de boonen schieten weer de grond uit en het vee gaat naar de weide.

Het dorp is weer een vergeten oord, waar een volk gelukkig leeft in zijn afzondering.

De herinnering aan de stormnacht wordt opgehaald in vele gesprekken en door die gedurige herhaling raakt zij haar prikkels kwijt.

De dijk heeft toch maar stand gehouden, en nu alle zwakke plekken zijn versterkt, nu een stevige kistdam op de kruin is gezet tot meerdere beveiliging, is er weinig gevaar.

Het is zelfs achteraf de vraag of het gevaar wel zoo groot geweest is als ze destijds meenden. Hun zenuwen waren toen wat gevoelig door de schrik; wat overgevoelig wellicht. Zie eens hoe hoog en breed de dijk toch is! Eeuwen lang heeft die dijk hun dorp beschermd. Bij de groote watervloed van deze winter heeft hij het opnieuw gedaan. Waarvoor zullen zij zich eigenlijk ongerust maken!

De vrees verbleekt. De stormnacht was een booze droom. Het leven van alle dag heeft op het dorp zijn loop hervat.

Maar dan wordt plotseling de kalme gang van het leven op het dorp verstoord. Vreemde dingen gebeuren er.

Er komt werkvolk van buiten, bij honderden komen ze. Ze slaan keeten en barakken op. Ze leggen een spoorlijn op de dijk-kruin en van de dijk naar diep de polder in. Puffende locomotieven rijden met lange treinen achter zich dwars door de landen en daarna steunend bij de dijk op. Heirlegers van arbeiders gaan aan het werk. Zij breken de kleine huisjes, die aan de

dijkvoet stonden, af. Ze dempen de dijkgracht geheel. Alles wat storm en vloed gespaard hebben, gaat onder hun mokers te gruizel.

Dit zijn de polderjongens. Ze zijn gekomen, nadat de regeering heeft besloten afdoende maatregelen te nemen tegen een herhaling van een ramp als Waterland getroffen heeft en hier van zeer nabij bedreigd.

De dijk moet verhoogd worden. De gracht, die de oude wering heeft doen wankelen, moet verdwijnen. Dubbel zoo zwaar en eens zoo hoog als de oude zal de nieuwe dijk zijn. En natuurlijk moeten de woningen, die tegen de oude dijk aangebouwd waren, weg. Het halve dorp moet gesloopt worden.

Maar bij dat sloopen laat de regeering het niet. Op een andere plaats zullen al die afgebroken woningen verrijzen. Sommige worden in de oude vorm weer opgetrokken, maar voor de meeste komen grootere en betere huizen in de plaats. En is er geen ruimte om aan de dijkweg al die groote woningen te plaatsen, geen nood. Dan wordt er een nieuwe weg gelegd, dwars door de polder heen. Het langgerekte dijkdorp zal een kringdorp worden.

De kosten? vraagt het dorp ontsteld. De kosten, wie zal die betalen?

Heel Noord-Holland draagt die kosten, luidt het antwoord.

Gaat dat zoo? Dan kan het dorp er vrede mee hebben. Dan zijn velen zelfs met de plannen ingenomen.

Niet allen echter zien met ingenomenheid de polderjongerfs komen. Menschen als Vijn duchten gevaren.

Nanne Vijn is de bekoring van de stad nooit kwijtgeraakt. Wanneer hij zit te melken kan hij soms bij de koe langs naar het zuiden staren. Als hij op een akker staat te schrapen, tuurt hij naar de toren boven het hoog geboomte. Onder 't planten of bij het rooien kan hij opzien van de akker naar de verre stad. Daar is leven en vertier. Daar zwierden op die winterdag de jongens en de meisjes over het ijs. In die vroolijke wereld is hij opgenomen geweest, eenmaal, tweemaal, tot op het uur waarop zijn vader hem verdreef uit het café. Toen is Nanne ineengekrompen onder het bliksemend oog van zijn vader; beschaamd en schuldig heeft hij zich gevoeld. En naderhand is

zijn zonde scherp en donker voor hem komen te staan.

Maar langzamerhand is tot hem doorgedrongen de vraag of er geen onderscheid gemaakt moet worden tusschen het zwoel genot in het café en het frisch plezier, zooals zij dat genoten hebben op de grachten. Aan die uren denkt hij terug zonder huivering, doch met verlangen naar herhaling. Dat luchtig spel op schaatsen was wat anders dan het drinken en dansen in de zaal. Waarom moet hem om de herberg nu de stad verboden worden? Hij haakt naar wat vertier in zijn eentonig leven van melken en voeren, van planten en schrapen, van rooien en dorschen, van kerkgaan en van bijbellezen. Het is niet zoo dat hij een hekel aan het dorp en aan zijn werk, aan kerk of Bijbel heeft gekregen. Hij werkt graag en hij werkt goed. Zijn vader heeft plezier in zijn jongen. Nanne spant ook met genoegens 's Zondagsmorgens de kerkwagen in, en hij helpt onderweg de oude of kreupele mannetjes en vrouwtjes, die niet ver kunnen loopen en toch naar de kerk willen gaan, in de hooge bak van het rijtuig. Hij zingt uit volle borst de psalmen mee. En soms luistert hij naar den dominee, namelijk wanneer deze iets zegt, dat een jongen begrijpen kan.

Maar het grootste deel der preek gaat over z'n hoofd heen. De tale Kanaäns verstaat hij niet, en dat de aarde een tranendal is, begrijpt hij niet. Onder de preek dwalen zijn gedachten af naar vuurwerk, feest en vroolijkheid, en vraagt hij zich af hoe de stadsche jongelui het nu wel zouden hebben in deze zomertijd. Zouden ze nu fietsen of zwemmen of zeilen? Misschien trekken ze er op deze eigen morgen wel op uit met de knapzak op de rug en stappen zij zingend langs de wegen. En hij zit in de kerk. . . . De dominee geeft op Psalm 119 : 19.

„Wend, wend mijn oog van d' ijdelheden af. . . .”

Nanne hoort het met schaamte. Hij probeert z'n aandacht bij de preek te dwingen. Maar het lukt hem niet. Onbegrepen drijven de woorden van de kansel over zijn hoofd.

De volgende dag is Nanne Psalm 119 weer glad vergeten. Hij werkt op het land; hij dekt de koolen toe. Eén voor één vouwt hij de groote groene bladen over het witte hart. Zoo kan de bloemkool veilig groeien, ongedeerd door weer en wind. Terwijl hij voortstapt tusschen de planten, hunkert zijn hart. Waar-

om moet zijn leven nu ópgaan in werken en kerkgaan? Waarom moet hij zijn dagen slijten op dit dooie dorp, achter een dijk en in een vlakke polder? Ginds lokt de stad; aan de andere zijde van de dijk is de wijde zee. In de stad klopt het leven fel en warm; wie op zee vaart komt in vreemde werelden. En hij kruipt alle dagen in de modder rond of verveelt zich in de kerk. In deze tijd, waarin de puberstormen waaien, beginnen de dijkwerken.

Het nieuwe is ver beneden Nanne's droomen. De schommelende zandtreintjes zijn anders dan de expresses, waarin hij dacht eens te zullen rijden; de grove polderjongens zijn ander volk dan wat je in de stad ontmoet. Maar de werkelijkheid blijft altijd ver van het ideaal verwijderd. Het is wat *anders*. Daarom alleen is Nanne er al mee ingenomen.

Vijn waarschuwt tegen de polderjongens.

Hij ziet maar liefst dat zijn jongens dat vreemde volk wat uit de voeten blijven. „'t Zijn rare lui,” zegt hij tegen Nanne en Willem. „Je moet je niet met hen bemoeien.”

Het gaat Nanne het eene oor in en het andere uit. Hem is dit nieuwe wel naar de zin. Hier heeft hij immers de afwisseling waarnaar hij zoo gehunkerd heeft. Er gebeurt wat op het dorp, en hij wil daarbij wezen. Hij houdt ervan om op de dijk te zwerven door de woestijn van klei en zand en het werk te zien. Op een avond belandt hij bij de keeten van de polderjongens. Het vreemde trekt.

De mannen zitten in de zomeravond op de glooiing van de dijk. Sommigen rooken een pijp, anderen liggen op hun rug in het gras en kauwen een strootje. Eén trekt aan een harmonica. Nanne begint een praatje en zij halen hem in hun kring. Hij gaat bij hen op de glooiing zitten en zij vertellen van hun werk in Zeeland, in België, in Griekenland. De halve wereld hebben ze afgereisd. Ze zijn in Kaapstad en Rio de Janeiro geweest om havens te graven en dijken aan te leggen. Soms loopt er een vloek door hun praten; daar huivert Nanne van. Het is een zware zonde, Gods naam ijdel te gebruiken. Maar overigens: dit zijn beste kerels, gezellige lui. Wat mankeert er aan dit volk? vraagt hij zichzelf. Waarom moet vader ons tegen hen waarschuwen? Zijn dit geen aardige lui?

Jolig zijn de polderjongens ook. Zie de jonge arbeiders pret

maken met de meisjes van het dorp. Daar staan er een paar bij twee meisjes, bij Dieuw Groot en Grietje Pasveer. Ze lachen en stoeien. De meisjes rennen weg; de jongens gaan hen achterna. Een lange vent krijgt Dieuw te pakken. Hij grijpt haar en Dieuw gichelt van de pret. Leuk is dat. Nanne wil wel meedoen aan zoo'n stoeipartijtje. Maar wat doen ze nu vreemd, die lange polderjongen en Dieuw Groot. Ze stoeien niet meer. De polderjongen slaat z'n arm om haar heen en ze gaan samen de kruin over om achter een boschje te verdwijnen. Z'n nieuwe kennissen kijken er niet eens naar. Ze praten rustig verder en Nanne praat mee, een heele poos. Hij vergeet het stoeipartijtje onderwijl. Tenslotte staat hij op om naar huis te gaan. Met een „Adjuu en tot ziens”, groet hij z'n vrienden. Langs het boschje klimt hij naar de dijkkruin. Hè, waar trapt hij daar bijna op? Een been. Hier ligt een man. Twee menschen liggen er in het schemerdonker. Het zijn Dieuw Groot en de lange dijkwerker. Dieuw schrikt, wanneer ze merkt dat ze gezien zijn en wil opstaan, maar de jongen houdt haar tegen. „Ga weg, kind,” snauwt hij tegen Nanne. „Ga weg, of ik trap je weg.” Meteen trekt hij Dieuw dicht tegen zich aan.

Nanne schrikt en huivert, minder van die snauw dan wel van de brand, die hij in de oogen van den polderjongen heeft gezien.

Die avond waarschuwt Zeger Vijn z'n kinderen weer. „Denkt om die polderjongens. Je niet inlaten met dat volk. Vooral jullie, Willemijn en Maartje,” — richt hij zich tot de meisjes — „je *nooit* inlaten met dat volk.”

„Nee, vader,” beloven de meisjes.

Nanne kijkt in z'n boek. Maar hij leest niet. Hij heeft ditmaal de waarschuwing wel goed gehoord. Hij heeft haar ook niet dwaas gevonden. Dieuw Groot daar aan de dijk in de armen van dien polderjongen. Het wekt bij hem dezelfde huivering als de herinnering aan de avond in de danszaal.

De Zondag daarop heeft de dominee het over de gevaren van besmetting door de wereld. Hij spreekt over de zonde die ons lichtelijk omringt, over de verleiding, die nu tot het dorp is doorgedrongen. De jonge menschen bindt hij op het hart om zich te hoeden voor gevaren, en de meisjes smeekt hij zich onbesmet van de wereld te bewaren.

Nanne luistert vandaag beter naar de preek dan hij in tijden heeft gedaan. Hij knikt instemmend, wanneer de dominee dat zegt. En hij neemt zich voor een beetje uit de buurt van de keeten te blijven.

Een paar dagen later moet hij werken op een stuk land vlak bij de put, die gegraven wordt voor de verhooging van de dijk. Wanneer hij langs vaart roept een dijkwerker hem aan. „Hé, jij bent toch dat ventje, dat verleden week bij ons heeft zitten kletsen? Waarom kom je niet eens weer?”

Nanne weet niet wat hij hierop zeggen moet; hij mompelt maar wat en vaart snel door.

De machinist op de machine, die het zandtreintje trekt langs de akker, op welke Nanne aan het werk is, herkent hem ook en zwaait naar hem, vroolijk en vriendelijk. En Nanne groet terug. „Tabeh!” Je hoeft toch niet honds te doen tegen deze mensen?

Bij het naar huis gaan 's avonds klampt een van de lui hem aan. „Kom nog es een keer bij ons?” vraagt hij. „Je was zoo'n aardige prater en wij hebben hier niet veel.”

Waarom zal Nanne het niet doen? „Goed,” zegt hij, „ik kom wel ereis.”

En hij doet het ook. Hij zit nog eens een avond bij hen op de glooiing, en als een plotseling opgekomen regenbui hen wegdrijft, gaat hij mee de keet in. Op ruwe houten banken zitten ze bij ruwe tafels. Nanne zit tusschen de polderjongens in als was hij nummer een. De mannen vloeken nu ook, net als de vorige keer, maar het treft Nanne niet zoo pijnlijk meer. Dit is iets dat bij die kerels hoort, dat bij hen past. Ze drinken een glas bier. „Jij ook?” bieden ze aan.

„Dank je,” antwoordt Nanne. Op 't dorp wordt zelden bier gedronken.

„Een kop koffie dan?” En als Nanne knikt, roept de man de keetvrouw. „Trijn, geef die jongen een bak koffie.”

Trijn komt met een kom koffie aanschommelen. Ze is niet jong, dik en wat slonzig.

Een van de kerels aait haar hals, een ander trekt aan haar rokken. Dit moet grappig zijn, want ze lachen er allemaal om en ze lachen nog harder als de vrouw aan het schelden slaat.

Maar Nanne krijgt er een onbehaaglijk gevoel van. Hij verge-

lijkt een oogenblik z'n moeder met die vrouw. Als men haar eens zoo behandelde en als moeder dan eens schold als zij?

De koffie smaakt hem ook niet. Ze is zwart, er drijft een vlieg in en de rand van de kom vertoont vuile vegen.

Een van de dijkwerkers begint moppen te tappen, waar alles om schatert, maar waar Nanne van bloost. Neen, hij voelt zich toch niet thuis onder de polderjongens. In hun keet veel minder dan verleden week in de vrije natuur. Vader heeft tòch gelijk gehad. Wij hooren daar niet.

Hij drinkt de koffie met tegenzin, teugje voor teugje. Hij zal opstappen als de kom leeg is. Eer Nanne zoover is heeft echter de grappenmaker zijn moppentrommel leeg. Een paar polderwerkers krijgen het over het Panama-kanaal. Ze zijn daar beiden geweest. Dat was nog eens een karwei. Dit dijkje hier is een peuleschil daarbij vergeleken. De een weet dit van Panama en van Amerika, de ander dat. Een derde doet ook een duit in het zakje. Nanne zit tusschen het groepje in en hij vergeet heelemaal dat hij naar huis wou gaan. Hij zit een heele poos te luis-teren en te praten. En als hij eindelijk opstaat is het met een „tot ziens” van beide kanten.

De eerste dagen blijft het erbij, maar op een Zaterdagavond gaat Nanne de dijk op naar de keeten. Het is er stil. De dijkwerkers zitten niet in het gras, zooals op andere zomeravonden. Ze zijn ook niet binnen. Waar zou dat volk toch zitten? Naar huis soms? Maar ze gaan zelden weg en nooit allemaal tegelijk. Enfin, hij komt dan op een andere avond maar eens weer.

Laat hij vanavond de nieuwe weg eens langs gaan. Dat heeft hij nog nooit gedaan. Heel zelden maar komt hij aan de andere kant van het lange dorp, waar de nieuwe weg de dijk raakt en men er op kan komen. De weg is nog niet verhard, maar je kunt er best op loopen. Als hij hem ginder inslaat, komt hij vanzelf weer thuis. Want Repos Ailleurs, dat vroeger diep in de polder lag, aan het eind van een smal landpad, zal straks aan de nieuwe weg gelegen zijn.

Boven over de dijk loopt Nanne naar het beginpunt van de nieuwe weg. Over heuvels en kuilen gaat het. Ze zitten hier midden in het werk van de verhooging en verzwaring. Hij springt van het eene basaltblok op het andere. Een geweldig werk is dit. De oude dijk leek sterk, maar hij was een damme-

tje vergeleken bij deze nieuwe wering. En zie daar beneden, in de diepte van de polder, daar groeit het nieuwe dorp. Overal is nieuwbouw. Hier steken een paar kale muren uit de aarde omhoog; ginds is de meiboom in de kap; elders blinkt, onder het helder rood der pannen, de frissche verf van een pas voltooide woning. Het dorp wordt groot en mooi.

Springend van kluit op kluit raakt Nanne aan het eind van het dorp. Daar staat de herberg. Doorgaans is ze verlaten, want gasten zijn zeldzaam, vooral op Zaterdagavond, en de menschen van het dorp loopen niet naar de kroeg, wanneer er geen vergadering is en geen uitbetaling wordt gehouden.

Vanavond heerscht er echter drukte in de herberg. Hei, wat een lawaai! Nanne gaat er op af, nieuwsgierig om te weten wie zulk een tumult verwekken. Tabakswalm drijft uit de open ramen; dranklucht dringt naar buiten. Op de weg staan Noorddijkers toe te zien.

„Wat beteekent die herrie?” vraagt Nanne hun.

„Die polderjongens,” antwoordt er een, „zwinen zijn het.”

Daar gaat de deur wijd open. In een dikke rook zie je groote kerels dansen; hos klos gaan hun plumpe schoenen over de vloer. Lawaaiërig, dronken, komen er een paar naar buiten. Ruziënd loopen ze op het clubje dorpers toe. „En wou jullie, wou jullie v. . . . v. . . . vechten? K. . . . k. . . . kom dan maar op, hoor!” Nanne deinst achteruit. Dit is dezelfde man met wien hij in de keet heeft zitten praten en die hem had gevraagd om nog eens weer te komen. Nu komt hij met een blinkend mes in zijn grove knuisten op hem af. Maar hij is te dronken om kwaad te doen. Met z'n open mes rolt hij in het gras.

Weer zwaait de deur van de herberg open. Er is luid gegil van meiden; je hoort mannenstemmen vloeken. Een man en een deerne komen naar buiten om te verdwijnen tusschen dicht struikgewas in de tuin. De kerel met het mes is weer overeind gekrabbeld en tiert opnieuw.

Nanne loopt weg, huiverend, meer van afschuw dan van vrees. Hij walgt van deze rommel. Vader heeft heelemaal gelijk gehad. Je moet je niet inlaten met dit volk.

De onrust van Zeger Vijn is ongegrond geweest. De waarschuwing van den dominee was niet tevergeefs. In het begin waren er op het dorp, die aanraking met de polderjongens zochten. Er waren jongelui, die in de keeten kwamen, en meisjes, die zich afgaven met zoo'n vreemden snuiter.

Het is voorbij. Sinds het café aan het eind van het dorp elke Zaterdag- en Zondagavond vol zit met kerels, die kaarten en zuipen, sinds in de nachten dronken volk op de weg zwerft, en vechtpartijen schering en inslag zijn geworden, sinds de pittige, ofschoon wat al te vrijgrage Dieuw Groot een gevallen meisje is geworden, leven de dorpelingen en het werkvolk aan de dijk langs elkander heen als vreemden. De deuren blijven voor elkaar gesloten, de monden dicht. Een zwijgende groet wanneer men elkander tegenkomt op de dijk of bij de putten in het veld, dat is de eenige aanraking. Er gaapt een kloof tusschen de polderjongens en de ingeborenen van het dorp.

Men zou zeggen dat het zoo goed was. Deze kloof tusschen de polderjongens en het dorpsvolk doet dezelfde werking als de wijde polder, die het dorp scheidt van de stad.

Bij Vijn echter komt thans een andere onrust boven. Laat uw licht schijnen onder de menschen, leest hij in zijn Bijbel. Gij zijt een lichtend licht en een zoutend zout.... Zie, Ik zend u als schapen in het midden der wolven.... En gij zult Mijn getuigen zijn....

De Schrift is vol van bevelen om te prediken. Christus gebiedt de boodschap van het Evangelie uit te dragen. Doet hij dat? Doet het dorp dat? Is Noorddijk een stad op een berg en een licht op een kandelaar?

Is het goed dat de polderjongens ginds wonen en zij hier? Dat die naar de kroeg gaan en gene naar de kerk?

De kerkdeuren staan open, ook voor hen, probeert Vijn de stem van zijn geweten te sussen. Hij weet dat dit een drogreden is. Hij spreekt erover op de kerkeraad. Wanneer de kerk de roeping heeft om het Evangelie aan de heidenen te brengen, dan toch in de eerste plaats aan de heidenen, die rondom ons wonen!

De kerk beseft haar roeping. Er zal een evangelisatiesamen-

komst gehouden worden. Dominee zal er spreken.

Nanne moet de biljetten aanplakken bij de keeten. Hij strijkt stijfjes op een wand. De keetbaas wacht af totdat de plaat is uitgerold, maar zoodra hij ziet waarvoor ze dienen moet, jaagt hij den jongen kwaad weg. Bij de volgende keet is Nanne voorzigtiger. Hij vraagt vooraf of hij mag plakken.

„Wat wou je plakken?”

Nanne vertelt het.

„Neen, ik wil die fijne rommel niet.”

Nergens krijgt Nanne kans te plakken. Tenslotte slaat hij z'n biljetten aan de telefoonpalen langs de weg van de keeten naar de kroeg. Zoo lezen zij ze toch.

Maar 's avonds komt de veldwachter bij Vijn aan huis. Of de jongen de papieren maar een twee drie verwijderen wil. Rijks-eigendom is aangetast.

Zeger gaat zelf met z'n jongen mee om de palen schoon te krabben. De polderjongens staan er bij te lachen.

Nanne krabt met een rood gezicht. Dit is eens maar nooit weer, dat hij zulk werk doet. Hij zal zich laten koeieneeren door zoo'n keetbaas en zich uit laten lachen door dat volk!

Vijn draagt het gelaten en zet zijn opstandigen jongen neer. Smaadheid om Christus' wil moeten wij vroolijk dragen.

Thans worden de biljetten opgehangen bij de eigen menschen voor de ramen. Sommigen hebben er bezwaar tegen gehad. Het leek zoo gek, zoo'n papier voor je venster. Maar Vijn heeft hen overreed. Zoo getuigen zij voor Christus.

En de avond is belegd. Het sobere interieur van het zaaltje was versierd met bloemen. Voor zichzelf hebben de Noorddijkers deze opschik niet noodig geacht. Voor de polderjongens maken zij de drukte. Er is ook een groote ketel thee gezet. Er zijn dam- en schaakborden en dominospelen. Een koortje is gekomen om te zingen. Men heeft gedaan wat men doen kon om de polderjongens een aangename avond te bereiden.

Maar van het volk, dat men zoekt, komt er niet een.

Dit is ontmoedigend. Maar de Noorddijkers geven de moed niet op. Onze omgeving is hun te vreemd, zoo redeneeren ze. Laat ons hen zoeken op meer bekend terrein. Laat ons in de herberg een samenkomst beleggen.

Ze huren de kolfbaan, die achter de herberg ligt. Ze sleepen er een orgel heen. Met een zekere gêne loopen de leden van het koortje de gelagkamer door. Zij voelen zich niet op hun gemak in een kroeg.

Tegen het uur dat de samenkomst beginnen zal, loopen verscheiden polderjongens in de richting van de herberg. Vijn en Nanne halen hen in op de fiets. Ze groeten hen zeer vriendelijk, en ze vertellen straks aan den dominee en aan de anderen, dat de polderjongens op komst zijn. Ditmaal zullen ze komen!

Inderdaad, ze komen in de herberg. Maar in de kolfbaan komen ze niet. Ze blijven vóór in de gelagkamer. Ze vloeken en zwetsen dubbel zoo hard als anders en ze drinken eens zoo veel. En ze schateren om die fijnen, die hen bekeeren willen.

Dit is zeer ontmoedigend, maar men laat zich nóg niet uit het veld slaan. „Wanneer zij niet tot ons willen komen, dan zullen wij tot hen gaan,” zegt de dominee.

Hij klimt de dijk op en klopt bij de keeten aan. Maar ze achten zijn grijsheid noch zijn ambt. Met scheldwoorden wordt hij ontvangen. Zwartrokken hebben ze niet noodig, zeggen ze. Ze hooren liever een schuine mop dan een preek. Een lollige deun op de harmonica is meer naar hun smaak dan een psalm. „Toe Ben, speel op!” En terwijl de oude predikant probeert een woord kwijt te worden, drenst de harmonica reeds en zingen de kerels daverend en draaiend: Geef me nog een drupske, geef me nog een drupske, geef me nog een emmer vol. . . .

De predikant moet aftrekken.

Weer leven dorps- en dijksvolk langs elkander heen.

Het werk vordert steeds meer. Al hooger en breeder wordt de dijk. De ellips van wegen is bijna voltooid. Steeds meer huizen en schuren rijzen omhoog. Breede wegen komen er en goede huizen. Eens bestond het dorp uit houten huisjes, als zwaluwnesten aan de dijk gekleefd of hots en haar dooreengeworpen op een werfje. Nu komen er woningen als villa's en schuren, grooter dan boerenhoeven.

Repos Ailleurs komt midden in zoo'n rij te staan. Weerszijds van de boerderij zijn tuinderswoningen; het oude landpad wordt vol met burgerhuizen. Vroeger was de boerderij een slot in de ruimte van de polder. Nu is ze een nummer in de rij.

Zeger Vijn werkt dagelijks vlak bij de polderjongens. Zijn land paalt aan de put, waarin zij graven. Hij is met deze mannen bezig. Zoo dicht bij hen te zijn en toch zoover van hen gescheiden. De pogingen tot evangelisatie zijn gestaakt. Driemaal is een bijeenkomst belegd en telkens is de zaal leeg gebleven. Vele malen heeft de dominee getracht contact te krijgen, en telkens is hij heengezonden. Toen moesten ze het opgeven.

Zeger is er toch niet rustig onder. Heeft hij geen *persoonlijke* roeping tegenover deze menschen? Mag hij zijn naasten, de menschen die dagelijks bijna aan zijn zijde werken, naar het verderf laten gaan zonder dat hij hen waarschuwt? Hij worstelt met deze vraag. Ze kwelt hem onder het werk op de akker. Ze plaagt hem in de kerk. Ze ontroofd hem zijn slaap. Hij moet zijn ziel vrij maken.

Op een morgen staakt Vijn het planten op het oogenblik dat de polderjongens gaan schaften. Hij staat van zijn knieën op, maakt z'n schuit los en vaart naar de overkant.

„Goeie morgen,” zegt hij.

„Ook goeie morgen,” brommen de dijkwerkers terug.

Ze gaan door met eten en zetten het drinkkruikje aan de mond om de koffie klokkend in hun keel te gieten.

Vijn blijft bij hen staan en de arbeiders kijken verwonderd. Wat moet die fijne boer hier bij hen? De Noorddijkers kijken hen tegenwoordig amper aan.

Het wordt een praatje over het weer en over het werk. De pol-

derjongens zijn spraakzaam genoeg. Vijn spreekt moeilijk. Hij geeft afwezige antwoorden. Hij hoort soms maar half wat zij zeggen. Onder het praten over deze onnoozele onderwerpen zoekt hij naar de woorden die hij spreken moet. En daarbij klopt het hart hem in de keel. Daarstraks, onder het uitzetten van de aardappels, heeft hij overdacht wat hij zeggen zou. Toen wist hij het precies. En nu . . . hoe moet hij er toch mee beginnen? . . .

De voorman staat op. „Kom jongens, het is tijd,” zegt hij alleen. Ze komen allen overeind om weer aan het werk te gaan. Het scharf is om.

Vijn heeft zijn tijd voorbij laten gaan. Het benauwt hem en tegelijk lucht het hem op.

„Tot morgen,” groet hij.

„Ja best, tot morgen. Kom dan maar weer eens praten.”

Een oogenblik later steken de polderjongens weer de klei af om die omhoog te werpen in de wagentjes. Vijn zet z'n aardappelen weer in de pas gestoken gaatjes en drukt de aarde aan. Hij is boos op zichzelf. Hij beschuldigt zich dat hij geen getuige van Christus durft te zijn. „Wie Mij belijden zal voor de menschen, dien zal Ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is. Maar zoo wie Mij verloochenen zal voor de menschen . . .” Het zweet breekt hem uit.

Morgen, dan zal het wezen, neemt hij zich vast voor. Dan zal hij spreken.

De volgende morgen begint het gesprek net eender. Het weer en het werk. Maar nu bijt Vijn door. Het moet!

„Denk jullie,” zegt hij plompverloren en met een vreemde, koude stem, „denk jullie wel eens aan de nimmer eindigende eeuwigheid?”

Stomverbaasd kijken ze hem aan.

Vijn zweet. „We krijgen met een heilig God te doen. We zullen rekenschap moeten afleggen van al onze daden . . .”

Vijn heeft op tegenstand gerekend en zich daarop gewapend. Op verslagenheid heeft hij gehoopt. Hij heeft de mannen immers gesteld voor de geweldige eeuwigheid.

Maar de mannen bieden geen tegenstand; ze spreken niet tegen. En verslagen zijn ze heelemaal niet.

De polderjongens lachen daverend. Eén wijst naar zijn voor-

hoofd; een ander slaat Vijn goedmoedig op zijn schouder. „Ha, ouwe, jij bent verkeerd te land gekomen. Op de preekstoel hoor je thuis inplaats van op het land. Dominee had jij moeten worden.” Een derde houdt hem z'n tabaksdoos voor. „Neem een pruimpje, dat helpt altijd als je van streek bent.”

Hiertegen heeft Vijn geen verweer. Nog één keer probeert hij zijn boodschap te brengen. „Mannen,” roept hij, „denk toch aan je onsterfelijke ziel!” Hij schreeuwt het bijna. De tranen springen erbij in z'n oogen.

De kerels lachen er overheen. Ze zijn volkomen ongevoelig voor zijn ontroering. Ze bespotten hem. . . . „Zoo vroeg al een slokkie op?” durven ze vragen.

Er is niemand op wien zijn woorden de geringste invloed hebben.

Zeger gaat weg. Er gaapt een kloof tusschen hem en deze mannen. Zijn keel is toegeknepen. „Morgen,” perst hij er heesch een groet uit.

Straks ligt hij weer geknield op z'n akker en poot aardappels. Wrok of boosheid is er niet bij Vijn. Hij is zeer teleurgesteld, maar hij heeft niet meer de beklemming en het zelfverwijt van gisteren. Hij heeft z'n taak verricht. Dien mannen heeft hij het aangezegd. Het ligt nu voor hun rekening dat zij het heil verworpen hebben. Hij heeft zijn ziel bevrijd. En wat hindert hem dan hun spot? De apostelen en profeten zijn ook gesmaad. Christus is bespot, gehoond, gemarteld. Wat is zijn smaad in vergelijking bij het lijden van den Heiland?

Maar de kloof tusschen het dorp en het dijkvolk is nu volkomen geworden. Gene staan aan die en zij aan deze zijde van een afgrond. Hier kan alleen God bruggen slaan. . . .

De dijkwerken zijn voltooid, de polderjongens afgetrokken. Het dorp is tot zijn oude rust teruggekeerd.

Eindelijk, verzucht Zeger Vijn. Gelukkig, zegt het dorp. De menschen zien het dijkvolk zonder hartzeer gaan. Slechts bij Vijn schrijnt er wat. Is hij zijn roeping toch wel nagekomen? Ligt er geen schuld op het dorp, nu dit volk gaat zooals het gekomen is? Is er toch wel genoeg aan hen gedaan?

Maar er is immers *alles* gedaan wat gedaan kon worden. Zij hebben niet willen hooren. Hun zonde is op hun hoofd.

En er is althans dit goede bij hun heengaan, dat het dorp niet anders is geworden dan het was bij hun komst. De wereld is in het dorp gekomen maar ze heeft het dorp niet overmocht.

En thans is de verzoeking weer voorbij. De kalme tijden van voor de watervloed zijn eindelijk weergekeerd.

Wanneer men boven van de dijk de polder overziet — het uitzicht is van deze hogere hoogte nog wijder en ruimer dan vroeger — dan ziet men heel het jaar het golvend riet en het blinkend water van de slooten. In de winter is verder alles grijze grond, want het weiland is uiterst schaarsch geworden in de laatste jaren. Maar reeds in het vroege voorjaar begint die doode grond te leven. Dan gloeit er hier een felle roode vlek, en praalt er ginder het smeltendst geel; dan komen oranje en paars, oud-goud en rose uit de grond. Allerwegen schijnen vlaggen uitgespreid te worden. De tulpen bloeien! En deze felle tinten van het voorjaar zijn de herauten van het zomersch kleurenfeest, als viooltjes en lobelia gaan bloeien, als flox en salvia hun gloed vertoonen, als asters en tagetes zich ontplooien.

De polder is bij de uitbreiding van de bloemzaad- en de bollen- teelt nog eens zoo mooi als vroeger.

Schuinslinks vóór de bank van de familie Vijn is die van Klaas Vriend en z'n gezin. Je hebt er het oog op als je, naar de preekstoel kijkend, je blik een beetje zakken laat. Deze Zondagmorgen laat Nanne Vijn z'n oogen dikwijls van den dominee afdwalen. Hij moet alsmaar kijken naar de beide blonde vlechten op een meisjesrug, naar een blozende wang, naar het wipneusje dat telkens even zichtbaar wordt als Neel Vriend haar hoofd een beetje omwendt.

Tòch een pittig meisje, die Neel, stelt Nanne bij zichzelf vast. Vreemd, dat hij dat nu pas merkt. Op school heeft zij bij hem in de klas gezeten. Hij vond haar een draak, een trotsch nest, een kat. Later heeft hij haar weinig meer gezien. Heeft ze altijd daar gezeten, tusschen haar vader en haar broer? Nanne weet het niet en hij begrijpt niet waarom hij het niet weet. Vanmorgen kan hij z'n oogen niet afhouden van dat groene manteltje, die blonde vlechten, de roode wangen en het wipneusje, dat hij zien kan, telkens als ze haar hoofd even wendt.

Een knàp meisje vindt Nanne haar, een lief meisje. Hij zou wel. . . .

Daar ziet ze opeens achterom. Naar hem? . . . Nanne kleurt en kijkt strak naar den dominee.

Minuten later pas durft hij weer in haar richting te zien. Zij zit recht. Hij staart op haar rug, haar vlechten. . . .

Neel Vriend! In gedachten spelt Nanne haar naam. Straks, als de kerk uit is, zal hij. . . .

De gemeente zingt. . . . Verward zoekt Nanne in zijn psalmboek. Wat heeft de dominee opgegeven? Hij heeft het niet gehoord. Het voorspel is hem zelfs ontgaan.

Bij het uitgaan van de kerk zal hij haar groeten. . . .

Op het kerkplein staat Nanne met vrienden te praten. Hij oogt naar de deur, zoekt tusschen de menschen. Ze moet nog komen. Dáár, de groene mantel. Mooie oogen heeft ze, ziet Nanne snel. Dan heeft hij opeens heel wat te vertellen aan z'n kameraden. Hij praat druk.

En Neel ziet hij pas weer als ze voorbij is: de blonde vlechten tegen het groen van de mantel. Veerend loopt ze en ze lacht, helder als kristal.

„Doe je 't?” vraagt een van de vrienden.

„Ja,” antwoordt Nanne afwezig.

„Je bent gek,” valt een derde in. „Dat doe je toch niet.”

„Wat?” vraagt Nanne.

„Met hem meegaan vanavond, dat vraag je toch!”

„O, nee, dat toch maar niet.”

„Wat scheelt jou vanmorgen?” vraagt de ander verbaasd.

„Mij niks, adjuu.”

Hij keert zich om en gaat de paarden halen uit de kerkstal. Eerst moet hij nog even naar de dijk zien. Daar loopt ze, op de kruin. Hoog is haar gestalte tegen het licht van de lucht. Een èrg knap meisje, mompelt Nanne. Een lief meisje ook.

Dan gaat hij de stal in en werpt het tuig op de paarden.

Hij heeft nu haast. Toe menschen, instappen, maant hij de oude mannetjes en vrouwtjes, die z'n passagiers vandaag zijn, en nog van alles te vertellen hebben aan de kennissen, die ze bij het uitgaan van de kerk ontmoeten. Een beetje hardhandig helpt hij den kreupelen Sluis in de wagen. „Je moet geduld hebben met oude menschen, jongen,” maant zijn vader.

Nanne heeft geen geduld. Hij legt de zweep erover en rukt ruw aan de teugels.

Maar de wagen is zwaar en de pooten van Bles worden stram, en z'n vader zegt dat hij niet zoo drijven moet op Zondag.

Hij haalt Neel niet meer in. Daar voor hem in de verte daalt ze het schapenpaadje af naar Klaas Vriend z'n huisje. Hij is te laat.

Als de kerkwagen langs het huisje van Vriend rijdt staat er een meisje in de deur: een meisje met blonde vlechten. Frisch en blozend staat ze daar in de groen en witte lijst van de houten gevel.

Naar wie wuift ze? Nanne schrikt. Hij heeft het plotseling heel druk met zijn paarden. Wuift ze naar hem, naar hem? . . .

Of naar de oude mannetjes en vrouwtjes in de kerkwagen?

Achter zijn rug wordt over de preek gesproken. Nanne hoort er niets van. Hij is boos op zichzelf. Zoo'n bange wezel als vanmorgen is hij nog nooit geweest. Bang voor een meisje! Zoo bang, dat hij haar niet aanspreken durft. Dat hij haar niet eens aan durft kijken wanneer ze naar hem ziet. En toch is hij met zijn gedachten alsmaar bij dat meisje, zoodat hij haar ge-

durig voor zich ziet met haar groene mantel en haar blonde vlechten. . . .

Het is goed dat Bles en Moor weten waar de klantjes van de kerkwagen wonen. Ze blijven telkens uit hun eigen stil staan. Als de voerman daarop had moeten letten was er vandaag niet veel van terechtgekomen.

Volgende week, dan zal hij Neel aanspreken.

Er gaan verscheiden weken voorbij. Elke Zondag kijkt Nanne Vijn tweemaal twee uur tegen een meisjesrug met blonde vlechten aan, iedere keer ziet hij haar gaan over het kerkpad en loopen op de dijk. In gedachten heeft hij al vaak met dat meisje gepraat, heeft hij met haar gewandeld, is hij op Zondagavond bij Vriend in huis geweest. In zijn gedachten heeft hij die roode wangen gekust. . . .

Maar dit is allemaal verbeelding. Als Neeltje eens zijn kant op keek, heeft hij zich haastig afgewend. Als ze langs hem liep op 't kerkplein, eenmaal zoo dicht dat haar mouw zijn hand be-roerde, heeft hij strak een andere richting uitgekeken. En wanneer hij haar inhaalde met de kerkwagen en zij vroolijk groette naar de rijders, heeft hij recht vooruitgezien en een knorrend „dag” gebromd. En bot daarop heeft hij weer zijn eigen uitgescholden, omdat hij bang was voor een paar meisjesoogen.

Het is tot dusver niets geworden tusschen Nanne en Neel.

Een zomervond gaat Nanne zeilen. Hij doet dat wel meer als er een goede zeilwind staat, zoodat je de Hoeksloot op en af kunt loopen. Hij houdt daarvan. Tusschen de bloeiende akkers vaar je dan en onder een hooge hemel, op water waaruit de zon gouden ginters slaat en de koelte oprijst. Voor de steven spetteren de golfjes en bij je roer borrelt het kielwater. En als, bij het dalen van de zon, de gloed in het water mindert, en de bloemen op de akkers niet zoo fel meer gloeien, begint het kleurenspeel aan de lucht. In het westen zie je de hemel verschieten van goud naar oranje, van blauw naar opaal. Er vlamt vuur dat zich oplost in rose wolkjes. En daarna spreidt de schemer zich. Meestal zeilt Nanne alleen. Willem vindt dat hij overdag genoeg in het veld geweest is om 's avonds nog eens in de schuit te gaan. Hij ziet dan liever menschen dan land. Willemijn gaat

ook het liefst de andere kant op; op de dijk ontmoet ze dan wel eens een goede kennis. Maartje vindt het eng in het veld wanneer de schemer valt.

Nanne zeilt alleen. En toch is hij niet alleen. Daar, op de zeilbank, met de rug tegen de mast, zit Neel. Ze heeft haar groene mantel aan en haar vlechten hangen over haar schouders. Ze wiegt heen en weer met het deinen van de mast onder de druk van de wind in het zeil. Haar oogen glanzen en haar mond lacht. . . .

De schuit is aan het eind van de sloot, dicht bij de dijk. Hier moet hij door de wind. Nu niet langer dromen, Nanne. Bij je positieven, vrind!

Met een ruk wendt Nanne het roer. Krachtig haalt hij de schoot door. De schuit ligt kop in de wind, het zeil klappert. Vlak bij de steven is de wal. Nu het roer nog even verder duwen, dan is hij door de wind. . . .

Opeens laat Nanne de roerpen schieten. De schoot vliegt uit zijn handen, wild klappert het losse zeil en de schuit loopt vast in het walriet.

Een heldere lach schalt van de brug.

Daar staat zij, Neel! Daar staat ze. En ze lacht hem uit: „Jij bent een zeiler, hoor!”

Nanne wordt plotseling warm.

Hij loopt naar voren om de schuit uit de wal te duwen, maar het lukt niet aanstonds.

„Wacht, ik zal je helpen!” roept Neel van de brug.

Met twee sprongen is ze bij de schuit.

Haar kleine voet duwt tegen het boord.

Nog blijft de steven steken; hij is in een veenkluit vastgezogen.

Nanne grijpt de kloet om af te zetten. „Denk er om,” waarschuwt hij.

„Er uit of er in?!” roept Neel.

„Wablief?” vraagt Nanne verward. „Wat. . . . wat bedoel je?” stamelt hij.

„Ik moet naar huis,” zegt ze. „Je kon me wel even brengen met de schuit.”

Nanne weet niet hoe hij het heeft. Zij, Neel, in zijn schuit?

Droomt hij nu heusch niet?

Hij zegt niets. Maar hij steekt werktuiglijk z'n hand uit en zij

grijpt die. Een kleine, koele hand heeft zij. Ze gaat zitten. . . . op de zeilbank.

Nanne heeft de schuit weer losgestooten. De schoot heeft hij weer in de hand. Het zeil begint opnieuw te trekken, de schuit krijgt vaart; al spoedig zijn ze bij de dwarsvloot, waarlangs hij haar naar huis moet brengen. Veel te gauw, vindt Nanne. Hij zoekt de hooge wal om de zwaai te kunnen maken.

„Als je nog een eindje zeilen wilt,” zegt Neel op dat oogenblik, „ik heb de tijd, hoor!”

Is dit toch waar? Wil ze met hem zeilen, de polder in? Hij vergeet het roer terug te halen. De schuit loopt op de dwarsvloot aan.

„Wil je niet?” vraagt ze schalksch.

„Willen, willen. . . . *graag!*” Dat laatste zegt Nanne veel gretiger dan hij bedoeld had.

Maar Neel hoort het wel en zij lacht vroolijk.

„Nou, vooruit dan,” moedigt zij aan.

Nanne heeft z'n roer alweer teruggehaald. Hij trekt de schoot aan, de bries valt in het zeil. De schuit doet het goed. Driftig bobbelt het water voor de boeg, kolkend loopt het langs het boord. In 't westen gloeit de lucht van vuur. Hoog boven hen drijven rozeroode wolkjes. De zware geur van flox komt van een bloemenbaan. En daar, op de zeilbank, zit Neel, zijn Neel. Daar zit ze nu werkelijk. Met het groene manteltje en de vlechten over de schouders.

„Lekker hier in het veld,” zegt zij.

„Vind je dat ook?” Hij zingt de vraag haast, zoo blij is hij dat zij dit ook waardeert.

„Ja,” vervolgt ze, „maar jij moest wat gezelliger wezen.”

Nanne kleurt weer. Wat moet je nu zeggen tegen zoo'n meisje? Daar straks wist hij het wel. Vorige avonden ook. In gedachten heeft hij lange gesprekken met haar gehouden terwijl zij samen zeilden, mooie gesprekken. En nu ze er werkelijk is, nu een droom in vervulling is gegaan, nu is hij verward en verlegen, en weet hij geen woorden; durft hij zelfs amper naar haar kijken. Ze zijn aan het eind van de Hoeksvloot, dicht bij de Streek, bij de torens en de huizen. Noorddijk ligt schemerig-ver achter hen.

Nanne laat de schuit weer wenden. Hij doet het ditmaal goed.

Het zeil heeft ternauwernood geklepperd, de steven heeft de wal niet geraakt. Een ervaren zeiler volvoerde deze manoeuvre. „Je leert het, zeg!”

Is dat een complimentje of is het spot? Nanne meent warmte in haar stem te hebben gehoord. Was dat zoo, of heeft hij het zich verbeeld? Haar oogen, die zullen het zeggen hoe ze denkt. Maar Nanne durft in die oogen niet kijken. Hij staart naar haar rok.

Nu is ze bij hem. Nu zit ze daar, en hij ziet minder van Neel, dan straks, toen ze alleen in zijn verbeelding bij hem was.

De zeiltocht loopt op een eind. Daar is de stoep van Sluis, waar Neel van boord moet. Nanne strijkt het zeil en laat de schuit langs het hout glijden. Nog voor hij de ijzeren ring gegrepen heeft om vast te maken, is Neel er al uit gesprongen.

„Adjoo,” wuift zij, „en bedankt hoor!”

Nu is haar toon zoo hartelijk als het maar wezen kan. Ze lacht naar hem.

Dit is geen spot weet Nanne; dit méént ze. Ze heeft genoten op deze zeiltocht. Ze *boudt* van hem!

„Morgenavond zeil ik weer,” roept hij vroolijk. „Ga je dan weer mee?”

Hij is er zeker van dat ze het doet. Een warm, blij gevoel doorstroomt hem. Neel is van hem. Neel is zijn meisje.

Maar uit Neel's oogen vonkt de spot. „Dat zou je wel willen, ventje!” roept ze plagend. „Niks hoor!”

Hiervan wordt Nanne plotseling bleek. Er slaat wat bij hem stuk. Woest stoot hij de schuit af. Ruw slaat hij de kloet in het water. De droppels spatten in zijn warm gelaat.

En achter hem schatert de spotlach van Neel. . . .

„Die meiden,” sist Nanne tusschen zijn tanden, „klieren zijn het, allemaal!”

Nadat de polderjongens afgetrokken waren was de rust op het dorp teruggekeerd. Maar dit duurde niet lang. Het scheen wel of het vredig leven van voorheen na de storm niet meer blijven wilde.

Nauwelijks zijn de polderjongens weg of er komt weer wat anders. Een busdienst op de stad!

Noorddijk wordt uit z'n isolement verlost, heeft de stadsche krant geschreven. En Nanne had z'n draai toen hij dat las. Viermaal daags verbinding en binnen het half uur over. Nu kon je nog eens uit het dorp vandaan!

Dit uitbundig welkom heeft Vijn met grimmigheid vervuld. Hij denkt anders over de bus. Acht keer op een dag dendert het rammelding langs zijn hoeve. De claxon giert, het stooten van de zware wielen doet de ramen trillen en het theegoed rinkelen op het blad. Wolken stof waait het monster over Naatje's wasch, die op het erf te bleeken ligt.

Vroeger lag Repos Ailleurs alleen aan het eind van een smalle landweg, temidden van wei en water. Het was een paleis van het land en er rondom heerschte serene rust. Is het al niet erg genoeg, dat het door de nieuwe weg een nummer in de rij geworden is? Moeten zijn bewoners ook nog gekweld worden door het stof, de stank en het gerammel van zoo'n monster?

En dat is nog het ergste niet. Wat Nanne in de bus zoo blij begroette, dat zir Vijn juist het meeste dwars. Het is gansch niet noodig dat er een betere verbinding met de stad tot stand komt. Integendeel, dat is verkeerd, gevaarlijk. Die bus zou de verleiding kunnen brengen, voor welke het dorp bij de invasie van de polderjongens bewaard gebleven is. Dat ding moet weg, hoe eer hoe liever, oordeelt Vijn.

Het is niet enkel Zeger, die zoo spreekt. De jongelui buiten rekening gelaten is het heele dorp met tegenzin vervuld. Geen Noorddijker kruipt in het stinkend vehikel. Keer op keer en dag aan dag raast de bus leeg langs de wegen. De menschen, die naar de stad moeten, gaan met de tilbury of op de fiets, als steeds. Wanneer het marktdag is en Vijn rijdt achter Bles' schommelende rug naar de stad, dan rijden er tweewielde karren voor en achter hem.

Tééé... hoor je dan de claxon snerpen. Daar komt de bus hen achterop. De voerlui houden hun teugels strak, en moppen op het gele gevaar dat hun paarden schrik aanjaagt. Doch deze ergernis gaat over, wanneer de koffiemolen voorbij gerrammelt is: *Leeg!*

Dan heerscht er grimmig leedvermaak.

Hoe lang zal de busbaas het volhouden om voor spek en boonen dit traject te rijden? De eene of de andere dag moet de laatste zijn. Het is de vraag maar welke. Dan zal het dorp zichzelf weer wezen, even rustig en goed als vóór de watervloed.

Vijn kan er een wrang plezier in vinden om 's morgens op zijn erf te wachten tot de leege bus voorbijkomt. Dan spotlacht hij tegen den chauffeur, die gelaten aan zijn stuurrad zit op deze doellooze tocht. De man vindt het ook dwaas dat zijn baas dit dood traject nog alsmaar rijden laat.

Op een morgen staat Vijn zoo bij zijn hek. Daar komt de bus aandenderen, wéér leeg natuurlijk. Vijn's gelaat is reeds een grimas. Maar plotseling trekt de spotlach weg. Ziet hij goed? Is de bus *niet* leeg? Zit er volk achter den chauffeur? Dan moeten het natuurlijk vreemden zijn!

De bus flitst langs.

Vijn is verschoten. Twee Noorddijkers zitten er in: Dirk Kooiman en Gerrit Vriend.

Die zijn dus in dat duvelsding gestapt! Zeger balt een vuist. Daar is verraad gepleegd aan het dorp en aan zijn zeden. Gemelijk gaat hij in huis.

De volgende morgen staat Vijn weer bij zijn hek. Dat van gister moet een incident geweest zijn. De Noorddijkers zijn geen menschen om hun hoofd te buigen. Nu is de bus natuurlijk leeg.

Daar snerpt de claxon in de verte. De motor gromt. De grond begint te schudden. *Vier* menschen suizen in de bus voorbij.

Maar dit is ook de maximum-bezetting. Er zijn een paar afvalligen. De groote meerderheid houdt het verzet stug vol. De bus rijdt met een enkele passagier of leeg. En de Noorddijkers gaan, als ze naar stad moeten, op de oude manier.

Dat duurt zoo maanden. Maar als het zomer wordt moeten verscheiden Noorddijkers dikwijls naar de stad, veel vaker dan vroeger. Toen gingen ze hoogst zelden. Een enkele maal ter markt, een paar keer in het jaar naar de zaadpakhuizen voor

het afleveren van de oogst. Deze zomer echter moeten velen alle weken. De bloembollenteelt komt op. Samen met de Streekers hebben de Noorddijkers in de stad een bollenveiling opgericht en daar is iedere Woensdag veiling.

Vroeger, toen een ritje naar de stad een zeldzaam uitje was, spanden allen daar graag hun paard voor in. Het stond om met eigen gerij in stad te komen. Maar nu het gewoonte wordt er heen te gaan, vinden velen de bus zoo erg gemakkelijk, en anderen vinden het gepleegd verzet toch wel wat hol.

Deze en die gaat met de bus.

Op een dag moet Vijn het aanzien dat de wagen stilstaat even voor zijn erf. Zijn buurman heeft de hand opgeheven toen de bus er aankwam. Ook hij rijdt mee!

De busbaas wint het van het dorp. Hij heeft nu alle dagen passagiers en hun aantal klimt geleidelijk.

Maar van Vijn heeft hij het *niet* gewonnen.

Vijn rijdt met Bles naar de stad. Terwijl hij langs de weg sukelt, stuift de bus hem voorbij met vele kennissen erin. Die lachen nu net zoo spottend om Vijn als ze het vroeger deden om de leege bus. Soms nemen ze hem op de veiling in de maling omdat hij zoo stijf is. Vijn op zijn beurt verwijt hun hun gebrek aan ruggegraat. . . .

En hij maakt zich zorgen over het dorp. Zal, wat de dijkwerken niet konden doen, nu door de bus gebeuren?

Hij tobt erover en hij spreekt erover.

Op een avond, staande in de plumpe kathedraal in het houten lokaaltje, ontvouwt hij zijn bezwaren tegen de geest der eeuw. Maar ze vinden geen weerklank, zooals vroeger. Slechts een paar oude mannen knikken. De meesten luisteren zwijgend met ondoordringelijke gezichten. En als Vijn uitgesproken is, zeggen ze dat hij deze dingen te eng ziet.

Hij is de eenige die nog met paard en kar naar de veiling gaat.

Op een morgen van een veilingdag is Bles kreupel. Daarom wil Zeger op de fiets gaan.

„Dat doe je niet,” zegt Naatje heel beslist. „Je fietst niet bij dit weer. Het zou je ziek maken.”

Zeger weet dat ze gelijk heeft. Het stormt hard uit het zuid-oosten en het regent. Het is haast onbegonnen werk om tegen

dit weer op te fietsen langs de open dijkweg. Maar Zeger moet ter veiling.

„Neem de bus, man,” raadt z'n vrouw.

„De bus?” Dat is z'n laatste!

„Waarom niet?” vraagt Naatje. „Dat ding rijdt tòch en je zit er goed in. Ik snap niet waarom jij daar zoo op tegen bent.”

Dit is een hard ding voor Vijn. Z'n eigen vrouw valt hem af. Zelfs die begrijpt niet dat deze strijd moet worden volgehouden. In de verte komt de bus aan. Hij stopt bij de bureu. Nu rijdt hij alweer. . . .

„Vooruit, man, schiet op!” Naatje duwt haar weifelenden man de deur uit. Zij zwaait naar de bus, ze roept. . . . de wagen stopt, en eer Vijn het zelf weet staat hij op de treeplank.

De chauffeur kan een fijn lachje niet verbergen als hij Vijn het kaartje overreikt. De passagiers maken grapjes. Met een rood hoofd zoekt hij een plaatsje achter in de wagen.

Vijn heeft een kwade dag. Ook op de veiling maakt men zich vroolijk over zijn nederlaag.

„Wat, nederlaag!” stuift hij op. „Omdat ik één keer ben meegereden, nu mijn paard kreupel was? Je zult me nooit weer in die koffiemolen zien.”

De andere week sukkel t Bles weer langs de weg, lachen de makers spottend achter de ramen van de bus tegen den man in het schokkend wagentje, en kloppen vrienden hem in de veiling op zijn schouder: „Je bent tòch een kerel, Zeger!” Maar Zeger wendt zich af bij dit compliment. Hij voelt dat het ironisch is. Toch spant hij de volgende Woensdagen zijn paard weer voor de tilbury, en als een keer het gerij niet beschikbaar is, omdat de paarden ploegen moeten, klimt hij op z'n fiets. Hij wil volhouden.

Maar die keer krijgt hij halfweg tusschen dorp en stad een lekke band. Het is op de eenzame weg, die langs de polder loopt. Er staat geen huis, waar men de band kan plakken. Hij moet een uur loopen en hij komt op de veiling aan op het oogeblik dat zijn bollen juist verkocht zijn. Beneden zijn prik!

Dit is het einde van zijn tegenstand. Voortaan gaat hij met de bus, net als de anderen. Op elke veilingsmorgen staat hij met opgeheven arm bij zijn poort en telkens neemt de bus hem op.

Hij heeft een nieuwe stelling gevonden, waarin hij zich ver-

schansen kan. Met de bus gaan de kweekers naar de veiling. Dat is voor zaken, dat is goed. Met de bus mogen desnoods ook de vrouwen gaan, als zij moeten winkelen. Maar houd de jeugd er uit, houd de jeugd op het dorp. Laat het ouderlijk gezag waken tegen de verleiding. Het bedrijf vernieuwt zich. De tulpenteelt breidt uit. Nieuwe tijden brengen nieuwe vormen. Maar het gezinsleven zal in de oude bedding blijven stroomen. De jeugd blijft veilig op het dorp.

Na dat zeiltochtje in de polder was het, ondanks het ongelukkige afscheid, toch niet afgeloopen tusschen Nanne en Neel.

De Zondag erop moest Nanne in de kerk weer in haar richting kijken, hoe stellig hij zich voorgenomen had het niet te doen. En terwijl hij naar haar blonde kopje zag inplaats van naar den dominee, keek zij opeens naar hem met zulke oogen dat alle wrok en boosheid bij Nanne op een oogenblik versmolt. Die oogen maakten hem warm om z'n hart en rood om z'n hoofd en waren oorzaak dat Nanne die morgen van de preek heel weinig heeft gehoord. Hij piekerde of je nu ooit hoogte van een meisje kreeg. Ze had hem zoo open en warm en zoo vriendelijk aangezien, dat Nanne zich afvroeg of ze toch werkelijk om hem gaf. Bij het uitgaan van de kerk liep Neel vlak langs hem heen en in het voorbijgaan fluisterde ze: „Fijn gezeild, Nan!”

Toen bloosde Nanne voor de tweede keer die morgen, maar hij zei ook wat terug, en hij wandelde een eindje met haar op het kerkplein af. Door Neel vergat hij de paarden te halen en hij kwam pas haastig aangeloopt, toen Krelis Sluys riep: „Hé, Nanne, wij benne d'r ook nog!”

Bij het instappen zei Krelis verder niets en Nanne hoopte al dat hij geen erg gehad had, maar toen de kerkwagen op de dijkweg Neel inhaalde bleek dat anders.

„Zal ik maar afstappen?” vroeg de oude met een twinkeling in zijn oogen.

„Hoezoo?” verwonderde Nanne zich.

De oude Krelis klopte Nanne op zijn schouder. „Jij had,” — en hij wees naar Neel — „dat maidje ook liever naast je op de bok dan een oue kerel zooals ik.”

Nanne bloosde en hij wou er wat tegen inbrengen. Maar Krelis lachte: „Kleur jij maar niet, m'n jongen. Zij is een pittig maidje hoor, echt ien voor jou.”

Neel begreep niet waarom al die oude mannetjes en vrouwtjes zoo'n schik hadden, en nog minder begreep ze waarom Nanne zoo strak voor zich keek. Was hij nu al weer in z'n wiek geschoten? Maar waarom dan toch? Daar had zij het deze keer toch heusch niet naar gemaakt.

Een paar dagen later, toen Nanne haar op de dijk ontmoette en zij samen praatten, was bij Neel en Nanne de ongerustheid over de gevoelens van den een jegens den ander volmaakt verdwenen.

Het trof zoo maar dat ze elkaar de volgende weken telkens tegenkwamen. Soms op de dijk, soms bij de kerk. Zij liet Nanne geen overgrootte moeite doen haar aan te klampen. Ze wou wel graag een praatje maken en ze vond het best dat ze samen opwandelden. Soms ging haar kopje wel eens in de nek en kon ze klaterend lachen als hij wat dwaas, wat links of wat verliefd deed, maar Nanne heeft begrepen dat zij dat zoo niet meende, en hij heeft geloofd dat ze hem toch wel mocht.

Zoo is zijn moed geleidelijk gegroeid, maar hij zou op die wintersche Zondagavond niet naar het huisje van Klaas Vriend op weg geweest zijn, als zich niet iets anders had voorgedaan.

Op een keer dat hij het landpad afliep om te zien of hij Neel ook treffen kon, had hij twee figuren bovenop de dijk gezien, een jongen en een meisje. Hij zag ze scherp, donker tegen het licht van de avondhemel bij het ondergaan der zon, en hij herkende ze ook. Het meisje was Neel en de jongen bij haar Jan Prins. Ze hadden samen schik. Hij hoorde Neel haar klaterende lach. Die lach maakte anders zijn hart altijd licht, nu werkte ze als een priem in zijn borst.

Jan Prins met Neel!

Toen Nanne naar boven was geklommen, stonden er meer; een groepje van een stuk of vijf jongelui. Jan praatte met een anderen jongen en Neel kwam dadelijk op Nanne toe, heel gewoon alsof er niets was geweest. Maar Nanne was stroef geweest en tegen Jan had hij gebitst.

„Wat deed je daar met Jan?” vroeg hij toen ze later samen waren.

„Met Jan?” Neel wist het zich niet dadelijk te herinneren en toen ze het begreep, maakte ze zich vroolijk over den jaloerschen vrijer. „Als jij soms bang voor Jan bent, pak dan maar bij!” had ze gelachen.

Pak dan maar bij! Nanne had best begrepen wat ze daarmee zeggen wilde, maar hij had er tegenop gezien. Nu al? Zoo gauw?

Een paar dagen later was bij Nanne de kogel door de kerk.

Hij wist nu wat hij van Jan Prins te wachten had. Die liep op Neel, net zoo hard als hij. Hij moest zorgen dat hij vóór was.

En zoo was Nanne op een donkere winteravond onderweg naar het huisje van Klaas Vriend, dat voor de watervloed tegen de dijk gehangen had en daarna verrold was naar een werfje dicht bij de dijkweg. Een houten gevel had het huisje, groen met wit geverfd, houten wanden en de deur op zij.

Nanne's hart klopte fel toen hij over het hooge brugje ging dat naar het werfje leidde. Zijn schoenen kloten op het hout. Maakte dat altijd zoo'n lawaai? Of hoorde hij het nu zoo anders? Hij hield z'n stap in. Zou hij wel doorgaan? Dit was wat anders dan een los praatje met Neel aan de dijk. Hij zou Klaas Vriend ontmoeten, vrouw Vriend zou er zijn. De zusters van Neel zouden in de kamer zitten en lachen om den skooier van hun zuster. En stel je voor dat Jan Prins er al was! De vrees dat Jan hem voor was klemde als een schroef om zijn borst en dreef hem tegelijkertijd over zijn aarzeling heen. Hij liep het smalle landpad op, het nog smallere runnetje naar Klaas Vriend z'n huisje over. Op de tast vond hij de klink van de deur, die hij geruischloos lichtte. In het stikdonkere hosje bleef hij staan. Hij hoorde praten en lachen. Een zware stem herkende hij als van Vriend, het lachen was van Neel en van haar zusters. Een vreemde hoorde hij niet. Jan Prins was hem niet voor geweest! Het verruimde hem en deed hem tevens weifelen.

Nu was het ook niet noodig om binnen te gaan. Nu kon hij hier blijven en wachten. Kwam Jan dan was hij hem toch altijd voor. En die wichten daarbinnen zouden niet lachen om hem.

Hij treuzelde nog toen in de kamer een stoel verschoof en iemand opstond. Het gaf Nanne een schok. Nu moest hij kiezen: weg of vooruit.

Hij tastte door en duwde de kamerdeur open.

Daar stond hij in het licht.

Vrouw Vriend scheen wel geschrokken. Vriend keek vreemd op dat Nanne Vijn daar op zijn drempel stond. Neel bloosde hevig.

De jonge zusjes gielden: „Ei zeg, daar heb je een skooier om Neel.” Toen nam moeder Vriend hem over haar bril heen nauwlettend op.

Nanne stond nog altijd in de deur. Hij beet op z'n lippen; z'n wangen waren hoogrood. Als hij z'n zin gevolgd had, was hij nòg weer weggelopen. Die gichelende meiden irriteerden hem. En waar bleef Neel nu met de stoel? Zou hij nu tòch niet. . . . Maar een stille knipoog van haar moeder hielp Neel over haar verwarring heen. Haastig stond ze op en zette een stoel bij tafel. Terwijl ze dat deed, knikte ze blij en zeiden haar oogen, dat hij welkom was.

Toen kon Vriend zeggen: „Kom d'r in, Nanne.”

Vrouw Vriend schonk koffie voor hem in, en Vriend noodde: „Stop een pijp, m'n jongen.”

De mannen gingen samen praten over de teelt, over de markt en over de preeken van die Zondag, en wie het dorp niet kende zou gevraagd hebben voor wie die jongen hier gekomen was: voor de vader of voor de dochter.

Want Neel zei niets. Zoo spraakzaam als ze anders was, zoo zwijgzaam was ze nu. Ze staarde met een hooge kleur in het boek dat op haar schoot lag, maar het is twijfelachtig of ze een letter las. Tersluiks keek ze af en toe naar Nanne en dan weer schoot er een nijdige blik naar haar zusters, die het gichelen niet laten konden.

Vriend had het meest het woord. Bij Nanne hortte het gedurig. De spottende lachjes achter zijn rug maakten hem warm en deden zijn haarwortels prikken. Ook spitsten zijn ooren zich telkens of hij geen voetstappen hoorde op het runnetje en of de klink niet rammelde. Maar Jan kwam niet en langzamerhand werd Nanne rustiger. Een enkele maal keek hij verstolen naar Neel en zij naar hem. Maar dan begonnen de draken opnieuw en nog erger te lachen en het hielp slechts voor een poosje als Vriend zijn jongere dochters bestrafte: „Houdt jullie je fatsoen.”

Goed werd het pas nadat Vriend de nesten naar bed had gestuurd en Nanne en Neel dichterbij de tafel en bij elkaar geschoven waren. Toen werd het een mooie Zondagavond daar in die kleine kamer met haar groen geverfde wanden, onder het licht van een belgische petroleumlamp en met een rood gestookte kachel achter hen. Neel en Nanne zaten hand in hand. Soms drukte hij de hare en dan keek zij naar hem met een blik, zoo warm dat het hem deed duizelen. En moeder Vriend zag

soms hen beiden aan met een vriendelijke knipoog. Hij viel in de smaak, kon Nanne ervaren, bij Vriend en z'n vrouw, en bij Neel het allermeeest.

En beter werd het nog toen Vriend opstond om klarigheid te maken en Vokeltje de kachel bedeed.

In de kleine schuur was het donker en stil. Je hoorde alleen het doffe breken van de golven op de glooiing achter de dijk, en een enkele maal het rinkelen van een ketting van een koe.

Het hooi was zacht en geurig. En twee jonge menschen vonden de weg naar elkaars hart. . . .

Dat is nu al weer maanden geleden. Het is zomer geworden en het gaat al weer naar een nieuwe winter toe. Nanne en Neel hebben vaker gezeild en op die tochtjes is meer gepraat en meer gevrijd dan op hun eerste avond in de polder. Nanne is niet meer de bloode jongen, die alleen van meisjes droomt en ze amper durfde aanzien. Er was na die eerste avond in de schuit iets bij hem wakker geworden en op die Zondagavond, toen de verkeering beklonken werd, zijn Nanne en Neel beide onthutst geweest over de gloed die plotseling in hen branden ging daar in de stille schuur. Ze houden van elkaar en het kan niet anders of liefde moet zich uiten. In het weiland, diep in de polder, worden ze alleen gezien door leeuweriken en reigers, en in het boetje van Vriend, of in de schuur van Vijn ziet niemand hen. Als ze opstaan uit een hooirook zit Neel heur haar verward en zijn beider wangen warm. Hun liefde brandt met hoge vlammen, doch ze brandt rein en zuiver. De drift wordt gelouterd door het wederzijdsch respect en vooral door beider eerbied voor het Gebod.

Nanne wordt een trouwe Zondagavondklant bij Vriend, en omgekeerd passeert Neel vaak met Nanne een avond bij Vijn in huis.

Vijn en z'n vrouw hadden in het begin niet zooveel met de verkeering op. Ze vroegen zich af of Neel de rechte wel voor Nanne was. Een hupsch meisje was ze; een knap meisje ook; ze hield nogal van opschik en kleeedde zich graag zooals de menschen uit de stad. Was dat niet wat te wereldsch? Maar allengs hebben ze gemerkt dat Neel ook weerbaar is. Ze kan werken en naaien als de beste. En het voornaamste was, dat Vijn,

naarmate hij haar beter leerde kennen, ook geloofde dat ze een godvruchtig meisje was. En dat heeft hen heelemaal met Nanne's keus verzoend.

Nanne is niet de eenige die met een meisje thuiskomt. Willem heeft Antje Groot meegebracht. Antje is wat stiller dan Neel en in haar kleeren is ze niet zoo nieuwerwetsch. Dat zint Zeger en Naatje best. Naatje heeft aan Antje ook meer aanspraak dan aan Neel, die altijd aan het gekheid maken is met de jongens of de kinderen. Als Zeger en Naatje kiezen moesten. . . . Maar zij doen geen keus. Zij hebben hun kinderen allen even lief.

Vijn ziet op de Zondagavonden dat ze allen thuis zijn, met welgevallen neer op de groote kring rondom zijn tafel. Willemijn en Maartje brengen waarlijk ook al elk een jongen mee. Zoo nadert zijn kroost het dozijn. Hij is rijk gezegend. En hij wordt weer jong bij zooveel jeugd om zich heen.

„Moeder, we komen in onze tweede jeugd,” kan hij zeggen, wanneer ze met de jongens meedoen pandverbeuren. Hij staat tusschen zijn kinderen in om het orgel, wanneer zij allen zingen gaan. De meisjes komen tot boven zijn schouder. Zijn beide jongens tot boven zijn hoofd. En hun bassen zijn even zwaar als de zijne.

Vijn is gelukkig als hoofd van zulk een huisgezin.

Ze zijn bijeen tot de klok negen uur slaat. Dan staan allen op. De ouders gaan naar bed; de paartjes naar het opkamertje of naar de schuur.

De zeden der ouders worden voortgezet in de geslachten.

Het is goed.

In zijn zaken wordt Vijn gelijkelijc gezegend als in zijn huisgezin.

De tuinbouw heeft zich in deze jaren hand over hand uitgebreid in het dorp en zijn omgeving. Al het groene land is gescheurd. Ook bij Vijn is de laatste koe van de stal verdwenen. De jongens hebben hem er toe gebracht. Zij hebben hem voorgerekend hoeveel meer de grond opbrengen zou als er bollen in werden geteeld. Toe dan maar, heeft hij eindelijk gezegd, zet er de ploeg dan maar in. En hij heeft geen spijt gehad, dat hij aan het verlangen van zijn jongens toegegeven heeft.

De aardappels brengen aan de veiling goed geld op. Als de zaadhandelaar tegen kerst uitbetaling houdt, komt de tuinder met een goedgevulde buidel thuis. En in de bollen zit muziek! Die teelt steekt nog stukken boven tuin- en bloemzaad uit.

De tijd is reeds voorbij dat de tulpenteelt een probeersel was van een stuk of wat pientere boertjes en een paar vreemde kooplui overkwamen om de oogst te veld te koopen voor het geld dat zij er voor geven wilden. Men veilt niet langer in een klein, rookerig café'tje in de stad. Er zijn groote gebouwen verzezen, opslagplaatsen waar de auto's zoo naar binnen rijden en de schuiten dwars doorheen kunnen varen.

Vijn komt daar regelmatig. Het is van belang, het is noodzakelijk om aan de veiling te wezen, wanneer je bollen onder de klok doorgaan. Vóór de aanvang van een veiling loopt hij door de opslagruimten om de aangevoerde bollen te bezien en met zijn eigen oogst te vergelijken. En later, in de roezige veilingzaal, staart hij naar de vergulde wijzer, die zwaait en zwenkt langs de groote wijzerplaat en trillend staan blijft als een belletje rinkt. Vijn komt daar omtrent elke week. Maar het is z'n fort niet. De bus maakt hem misselijk, de drukte en de spanning in de zaal bezorgen hem hoofdpijn. De herrie in de gelagkamer tijdens de pauze bevalt hem niet. Hij drinkt daar een glas bier, maar het smaakt hem niet. Hij is blij als de veiling afgelopen is en nog blijer wanneer hij, met een wit gezicht en een strak hoofd, de bus verlaten kan om in zijn leunstoel uit te rusten van zoo'n dag van nietsdoen, die hem meer vermoeit dan een dag zwaar werken op de bouw.

Geld verzoet de arbeid. De opbrengst van zoo'n veilingdag verzoent Vijn met de reis. Als hij een becijfering maakt van hetgeen hij verdiend heeft en een raming van de inkomsten van het loopend jaar, glimt hij genoeglijk. Het wordt een goed, het wordt een best jaar. Hij zal voor zijn bollen een veelvoud ontvangen van hetgeen hij voor zijn zaadjes krijgt. De zaadteelt is aardig, maar bij de bollen valt ze volslagen in het niet. Hij zal van het jaar een redelijk sommetje naar de Boerenleenbank kunnen brengen. Zijn saldo groeit. Zou je daar niet een kwade dag voor over hebben?

Geen veiling slaat Vijn over. Elke Woensdag staat hij bij het hek van Repos Ailleurs. De chauffeur van de bus weet dat al. Vijn hoeft z'n hand niet op te steken. Hij hoeft zich zelfs niet te haasten om bij het hek te staan voordat de bus eraan komt. De bus stopt vanzelf wel voor zoo'n trouwen klant en als hij eens te laat is, roept de chauffeur hem naar buiten met een stoot op de claxon.

Naatje heeft niet veel op met dat voortdurend reizen naar de veiling. Ze ziet veel liever dat Zeger rustig op het land werkt. Die rook aan zijn kleeven, die bierlucht, staan haar tegen. Ze maakt zich ook bezorgd over zijn gezondheid. Iedere keer komt hij bleek en ontdaan uit de bus, en de heele avond zit hij verwezen in zijn stoel.

„Ik wou dat je maar niet meer naar de veiling ging,” zegt ze. Vijn echter is er niet van terug te houden. „Ik moet bij mijn zaken wezen,” antwoordt hij zijn vrouw. „Op de veiling doe je altijd wat op, waarmee je je winst kunt doen. Daar hoor je welke bollen in trek zijn en welke niet zoo druk gevraagd worden. Daar raak je ook wel eens een best partijtje onderhands voor een zoet prijsje kwijt.”

„Laat Nanne dan eens gaan,” raadt zij. „Jij kunt er slecht tegen en hij is bij de hand genoeg.”

Fel komt Vijn hiertegen op. „Die jongen in geen geval! De stad deugt niet voor het jonge volk.”

Naatje zwijgt maar. Ze spreekt hem niet tegen. Ze gelooft ook dat de stad geen goede plaats is voor Nanne. Maar is ze voor Zeger wel goed? Hij is tegenwoordig zoo anders dan vroeger. Hij zit zoo vol van z'n zaken. Hij is zoo fel op het geld. Vroeger verwaarloosde hij zijn bedrijf ook niet en kon hij dankbaar

en blij wezen als hij een goed jaar gemaakt had, maar het was niet zijn een en zijn al. Het schijnt wel dat, hoe meer hij verdient, hoe meer hij wil verdienen. Hij staat met de tulpen op en gaat ermee naar bed. En zelfs 's avonds in de bedstee en 's nachts in zijn droomen is hij nog met zijn zaken bezig. Hij maakt zich ongerust over zijn jongen, wanneer die niet onder toezicht staat. Naatje vreest dat er meer oorzaak is om zich ongerust te maken over haar man.

Vijn blijft naar de veiling gaan. Hij zit meestal in een hoekje van de bus alleen, om te overleggen hoe hij het nu weer aan zal leggen om de hoogste markt te krijgen. Onder het werk op de bouw is hij ook altijd met de bollenhandel bezig. En 's avonds thuis zit hij in marktnoteeringen verdiept of in speculaties verzonken. Zal hij nu eens groote partijen Triumf- of Mendelsoorten opzetten, of zou hij beter doen de oude variëteiten, de Murillo's en de Bartigons, door te telen?

Op een avond zitten Vijn en z'n vrouw samen in de kamer. Zij breit en hij zit te rekenen met potlood en papier.

Naatje praat tegen hem.

„Willemijn d'r uitzicht staat me tegenwoordig niet aan,” zegt ze.

„O, nee?”

„Ze ziet zoo wit.”

„Zoo.” Terwijl hij het zegt kijkt hij niet op. Z'n potlood zet nieuwe cijfers op het papier.

„En ze klaagt gedurig over pijn in de rug,” gaat Naatje door.

„Och.”

„Denk je ook niet dat ze eens naar den dokter moet?”

„Ja, ja.”

„Kun je haar morgenochtend rijden?”

„Hè, wat?” . . . Vijn kijkt op. „Wie rijden?”

Naatje wordt treurig en stug. „Je hebt weer niets gehoord van wat ik zeg. Dat gebeurt maar eens tegenwoordig. Ik kan net zoo goed tegen een tafel praten als tegen jou.”

Vijn weet dat het waar is. Hij weet dat hij om z'n zaken z'n vrouw vergeet. Waar zijn de gezellige avondjes van vroeger, toen hij een pijp rookte en met z'n vrouw praatte over de kinderen en over alles? Hij verwaarloost zijn vrouw en hij ver-

waarloost ook z'n kinderen. De zaken, het geld, nemen hem heelemaal in beslag.

Er hangt een zware stilte in de kamer. Vijn's vingers spelen met het potlood. Hij durft niet verder te gaan cijferen en hij weet ook niet wat hij tegen zijn vrouw zeggen moet. De sfeer is stuk. Zij tuurt strak op haar stopwerk en haar gelaat is afwerend.

Zeger heeft zelfverwijt; hij voelt z'n schuld. Maar het verteedert hem niet; het maakt hem daarentegen stuursch.

„Ik heb m'n zaken aan m'n hoofd,” zegt hij tenslotte, terwijl hij zich weer over zijn berekeningen buigt.

„Die moet je niet altijd aan je hoofd hebben,” berispt Naatje hem.

„Het verdient goed,” wil hij zich verdedigen. „Ik heb daarnet uitgerekend hoeveel we van het jaar overgelegd hebben. Nog nooit is het zooveel geweest als nu.”

Deze slag is mis. Die geldzucht, dat is het juist wat haar zoo ongerust maakt.

„Och,” zegt ze, „wat geeft het een mensch of hij de heele wereld wint en hij raakt het beste kwijt.”

De toorn flikkert op bij Zeger. „Is dat op mij bedoeld?” vraagt hij scherp.

Strak staart zij op haar naald, zonder antwoord.

„Waarom zeg je dat?” dringt hij verder.

Nu ziet ze hem recht in de oogen; het stugge en afwerende is weg uit haar gezicht. „Omdat ik zooveel van mijn man houd,” antwoordt ze met zachte droefheid in haar stem.

Dit treft hem toch.

Hij schuift de papieren weg. Hij wil gaan praten. Eerst lukt dat slecht. Hij kan de woorden niet vinden, nu hij opzettelijk naar woorden zoekt en wat hij zegt valt in een leege ruimte, en Naatje geeft er geen antwoord op. Er staat een muur tuschen hen beiden, en geen van beiden kan de deur in die muur vinden. Zoo duurt het een heele poos. Het duurt tot er tranen in haar oogen komen van verkropt verdriet. Dan legt hij zijn hand op haar schouder en zij trekt zich niet terug. Hij geeft haar een kus en zij dankt er hem voor met haar oogen. De deur in de muur is gevonden; de muur is weg. Het is weer net als vroeger, als heel lang geleden. Ze zitten hand in hand en hij

kust haar grijze haren, zooals hij het toen de donkerblonde deed.

En ze gaan pas weer elk aan een kant van de tafel, in hun eigen hoekje zitten, als de klink van de achterdeur gelicht wordt en Nanne en Willem binnenkomen. Dit hoeven de jongens niet te zien.

De volgende dag, terwijl ze aardappels schilt, vraagt Naatje zich af of ze er wel goed aan gedaan heeft met haar man wat te verwijten. Het is toch niet verkeerd dat hij voor z'n zaken leeft. IJver en toewijding aan het bedrijf zijn toch geen ondeugden! Zeger werkt voor z'n gezin, voor haar en voor de kinderen. Dat hij zich niet zoo druk met haar bemoeit, mag zij dat kwalijk nemen? Als hij er God om vergat, ja, dan zou het erg wezen. Maar dat doet hij niet. Pas is hij tot ouderling gekozen. Hij moet dikwijls naar kerkeraadvergaderingen en heele dagen moet hij geven voor huisbezoek. Dat is ook een van de redenen waarom hij minder tijd heeft voor haar. En zou zij nu willen dat hij haar voortrok boven het werk voor de kerk? Dat is toch zelfzucht. Naatje schaamt zich over wat ze gisteravond tegen hem gezegd heeft.

Op datzelfde uur staat Vijn op z'n akker te schrapen. Haast automatisch gaat zijn schoffel tusschen de plantenrijen door.

Dit is werk, waarbij je je gedachten de vrije loop kunt laten. Vandaag denkt Zeger niet over z'n bollen en z'n plantgoed. Het gesprek van gisteravond woelt nog in z'n hoofd.

Heeft Naatje toch feitelijk niet gelijk gehad? Is zijn leven niet te druk en te roezig geworden? Zet hij z'n hart niet te veel op het geld? Zou het toch waar zijn dat hij bij al de welvaart, die hij ondervindt, schade dreigt te lijden aan zijn ziel?

Och kom, dwaasheid. Je mag toch streven naar stoffelijk gewin? Je hebt toch de plicht om voor je gezin het beste te zoeken! Naatje was onredelijk gisteravond. Hij is immers onberispelijk in leer en leven. De gemeente heeft hem geroepen tot het cuderlingambt. Hij zal Zondag een extra-gift in de collectezak doen. Ook kerk en armen zullen deelen in de zegen, die God hem schenken wil.

Willem gaat trouwen. Waarom zal de jongen het niet doen?

Hij heeft de jaren en Antje is een flinke meid. Ze hebben samen een goede spaarduit. In een paar jaar hebben ze dat geld kunnen overleggen.

Willem kan een flink bouwersspul opzetten. Op een dag komt Baas Hamer op de boerderij met de teekeningen van de woning en de schuur. Zeger bekijkt mee.

„Zoo groot?” vraagt hij met eenige verwondering. „Spring jij maar niet verder dan je pols lang is.”

Dat is Willem niet van plan. Maar hij begint met een flink stuk grond. Daar hoort een fiksche schuur bij. En hij kan baas Hamer straks contant betalen. Een hypotheek heeft hij niet eens nodig.

„En wat die woning aangaat,” voegt baas Hamer er met een knipoog aan toe. „Ze beginnen met z'n tweeën, maar we willen hopen dat dat gauw anders wordt.”

Om dat laatste glimlacht Vijn. „Dat zullen we zèker hopen!” Hij is al over zijn aarzeling heen. „Wel ja, waarom zou je niet op de groei bouwen. Alles groeit tegenwoordig. Het bezit, de bedrijven, de gezinnen ook. . . . Ik geef je gelijk, jongen.”

Bij het trouwen in de kerk houdt de dominee een toespraak, die wonderveel lijkt op de preekjes door Vijn gehoord, wanneer hij als ouderling dienst had bij een overtrouw. Maar deze keer voor het eerst grijpt het hem in 't hart. Deze keer voor de eerste maal voelt hij de schoonheid van het oude huwelijksformulier.

Willem en Antje knielen. De dominee met zijn witte haar staat voor hen. Als een priester heft hij zegenend de handen boven hun gebogen hoofden.

Met zijn tekst besluit de dominee zijn toespraak. „Aangaande mij en mijn huis, wij zullen den Heere dienen.”

Vijn zegt er amen op, en hij weet tot zijn blijdschap, dat Willem dat ook doet.

In de tentwagens rijden de bruiloftsgasten naar de boerderij.

Van de deel van Repos Ailleurs is een feestzaal gemaakt. De staande balken van het vierkant zijn bekleed met groen en bloemen, door kleurige guirlandes zijn de duistere diepten van het rieten dak aan het oog onttrokken, onder vlaggedoek zijn de ruwe muren weggewerkt. Een groote spiegel brengt met kaarsvet hulde aan het bruidspaar. Op lange tafels, van planken en

schragen in elkaar getimmerd en met wit papier bedekt, staan stapels krenten- en suikerbrood en schalen boerenjongens. Dit feest is net eender aangericht als dat van Zeger en Naatje goed vijf en twintig jaar geleden en dat van hun ouders en grootouders vóór vijftig en vijf en zeventig jaar.

Maar de menschen zijn toch anders dan destijds. Moeder Naatje en een paar oudere tantes zijn de eenige die nog een hultje dragen. Zeger Vijn met eenige weinige oudere mannen heeft nog het zwarte beffie voor. De jongelui van het dorp zijn stadsch gekleed.

Neel, in een feestelijke japon van doorschijnende stof, doet voor Marie van Wouter Schenk niet onder. Zeger en Naatje hebben even gefronst toen zij Neel zoo tot de bruiloft zagen komen. Zoo'n vlinder, heeft Naatje gezegd, en Vijn vroeg zich af of daar nu wel een vrouw voor een zoon van een ouderling in stak. Gelukkig dat Antje van Willem anders was. Een degelijke bruid, vond Zeger. Ze mocht dan geen zwart dragen, zooals Naatje toen die trouwde, in het wit was ze toch ook niet, en gelukkig was ze zonder sluier. Van die grootsigheden moest zij niets hebben, had Antje gezegd, toen ze met haar schoonmoeder over het bruidskleed sprak.

Het wordt een ouderwetsche boerenbruiloft. Er wordt veel gedronken, gegeten en gerookt. Nanne en Neel en de stadsche gasten doen de menschen lachen dat de tranen van hun wangen loopen. En als Neel zoo bezig is, vergeet Zeger wat hij tegen haar gehad heeft. Op een bruiloft hoort vroolijkheid.

Maar het einde is een psalm, en tenslotte dankt Vijn. In dat dankgebed kan hij gewagen van de zegen, die God geeft, en ook van de tegenheden, die Hij gewoonlijk den getrouwden toezendt. In dat dankgebed bidt hij zijn kinderen toe dat ze hun sterkte in den Heere mogen vinden.

Het Heilig Avondmaal wordt gevierd en Vijn heeft dienst aan tafel. Hij zit aan de rechterhand van den dominee. Die breekt het brood en hij noodigt de gemeente om de dood des Heeren te verkondigen.

De mannen en de vrouwen komen. Ze verheffen zich langzaam in hun banken en schrijden op de tafel toe. Ze zetten zich aan de disch des Heeren, aan de tafel waar de zilveren schalen op het witte linnen staan.

In de diepe stilte na het psalmgezang reikt de Dienaar de bete. „Het brood dat wij breken is de gemeenschap aan het lichaam van Christus. Neemt, eet, gedenkt en gelooft dat het lichaam van onzen Heere Jezus Christus verbroken is tot een volkomen verzoening voor al onze zonden.”

Het Avondmaal is op Noorddijk een heilig feest; het is het kerkelijk hoogtij. Zoo zeker als zij dit brood eten, zoo zeker heeft, gelooven zij, Jezus geleden en is Hij gestorven voor hen, en zoo zeker zijn hun zonden vergeven.

Bij het reiken van de beker klimt de vreugde nog. Zij hebben gemeenschap aan het bloed van Christus, dat vergoten is tot een volkomen verzoening van al hun zonden. En deze wijn beateekt en bezegelt dat de toegang tot de hemel voor hen openstaat.

Wanneer is de ziel zoo licht en het hart zoo zuiver als aan het Avondmaal? Dan vallen alle aardsche zorgen en strevingen weg. Dan is er geen gedachte aan pijn of strijd en evenmin aan materieel gewin.

Aan 'Christus' tafel te zitten, dat is geheven te worden in de blanke sfeer van Zijn genade en van de liefde Gods. Dat is een voorsmaak van de hemelsche zaligheid genieten.

Ze komen en ze gaan, de mannen en de vrouwen, telkens als de tafel wisselt. Ze komen met iets van hunkering in de oogen, begerig om verzadigd te worden met Gods heil. Eerbiedig nemen ze het brood van de schotel, ontroerd vatten ze de zilveren beker met de heilige drank. Ze drinken de wijn en daarna drinken ze de woorden van troost en van belofte in, die de Dienaar voorleest uit de Schrift. Psalmzingend keeren zij naar hun plaatsen terug, met verklaarde gezichten, getroost, versterkt, bemoe-

digd in het geloof. Alle aarzeling en zwakheid, alle twijfel en kleingeloof, alle gedruktheid is weg. De Heiland zèlf heeft aan Zijn tafel hun zielen gespijsd en gelaafd. Geloofd zij Jezus Christus. Zij jubelen het uit:

Nu zal ik voor de weldaan, die 'k genoot,
Aan Hem, naar mijn geloften, eer bewijzen. . . .

Zoo heeft ook Zeger Vijn vele malen het Avondmaal gevierd. Met deze gedachten is hij ook heden als de eerste van allen naar de tafel gegaan en heeft hij naast den Dienaar plaats genomen. Maar onder het gedurig wisselen van de tafel dwalen zijn gedachten af. Hij heeft deze week een groote partij tulpen voor de veiling aangegeven. En gister heeft hij vernomen dat de markt een harde duw gekregen heeft. Hoe zal dat loopen deze week? En hoe zal het gaan met de bollen, die nog thuis zijn? Hij heeft een groote oogst dit jaar. Als de markt eenmaal aan het zakken is, houdt de daling meestal aan. Dan zakt hij alsmaar dieper. Hij moet van die bollen af, hij moet er van af, . . . anders lijdt hij een groot verlies. Hij haalt een zakdoek uit z'n zak om het zweet van zijn gelaat te wisschen. Een groot verlies! Hij moet die bollen kwijt, hoe eer hoe beter. Morgen gaat hij er op uit om een koopman te zoeken. Morgen. . . .

Vijn schrikt fel op. De zilveren beker schudt in zijn handen. Hij heeft de teug reeds genomen, *gedachteloos*. . . .

Gedachteloos heeft hij daareven ook het brood gegeten. Het bloed stijgt naar zijn wangen, hij voelt die gloeien. Z'n haarwortels prikken. Ontzet slaat hij zijn oogen neer.

Hij heeft het Avondmaal genuttigd, terwijl hij met zijn hoofd bij aardsche zaken was. Hij at het heilige brood en hij was vervuld van geld. Hij moest gedenken en gelooven dat de wijn gemeenschap met het bloed van Christus was en hij oefende gemeenschap met den Mammon. Hij heeft zichzelf een oordeel gegeten en gedronken!

Het hamert in zijn hoofd, z'n slapen bonzen. Hij wankelt achter den Dienaar aan, wanneer deze van de tafel opstaat. Verwezen zit hij in de ouderlingenbank.

. . . . Want wie onwaardiglijk dit brood eet en van deze drinkbeker drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren. . . .

Dit dreunt en davert door zijn hoofd.

In de kerkeraadskamer is hij verstrooid. Zonder groeten loopt hij weg, alleen. Hij let niet op de anderen; hij wacht niet op de kerkwagen. Met strakke oogen loopt hij de weg naar huis op. Hij merkt niet eens dat de menschen verwonderd naar hem kijken. . . .

Zijn familie is verbaasd, wanneer ze van de ouderlingen hoort dat hij al lang vertrokken is. En nog meer verwonderd is ze als ze hem thuis vindt, aan tafel zittend, met het hoofd in de handen.

„Wat is er toch, vader?” roepen de kinderen, maar hij antwoordt niet.

„Wat is er, man?” vraagt z'n vrouw, maar ook haar zegt hij het niet.

Hoe meer zij aandringen des te starder wordt zijn zwijgen.

De sfeer in huis is zeer gedrukt. Het is of lood op aller harten weegt.

„En dit op Avondmaalszondag,” roept Naatje uit.

Zeger steunt als zij dit zegt. Het wordt hem bijna te machtig. Maar hij volhardt in zijn ijzig zwijgen.

Wanneer het eten op tafel komt, bidt hij als gewoonlijk, maar zijn woorden zijn koud en kil. Als het geklik der lepels ophoudt — het was ditmaal een hard en scherp geluid in een doodsche stilte — leest hij uit de Bijbel het hoofdstuk van de dag. Het zijn de wetten van Mozes uit Leviticus. Hij dreunt het hoofdstuk af. Niemand luistert; hijzelf ook niet. Onder het lezen zien z'n huisgenooten naar hem. Ze zien de hardheid van zijn trekken en de rimpel boven z'n oogen. Een rimpel van stugheid, of een rimpel van pijn?

Dan gaan ze naar de middagkerk, even zwijgend en gedrukt als ze gegeten hebben.

Vijn zit in de ouderlingenbank; hij staart strak naar de preekstoel. Niemand weet of hij luistert naar de preek of niet. Als uit steen gehouwen zit hij; als een marmerblok staat hij onder het gebed.

Maar Naatje ziet telkens angstig naar hem. Zij gluurt zelfs onder het bidden in zijn richting. Zij kent haar man. Zij weet dat achter dat strakke gelaat, achter zijn starre zwijgen sinds vanmorgen, een groote onrust woelen moet. En zij martelt zich

af in gissingen naar de oorzaak van die onrust. Ze voelt dat het iets ergs moet zijn. Maar wàt dan toch? De angst nijpt haar borst samen, zoodat ze niet meezingen kan.

Na het uitgaan van de kerk wacht zij hem op. Ze staat bij de uitgang voor de kerkeraadsleden. De diakenen komen naar buiten; de ouderlingen één voor één; haar man niet. . . .

„Moeder!” roept Nanne. De kerkwagen wacht; de oude mannetjes en vrouwtjes worden ongeduldig. Ze willen naar huis. „Ga maar,” beduidt de boerin haar zoon. „Ik wacht op vader; wij komen wel.”

Ze wacht op het leege kerkplein; ze wacht geduldig, nadat ze het portaal is binnengelopen en achter de deur van de kerkeraadskamer Zeger's stem gehoord heeft, zijn stem en die van den dominee. Hij praat met den dominee. Nu wordt het goed, gelooft ze.

Zeger Vijn heeft getreuzeld in de kerkeraadskamer. Hij heeft staan talmen bij de kleerkast. Hij is, toen de anderen maar niet weggingen, voor het raam gaan staan, met de rug naar hen toe, maar hij kwam daar haastig vandaan op het oogenblik dat de dominee met een „Goedenmiddag, broeders” weg wilde gaan vóór zijn ouderlingen.

Zeger hield hem staande met een tikje op zijn schouder. „Ik wou u graag even alleen spreken, als dat kon.”

De dominee keek even vreemd, maar hij bleef en toen de kerkeraadskamer leeg was op hun tweëën na, wees hij z'n ouderling een stoel, ging zelf rustig in een andere zitten en begon: „Vertel me nu maar eens wat er aan schort, Vijn.”

Vijn had er groote moeite mee. Hij was geen man, die z'n hart gemakkelijk bloot legde. Hij had z'n moeilijkheden tot dusver altijd zelf uitgevochten, met z'n geweten en met God. Doch nu was hij verslagen. Nu kwelden hem z'n zonden. Lang zweeg hij. De predikant moest hem nog eens vragen om te spreken.

Vijn slikte. „Ik heb. . . .” begon hij, maar hij kwam niet verder. Zijn stem stokte.

„Zeg het maar,” drong de dominee nog eens aan. „God weet het toch al. Waarom zou je het mij niet kunnen zeggen.”

Toen dwong Vijn zich om het te zeggen, hard en onbarmhar-

tig voor zichzelf: „Ik heb me vandaag een oordeel gegeten en gedronken, dominee.”

De oude prediker schrok; dit overviel hem toch. Maar hij herstelde zich en rustig vroeg hij: „Wat is er dan geweest, Vijn?”

„Ik verwaarloos m'n vrouw en kinderen,” bekende hij. „Ik vergeet m'n God. Al maanden is dat zoo; het was al zoo voordat ik ouderling werd. Ik zit in de kerk, in de ouderlingenbank, en m'n ziel is ver weg. En vandaag at en dronk ik de gemeenschap met Christus en ik had gemeenschap met den Mammon. . . .”

De stem van den boer knapt af. Hij slaat z'n hand voor z'n oogen; diep gebogen zit hij tegenover den ouden predikant.

Diens zachte blauwe oogen rusten op zijn ouderling. Hij is ontroerd, maar hij is eerder blijde dan ontsteld. Een gebroken en verslagen hart, denkt hij. Hij ziet hem liever zoo dan in de zelfvoldane eigengerechtigheid van een van het afgezonderd volk, dat met de wereld geen gemeenschap heeft.

„En wanneer ben je aan deze zonde ontdekt geworden, Vijn?” vraagt hij zacht.

„Vanmorgen,” antwoordt Vijn. „Vanmorgen aan de tafel. Toen ik mijn beker aan mijn buurman reiken wou. Ik had gegeten en gedronken zonder dat ik er bij dacht, haast zonder dat ik het wist. Ik dacht aan m'n bollen en m'n zaken. Ik at het brood, maar mijn ziel was er niet bij. Ik dronk de wijn en ik was met mijn hoofd bij mijn handel. Het brood der gemeenschap met Christus. En ik had gemeenschap met. . . . Ik vind dit zoo erg, dominee, zoo héél erg. . . .”

Vijn heeft z'n hoofd opgeheven; er blinken tranen in zijn oogen. De dominee legt z'n witte gerimpelde hand op de bruine vuist van Vijn. „Ik geloof dat er oorzaak voor blijdschap is, broeder.”

Verwonderd kijkt hij op. „Blijdschap? . . .” Dit begrijpt hij niet. „Blijdschap. . . . bij zoo'n groote zonde?”

„Ja, blijdschap,” herhaalt de predikant, „over een verslagen hart. God heeft jou in het hart gegrepen, Vijn, vanmorgen aan de Avondmaalstafel. Hij heeft je in de ellende gestort, maar om er je uit op te beuren.”

De dominee vouwt de handen. „Laat ons bidden, Vijn,” zegt hij. Zijn zachte, oude stem spreekt tot God. Hij pleit, zooals

een kind bij zijn vader pleit ten gunste van een broer die kwaad deed. Hij verkleint de zonde niet, maar hij smeekt om genade in de naam van Jezus Christus; hij maakt staat op de beloften Gods.

Na het amen legt de predikant de beide handen op de schouders van den ouderling. „En nu strijden tegen de zonde, Vijn, strijden in 's Heeren kracht, biddend. . . .”

Vijn's harde hand knelt de weeke van den predikant.

„Dank je, dominee.”

Dan gaat hij.

Naatje merkt bij Zeger geen verwondering, wanneer hij haar op het leege kerkplein wachtend vindt. Het schijnt wel dat hij dit verwacht heeft. En haar gelaat licht op als zij hem ziet, want zijn uitzicht verkondigt het haar: de ban is gebroken.

Gearmd loopen ze op, eerst zwiggend, maar op de eenzame dijkweg begint hij vanzelf te spreken, net zooals hij tegen den dominee gesproken heeft. Naatje luistert aanvankelijk strak en bleek. Is het zóó ver met haar man gekomen? Maar haar gezicht wordt verklaard wanneer hij spreekt van zijn wroeging en berouw en van de vertroosting, die hij door de woorden en het gebed van den predikant ervaren heeft.

„Laten we samen tegen deze zonde strijden en samen bidden, Zeger,” biedt ze aan.

Hij drukt haar arm krachtiger. „Beste, beste vrouw,” is alles wat hij zegt.

Na die Zondag is Zeger Vijn anders dan tevoren.

's Avonds, na het eten, zet hij zijn zaken aan kant. Hij doet een spelletje schaak of domino met zijn jongens. Hij neemt een van de dikke boeken ter hand, die de laatste jaren onaangeroerd op zijn boekenrek hebben gestaan. Hij maakt bij zomerdag een loopje met zijn vrouw, de weg op. Het is thuis weer net als het vroeger was. En op het land laat hij de leiding van het werk wat meer aan Nanne over. Vijn verwaarloost zijn zaken niet, maar hij is niet langer slaaf van zijn bedrijf en gevangene van den Mammon. Hij is dankbaar aan den dominee voor het gesprek in de kerkeraadskamer; hij is dankbaar aan zijn vrouw, die hem gedurig helpt in de strijd tegen het kwaad; het meest dankbaar is hij aan God, die hem in 't hart heeft willen grijpen.

In de week van voorbereiding voor het volgend Avondmaal is er huivering in zijn ziel. Mag hij nu wel komen tot de tafel des Heeren, hij die de vorige maal onwaardig heeft gegeten en gedronken? Hij onderzoekt zichzelf nauw. Hij leest het avondmaalsformulier voor zichzelf over. Hij herleest het „nochtans, desniettegenstaande, overmits!” En wetende dat zijn gebreken hem van harte leed zijn, is hij gewis en zeker, dat geen zonde noch zwakheid kan verhinderen dat God hem in genade aanneemt . . .

Ditmaal zit hij aan de avondmaalstafel tegenover den Dienaar. Zelf reikt die hem het brood, terwijl hij de formule uitspreekt. Hij ziet Vijn diep in de oogen, wanneer hij met groote nadruk zegt: „Gedenkt en geloofst dat het lichaam van onzen Heere Jezus Christus verbroken is tot een *volkomen* verzoening van *al* onze zonden.”

Wat Vijn aan Nanne overdraagt, het reizen naar de veiling niet. Dat doet hij zèlf, ook nu nog, al gaat hij niet meer zoo regelmatig naar de stad als vroeger. Wanneer hij geen of weinig bollen heeft aangevoerd, slaat hij wel eens over. Hij stoft ook niet meer op een goede handel, hij speurt en zoekt minder dan voorheen om de laatste gulden uit z'n bollen te slaan. Z'n bekeering komt tot uiting in zijn daden.

Maar alle keeren dat z'n plicht hem naar de veiling roept, gaat hij, ondanks dat hij gedurig erger last heeft van die reizen. Iedere avond na de veiling is hij onpasselijk. Met een grauw gezicht en berstende hoofdpijn komt hij telkens weer de kamer in. Een heele poos moet hij in z'n stoel hangen om wat bij te komen, en doorgaans loopt hij een paar keer naar de gootsteen in de keuken. Zelden is hij weer fit vóór hij de volgende morgen op zijn akker in de grond woelt of met zijn vlegel slaat. Hard werken in dorsch- en rooierstijd doet hem geen kwaad. Hij mag eens moe zijn, maar na een uurtje rusten is hij weer heelemaal op streek, en na een nacht goed slapen gaat hij weer vroolijk aan het werk. Na een veilingsdag echter slaapt hij slecht en wordt hij 's morgens nog met hoofdpijn wakker. En dit schijnt elk seizoen wel erger te worden.

Maar nooit wil Vijn dit werk aan Nanne overlaten.

Naatje heeft haar aandrang wel eens herhaald en Nanne heeft het wel eens aangeboden, wanneer zijn vader klaagde over moeheid en hoofdpijn: „Zal ik de volgende keer eens voor u gaan?” Zeger heeft dit echter streng en bijtend afgewezen.

Bij die weigering kreeg Nanne een kleur. Hij begreep de reden wel. Vader herinnerde zich een winteravond, na zooveel jaren nog. Z'n jongen mocht niet in de stad verkeerren. Hij werd nog steeds behandeld als een kind.

Nanne drong niet verder aan en Zeger ging weer geregeld naar de markt om telkens vaal en bleek weer thuis te komen.

Dit duurde tot een dag dat Zeger ziek was. Hij kon niet opstaan. Aan reizen kon geen denken zijn.

„Zal Nanne nu maar voor je gaan?” stelde Naatje voor.

„Nee!” zei Vijn, even scherp als toen tot Nanne.

„We hebben er toch vijf partijen, vader,” mengde Nanne zich er in.

„Die komen evengoed wel aan de man,” meent Zeger.

„Zelf weten,” zegt Nanne. Hij is boos, maar in de kamer maakt hij geen rumoer. Buiten echter balt hij z'n vuisten om te toornen tegen zooveel wantrouwende bekrompenheid. Denkt zijn vader dat hij een kind is? Is zijn gedrag zoo dat hij geen zweem vertrouwen mag ontvangen? En bij het werk op 't land en in de schuur drijft alles toch op hem.

De volgende dag kijkt Nanne de veilingstaat na. De Coplands zijn wel erg goedkoop gegaan. Die hadden beter opgehouden kunnen zijn. „Toch jammer, vader, dat we er niet geweest zijn.” Vijn bromt wat.

Als het weer Woensdag wordt is Vijn nog niet hersteld.

Nu hebben ze acht partijen aan de veiling. Die kun je toch onmogelijk aan hun lot overlaten in afwachting wat er van komt.

„Vader,” dringt Nanne, „hier moesten we toch bij wezen.”

„Ik kan niet,” antwoordt Vijn.

„Laat *mij* dan toch gaan!” roept Nanne uit.

„Nee!” Het is de derde vlijmscherpe afwijzing.

Ditmaal vecht Nanne voor de zaak. „Maar dit *gáát* toch niet,” houdt hij vol. „Acht groote partijen; die kun je toch niet zoo onder de klok door laten gaan. Er is ook nog een partijje mooie Zwanenburgers in de schuur. Die moesten feitelijk onderhands verkocht worden.”

„Och wat,” roept de vader tegen, „we moeten niet zoo hangen aan dat geld. Dat is Mammondienst.”

Nanne trekt de schouders op. Hij begrijpt dit niet. Is het Mammondienst als je je zaken behartigt? Vader moet geen dwaasheden verkoopen gaan.

Naatje ziet haar man sterk aan, heel ernstig en bedroefd. Ze buigt zich over het bed. „Is dit nu heusch de reden?” vraagt ze zacht.

Daarop slaat Vijn z'n oogen neer. Neen, dit is de reden niet. Hij heeft een uitvlucht gezocht; zijn tegenwerping was een leugen.

Maar hij wil toch z'n zoon niet laten gaan.

Hij richt zich op in het bed en maakt aanstalten om op te

staan. „Dan. . . dan moet ik zelf maar gaan,” zegt hij.

Angstig houdt Naatje hem tegen. „Man, wat haal je uit? Het zou je dood wezen.”

Zeger voelt zelf ook dat het niet gaat. De koorts heeft hem erg verzwakt. Hij is nu al duizelig, nog meer van de opwindning dan van de krachtsinspanning. Hijgend valt hij in de kussens terug.

„Laat Nanne dan toch gaan,” raadt Naatje opnieuw.

„Nee. . . nee,” zegt Vijn nog, maar zijn verweer is zwak geworden. Hij is te moe om langer tegenstand te bieden.

„Nanne is flink genoeg, hij kan best,” pleit de moeder verder.

„Straks moet hij dit werk immers toch van je overnemen.”

Zeger strijdt niet langer. „Jullie moet het dan maar weten,” geeft hij toe en meteen draait hij zijn hoofd naar de wand.

Dat Nanne blij is met deze overwinning kan hij niet zeggen. Waarom moest dit zoo afgedwongen worden? Terwijl hij zich verkleedt vraagt hij zich af of hij wel goed gedaan heeft met er zoo sterk op aan te staan. Maar hij mag het bedrijf toch niet van de looden laten lopen! Die Coplands waren verleden week nooit voor zoo weinig gegaan als vader of hij aan de veiling waren geweest.

Tijdens het ritje in de bus is hij al over zijn aarzeling heen. Het is een aardige afwisseling, wanneer je van het vroege voorjaar af alle dagen op de bouw geweest bent, er nu eens tusschen uit te breken. Dit reisje is wat anders dan op je knieën in de klei te kruipen en tussen de kluiten naar bollen te zoeken, terwijl de zon op je body brandt. Op de velden langs de weg ziet hij overal menschen aan het werk. Hij werkt vandaag niet; hij is baas. . . .

In de drukke veilingzaal valt het hem toch niet mee. Hij is hier haast nog nooit geweest. Als hij met de schuit kwam bollen brengen, bleef hij meest achter in de opslagruimten; en op den inbrengdag was de veilingzaal steeds leeg. Nooit heeft hij zelf zaken gedaan.

Het snel verspringen van de cijfers op het nummerbord, het roepen en schreeuwen, het tolleren van de wijzer langs de wijzerplaat, dit alles verwacht hem. Hij wordt onpasselijk van de dikke rook, de warmte en het warrelen der menschen langs hem heen. Tot dusver heeft hij het niet recht begrepen, hoe zijn vader

zoo moe kan worden op de veiling, terwijl hij bij het werk op het land een weerbaar man was. Op de bouw moest je immers werken en aan de veiling zat je niets te doen! Vandaag ervaart hij dat je beter hard kunt rooien dan hier om te hangen. Hij krijgt hoofdpijn en gaat geeuwen. . . .

Het went. Al heel gauw heeft Nanne het spelletje van klok en wijzer door. Als hun partijen aan de beurt komen zit hij met de vinger op het knopje, heeft hij geen oog of oor meer voor het gedwarrel en geschreeuw in de zaal en let hij enkel op de wijzer van de veilingklok.

Het eerste nummer brengt een goede prijs op, de tweede en de derde partij worden ook op een redelijk cijfer afgemijnd. Hij laat ze natuurlijk doorgaan. Het vierde nummer is op het randje van zijn limiet. Net op het moment dat hij wil drukken om de partij op te houden, heeft een koopman gemijnd. Maar de vijfde loopt onder zijn tax.

Nanne drukt! Opgehouden! Daarmee kunnen ze het de volgende week nog eens probeeren. Misschien dat het dan beter wil.

In de pauze klampt een koopman hem aan. Of hij die opgehouden Bartigonnetjes misschien kwijt wil voor de prijs, waarvoor hij ze heeft opgehouden.

„Volstrekt niet,” antwoordt Nanne.

De koopman biedt vijf centen meer, maar Nanne wil ze ook daarvoor niet geven. „Heeft u wel gezien hoe'n beste partij dat is?” vraagt hij. „En u weet toch ook wel dat de markt het laatste uur weer opgelopen is. Als ze vanmiddag nog eens in de veiling kwam deden ze een kwartje meer.”

De koopman lacht om dien jongen kwant. En na loven en bieden betaalt hij voor de bollen een dubbeltje boven de prijs, waarvoor Nanne ze opgehouden heeft.

Die overwinning sterkt Nanne's zelfvertrouwen. Hij spreekt een anderen exporteur aan. Een mooi partijtje Zwanenburgers heeft hij aan te bieden. Hij heeft monsters bij zich. Is dat niet wat om onderhands te koopen?

De koopman kan ze wel gebruiken; hij noemt een prijs.

Nanne lacht om dat bod. Zoeven op de veiling is immers meer besteed.

De handelaar biedt hooger, maar Nanne bergt zijn monsters

op. Dat is nog geen prijs. Dan kan hij ze veel beter aangeven voor de volgende veiling. De markt loopt immers op.

Bij het derde bod van den koopman slaat de jonge tuinder toe. Nanne heeft voor dit partijtje vijftig gulden meer gemaakt dan de hoogste markt vandaag geweest is, en hij spaart de veilingskosten uit.

Na afloop van de veiling loopt hij bij oom Wouter aan. Die kijkt op als hij z'n neef ziet midden in de tulpentijd.

„Jij niet op 't land, m'n jongen?”

Nanne vertelt dat hij naar de veiling is geweest en handel heeft gedaan. Daarvan hoort Wouter Schenk nog meer op. „Hoe heeft Zeger het over zijn hart verkregen!” roept hij uit. En nadat hij Nanne heeft uitgehoord over de zaken die hij heeft gedaan, klopt hij z'n neef op de schouder: „Jongen, in jou steekt een koopman. Je zult het zien; jij blijft niet op de boerderij, jij blijft geen tuinder. Je gaat mij achterna.”

Nanne glimlachte verlegen en er steeg een blos naar zijn wangen. Hij keek eens rond in het groote, royaal gemeubelde privé-kantoor. Hij zou oom Wouter achterna gaan? Hij zou ook zoo'n kantoor krijgen, zulke kolossale pakhuizen als hij hier door de ramen kon zien, zooveel personeel als hier aan het werk is, dozijnen in de kantoren en vele dozijnen in de pakhuizen? En hij zou wonen in een groot, deftig huis, als dat van oom Wouter, met zooveel rijke kamers?

Onderweg naar huis, weggekropen in een hoekje van de bus, moet Nanne telkens weer aan de woorden van oom Wouter denken. De lof streelt hem. De hoofdpijn, die hij vanmorgen in de veiling had, is al lang over. Hij voelt zich zoo monter als het kan. Deze dag is hem best bevallen. Zijnentwege mag vader hem altijd naar de veiling laten gaan.

De volgende week is Zeger al weer over de vloer, maar toch nog niet flink genoeg om er op uit te gaan. Weer gaat Nanne naar de veiling en weer doet hij aardig zaken; het is nu al te merken dat hij meer koopman is dan zijn vader.

Zeger sputtert niet meer tegen, wanneer Nanne aanstalten maakt om naar de stad te gaan. Hij wil het toch wel zoo. De dagen op de veiling waren voor hem de zwaarste van de week. En Nanne doet toch ook niets verkeerd op die reisjes naar de stad. Zijn zaken doet hij goed, maar dat hij naar verboden dingen taalt

kun je niet merken. Is hij niet trouw in het kerkgaan, is hij niet bestuurslid van de jongelingsvereniging, en een ijverig bestuurslid? Heeft hij onlangs niet belijdenis gedaan, en is Vijn, tijdens het onderzoek van de belijdeniscatechisanten voor de ouderlingen, niet gestreeld geweest, omdat zijn jongen vlot antwoordde op vragen, waarop de andere catechisanten zwegen? En hij weet ook dat het bij Nanne niet enkel verstandswerk is. Hij is ontroerd geweest bij het gesprek dat hij en Nanne samen hadden in de week vóór de openbare belijdenis tijdens het konkeluurtje in de boet. Zoo eenvoudig en oprecht heeft Nanne toen gesproken over de heerlijkheid van het geloof. En je moet den jongen 's Zondags in de kerk zien zingen! Hij heeft z'n plaats vlak tegenover de ouderlingenbank. Vijn ziet hem recht in z'n gezicht. De jongen zingt met z'n hart, dat kun je van z'n lippen lezen.

Zou je zóó'n jongen, nu hij een stuk in de twintig is, niet op eigen beenen kunnen laten staan?

Zeger heeft in zijn ziekte de dingen veel te zwart gezien. Dat komt meer voor als iemand koorts heeft. Als Nanne graag naar de veiling gaat, laat hem dan gaan. Hij doet de zaken goed, beter dan ikzelf, erkent Zeger. En als Nanne gaat dan is hij vrij van het reizen en trekken, van die herrie en drukte, waaraan hij een hekel heeft. Hij kan beter een dag aan de schraper staan. Hij wil nog liever in brandende hitte, met een rug nat van zweet, een volle dag bollen rooien dan dat hij weer naar de veiling gaat.

Het wordt regel dat Nanne de veiling bezoekt. Hij doet het hoe langer hoe grager. Hij verlangt naar de Woensdag op slot. Oom Wouter heeft het aanstonds goed gezien. Nanne is een koopman.

Maar dat hij in zijn zaken ondergaat kan niemand zeggen. Hij verwaarloost er Neel waarlijk niet om. Elk uur dat hij vrij heeft is hij bij z'n meisje, of Neel is bij hem. „Jullie vrijt veel te hard,” zegt Vijn soms, maar als hij zoo praat lacht Naatje hem uit. „Je bent je eigen jonge jaren vergeten, man, hoe was dat bij ons?” En dan moet Vijn glimlachen. Naatje heeft gelijk. In hun verkeeringsstijd kon hij niet zoo laat van de bouw thuis komen, of hij moest nog even naar z'n meisje toe.

En de Zondagnachten waren soms bijna verstreken eer hij huis-

toe ging. Wat hijzelf gedaan heeft, dat kan hij toch z'n jongen niet verwijten.

Na de veiling mag Nanne graag nog wat in de stad verkeerem. Hij vindt het niet onaardig om de straten door te dwalen en winkels te kijken. Hij wandelt door de parken en langs zee. Soms zit hij in het zomerpaviljoen van het hotel, dat uitziet op de haven. Gezellig zit je daar achter een pot bier, terwijl je het gezicht hebt op de visschersschepen die de haven binnenvallen en hun vangst lossen aan de kade. Er zeilen ook jachten de haven in en uit, witte schepen met blanke zeilen en vroolijk volk aan boord. Dikwijls komen die pleziervaarders ook in het paviljoen, en dan zit Nanne soms tusschen hen in, tusschen de meisjes, die zoomaar in haar zeilbroek de wal opgaan en de jongens in hun witte truien. Het gezelschap is soms een tikje mondain, en dat beklemde Nanne in het begin. Hij voelde zich niet thuis tusschen dat schertsende volk. Maar de volgende week zocht hij toch weer het paviljoentje op, en hij bleef weer plakken toen er een gezelschap zeilers kwam.

Nanne gaat wennen aan de stad. Hij gaat houden van de wekelijksche reisjes. En hij vraagt zich af, waarom vader er zooveel op tegen had, waarom het dorp er zoo afkeerig tegenover staat. Zijn slotsom is, dat ze op het dorp veel te stijf zijn en dat ze in onschuldige en goede dingen zonde zien.

Op een dag komt hij met een nieuwe das thuis. Die heeft hij gekocht omdat hij hem mooi vond. Het is voor het eerst dat Nanne aan kleeren denkt.

Neel vindt de das ook mooi. Het verrast haar, dat Nanne op zulke dingen letten gaat. „Je verandert, zeg, door die reisjes naar de stad.”

„In mijn nadeel?” vraagt hij, visschend naar een complimentje.

„In je voordeel,” verzekert Neel. „Jij wordt een heer.”

Hij lacht. „Een volgende keer moest zij eens meegaan,” stelt hij voor, „het is wel gezellig samen te winkelen.”

Neel doet dat graag. Ze koopen een nieuw pak en een nieuwe hoed van heel andere snit en kleur dan men op het dorp gewend is.

„Zoo ben je het heertje, zeg,” prijst Neel.

Willemijn spot wanneer Nanne in zijn nieuwe kleeren thuis komt: „Phoe, wat een lef!”

Nanne reageert daarop met een hooghartig lachje.

De onrust in zijn vaders oogen ziet hij niet.

In het vervolg worstelt Nanne elke Woensdag- en Zondagmorgen met boordeknoopjes en met een das die niet goed strikken wil.

Maar Zeger begint zich af te vragen of hij er toch wel goed aan gedaan heeft met toe te geven dat z'n jongen naar de veiling gaat.

O p een morgen werken Zeger en Nanne samen in de schuur. Ze rollen tulpen. Nanne werpt de bollen in de zeef en Vijn schudt die om de kleintjes er door te laten rollen. Uit de aangrenzende loods komt gezwatel van meisjesstemmen. De pelsters snappen net zoo rap als ze de bollen uit hun jasjes wippen. Soms wordt het een spektakel. Dan moet Vijn er heen om rust te brengen in de roerige meisjestroep.

Het is tegen het eind van het bollenseizoen.

„Ik wou vanmiddag wel weg,” begint Nanne.

„Waarheen dat?” informeert Vijn.

„Naar stad met Neel. Van 't werk kan het wel. De ergste drukte is over.”

„Alweer naar stad?” vraagt Vijn verstoord. „Kon je die boodschappen gister niet doen? Toen was je toch op de veiling.” Het zint hem slecht dat Nanne al gedurig naar de stad wil.

„'t Is niet om boodschappen. We wilden te draven,” zegt Nanne openhartig.

„Te draven?!” Vijn zet er zijn zeef bij neer. „Te draven? Jul-
lie? . . . Daar hooren wij niet.”

Nanne heeft dit wel verwacht. Hij heeft er zich op voorbereid.

„Waarom hooren wij daar niet?” vraagt hij.

„Waarom? Waarom?” Vijn zoekt naar argumenten. „Moet je dat nog vragen? Dat is de wereld.”

Nanne haalt de schouders op. „De wereld? Daarmee hebben we alles in de ban gedaan, wat nieuw en vreemd was.”

Vijn zwijgt een poos. Hij is verontrust. Daar heb je het al. Dit is er een gevolg van dat de jongen altijd naar de stad gaat. Daar is die nieuwe vreemde geest in hem geboren. De veiling is voor Nanne net zoo gevaarlijk als ze voor hem geweest is. Alleen op een andere manier. Hem heeft de geldzucht te pakken gehad. Nanne raakt in genotzucht verstrikt. Het laatste is even zondig als het eerste. Weer staat Vijn die winteravond voor de geest, jaren geleden. Nanne is op de breede weg. En hij, hijzelf heeft de poort voor zijn jongen opengezet. Moet hij hem dit nu verbieden? Moet hij zeggen: je gaat niet naar de stad, jij blijft hier! Maar je kunt een zoon van drie en twintig toch niet behandelen als een jongen van zestien? Je kunt een man, die mee de

leiding van de zaak heeft, toch niet gaan commandeeren?
„Met mijn zin is het niet,” zegt Zeger in een zwak verweer.
„Vriend zal er ook wel op tegen wezen.” Hij klampt zich vast
aan de stroohalm van een verbod van Neel haar vader.

„Vriend vindt het goed,” antwoordt Nanne.

Vindt Vriend dit goed? Vriend, die altijd zoo strak is? Dan kan
Vijn er ook niet tegen optornen. „Je hebt je jaren,” zegt hij
tegen Nanne, „je moet het zelf maar weten.”

Ze werken verder. Nanne werpt weer de bollen op de zeef en
Zeger rolt ze. Het werk is net eender als daareven. En toch is
het anders. Het gezellige is van de arbeid af. Straks praatten
ze samen. Toen hing hier een sfeer van onderling vertrouwen.
Nu werkt ieder zwiingend en er staat een diepe rimpel in Vijn's
voorhoofd. De pelsters maken een helsch lawaai; ze hebben
hevige ruzie. Vijn hoort het niet. Hij rolt maar door. Hij werkt
hier met zijn zoon, zijn Nanne. Ze staan vlak bij elkaar. Maar
het is Vijn of er een muur tusschen hen staat opgetrokken.

Vader is kwaad, denkt Nanne, en het spijt hem. Als de af-
spraak met Neel niet gemaakt was. . . .

Kwaad is echter het rechte woord niet voor de stemming van
Vijn. Hij heeft zelfverwijt. Hij klaagt zichzelf aan. Hij spint
door aan de vragen, die hij zich straks reeds gesteld heeft.
Waarom heeft hij den jongen toch laten gaan? Waarom heeft
hij hem de gelegenheid geboden om smaak te krijgen in wereld-
sche genoegens? En hoe zal het nu met Nanne gaan! Hij her-
innert zich een andere avond in de stad. Een avond waarop hij
met z'n tilbury door de volle straten reed. Er was gehos, ge-
zweets en dronkemansgelal. En wat pleegt er zich niet af te spe-
len als in de late avond het vuurwerk afgeloopen is? In ver-
gelijking daarbij is hetgeen hij die avond in de herberg bij het
ijs gezien heeft in waarheid kinderspel.

Met een zwaar hart ziet Vijn 's middags zijn jongen gaan.

Bij het instappen kijken Nanne en Neel wat schichtig in de bus
rond. Zijn er geen kennissen onder de passagiers? Gelukkig niet.
Ook in de stad, op weg naar het terrein, zijn ze onrustig. Liep
daar niet iemand uit het dorp? Als Nanne zijn guldens tegen
kaarten wisselt klopt zijn hart. Vreemd is dit. Ze hebben aan
elkaar en aan de menschen thuis verteld, dat er niets in steekt.

Alle bezwaren van Vriend en van zijn vader heeft hij omvergeredeneerd. Met een goed geweten hebben zij het besluit genomen. En toch hebben ze, wanneer ze het terrein oploopen, het gevoel dat ze op verboden wegen wandelen.

Fanfares schetteren over de renbaan. Kooplui prijzen schreeuwend loten aan. Een jockey staat in een kring van opgewonden volk. Jongens en meisjes flirten. Onzeker zoeken Nanne en Neel hun weg.

Maar op de tribune vinden ze Joost Schenk en z'n meisje. Die zitten daar net zoo rustig als in de kerk of op een zendingsfeest. En ze doen heelemaal niet verwonderd als ze Nanne en Neel hier zien. Het is of ze dit heel natuurlijk vinden. „Kom jullie naast ons zitten,” nooden ze, „dat is gezellig.”

Onder het praten met de familie uit de stad vloeit bij Nanne en Neel de onrust weg. Nanne heeft plezier in de paarden, die een proefritje loopen of aan de hand van de jockeys de baan afstappen. Glanzende, slanke dieren zijn het, trillend van kracht. Hun dunne pooten, één bundel spieren, trappelen van ongeduld, ze hinneken van verlangen om te rennen.

De course begint. Prachtig is dit draven. Je *ziet* de paarden vechten. De voorste voelt zijn tegenstander op z'n hielen en hij spant alles in om voor te blijven. De achterste valt driftig aan in een verwoede poging om te winnen. En de jockeys vechten mee. Ze jagen hun paarden aan met sissend fluiten; met de teugels; met de zweep.

Na deze eerste rit rekt Nanne zijn hals reeds naar de volgende. Hij moet lang wachten. Elk oogenblik krijgen de paarden bij de start de roode vlag, omdat ze niet gelijk over de beginstreep zijn gegaan. Het verveelt Nanne niet. Hij heeft er wachten voor over om dit rennen te zien.

Al gauw kent hij de dieren uit elkaar. Die kleine, watervlugge bruine merrie is Lady Bond; die snelle zwarte hengst is Uniform, Vitality kent hij en Weidlooper, Our Dream en Thunder. . . . En hij kent de jockeys: Van Leeuwen en Siderius. . . . Nanne houdt het op Lady Bond. Die heeft in de eerste omloop prachtig geloopt. Kijk, daar hangt haar nummer weer aan de paal. Vitality, de beroemde, die de volle handicap moet loopen, is haar tegenstander deze keer. Dat zal een dobber worden.

„Los!” gaat het langs de rijen.

Als een wervelwind komen de paarden aangestormd. Lady Bond is voor. Het paard vliegt over de baan. Z'n hoeven raken geen grond. Maar Vitality valt onstuimig aan. Kop en hals, lijf en pooten, het lijkt één rechte lijn, een snelheid als van een kogel uit het kanon.

Zal Lady Bond dit houden?

„Hup, Lady, hup!” vuurt Nanne aan.

Voor de tribune is de merrie nog maar een koplengte voor. Vitality heeft reeds meters ingehaald. Het andere paard heeft niets meer te verliezen.

Nanne hangt ver over de leuning der tribune. De lijnen langs het veld staan als snaren gespannen, zoo rekt het volk zich om het resultaat van deze rit te zien.

Twee vlaggen! Dead heat! Kop aan kop zijn de paarden over de streep gevlogen.

De rit moet opnieuw gereden worden. . . .

Weer hangen dezelfde nummers aan de paal. De paarden starten. Nanne trilt van spanning. . . .

Een rukje aan zijn mouw. Nanne voelt het niet. Nog een rukje, dat hem even doet omzien.

„Zullen we nou eens wandelen?” vraagt Neel verveeld.

„Wandelen?” Nanne komt uit een andere wereld terug. „Wandelen? Bij deze kamprit?” — Hier kan hij niet bij.

„Wat kunnen mij die paarden schelen,” pruilt Neel geeuwend.

„Hebben we hiervoor nu die herrie thuis gemaakt?” — Ze was haast even lief op het dorp gebleven.

„Los!” golft het langs de lijnen.

Neeltje bestaat voor Nanne niet meer. Hij buigt zich ver voorover naar de baan.

Daar komen ze! Daar komen ze! Lady Bond vliegt! Haar neusgaten zijn wijd opengesperd. Ze is voor. Ze zal winnen!

De jockey van Vitality wordt driftig. Woest slaat hij met z'n zweep, of hij het paard over de streep ranselen wil. Hij verknoeit er zijn eigen kansen mee. Vlak voor de eindstreep doet het paard een schichtige zijsprong. Het is er uit.

Lady Bond heeft gewonnen. Ze komt in de laatste omloop.

In de pauze wandelen de jongelui het terrein rond. Neel is niet de eenige, die een draverij bezoekt zonder voor de paardensport te voelen. Er flaneeren velen achter de tribunes om te

snoepen of te flirten. Er zijn verscheiden jonge mannen, die minder om de paarden dan wel om de meisjes komen. En wat scharrelt daar, in die hoek bij de populieren, een eigenaardig volkje rond. Vreemde mannen zijn het; ze hebben zware gouden kettingen op hun dikke buiken en breede gouden ringen aan hun vleezige vingers. Ze roepen: Twee om een op Lady Bond! Vijf om een op Weidlooper! Boeren loopen om hen heen, jonge en oude. Opgewonden lijken deze boeren wel. Hun wangen zijn hoogrood, hun oogen schitteren; er wordt zwaar gevloekt. Ze smoezen met zoo'n vreemde en die krabbelt dan iets in een vet notitieboekje.

„Wat zijn dat voor lui?” vraagt Nanne nieuwsgierig.

„Da's de gokhoek,” licht Joost in. „Kapitalen worden daar verwed.”

„Maar dat mag toch niet,” meent Nanne te weten. „Wedden is toch verboden.”

„Och,” zegt Joost, „er is zooveel verboden. De politie knijpt wel een oogje dicht.”

Het wemelt van agenten op het terrein, maar in de gokhoek zie je er niet een.

Onder het loopen kijkt Nanne nog eens om. Een jonge boer telt geld in de handen van een bookmaker. Het is bankpapier. De handen van dien boer trillen als hij het geld reikt; hij zweet; z'n oogen staan wild. Nanne ziet dat hij de laatste briefjes uit z'n portefeuille zoekt.

Nanne huivert. Dat rijden was prachtig, maar dit. . . .

Na het einde van de draverij vinden Nanne en Neel een zitje voor het open raam van een hotel, aan een oud plein gelegen. Uit de hoogte zien zij neer op het rumoer van de feestende stad, op luidruchtige venters met roomijs en fruit, op schreeuwende kooplui met prullaria, op Volendammers in hun palingkraampjes; op de deinende massa, die in de uren tusschen draverij en vuurwerk zich door de nauwe straten van het stadje wringt en op dit kermisplein verdringt.

Nu amuseert Neel zich. Straks, bij het eindeloze zitten op de tribune; bij het lange wachten op elke volgende rit, heeft ze zich verveeld. Maar in dit hotelletje is het goed. Brood met biefstuk vindt ze lekker, en een glas lichte wijn smaakt na het eten. Achter hen speelt een strijkje, in de verte glinstert spiegelglas

en koper van een draaimolen; in de zaal dansen de paren, op het plein hossen de drommen; men lacht en men zingt. Het vroolijke volk om haar heen maakt Neel vroolijk mee.

En straks genieten Neel en Nanne nog meer. Tusschen de duizenden zitten ze op de wallen om het vuurwerk te zien. Kleurige sterren zwermen langs de donkere lucht; vurige slangen rekken zich naar de hemel; molens draaien hun vlamme wicken in al razender vaart; vlamme fonteynen spuiten op; Bengaalsch vuur zet de menigte van vele duizenden in vreemd groen en rood licht. Het slotstuk is een apotheose van vuur.

Zeger en Naatje zien dat vuur van hun kamer uit. Ze zien de sterren zwermen; de wind draagt de knallen van springende bommen tot hen over; de hemel boven de stad wordt beurte- lings bloedrood en gifgroen.

Star en zwijgend staren ze daarnaar. Ieder heeft zijn eigen onrust. Wanneer zullen de kinderen terugkomen en in welke staat? Een halfuur nadat de gloed van het vuurwerk boven de stad is verdoofd, toetert de autobus op de weg.

Dit is de eerste bus. Daarmee kunnen Nanne en Neeltje terugkomen. Maar Zeger en Naatje staan niet op om naar buiten te gaan en te zien of de kinderen er zijn; dat durven ze niet hopen. Ze weten al te goed, dat voor velen, en vooral voor jongelui, het feest na het vuurwerk pas begint.

Maar de bus stopt voor het hek. Nanne stap uit. Hij wuift Neel, die nog even verder moet, vaarwel. Hij loopt het erf op, vif, vast. . . . En bij het binnenkomen in de kamer vertelt hij van de paarden en het vuurwerk, geheel onbevangen, als een man die gezond plezier genoten heeft.

„Daar moest u ook es heen, vader!” roept hij uit.

Vijn glimlacht om zijn jongen. Hij kan nu onmogelijk op hem brommen of om hem angstig zijn. Dit is, voelt hij, gezonde vreugde en zuivere opgetogenheid. Blijkbaar heeft Nanne niet eens aanvechting gehad om op andere dan open wegen te gaan. Is dan toch zijn onrust ongegrond geweest?

Wie herkent thans het oude dijkdorp nog?

De kleine huisjes met de houten geveltjes, wit en groen, zijn zeldzame reliquieën geworden tusschen al de forsche en moderne nieuwbouw. Even zeldzaam als de hultjes en de beffies, die nog enkele oudjes dragen, tusschen de stadsche kleeding van de meeste menschen. De bollenteelt en de goudstroom, die haar begeleidt, hebben het dorp radicaler omgekeerd dan de watervloed het eertijds heeft vermocht.

Er is een nieuw dorp ontstaan; er zijn ook nieuwe menschen gekomen. De Noorddijkers zijn vroolijker en vlotter geworden. Hun horizont heeft zich verruimd. Wijder dan de polder is die horizont geworden en daardoor zien ze de wereld met andere oogen aan.

Wie zal het nu nog laken, dat de vrouwen graag gaan winkelen in de stad? Wie zal het iemand kwalijk nemen als hij een reisje maakt naar Amsterdam, naar Scheveningen, of naar het buitenland? Wie wordt ontstemd als ergens hupsche muziek uit de radio door de kamer zwiert en naar buiten dringt? Wie ergert zich aan een jongen tuinder in een licht costuum, of aan het bloote halsje en de korte rokjes van een meisje?

Zelfs Zeger Vijn kan moeilijk meer begrijpen, waarom hij destijds zóó bang is geweest voor het contact met de wereld. Dat zijn kinderen toen, moe van het ijs, even rustten in dat café, was dat nu zoo erg? Dat je meeleeftde het leven van je volk en van je tijd, was daar nu zooveel tegen? Hij is mild geworden in zijn oordeel over de uitstapjes van Nanne en Neel.

Het dorp leeft wat lossier dan voorheen, maar leeft het niet recht voor 's Heeren oogen? De Christelijke actie bloeit. Des Zondags gaat een dankbaar volk op naar het Huis des Heeren. De voorspoed en de welvaart worden genoten als genadegaven van den Heer, als verbeurde zegeningen.

Men spreekt over een nieuwe kerk. De oude wordt te klein. In dezelfde mate als het dorp gegroeid is, is ook de gemeente uitgebreid. Alle paden zitten des Zondags vol; men zoekt een plekje op de trappen van de preekstoel. De oude kerk wordt ook te sober. Ze steekt schamel af bij de nieuwe villa's, die in het dorp gebouwd zijn. Met David zeggen de Noorddijkers:

Zou ik wonen in een cederen huis en de Heere in het midden der gordijnen?

Ieder voorjaar praat de polder in voller pracht. Elke lente is de kleurenrijkdom grooter. Van de kruin van de dijk gezien is het veld nu één groot mozaïek van vlammend rood en smeteloos wit, van diep oranje en smeltend geel, van karmozijn en vermiljoen en purper. Schoon is de polder steeds geweest, maar als de bollen bloeien begint haar schoonheid, naar het gevoel van Nanne Vijn, die van het Paradijs te naderen.

Het bedrijf van Zeger Vijn houdt de uitbreiding van de bloembollencultuur in het dorp niet bij. Zeger wil niet alle kaarten op één worp zetten. Bollentelen, best, het is een goede en een mooie telerij. Maar om de bollen verwaarloost hij de zaadteelt niet.

De Vijn's komen op deze manier bij de andere bollenkweekers ten achter. De durvers, die omtrent hun heele oogst weer opplanten, die elk jaar opnieuw hun bollenkraam uitbreiden, krijgen bedrijven, waar men versteld van staat. Arme bouwertjes van vroeger, menschen, die enkele jaren geleden nog arbeider waren, zijn nu groote kweekers. Hun bedrijven overvleugelen dat van Zeger Vijn, hun woningen en schuren steken ver uit boven de ouderwetsche boerderij.

Zeger ziet dit rustig aan. Sinds zijn verandering is hij los geraakt van de jacht naar geld.

Maar Nanne kan het kwalijk verkroppen. Als zulke lui in villa's wonen, autorijden en groote zaken doen, dan konden zij dat toch veel eerder en veel beter! Vader is al te bang en te benauwd. Dat is vroeger zoo geweest toen hij met alle verdolde koeien wilde houden, en nu is het weer zoo. Vader moest het durven wagen om bollen te telen in het groot. Aardappelen en zaad geven immers niet half zoo'n opbrengst als de bollen. Je moet natuurlijk wat bijproducten houden voor de vruchtwisseling, maar dan ook geen roe meer dan daarvoor noodig is. Grond erbij huren en volzetten met tulpen, raadt hij z'n vader aan. Je kunt nooit te veel bollen telen. Bollen geven geld.

Vijn doet het niet. Zijn nuchter verstand zegt hem, dat aan deze groote bloei spoedig een eind moet komen. Het gaat te goed. Daar zal een val op volgen. Het gaat net zooals vroeger, als

tweehonderd jaar geleden. Toen zijn hier ook tulpen geteeld. Kapitalen zijn er mee verdiend. Maar het werd een windhandel. Veel grootere vermogens zijn er later aan verloren. Menschen die de eene dag schatrijk waren, waren de volgende dag straat-arm.

„Toen waren ze gek,” oordeelt Nanne, als zijn vader zoo praat.

„Twee duizend gulden voor één bol, wie betaalt dat nou?”

„’t Gaat weer aardig die kant uit,” meent Vijn.

In ieder geval, als die anderen over een paar jaar aan de grond willen zitten, moeten zij dat weten. Vijn hoopt ervoor te passen.

Er rijpt een plan bij Nanne. Als vader dan niet wil, laat hij dan voor zichzelf tulpen opzetten. Laat hij voor eigen rekening een kwekerij beginnen.

Hij praat er tegen Neel over.

„Gaan we dan trouwen?” vraagt ze blij verrast, „nu al?”

Het was afspraak dat dit volgend voorjaar wezen zou.

„Nee,” zegt Nanne, „zoo bedoel ik het niet. Je hoeft toch niet getrouwd te wezen om voor jezelf te beginnen.”

Dit valt Neel tegen. Ze verlangt er naar getrouwd te zijn.

Nanne vertelt dat hij z'n spaargeld in de bollen steken wil.

„Alles toch niet?” schrikt Neel.

„Ja zeker, alles! Er kruipt veel geld in een bollenkraam.”

„Maar ons trouwen dan?” vraagt ze ongerust. „Hoelang moeten wij daar dan niet mee wachten?”

„Eén jaar langer,” verzekert Nanne. „Dan hebben we geld, dan zitten we ruim in het geld. We kunnen dan een groot spul opzetten. Dan laat ik voor jou een villa bouwen.”

Neel lacht ongeloovig. „Een villa! . . . dwaasheid.”

Maar Nanne sprak in volle ernst. Hij rekent haar voor wat zoo'n kraam bollen wel opbrengen kan. Hij noemt haar deze en die, die rijk geworden is. Zij kent ze immers ook wel. En hij vraagt haar nog eens of ze er niet een jaartje voor over heeft om een villa te krijgen, zoo mooi als Joost van oom Wouter er een heeft.

„Zoo mooi?” Neel is nog ongeloovig. Nanne mikt te hoog. Met een zaadhandelaar kan een bollenkweker zich nooit vergelijken. Maar dat er winst te halen is uit een bollenkraam weet ze ook wel. Neel houdt van mooi. Het lokt haar. Als ze 't zoo-

veel rijker kunnen krijgen dan heeft ze daar een jaar voor over. „Maar weet je het zoo zeker, dat dit lukt?” twijfelt ze nog.

„Vast!” antwoordt Nanne.

Neel is overtuigd. Ook haar spaargeld kan Nanne krijgen. Dan hebben ze op slag een flinke kraam.

Zeger Vijn heeft de plannen van zijn zoon met zorg vernomen.

Het gaat met Nanne verkeerd, vreest hij.

Maar Nanne zet door.

Hij koopt plantgoed, best plantgoed. De nieuwste soorten zijn voor hem. Het is schrikbarend hoeveel geld hierin kruipt, maar dat geld brengt rente op.

Z'n vader schudt het grijzend hoofd. „Jongen, je waagt teveel.” „Teveel?” vraagt Nanne overmoedig. „Als ik meer geld had stopte ik nog meer in de grond. Een tulpenkraam is toch een goudmijn!”

Hij zet een ideaal bedrijf op. Meest tulpen, daarnaast gladiolen, als bijproducten wat boonen en een akker aardappelen.

In het late najaar, wanneer de dagen kort en vochtig worden, plant Nanne zijn bollen op. Een laag aarde steekt hij van de akker af, en een voor een legt hij de kleine bollen in dat zwarte bed. Voorzichtig legt hij ze neer en voorzichtig spreidt hij de afgestoken aarde weer over de bollen uit. Hij neemt afscheid van hen als van goede vrienden. Deze bollen worden begraven. Een heele lange winter zullen zij hier in de aarde liggen. Ze zullen sterven. Maar volgend voorjaar zullen ze nieuw leven baren. Dan zijn uit de kleine neusjes groene bladeren uitgelopen. Deze aarde, die nu zwart is en straks, in de winter, grijs en grauw wordt, zal dan vol kleine stekjes staan. Die stekjes zullen groeien. Ze zullen groeien ondanks schrale voorjaarswinden en Maartsche hagelbuien. Kille regens en een stekend voorjaarszonnetje zullen ze omhoog doen schieten. En wanneer overal elders het land nog dor en doodsch op de volle lente wacht, wanneer de koeien nog op stal staan en de menschen rillend bij de kachels kruipen, zal hier een kleurenfeest beginnen, zoo juichend en pralend als men nergens ziet. Het blanke water van de slooten zal de kleurige bedden omlijsten, een sterke voorjaarshemel zal erboven staan, een jonge zon zal haar licht erover storten. De wijde polder wordt een bloeiende bruid. Doch dit is nog niet hetgeen Nanne verwacht. Daarna, als de

zomer warm geworden is en de bloei van de tulpen vergaan, als de kelken al lang verrot zijn op de balk en het frissche loof vervallen is tot tanig stroo, dan zijn de jonge bollen diep in de grond gerijpt, en de kweeker zal een oogst vergaderen, dertig-, zestig-, honderdvoud!

Het wordt een beste oogst. De akkers staan in het voorjaar vol met sterke en gezonde bloemen. De jonge kweeker rooit in de zomer veel groote en gave bollen. Hij werkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Hij heeft geen tijd en hij is na de arbeid ook te moe om nog naar Neel te gaan. Maar dat tellen Nanne noch Neel. Zij helpt hem bij het pellen van de bollen. Dit werken voor jezelf is nog wat anders dan het werken voor je ouders, ervaren beiden. Nu wordt een verwachting vervuld, een ideaal wordt werkelijkheid.

Zelden heeft Nanne's hart zoo geklopt als op de dag dat voor het eerst zijn eigen bollen in de veiling komen. Met enerveerende spanning volgt hij de wijzer van de groote klok, en zijn hart springt op als deze reeds zoo spoedig trillend stil staat. De opbrengst van de bollen overtreft zijn hooggespannen verwachting. Het spaargeld, dat Nanne en Neel in de bollen gestoken hebben, komt er dubbel uit. Het heeft meer dan de honderd procent rente opgebracht, die Nanne had voorspeld.

En het zaad van Zeger gaf een schrale opbrengst.

Zeger blijft manen tot voorzichtigheid. Jongen, pas toch op, doe toch geen wilde dingen; jaag toch niet zoo hittig naar wereldsch goed.

Nog minder dan een jaar geleden luistert Nanne naar het vermaan. Vader heeft altijd een zwarte bril op. Vader ziet in alles zonde. De jonge kweeker durft na dit succes méér. Hij verkoopt alleen de allergrootste bollen. Al de andere worden opnieuw opgeplant. En het geld dat van de leverbare bollen binnenkomt, gebruikt hij om meer plantgoed aan te koopen. Zoo breidt hij zijn bedrijf uit.

Een oogenblik heeft Neel geprotesteerd. Zoo blijven de spaarbankboekjes leeg en wordt het trouwen al weer uitgesteld.

„Eén jaar maar,” heeft Nanne zich verdedigd.

Het heeft hem niet veel moeite gekost om haar over te halen tot dit nieuwe uitstel. Ze heeft gezien hoeveel geld er uit de bol-

len komt. Haar droom van weelde is stouter geworden. Als Nanne nog een jaar zoo teelt hoort hij tot de allergrootste kwackers van de Noord. Zijn vrouw zal dan een dame zijn. Een villa als Joost Schenk er in de stad een heeft, lijkt nu niet langer een onbereikbaar ideaal.

En intusschen kunnen ze zich wel een weinig schadeloos stellen voor dit uitstel van het trouwen. Als de ergste drukte van het seizoen voorbij is gaan ze een veertien dagen in pension. Dat is meteen een voorproef van het geluk dat ze straks als man en vrouw zullen hebben, en van de weelde die ze dan genieten zullen.

Willemijn heeft gespot, toen Nanne en Neel van hun plannen vertelden. „Meneer en de juffrouw gaan in pension, pff. . . . wat een koue drukte.”

„Nest, waar bemoei je je mee,” zei Nanne.

Moeder Naatje heeft gevraagd of dat nu wel in orde was. „Als verloofde jongelui zoo samen op reis. In mijn tijd. . . .”

„Toen ging u heelemaal niet uit,” flapte Neel daartusschen.

De ouders berusten. Als kinderen zoo groot worden kan men ze niet meer aan de leiband houden. Maar ze berusten zuchtend.

En 's avonds bij het naar bed gaan, zegt Zeger Vijn tot zijn vrouw: „Ik wou, dat we hier nooit met de bollen begonnen waren.”

„Ze zijn toch kinderen van het Verbond,” zegt Naatje.

De ouders slapen slecht die nacht.

Een nieuwe wereld gaat op de Veluwe voor Nanne en Neel open. De beukenbosschen zijn statig en koel; tusschen de sparren geurt het van hars en veert de voet op een bed van naalden. De golvende heide is diep paars in de Septemberbloei. Ze fietsten langs boschpaden, waar een Veluwsche boer op zijn hooggewielde wagen stapvoets voortrijdt. Met hun oogen volgen ze een eekhorentje op zijn gang door de boomtoppen. Ze klauteren bij de heuvels op en stormen hand aan hand tezamen naar beneden. Ze rusten in een zandkuil na een zware ren.

Ze genieten van Gelderland, ze genieten van vrijheid, ze genieten bovenmate van elkander.

Maar als de spanning van zware arbeid plotseling is geweken, als het toezien oog van ouders verre is, als het bloed warm

bruist en de liefde brandt, — en als dan de trouwdag moedwillig is verschoven, dreigen er gevaren.

Vanmiddag rusten ze na een verre wandeling aan de rand van een beukenbosch. De zon speelt door het loover, een eekhorntje springt van tak op tak. Een duif koert tusschen het hout.

Neel ligt languit op haar rug. Haar oogen zijn gesloten. Nanne buigt zich over haar heen; hij kijkt naar haar, naar haar wangen, haar kleine neus, haar roode mond, naar haar even deinende boezem.

Hij streelt haar haren. Een knap meisje is Neel, *zijn* meisje is ze. Een kus drukt hij op haar voorhoofd.

Dan slaat ze haar oogen op. Oogen als sterren zijn het. Ze spreidt haar bloote armen wijd uit; haar mond noodt. . . .

En hij kust. Gulzig kust hij haar mond, haar hals, haar boezem.

Hun beider bloed gaat branden. Zij vergeten tijd en maat. . . .

Plotseling echter wordt de gloed in Neel! haar oogen angst. Ze laat hem los; ze stoot hem af. „Nanne, pàs op!”

Verwezen zit hij recht.

„Waarom trouwen wij ook niet,” klaagt hij. Het is een bittere klacht.

En zij zegt het ook: „Waarom trouwen wij toch niet. We zijn roch van elkaar.”

Houden zij nu meer van het geld dan van elkander?

's Avonds evenwel zijn de vlammen der zinnen gebluscht. Ze hebben een goede maaltijd genoten aan een zorgvuldig gedekte tafel. Ze zitten behaaglijk ingesponnen in de luxe sfeer van het pension. Hun wachten met trouwen zal beloond worden met een weelde als zij in deze week genieten.

Zoo'n prijs is wachten waard.

Tegen Kerst gaat Nanne voor zijn vader naar de herberg voor de uitbetaling. Zeger is niet heelemaal in orde, daarom doet Nanne het.

Het is er minder druk dan vroeger. Toen kwamen alle tuinders van Noorddijk hier geld halen; toen hing het wel en wee van het dorp van deze uitbetaling af. De zaadteelt was de voornaamste bron van inkomen.

Dat is nu anders. De bollenveiling is belangrijker geworden dan de kerstbetalingen. Slechts een deel van de tuinders verschijnt in de herberg, en het zijn meest bejaarde en kleine bouwertjes. De groote bedrijven, de jonge, ondernemende kweekers, hebben zich volledig op de bollenteelt geworpen.

Schenk is er nog niet. De tuinders bespreken onder elkaar de uitkomst van het jaar. De oogst is goed geweest; of de opbrengst ook goed zal zijn, zullen ze straks te weten komen. Ze hebben gezaaid, gewied, gedorscht. Een vol jaar hebben ze gezwoegd en geslaafd. In blind vertrouwen hebben ze hun oogst naar het groote zaadpakhuis gebracht. De koopman stelt de prijs. Hij geeft hun wat hij geven kan. Hij kan betalen wat hem goeddunkt. . . .

Zou het véél zijn? Sommigen durven het hopen. De handel moet goed geweest zijn na de droge zomer. In het buitenland is veel gewas op het veld verbrand. Daarvan kan Holland doorgaans profiteren. . . .

Daar komt Schenk met zijn klerk. Hij installeert zich in een zijkamer. Achter een tafel zit hij; zijn boeken, het geld en een kist sigaren staan voor hem. Het is alles precies als twintig jaar geleden. Alleen met dit verschil, dat hij nu in een gloednieuwe Chrysler is gekomen, inplaats van met paard en wagen.

Eén vōr één gaan de bouwers naar het zijkamertje; één voor één keeren zij terug met een sigaar en ondoorgrondelijke gezichten. Ze zeggen niet hoe het hun daarbinnen is vergaan. Deze tuinders plegen met hun gedachten niet te koop te loopen. Maar dat het niet meegevallen is verraden, huns ondanks, hun strakke trekken en hun onwil om nog wat te blijven plakken. De stemming bij de wachtenden daalt naarmate er meer binnen zijn geweest. Van de gemoedelijke vroolijkheid, die voorheen bij uit-

betalingen heerschte, is vandaag niets te bespeuren. . . .

Nog twee man voor hem, dan is Nanne aan de beurt. Hij schuift wat dichter naar de deur, achter welke Schenk zitting houdt. Je hoort de stemmen door de dunne wand.

Nu gaat de voorman van Nanne binnen. Het is een tuinder uit het naaste dorp, een man van ander slag dan de Noorddijkers. De handelaar en hij praten druk, kan Nanne hooren. Het is of de vreemde zich opwindt.

Er klinkt een dreunende vuistslag op het tafelblad. De tuinder schreeuwt: „Moet ik daarvan vreten, christelijke meneer! Durf jij me met zoo'n hongerloon naar huis te sturen?”

Schenk schijnt te antwoorden, maar wat hij zegt kan Nanne niet verstaan. Onmiddellijk daarop dreunt de stem van den ander weer: „Bedonder jij een ander, mij niet. Kùn jij niet meer betale? ha, ha! Geef mij dat wagentje dan maar mee, dat je hiervoor hebt staan, als je geen centen hebt. Jij stikt in het geld en ons laat je hongerlijke!”

Z'n vuist beukt op de tafel. Razend is de man.

Nanne staat met de deurknop in de hand. Als het vechten wordt tusschen die beiden zal hij erbij zijn.

Het is niet noodig. De deur gaat schokkend open. Wezenloos sloft de daareven obstinate tuinder weg. Hij heeft het gebeurde geld nog in zijn hand. De reactie op de drift is reeds gekomen. Nanne ontvangt het geld van zijn vader. Het is weinig. Alle jaren wordt de zaadteelt minder, maar dit jaar is de opbrengst wel bedroevend slecht. Als op de bollen niet een stevige overwinst gemaakt werd, zou het er treurig voorstaan met het dorp. De man van daarnet telde geen bollen. Het was begrijpelijk dat hij wanhopig was.

„Ik kàn niet meer geven,” zegt Schenk. „Hongarije en Italië concurreeren te sterk.”

Nanne neemt dat aan. Hij maakt zich niet kwaad op zijn oom. Als de bouwers zoo dom zijn zaad te telen inplaats van bollen, moeten zij zelf de gevolgen maar dragen. Hij maakt zich eerder boos op deze tuinders, op zijn vader ook, dat die zoo vasthouden aan de schrale zaadteelt. En hij prijst zichzelf gelukkig dat hij de bollen heeft gekozen.

Thuis telt hij het geld voor z'n vader uit.

„Niet meer?” vraagt die teleurgesteld.

„Nee, dat is alles.”

„’t Is een beetje,” vindt Vijn, terwijl hij het geld opstrijkt om het in de kast te bergen.

„Eigen schuld! Hadt u ook maar in de bollen moeten gaan, net als ik,” meent Nanne te mogen glorieeren.

Vijn geeft geen antwoord, en Nanne draaft op zijn stokpaardje door. Hij vertelt van den boozen tuinder in het kamertje bij oom Wouter. Hij spot met de domme menschen die niet met hun tijd meegaan. Hij pocht op de bollenkraam, die hij nu in de grond heeft en op het geld dat hij daar volgend voorjaar uit zal slaan.

Een poos laat Vijn hem praten. Dan zegt hij zeer ernstig: „Je moet oppassen, Nanne, of het gaat verkeerd met jou.”

Hiervan kijkt Nanne vreemd op. Wat bedoelt zijn vader met die woorden? „Verkeerd gaan, met mij?” vraagt hij verbaasd.

„Het gaat toch bèst!”

„Je moet je hart niet te veel op het geld zetten, m’n jongen.”

Nu maakt Nanne zich boos. „Als ik m’n best doe om vooruit te komen, is dat slecht? Werk ik er niet hard voor?”

„M’n jongen,” zegt Vijn zacht, „ik heb daar zelf last van gehad. Toen we met de tulpen begonnen ben ik opgegaan in het geldverdienen. Moeder heeft me gewaarschuid. Ik hoorde niet. Ik heb me zwaar bezondigd. Toen heeft God me tegengehouden. Nu waarschuw ik jou. Moge de Heere jou ook tegengehouden.”

Nanne zwijgt getroffen. Z’n hart zegt dat zijn vader gelijk heeft. Zijn gedachten cirkelen al meer om zaken en om geld.

Maar als in het voorjaar de tulpen weer uit de grond komen, als Nanne zijn velden ziet, vol met een sterk gewas, een rijke bollenoogst belovend, dan is hij het gesprek met zijn vader al-lang weer vergeten. Hij zal vette winsten uit zijn bollen slaan.

De prijzen van de voorjaarskool zijn slecht. „Daar heb je het al,” constateert Vijn.

„Wat?” vraagt Nanne.

„Daar komt de klap al; de goeie tijden zijn voorbij.”

Van een slechte koolmarkt heeft Nanne geen last. Als vader zijn zin gedaan had en geen kool geteeld, dan zou hij er ook geen last van hebben.

„Verleden najaar de zaadjes, nu de kool. Als één product tui-melt vallen er meer,” profeteert Vijn. „Wacht maar eens wat het met de bollen wordt.”

Nanne denkt dat dat wat mee zal vallen. Hij maakt zich in elk geval geen zorgen voor de tijd.

Hij heeft ook weinig gelegenheid zich in de dingen te verdiepen, want zijn bedrijf vergt dagelijks meer van zijn krachten. Hij werkt lang en hard. En dan zijn er de beslommingen van het aanstaand huwelijk. Dat zal nu eerlang wezen.

Begin Juli moet Nanne met aardappels naar de markt. Voor de wisselbouw heeft hij daar een stuk tulpenland van vorig jaar mee vol gezet. Met een volle schuit vaart hij de lange slooten door. In de buurt van de aardappelveiling wordt het drukker op het water. Uit alle slooten komen de schuiten aangevaren. Straks wordt het een file van scheepjes met gezellig tuffende motoren. En in de haven bij de veiling liggen tegen het uur van aanvang van de markt veel meer dan honderd schuiten.

Hooggestapeld staan de kisten in iedere boot, en al die kisten zijn vol met aardappelen. Heldergeel steekt het vruchtvliesch af tegen het zwart van de verse aarde, die bij het rooien aan de knollen is blijven kleven. Een rijk gewas van een vruchtbaar land!

Terwijl de aanvoerders wachten op hun beurt zit Nanne op het boord van zijn schuit te praten met den tuinder naast hem. Het is een bejaard man.

„’t Zal me benieuwen wat de prijzen doen,” zegt die. „Gister was het niet best.”

„Vandaag dan zooveel beter,” hoopt Nanne opgewekt.

„Ik weet het niet, ik weet het niet,” twijfelt de ander. „De kool was goedkoop, naar de aardappelen is geen vraag in het buiten-

land; ik vrees dat al de prijzen naar de kelder gaan."

Dat is hetzelfde wat zijn vader onlangs tegen Nanne heeft gezegd. Toen was het met de kool mis, eerder met het zaad, nu met de aardappelen. Straks met. . . de bollen? Er kropt wat in zijn keel.

Och kom, larie, spreekt Nanne zichzelf moed in. Oude menschen hebben altijd een zwarte bril op. Het is immers best mogelijk dat de aardappelen vandaag alweer prijzig zijn. Eén slechte dag zegt niets.

Er komt beweging in de aardappelvloot. De eene na de andere schuit verdwijnt in de kippenren, die midden boven het water staat. Langzaam schuift ook Nanne's schuitje naar de ingang. Nu is het zijn beurt. Hij neemt de kloet en boomt zijn schuit door de kronkelende pijp naar de lichte veilingzaal.

Terwijl de volle schuit langzaam voortglijdt, tusschen de rijen kooplui door, draait de wijzer.

Drie gulden de baal moeten deze vroege aardappelen opbrengen voor een loonende teelt. Gister gingen ze voor twee van de hand. Zou de prijs nog opgelopen zijn?

De wijzer zakt. Twee-vijftig. . . . twee-dertig. . . .

Lager gaat hij!

Geen twee gulden wordt besteed!

Nòg lager. . . . Een-vijftig. . . .

Met angstige oogen staart Nanne naar de wijzer boven hem. Is er dan niemand die koopt! Niemand?

Daar rinkt het belletje; een lichtje gloeit; de wijzer stokt.

Eén-dertig per baal. Het is een belachelijk lage prijs.

„Gelukkig dat we de bollen nog hebben,” troost een kennis onder het lossen.

„Nou,” stemt Nanne in, „als we het hiervan hebben moesten. . . .”

Op de terugweg voelt Nanne zich toch niet behaaglijk. Geen geld voor de kool, de aardappelen niets waard. De granen zijn ook bar goedkoop, heeft hij gehoord. Als het nu met de bollen toch eens misliep! . . . Hij heeft een perceel grond gekocht voor zijn woning en voor een groote bollenschuur. Hij heeft al opdracht gegeven om een ontwerp te maken voor zijn huis. Het zweet breekt hem uit, hoewel het frisch is in het veld na het warme werk van het lossen.

Nanne schudt de vrees van zich af. Hij begint te fluiten. Maar het deuntje klinkt valsch en het geluid gaat verloren in het kloppen van de motor. . . .

Kort daarop komt Zeger Vijn van een bezoek aan zijn zwager thuis. Ook in het zaadvak gaat het glad verkeerd, heeft die gezegd. Veel slechter is het daar nog dan verleden jaar. Het loopt in de heele wereld mis. In alle landen en in alle bedrijven. Als alles tuimelt blijft de bollenteelt alleen niet overeind. Vijn is blij dat hij verleden jaar een flink deel van zijn bollen heeft verkocht. Op de Boerenleenbank is het geld veiliger dan in de bolle kraam.

„'t Zal wel wat meevallen,” zegt Nanne als zijn vader dit vertelt. Maar van de oude bravour is niets meer over. Zijn hart klopt fel; het is of een riem om zijn maag gesnoerd zit. Hij gelooft zelf niet wat hij zegt. In de stampot, die moeder voor hen op tafel zet, heeft hij geen trek.

In die dagen krijgt Nanne bezoek van den architect, aan wien hij opdracht heeft gegeven voor het bouwen van zijn huis. Naar baas Hamer is hij niet gegaan. Een architectenbureau in de stad zou voor hem werken. Want hun woning moest iets aparts worden, hadden Neel en hij samen afgesproken.

De architect legt hem een vóór-ontwerp voor, een vlotte perspectiefteekening, die aan een leek een indruk geeft van wat er komen zal. „Wat zegt u hiervan, meneer Vijn?”

„Mooi,” zegt Nanne werktuiglijk.

De architect wacht. Hij kijkt met een schuine blik naar zijn zwiggenden cliënt, die star naar de wand staart en amper een oog op de teekening heeft geslagen.

„Heeft u niets op te merken, meneer Vijn?” vraagt hij eindelijk. „Geen bijzondere wenschen, geen veranderingen voor te stellen?”

„Nee, nee,” antwoordt Nanne met een grauw. De teekening grijnst hem aan. Wat zal dat kosten? Wat zal dat kosten? hamert het in zijn hoofd. En waarvan zal ik dat betalen? Hij heeft niets anders tegen dien architect te zeggen dan: pak op je rommel en kom nooit weer; ik heb geen geld meer voor een huis.

Maar dat zegt hij niet; dat durft hij niet zeggen. Hij laat den architect wachten tot schamens toe.

„Zal ik dan maar zoo doorgaan?” vraagt de bouwkundige tenslotte.

„Jawel,” antwoordt Nanne. Het is of hij de stem van een vreemde hoort inplaats van zijn eigen.

De bezoeker gaat. Hij biedt Nanne de hand. Koud en slap drukt de jonge kweeker die.

Terug op zijn bureau vaart de architect tegen zijn compagnon uit. „Akelig volk is het daar!”

„Waar bedoel je?”

„Op Noorddijk. . . die Nanne Vijn. . .”

„Hè, hèm vind ik wel een frissche kerel.”

„Leek ie ook, maar vanmiddag. . . een doodbidder is er een grapjes bij.”

De compagnon buigt zich over zijn teekening. „Hmmm. . . enfin, ze zijn goed voor de centen, en ze houden van mooi tegenwoordig. We hebben beste melkkoetjes aan die boeren.”

„Dat hebben we,” erkent de ander.

Hij spelt zijn teekening op het bord en begint het voorontwerp voor het landhuis van Nanne Vijn uit te werken.

Diezelfde avond begint Neel over de bouwplannen.

„Waar moeten we het van betalen?” vraagt ze.

Nanne haalt z'n schouders op.

„Je hebt het geld immers niet, en ik heb het geld ook niet; we hebben niets. O, jongen,” — ze huilt haast, — „laten wij ons huwelijk toch niet met schuld beginnen.”

„Ons geld zit immers in de bollen. Als die verkocht zijn hebben we geen krimp.”

„Misschien verkoop je ze nooit.”

„Kom, kom,” sust Nanne, gewild luchtig, „dat valt best mee. Je zult zien, wij zijn van 't winter boven Jan.”

Nanne heeft boven z'n hart uit gesproken, maar Neel gelooft hem. „Zou 't?” vraagt ze. Haar oogen kijken verwachtend naar hem op.

„Nou, vast hoor!” verzekert hij. Z'n toon is veel stilliger dan zijn vrouwen.

Maar Neel gelooft in hem. Ze legt haar hoofd tegen zijn schou-

der. Dat doet ze dikwijls. Het is zoo veilig en zoo goed bij Nanne. Ze vertrouwt hem heelemaal. Als zij dan geen licht ziet, hij wel. Dan zal er vast wel uitkomst komen.

Nanne probeert de crisis te vergeten. Hij kust z'n meisje en hij streelt haar voorhoofd en haar hals. Maar z'n kussen hebben niet de warmte van anders. Nou vast, hoor! heeft hij zooeven gezegd. Maar het staat voor Nanne heelemaal niet vast. Hij maakt zich zorgen, over zijn bollen en over de opdracht aan zijn architect.

„Wat heb je toch?” vraagt Neel een poosje later. „Je bent zoo afwezig.”

„Afwezig?” lacht Nanne, „afwezig? We zijn vlak bij elkaar!” En hij trekt haar op zijn knie.

Niemand gelooft dat de tulpen de dans ontspringen zullen. De gansche wereld schudt op haar fundamenteën. Voor de eerste levensbehoefte hebben de volken geen geld, nu de crisis hen teistert. Hoe zullen ze het dan voor bloemen hebben?

Het dorp is door ontzetting aangegrepen. Die de vlag het hoogst geheschen hadden, kreunen nu het luidst. Straks komt de klap, de klap met de bollen!

De kramen, die gister goud waard waren, zullen straks waardeeloos zijn. Weg is hun vermogen; weg zijn de kapitalen in de tulpenkramen belegd. En die kapitalen zijn van anderen.

Die gister rijk was, is vandaag arm. Die gister gold voor een gezeten man, zit nu met kop en ooren in de schuld.

In duizend angsten wordt de eerste veiling tegemoet gezien.

Zeger Vijn en Nanne gaan samen naar de eerste bollenveiling. Nu er zooveel op het spel staat gaat Zeger ook mee, voor het eerst na lange tijd.

In de bus voelt men de beklemming reeds. Anders praten de kweekers meestal druk en vroolijk. Nu staren ze zwijgend voor zich uit. Het gezelschap lijkt een troep beklaagden, die zijn vonnis halen gaat.

Nanne, anders de roerigste van allen, zit nu star starend in een hoek. Zijn nieuwe huis, dat zijn luchtkasteel was, is zijn nachtmerrie geworden. Waarom heeft hij hier naar gejaagd? Waarom zijn Neel en hij verleden jaar niet getrouwd, eenvoudig? Dan hadden ze het nu beter gehad, dan ze het straks zullen krijgen. Want thans is alles weg, alles. Ze zullen geen stoel en geen tafel kunnen koopen. En nu is de architect bezig aan bestek en teekening voor hem, voor zijn landhuis. Zijn landhuis! Nanne lacht grimmig. Een *landlooper* wordt hij. Neel heeft gezegd dat hij die teekening afbestellen moest. Hij heeft het niet gedaan. Uit lafheid niet. Hij durft niet erkennen dat het hooge spel, dat hij gespeeld heeft, fataal is afgelopen.

Tevergeefs probeert Zeger z'n jongen wat op te beuren. Deze rol ligt den ouden Vijn trouwens slecht. Doorgaans is hij degene die bemoediging noodig heeft van Nanne, die altijd licht ziet.

En Zeger zelf is ook niet opgeruimd vandaag. Hij loopt niet zulke risico's als vele anderen. Hij komt niet op zwart zaad wanneer de bollenmarkt ineentorst, laat staan dat hij zich in schulden hoeft te steken. Maar een gevoelig verlies zal hij toch ook te boeken krijgen.

Met een zwaar hart gaan allen de veilingzaal binnen.

De banken van de kooplui zijn vol. Belangstelling is er dus wel.

Zou dan toch? . . . Och nee, die kooplui zijn enkel uit nieuwsgierigheid gekomen. Zij willen weten hoe het gewas om de Noord geworden is. Dat zij komen om te koopen durft niemand hopen.

De kweekers gaan zitten, wachtend op de wijzer van de klok,

die het falen van hun teelt zal registreeren, wachtend op het beteekenen van hun vonnis.

De voorzitter begint met een speechje, waarnaar niemand luistert.

De klok, de klok!

Daar gaat het eerste nummer. . . .

De wijzer draait. . . . Rrréngg!

Verrast kijken alle kweekers op. Wordt er nu al afgedrukt?

Nu? op *f* 2.70?

Maar dat is een beste prijs! Dit is een prijs die weinig onderdoet voor die van vorig jaar. Toen bracht dit soort drie gulden op.

Nanne springt op in zijn bank, verruikt!

Vijn denkt aan een vergissing. Geen kweeker durft nog aannemen, dat deze eerste koop de toon van de veiling aangegeven heeft.

Maar de volgende partij van deze soort brengt ook *f* 2.70 op, en de daaropvolgende *f* 2.75. De markt is vast voor alle soorten. En voor nieuwe variëteiten van Mendel en Triumpf wordt grof geld besteed. Er is geen schijn van inzinking op de bollenmarkt. Overal mag de crisis heerschen, alom mogen harde slagen vallen, in de bollenwereld niet!

De ban in de veilingzaal is gebroken. Vijn haalt z'n koker uit z'n jaszak en biedt z'n burens rechts en links sigaren aan. Nanne roept het meisje dat bedient. „Vier Pils,” bestelt hij, „ik betaal.”

De zaal gonst en rookt; het is er dubbel zoo roerig en driemaal zoo vroolijk als anders.

Tijdens de pauze wordt het in de gelagkamer een goeie boel. Nanne tracteert al de lui, die aan zijn tafel zitten op uitsmijters en koffie. Na dat rondje laat een ander bier aanrukken. De herbergier en zijn helpers kunnen het niet afdraven, nu de klanten plotseling zoo'n gulle bui gekregen hebben. De stemming wordt hoe langer hoe vroolijker, en tenslotte gaan de kweekers met z'n allen zingen, zoodat het gebouw er van dreunt:

En de bollenteelt gaat nooit verloren,
Falderalderiere, falderalderiere. . . .

Wanneer de bus hen weer op het dorp gebracht heeft, ijlt Nanne op Neel af. Hij vliegt haar om de hals: „Neel, het is goed, het is goed, we kunnen trouwen!”

Zeger Vijn is nog onrustig. Hij vreest dat deze kleine eerste veiling geen graadmeter is voor het verloop van de campagne. Als aanstonds de groote partijen loskomen, dan kon er nog wel wat anders gebeuren.

Maar ook de volgende veilingen zijn goed. Verscheidene soorten trekken nog wat aan in prijs. Het wordt een zeer goed bollenjaar.

Zóó goed wordt het, dat de bollen het verlies overhalen, door Zeger op zijn kool, aardappelen en zaad geleden.

En Nanne haalt dit jaar zijn buit binnen. Hij rooit met een heele ploeg arbeiders. Een schaar van meisjes pelt voor hem. In ieder veilingboekje staat een reeks nummers van partijen aangevoerd door N. Vijn Zzn. De kooplui kennen hem reeds: die jonge, groote kweeker, die zooveel nieuwe soorten en zulke beste bollen heeft. Doorgaans heeft hij de hoogste markt.

Ei, ei! was maakt Nanne voor zijn bollen een geld! Het kapitaalje, twee jaar geleden in de grond gestopt, haalt hij er dubbel uit. En hij houdt nog een pracht van een bollenkraam over bovendien.

Aan het trouwen van Nanne en Neel staat nu niets meer in de weg. Niets let hun ook om het royaal te doen.

Op een middag komt de architect weer op Repos Ailleurs. Hij heeft nu de teekeningen uitgewerkt.

Ditmaal is Nanne vroolijk en spraakzaam. Hij prijst het werk. „Maar u moest,” zegt hij, „de schuur nog maar wat grooter maken, en een stuk ervan voor kantoor bestemmen. En daar, naast het huis, moest nog een garage komen. Ik denk erover een auto aan te schaffen, ziet u. Kan dat nog?”

De architect doet zijn best om zijn verwondering te verbergen. „Zooals u wilt, meneer Vijn, natuurlijk kan het.”

„Als u daar aan de tuinkant nog een terras maakte,” gaat Nanne met zijn aanwijzingen voort. „En ik vind de maten van het woonhuis wel wat klein. . . .”

„Als u dit nu even eerder gezegd had, meneer Vijn.”

De architect kan zijn verbazing over deze plotselinge verandering niet verbergen. Hij maakt krassen en schetslijnen op de teekening. Die is nu toch onbruikbaar geworden. Hij moet al het werk weer overdoen.

Nanne merkt dat niet eens. Hij geeft nog tal van wijzigingen op. Het huis moet nu veel grooter en mooier worden dan hij het zich eerst voorgesteld had.

De architect is zijn bezwaren gauw vergeten. Over zijn teleurstelling is hij heen. Als die boer het wil, zal hij weer van voren aan met zijn ontwerp beginnen. Hoe meer werk hoe liever; de tulpenbouwers zijn goed voor het geld.

„Die Vijn is een vreemde vent,” zegt hij tegen zijn compagnon, als hij deze keer weer op het bureau terug is. „Zoo'n hark als hij toen was, zoo'n vlotte kerel is hij nu. En op duizend gulden kijkt hij niet.”

„Prachtig,” broemt de ander. Meer zegt hij niet. Hij moet zijn hersens hebben bij de teekening waaraan hij bezig is, het voorontwerp voor een kerk, ook al voor Noorddijk bestemd.

Met het nieuwe stel teekeningen gaat Nanne naar Neel. Ze is opgetogen. Het wordt net zoo'n villa als ze verleden week, toen ze een dagje uit waren, in Heemstede hebben gezien. Drie groote kamers beneden; de salon heeft openslaande deuren naar de tuin. Er komt stroomend water op alle slaapkamers, en een badkamer ook? Dit overtreft de villa van neef Joost!

Ze valt hem om de hals. „Jonge, wat verwen jij je vrouwtje.” „Centrale verwarming, die is er niet, hè,” zegt ze even later. „Zouden we die nog?”

Nanne knijpt even z'n oogen dicht. Zoo komt er telkens weer wat bij.

„Alleen als het kan hoor,” laat ze aan hem de beslissing.

„Natuurlijk kan het. Nù wel. Op een paar duizend gulden steekt het niet.”

Zeger Vijn krijgt de teekeningen onder de oogen.

„Veel te mooi,” zegt hij, „en veel te duur. Zoo'n villa is niets voor ons soort menschen.”

„Dat hebt u indertijd van Willem z'n huis ook gezegd,” antwoordt Nanne. „En steekt hij nu boven de anderen uit?”

Willem? Neen, Willem heeft achteraf gezien toch niet te hoog

gemikt. Zijn spul leek, toen hij trouwen ging, Vijn ook te royaal, maar het staat nu heel bescheiden tusschen de bedrijven van de andere kweekers. Er zijn arbeidersjongens, van niets begonnen, die royaler voor de dag komen dan Willem, de boerenzoon. Maar dit plan van Nanne is niet te vergelijken met het huis van Willem. Zoo'n weelde is ongekend op het dorp.

„Neen, m'n jongen,” houdt de vader vol, „dit moet je niet doen. Als je zoo hoog klimt kon er wel eens 'n leelijke val op volgen.” Daar maakt Nanne zich nu toch waarlijk vroolijk om. Hoe vaak heeft vader zich al bang gemaakt voor een val van de bollen? En het is altijd nog beter geworden! Zelfs van de crisis heeft de bollenteelt geen last. Nanne weet wel hoe dat komt. Het komt omdat Nederland het monopolie van de bollen heeft. Alle andere producten kan het buitenland zelf telen en daardoor loopt het daarmee mis. Maar de bollen teelt Nederland alléén. Dat vak verstaat het buitenland niet. En dit is het geheim waarom het met de bollenteelt goed gaat en goed zal blijven gaan.

„Wat is dat voor een schuurtje daar op zij?” vraagt Vijn, die naar de teekening is blijven kijken.

„De garage, vader.”

„Dus ook al een auto, waarvoor dat?”

„Ik wou wat meer gaan handelen. 's Maandags naar de beurs in Haarlem. Een klein wagentje wou ik nemen. Dat brengt zijn geld best op.”

„Zoo,” zegt Vijn koud. Het is of er een afstand groeit tusschen hem en zijn zoon.

Toen alles klaar was heeft Nanne zelf verstomd gestaan.

Voornaam en deftig is deze woning. De villatjes die de dorps-timmerlui de laatste jaren hebben opgetrokken zijn protserige gevalletjes bij dit fraaie gebouw vergeleken. De kamers zijn ruim en licht; de moderne, lage meubels en de fijne wandversieringen komen er prachtig in uit. Zoo'n huis is er geen tweede op het dorp.

Zelfs Marie van oom Wouter, die in de stad dit jaar een nieuwe villa heeft betrokken, is verrukt over de woning van Nanne en Neel.

Het lange wachten is ruim beloond geworden.

De trouwerij van Nanne en Neel wordt een andere dan die van Willem en Grietje is geweest.

De bruid verschijnt in een wolk van tule en met een lange sluier, die opgehouden wordt door twee bruidsmeisjes, kinderen van de familie uit de stad. Na de kerkdienst rijden de auto's niet naar de boerderij van Vijn, noch naar Vriend's kleine woning, maar naar de stad, naar het hotel de Doelen.

Op de receptie komen zeer veel stadsche vrienden, kennissen van de veiling, handelsvrienden. Ze defileeren langs het bruidspaar en langs de wederzijdsche ouders. Zeger wordt verlegen onder zooveel deftigheid, en Naatje stamelt slechts wat onverstaanbaars op de complimenten, die de menschen haar maken over haar zoon.

Dan moeten ze naar de zaal waar het diner gegeven wordt. Naatje heeft moeite met het groot servet. Zeger beseft dat zijn zwarte beffie niet past in deze feestelijke zaal, aan een tafel vol zilver, kristal en bloemen, waar deftige kellners in rok de spijzen aandragen. Maar de verlegenheid wijkt, als hij de wisselwasjes ziet, die zijn zwager en diens kinderen op hun bord genomen hebben. Al die manieren kent hij zoo niet, maar eten kan hij wel. Hij heeft zijn bord vol aardappelen en visch geladen. En hij zet zich met de borst voor het maal, zonder zich iets aan te trekken van het genuizel met mes en vork door de stadsche lui. Zeger heeft schik, dat Nanne en Neel dat ook probeeren willen. Hij eet maar liever op zijn moers wijs.

Bij de tweede gang kijkt Zeger vreemd op: Nu al weer ander eten? en als er dan nóg meer komt, ontdekt hij dat het geen gebrek aan eetlust was, waarom de anderen zulke kleine porties op hun bord genomen hebben. Dan begrijpt hij ook achteraf het kleine plooitje om de strakke lippen van den kellner, toen hij bij de eerste gang maar doorging met het laden van zijn bord.

De maaltijd verloopt vlot. Deze heeft een toast, die een gedichtje. Het is zoo maar tijd voor de avondtrein, waarmee het jonge paar op de huwelijksreis zal gaan.

Bij het afscheid drukt Zeger Nanne de hand. Er zijn vandaag dingen geweest, die hij graag anders had gezien. Nanne heeft

de laatste tijd allerlei gedaan, wat hem niet naar de zin was. Maar Nanne is toch een zoon, van wien hij houdt.

Op de terugweg naar het dorp loopt het gesprek natuurlijk over de trouwerij.

„Niks aan zoo'n stadsche bruiloft,” meent Maartje. „Als we hem bij ons in de schuur gehouden hadden, was de pret nu pas begonnen.”

„Ik vind het zoo wereldsch,” is het oordeel van een oom, die bij hen in de auto zit. „Mooie kleeren, lekker eten, en nu gaan ze voor plezier de wereld in. Moet zoo het Christelijk huwelijk nu beginnen?”

Waarom voelt Vijn nu roeping om Nanne en Neel te verdedigen? Hij had toch ook veel liever gezien, dat deze bruiloft gehouden was op boerenwijs dan in een stadsch hotel? Ook hij heeft toch allerlei bezwaren gemaakt. toen Nanne en Neel het zóó wilden en niet anders?

„Zoo wereldsch?” vraagt hij. „Je vergeet de dienst in de kerk. Je vergeet de beste toespraak van den dominee. Je vergeet wat Nanne gesproken heeft voordat we van tafel opstonden? Hij heeft de tekst van den dominee herhaald: Doe mij treden op het pad Uwer geboden, want daarin heb ik lust. Geloof je niet dat hij meende, toen hij zei, dat Neel en hij zoo leven wilden?”

De oom krabbelt terug. „Ik wil niets zeggen van hun staat. Maar waarom moest dat andere nu zoo, zoo anders dan wij het altijd doen.”

„De mensch ziet aan hetgeen voor oogen is, maar de Heere ziet het hart aan,” antwoordt Vijn daarop, scherper dan hij gewoon is.

Met deze bijbeltekst heeft Vijn zijn neef de mond gesnoerd. Niemand praat er meer over.

Maar in zijn hart stelt Vijn dezelfde vraag, die neef Kooiman uitgesproken heeft. Waarom moest dat nu zoo? Waarom kon de bruiloft niet gevierd worden op de deel van Repos Ailleurs inplaats van in het deftige hotel? En wat zit er achter dit drijven naar grootheid? Is dat lust om te treden op het pad van Gods geboden?

Zeger Vijn en zijn vrouw zijn bij Nanne en Nel te gast de eerste Zondag van hun trouwen.

De jongelui hebben daarop gestaan en Zeger en Naatje wilden niet weigeren. Dat zou sneu voor hen zijn.

„Maar vraag je mij of ik er zin in heb,” zei Zeger die morgen tegen zijn vrouw, „dan moet ik zeggen, nee.”

„We doen het om de kinderen,” zei Naatje daarop.

Natuurlijk, ze doen het om de kinderen.

Uit de ochtendkerk laten ze de kerkbus wegrijden en wandelen met Nanne en Nel mee naar Casa Cara.

„Ga zitten vader,” noodigt Nanne, en hij schuift een club bij waar Vijn in wegzinkt. Met fijne sigaren staat hij ook aanstonds klaar en de jonge vrouw schenkt koffie. Op het lage salontafeltje zet zij de koppen neer.

„Dank je, Neel.” Zeger is er nog nooit toe gekomen zijn schoondochter bij haar nieuwe naam te noemen. Maar over deze harte-lijkheid is hij voldaan. „Jullie verwennen de oude mensen.”

Naatje is in een andere crapeaud gezakt.

De koffie met slagroom is goed. . . . De gebakjes zijn lekker. Nel heeft ze uit de stad laten komen. Dat is tóch andere waar dan die van de bakkers uit het dorp.

„En het zit hier best,” prijst Zeger. „Zoo lekker als het zonnetje hier binnenkomt.” Hij schurkt behaaglijk in de leeren kus-sens van de club.

Naatje voelt zich minder op haar gemak. Ze zit dicht bij het raam. En die ramen zijn zoo breed en laag. En Neel heeft er haast geen gordijnen voor hangen. Zulke lui toch. Alles even duur en royaal opgezet, en een lapje vitrage kan er niet op overschieten. Alle menschen zien je hier zitten. Kijk, daar komt alweer volk aan. Zie ze eens gluren. Naatje wordt er warm van.

„Neel, zullen we ruilen?” vraagt ze aan haar schoondochter, die dieper in de kamer zit.

„U in dit rieten stoeltje en ik in die zorg? Nee, hoor,” wuift ze af.

Naatje blijft zitten. Maar als er weer menschen langs komen, houdt ze het niet vol. Gejaagd komt ze overeind. „Ik wil niet langer in die uitstalkast,” protesteert ze. „Ik *doe* het niet!”

Dan ruilt Nel haar plaats met die van de oude vrouw.

Zeger heeft hier niet zoo'n last van. Het zal hem een zorg wezen wie hem hier ziet zitten. Maar die stoel, die gemakkelijke stoel, waar je in wegzakt als in een veeren bed, die vindt hij *niet* gemakkelijk. Zijn maag komt in verdrukking. Het knelt daar. Hij wou dat hij maar in zijn eigen krakende rieten leunstoel zat.

Nanne praat druk. Het gaat best met z'n handel. Op de beurs in Haarlem kun je zaken doen. Een dag tusschen de wielen en op de beurs brengt meer op dan een week wroeten op de bouw. Op deze manier heeft hij z'n auto heel gauw boven water.

Vijn geeft afwezige antwoorden. De sigaar smaakt hem ook niet meer. Het lijkt wel of hij 't wat benauwd krijgt. Zoopas was het zonnetje lekker op zijn rug. Nu prikkelt het op z'n hoofd, het zweet breekt hem uit. . . .

„Vader ook mee?” vraagt Nel.

Naatje is opgestaan, Nel zal haar het huis nog eens laten zien nu alles op stel is.

„Wel nee,” antwoordt de oude vrouw in Zeger's plaats. „Daar geeft vader toch niet om.”

Maar Zeger komt haastig overeind. „Jawel,” zegt hij, „jawel, ik loop met jullie mee.”

Staande haalt hij ruimer adem. In de koele gang zakt de benauwdheid spoedig. Boven is hij weer gewoon.

Het huis is mooi en het meubilair is *navenant*. En als aanstonds de maaltijd in de eetkamer wordt opgediend, dan viert Nel haar triomfen als gastvrouw. De tafel is feestelijk gedekt, en de spijzen. . . .

Onder de maaltijd bekruipt Zeger opnieuw de zorg om z'n kinderen. Zoo'n huis, zoo'n deftigheid. . . . Zou iemand hier de weelde niet naar het hoofd stijgen? Zouden de kinderen God niet vergeten?

Zeger wordt gerustgesteld. Na het eten leest Nanne en straks dankt hij, eerbiedig. Daarna gaan ze weer met hun vieren naar de kerk. De vreeze Gods woont in dit mooie huis. Waarom zou het er dan niet evengoed zijn als op een oude boerderij?

's Avonds heeft Zeger een andere stoel genomen, een hooge. Daar zit hij beter op dan in de club. Als de overgordijnen dicht zijn en het licht opgestoken, is Naatje meer op haar gemak. De

avond wordt gezellig. Nel speelt piano. Zeger en Nanne doen een spelletje schaak. Tenslotte rijdt de zoon z'n ouders naar de boerderij.

De gastdag is Zeger en Naatje zeer meegevallen. Nanne en Nel zijn heel hartelijk geweest. Ze hebben hun alles aangedaan wat ze konden. En toch moet Zeger, al is het reeds lang boerenbedtijd, nog even in zijn leunstoel zitten en een pijpje rooken uit zijn oude neuswarmertje. Dat smaakt hem beter dan de dure sigaren die Nanne hem vandaag heeft laten rooken. Daarna klimt hij met stramme beenen bij z'n vrouw in de nauwe, mufte bedstee.

„Wil je wel gelooven, vrouw,” zegt hij, eerdad hij slapen gaat, „wil je wel gelooven, dat ik hier toch veel liever slaap dan op die fijne ledikanten bij hullie daar.”

„Da's vanzelf,” stemt Naatje in.

Het staat nu vast dat er een nieuwe kerk zal komen. De gemeente wordt opgeroepen tot een vergadering. Daar worden de plannen ontvouwd. Twee plannen zijn er. Eén voor een eenvoudige kerk. En één voor een monumentaal kerkgebouw. De kerkeraad is niet eenparig in zijn meening; hij vraagt het oordeel der gemeente.

De architect verdedigt het groote plan met vuur. Hij spreekt over het wezen van de eeredienst. Die is, dat God eer moet ontvangen; dat Hij geloofd en geprezen worde. In gebed en gezang looft de gemeente God. Laat ook de steenen Zijn lof verkondigen. Laat het schoonste monument in het dorp een monument zijn tot Zijn eer.

De gemeente beaamt deze woorden.

Maar de kosten!

Zestig duizend gulden kost het groote ontwerp méér.

Zestig duizend gulden! Het is een som waar het dorp vier jaar geleden van geduizeld had. Nu geeft het cijfer slechts een kleine schok. Men rekent thans in tonnen.

Toch komen er bezwaren. Onder de ouderen zijn er die waarschuwen. Laat men toch niet meenen, dat de welvaart van dit oogenblik altijd stand zal houden. Straks kunnen er magere jaren komen, en dan kan zoo'n kostbaar gebouw zwaar op de gemeente drukken.

Er zijn er ook die meenen dat met het kleine plan best kan worden volstaan. Een bejaarde broeder oordeelt dat men het niet in het uiterlijke zoeken moet. Het komt op de verborgen omgang met God aan. Een ander verhaalt hoe in zijn jonge jaren Gods volk in een oude, zwartgeteerde houten schuur tezamenkwam, en hoe hij daar de rijkste zegen heeft gehad. Weer een ander herinnert aan het rijmpje: toen de kerken waren van hout, waren de harten der menschen van goud; maar toen de kerken werden van goud, waren de harten der menschen zoo koud.

Maar de jongeren komen tegen al zulke redeneeringen op. In andere plaatsen bouwt men bioscopen en schouwburgen. Daar worden paleizen opgericht voor soms lichtzinnig vermaak. Het zal het dorp een eere zijn dat hier een monument wordt opgericht ter eer van God.

Zoo spreken ze. En ze *fluisteren* onder elkaar, dat deze kerk de mooiste wordt van de heele streek, wellicht van heel het land. Dat er in de oude bollenstreek, die tusschen Haarlem en Den Haag, geen één kerk is, die ook maar op verre afstand halen kan bij deze.

Het slot is dat de kerkeraad de gemeente in zal gaan om te onderzoeken welke bijdragen zij zal willen verleenen. Daarvan zal afhangen of het kleine dan wel het groote plan wordt uitgevoerd.

De zaken marcheeren bij Nanne Vijn. Gestadig breidt zijn teelt zich uit. Vol met bollen is zijn groote pakhuis. Zijn pelsters zitten in lange rijen aan haar tafels.

Nanne werkt zelf niet meer op het land of in de schuur. Hij rolt geen tulpen. De zware sorteermachine doet dat werk. Maanden achtereen staat die te schudden. En op het land zijn z'n rooiers aan het werk.

In zijn witte motorboot vaart de jonge patroon geregeld de polder door, zijn landerijen langs, om het gewas en het werkvolk te controleeren. Op het kantoor leidt hij z'n zaken. Zijn auto brengt hem elke Maandag naar de beurs te Haarlem. Daar zijn grootere zaken te doen dan aan de veiling. Op de beurs heerscht ook een andere atmosfeer. In de veiling zitten in het midden van de zaal de kooplui en aan de kanten, op de leuninglooze banken, de kweekers. Dat zijn de boertjes. Hier zijn allen kooplui onder elkaar. Met de grootste kweekers-exporteurs gaat Nanne als met zijns gelijken om. Hij doet zaken met hen; hij luncht met hen bij Brinkman.

Nanne is koopman geworden. Hij is meer buiten het dorp dan thuis. Vandaag moet hij weg om kweekers te zoeken die voor hem telen; morgen heeft hij een conferentie met een handelaar over de afzet. Zoo is hij zelden thuis.

En nu denkt hij er over het volgend jaar eens naar Engeland over te steken om connecties aan te knopen met de handel daar. Waarom zou hij zelf niet exporteeren gaan?

„Naar Engeland?” vraagt Nel ontrust. „Doe dat nou maar niet. Je bent al zooveel weg.”

„Zaken, vrouw, zaken,” weerlegt Nanne de bezwaren. „Die gaan vóór het meisje. Je hebt er toch geen spijt van dat we toen twee jaar gewacht hebben met trouwen?”

„Nee, nee,” zegt Nel. Ze is dankbaar dat zij het zoo goed hebben; dat haar woning zoo mooi is en zoo goed gemeubeld. Dat zij aan haar kleeren besteden kan wat ze wil. Maar toch? . . . Als je zoo vaak alleen bent in huis, als je man zoo heel veel weg is en hij thuis ook nog altijd vol zit met z'n zaken, dan vraag je je wel eens af of het niet beter wat eenvoudiger kon.

Nanne is zoo anders dan hij vroeger was. Hij heeft niets meer

van den bleuen dreamer uit z'n jongensjaren. Met een weemoedige glimlach denkt Nel aan hun eerste ontmoeting in de zeil-schuit. Ze denkt aan de Zondagavond toen hij bij hen thuis kwam voor het eerst, en aan de vele goede avonden daarna. Voor hun trouwen grepen ze iedere gelegenheid aan om bij elkaar te zijn. Ze gingen in elkander op. Elke dag werden ze sterker tot elkaar getrokken. En soms werd de drang naar samen-zijn zoo sterk dat ze nauwelijks langer konden wachten. Het uitstel van het trouwen is haast te veel geweest.

En nu. . . . Nanne is zoo zelden thuis. Zij slijt de lange dagen in haar mooie huis zoo eenzaam. En als hij thuis is is het ook zoo anders dan voorheen. Dan kan Nanne soms zoo verstrooid zijn, zoo afwezig. Terwijl ze samen eten kan hij langs haar heen zien, en als ze tot hem praat hoort hij haar soms ternauwer-nood. Het lijkt wel of ze van elkaar afdrijven. . . .

„Vrouwkje,” zegt Nanne op een Zondagavond. „Ga je morgen mee?”

„Waarheen?” vraagt zij.

„Naar Haarlem. Ik naar de beurs, en jij hebt zeker wel wat te winkelen. Het is niet alles voor je om altijd alleen thuis te wezen, als ik weg ben. Als m'n zaken dan gedaan zijn, nemen we het er eens van samen.”

Ze veert ervan op. Ze kust hem warm. „Beste man!”

En ze beschuldigt zichzelf dat ze hem verkeerd beoordeeld heeft. Een koopman moet toch met zijn hersens bij z'n zaken zijn. Nu blijkt wel dat hij ook aan haar denkt.

„Trek je nieuwe zijden jurk aan,” raadt hij. „Die met dat kant. Die staat je zoo goed.”

Ze zal dat doen.

De rit naar Haarlem in de zonnige zomermorgen is mooi. Winkelen in een groote stad met een goedgevulde beurs is gezellig werk. En een diner bij Brinkman is iets ongekends voor Nel. Er zijn veel bollenkooplui, er zijn meer dames ook. Het wordt een leuk gezelschap aan een groote tafel. De maaltijd is goed en de stemming is vroolijk. Het wordt een fijne dag.

Op de terugweg slaat Nanne zijn rechterarm om haar heen, terwijl de linkerhand op het stuurrad rust.

„Fijn vrouwtje,” prijst hij. „Je was de knapste van allemaal. Ik ben trotsch op jou.”

„Malle jut!” weert Nel af.

Hij steelt een zoen.

„Nanne, pas op!” waarschuwt zij. „Denk om je stuur.”

Na deze keer neemt Nanne haar nog dikwijls mee. Hij voert haar binnen in een kring van vrienden, waar de sfeer haar aanvankelijk verwacht en verontrust, maar waarin ze spoedig thuis raakt.

Ze nemen, na de dag in Haarlem, de terugreis wel eens over Amsterdam. Ze wonen daar een concert bij, Nel houdt van zingen. Een volgend maal gaan ze naar een bioscoop, waar een goede film is. Wat later heeft Nanne kaarten voor de schouwburg.

„Voor de comédie?” vraagt Nel. „Zouden we dat doen?”

„Waarom niet?” vraagt hij op zijn beurt. „Het is een stuk van Vondel. Daar steekt niets in. En wie ziet je hier?”

Nel gaat mee, aarzelend en met dezelfde klopping in haar hart als ze gehad heeft toen ze voor het eerst de draverij bezocht.

Ze voelt zich vreemd tusschen het schouwburgpubliek.

In de vestiaire durft ze niet in de spiegel zien. Voor de aanvang van het spel zit ze stil en beschaamd in haar feauteuil en geeft ze nauwelijks acht op Nanne's praten. Ze voelt een zonderlinge angst wanneer het doek opgaat.

Maar het spel op de planken pakt haar. Ze buigt zich voorover; haar oogen schitteren; ze vergeet dat dit tooneel is. Ze vergeet alles om zich heen.

In de pauze praat ze opgewonden over de schoonheid van zulk spel, en ze haakt naar het moment waarop het doek weer op zal gaan.

En als ze 's avonds laat met hun wagen op de donkere pont staan, die hen over het IJ brengt, pakt ze Nanne om z'n hals en geeft hem een klinkende zoen: „Nan, wat heb je me een *fijne* avond bezorgd.”

Hij lacht: „Tooneel is zonde, weet je dat wel?”

„Zonde?” roept zij. „Dit was een pracht. Ik snap niet waarom wij zooveel dat mooi is tot zonde hebben gemaakt.”

De pont is aan de overkant. De lichten op de brug flappen aan.

Nanne vergeet de motor aan te zetten. Hij geeft z'n vrouw een zoen terug. „Op het dorp is zooveel bekrompens,” zegt hij. „Ik ben blij dat wij er een beetje boven uit groeien.”

„Ik ook,” beaamt Neel, en het komt recht uit haar hart.

Achter hen gromt een claxon. „Opschieten!” beduidt de pontknecht.

Dan zet Nanne de motor aan.

Het goede leven heeft allerhande afwisseling. Als het zomer wordt gaan ze, na afloop van de beurs, naar Zandvoort of naar Noordwijk, inplaats van naar Amsterdam. Ze gaan ook wel eens verderop, naar Scheveningen. Ze houden allebei van zwemen en het luchtig plezier van een badplaats bevalt hun wel.

Wanneer in het najaar de drukte in de bollen afneemt, maken ze een Rijnreis. Ze komen in de bergen, wanneer de groote zwerm van vacatiegangers is afgetrokken en de vroege herfst er zich ontplooit in gouden pracht. Het is een vreugd te dwaalen door de bosschen en het is zeer gezellig in de Duitsche steden. De rijnwijn maakt vroolijk; de muziek in de groote hotels sleept mee. Het spijt Nel, dat ze niet dansen kan.

Nel ontvangt alles wat zij maar begeert. Weelde, comfort, vertier, en alles zonder krimp.

Ze weet dat ze hiervoor dankbaar wezen moet, en ze wil dat ook zijn. Op de uitgaansdagen en in de uitgaansweken geniet ze overdadig. En als ze thuis is waardeert ze haar huis en haar man. Dan is ze hem dankbaar voor alles wat hij haar geeft. En toch kan ze op stille avonden, wanneer ze alleen in haar mooie kamer op Nanne wacht, soms onvoldaan verlangen naar wat anders.

Waarom bevredigen haar de weelde en het uitgaan niet volkomen? Heb ik nu nooit genoeg? vraagt zij zichzelf. Het leven is zoo druk en rusteloos. Ze wil tevreden zijn. Maar het verlangen blijft en groeit. Haar onrust wordt sterker. Er knaagt iets aan Nel. Bij uitgaan en op reis vergeet ze dat knagen, maar het keert telkens weer en het wordt gedurig sterker.

Totdat een hoop in haar ontwaakt, een verwachting wakker wordt.

Het is in een week dat Nanne op reis is. Bij zijn thuiskomst vertelt ze het hem, fluisterend en met een blos.

Hij kust haar. „Vrouwtje, is het zóó? Dat is heerlijk.”
Nu zal hun geluk volkomen zijn.

De ouderlingen komen om de bijdrage voor de nieuwe kerk. Nanne en Nel hebben tezamen overleg gepleegd. Hoeveel zal het wezen?

„Honderd gulden?” heeft ze gevraagd. Ze vond het een groot bedrag. Maar Nanne meende dat het meer wezen moest. Als zij, die behooren tot de grootsten onder de kweekers, niet meer bijdroegen, kwam de kerk er nooit.

Over een bijdrage van tweehonderdvijftig gulden zijn ze het eens geworden.

Nu zitten de ouderlingen daar. Het zijn eenvoudige tuinders met hun ruige nek en roode gezicht; een witte rand op het voorhoofd merkt de plek tot waar hun pet reikt. Met hun stijve zwarte jassen en hun plompe schoenen zitten ze vreemd in deze moderne salon, bij den viven jongen koopman en zijn chique vrouwtje.

„Tweehonderdvijftig gulden hadden we gedacht,” zegt Nanne. Hij noemt de groote som met trots, en Nel glimlacht er tevreden bij. Zij ervaart dat het zaliger is te geven dan te ontvangen. En ze speurt naar het gezicht der ouderlingen. Die moeten toch wel blij zijn met zoo'n som.

Onbewogen blijft echter hun gelaat. Zij wachten met antwoord. In die stilte zinkt Nanne's trots en verstrakt de lach van Nel. „Voor welk plan ben je eigenlijk, Nan?” vraagt eindelijk één van hen.

„Voor het groote,” antwoordt Nanne. Er is eenige onzekerheid in zijn stem.

„Dan zul je toch anders uit de hoek moeten komen, m'n jongen,” meent de ouderling. Hij reikt de intekenlijst over.

Deze ouderling, deze eenvoudige tuinder, die in een oude boerderij woont en alle dagen op zijn akker rondkruipt, heeft voor twee duizend gulden geteekend. Vader Zeger staat er voor duizend gulden op. Er zijn verscheiden meer met zulke sommen.

Nanne krijgt het warm. Z'n trots is gesmolten. Hij schaamt zich nu. Die eenvoudige menschen offeren vier-, achttmaal meer dan hij, de koopman.

Hij schuift de lijst door naar Nel. Die kleurt wanneer ze de

getallen ziet. Ze had honderd gulden immers al een groote som gevonden.

Ze wisselen blikken. . . .

„Duizend gulden dan,” zegt Nanne tegen den ouderling. Zoo trots als het er straks uitkwam, zoo verlegen spreekt hij nu.

De ouderling kijkt om zich heen. Nanne en Nel zien het. Hij taxeert de weelde van dit huis. Hij schat welk een veelvoud zij aan hun woning hebben besteed van hetgeen zij wenschen bij te dragen voor het huis des Heeren.

„Weet je wel,” zegt hij langzaam, „dat er veel meer noodig is dan een ton. Als jullie dit voorbeeld geeft komen we d'r niet.”

Nòg niet genoeg? vragen Nanne en Neel zich af. Moeten zij meer dan duizend gulden geven? Als Nanne zichzelf vergelijkt met deze tuinders, met zijn vader, dan komt hij inderdaad ver achteraan.

„Nou vooruit. . . . twee duizend gulden dan.” De eerste duizend geeft hij contant. . . . de andere zal hij betalen als de kerk klaar is.

Zoo vinden de ouderlingen het goed.

Wanneer Nanne de ouderlingen uitgelaten heeft zit Nel met haar handwerk in de schoot. Haar blijdschap van straks is weg. Ze heeft zorg. „Zou ons dit niet te veel bezwaren, man?”

Die onrust kan Nanne wegwuiven. Te veel bezwaren? Welneen. Het laatste jaar is best geweest. En het staat er voor het volgende jaar alweer goed voor. Gelukkig, dat hij groote partijen plantgoed heeft om van 't najaar uit te zetten. Te bezwaarlijk zijn die paar duizend gulden niet. . . . Maar die Mantel is een harde!

Hand over hand breiden de zaken uit. Nanne heeft al weer meer land gekocht. Hij laat zelfs in verre polders bollen telen. De rijen pelsters in de schuur zijn vermeerderd, de ploegen rooiers zijn verdubbeld. En Nanne werpt zich met de huid op zijn werk. Voor uitjes heeft hij geen tijd meer, nu zijn zaken hem zoo dringend roepen.

Vandaag moet hij naar de beurs; morgen heeft hij een conferentie met een Engelschman of een Amerikaan. Soms is hij weken achtereen het land uit, naar Engeland of naar Zweden. Gedurig is er drukke correspondentie op het kantoor. Het bedrijf neemt Nanne in beslag van de vroege morgen tot de late avond.

„Toe, Nan, blijf nu es een avond hier,” dringt Nel, wanneer hij na het haastig avondeten opstaat om naar kantoor te gaan.

„Straks vrouwtje, straks,” wuift Nanne. „Als het seizoen voorbij is. Nu moeten we geld verdienen. . . .”

„Ach, dat geld!” Ze kijkt triest uit het raam. „Wat heb je aan geld als je geen geluk hebt. . . .”

„Wablief?” vraagt Nanne scherp. „Heb je het nu nõg niet naar je zin?” Hij kijkt naar het nieuwe Smyrna-tapijt dat ze een paar weken geleden heeft gekocht. Naar het schilderij van Sluyters, dat hij onlangs uit Amsterdam heeft meegebracht.

„Wat heb ik aan al die dingen,” zucht ze, „als ik jou niet heb.”

„Onbillijk ben je!”

„Als het leven opgaat in geld verdienen ben je je geluk kwijt.” De aderen van Nanne's slapen zwellen. „Waarvoor verdien ik dat geld? Is het niet voor jou?”

„Wat geeft het een mensch,” citeert Nel, „zoo hij de geheele wereld wint. . . .”

Nanne is boos. „Slinger jij met bijbelteksten. Honderd gulden wou je geven voor de kerk. Ik gaf twee duizend! Daar zie je aan dat ik niet opga in het geld.”

Boos loopt hij weg.

Zij blijft boudeerend achter. Altijd is hij bij z'n zaken. Nooit heeft hij meer een rustig oogenblik voor mij. Dat schilderij, wat heb ik eraan als ik hem kwijt ben. Dat kleedje. . . . Ze schopt ertegen. . . . En dan begint hij over dat geld voor de kerk. . . .

Nu wordt hij daar nog grootsch op. Ha, ha. . . . Een wrange lach kramp om haar mond.

Dan doet het schokken van haar schoot haar schrikken. Het kind. . . . en zij zoo! Ze wringt haar handen. Tranen springen in haar oogen. Luid snikt ze. Nameloos eenzaam is Nel te midden van haar mooie meubels. . . .

Op z'n kantoor zit Nanne. Hij tikt een brief. De toetsen slaan niet met de rappe regelmaat van anders. Bij schokjes gaat het. Soms rusten zijn handen.

Geld brengt geen geluk! Hij grijnst. Zocals zij aan haar mooie huis hing en aan haar dure meubels. Zooals zij de dame uit kon hangen. Ze weet van geld uitgeven, wanneer ze meegaat naar Haarlem en Den Haag. Als water vloeit het geld door haar vingers heen. Ze zou maar eens anders moeten. Zooals zijn moeder vroeger. Van Kerst tot Juli met een handvol geld en zeven kinderen! Ha, ha, dat zou haar opbreken. En dan hem te verwijten dat hij werkt, hard werkt! Hij zou dan zeker de heele avond bij haar moeten zitten vrijen. Wat drommel, een koopman heeft andere dingen aan zijn hoofd. . . .

Hij knarst z'n tanden. Wild slaan z'n vingers op de toetsen. Ruw rukt hij de wagen terug bij elke nieuwe regel. Zijn handteekening onder de brief wordt een felle kras.

. . . . En straks komt het kind. Mooi vooruitzicht op deze manier. . . . De gedachte stemt hem toch milder. Nel moet wat toe hebben in deze omstandigheden. Ze is nu wel eens wat prikkelbaar, maar ze meent het zoo niet. Nu juist moet hij zacht en vriendelijk tegen haar zijn. En heeft ze ook geen gelijk? Heeft zijn vrouw ook geen rechten op hem, náást, neen, vóór z'n zaak? En zit hij niet altijd met zijn hoofd in de bollen, tot onder het eten, tot te bed, tot onder het bidden aan tafel en in de kerk toe?

Er liggen nog een paar brieven te wachten op een antwoord. Hij had ze willen schrijven. Niet doen maar. Morgen is er weer een dag.

In haar hoekje bij de schoorsteen vindt hij haar, stil en triest. Haar wangen zijn bleek en haar oogen staren koud. Hij trekt een pouffe bij haar stoeltje en begint te praten. Maar zij antwoordt hoogstens met ja en nee. Als Nanne's hand haar knie aanraakt trekt ze die met een schok terug. Wanneer hij haar

schouder vatten wil, wendt zij zich af. Tevergeefs probeert hij het weer goed te maken, en tenslotte zit hij er verlegen bij. „Toe, vrouwtje, laat het weer goed wezen tusschen ons,” bedelt hij.

Dan plotseling breekt haar verzet in een snik. Ze schreit harts-tochtelijk. En daarna zakt haar hoofd op zijn schouder. Ze laat zich kussen en ze zoent terug, lang en warm.... „Beste, beste man!”

Deze avond wordt toch nog goed.

De kerk staat er. Een robust bouwwerk van ruw gebakken roode steen, welks flanken zich breed uitbreiden. De stoerheid wordt verzacht door het lijnenspel der daken, die licht en spelend opwaarts streven naar de toren.

De kerk beheerscht en zij weerspiegelt het dorp. Breed, zwaar, hecht verankerd in de bodem is het kerkgebouw. Zoo is het dorp en zoo zijn z'n bewoners.

Maar de toren verheft zich naar God. Zoo dragen de dorpeelingen de hemel in het hart.

En kerk en toren samen zijn als een geknielde bidder met geheven hand. Een psalm in steen is deze kerk.

Haar klok luidt. De dijk weerkaatst de klokketonen. Ze galmen uit in de verre ruimten van de polder. Ze roepen het dorpsvolk om te komen naar Gods huis.

Dat volk komt. Uit alle wegen, van alle werven, uit elke woning komen ze om op te gaan naar het huis des Heeren. Er is geen een die achter blijft op deze Zondag, nu de klokken van de nieuwe kerk hen roepen voor de eerste maal.

Voor Nanne en Nel is het een dubbele feestdag. De eerste dienst in de nieuwe kerk is tegelijk de doopdienst van hun kind.

Vooraan in de kerk zitten ze naast elkaar, de doopouders. Ze knikken naar vader Zeger in de ouderlingenbank, gróótvader Zeger nu.

Zij hebben een kind gekregen. De lange maanden van wachten zijn voorbij. Na een moeilijke nacht was Nel een blijde moeder. Nu zitten ze hier als gelukkige ouders. Het kind vervult al Nel's begeerten; het is Nanne's grootste rijkdom. Het kind smeedt man en vrouw hechter aan elkander dan ze ooit verbonden zijn geweest. Dankbaar en gelukkig zullen ze hun zoon aan God opdragen.

De zon doet de gekleurde ramen branden; ze flonkert in het koper van de lichtkroon; de zilveren orgelpijpen glanzen in dat licht.

Op de gebeeldhouwde preekstoel staat de Dienaar in toga. Hij breidt zijn armen uit. De zegen Gods vloeit op de gemeente neer. Het orgel jubelt en terstond daarop ruischt de zang door het hooge gewelf.

Welk een verschil, denkt Nanne. Welk een verschil! Hij ziet de oude kerk voor zich, met haar olielampen aan roestig draad, haar kale banken en haar uitgeslagen muren.

Hij ziet den ouden dominee, die ten laatste sliffend naar de kansel ging, en wiens gedachten in een steeds enger cirkel wentelden. Zie daarbij deze kerk. Ruim, statig en van een strenge schoonheid: een tempel Gods.

Onder het zingen zijn Nanne's gedachten weggegleeden van de dienst. Onder het bidden keeren ze terug. Hij luistert naar den predikant.

... Wij danken U, o, Vader, dat Gij het Uw volk aan deze plaats in het hart gegeven hebt om U dit huis te bouwen, dat naar Uw Naam is genoemd. Dat Gij het offervaardigheid gegeven hebt. ...

Nanne denkt aan zijn bijdrage. Het is een zoete gedachte dat hij zoo ruim geofferd heeft.

Het formulier om de doop aan de kinderen te bedienen.

... Zoo zal men de kinderen als erfgenamen Gods en van het verbond doopen... leest de predikant.

Erfgenamen Gods... Ook dit kleine kind, zijn zoon, een erfgenaam van God. Het is Nanne haast teveel.

Juichend bijna klinkt zijn „ja” op de vragen van den predikant. Nelly's antwoord gaat verloren in het zijne.

De moeder legt het kind in de armen van den vader. Breed hangt de kanten doopjurk uit tegen het zwart van zijn jas. Bij de marmeren vont staat de predikant.

„Zeger, ik doop u, in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes...”

Op het roode hoofdje parelen de druppels. Het teeken en het zegel van Gods verbond! De oogjes gaan open, blauw als een bergmeer.

Daar staan ze in het midden der gemeente: de jonge ouders met hun kind. En heel de volle kerk getuigt voor hen:

God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn verbond gedenken...

Die avond staan Nanne en Neel bij het wiegje. De westerson valt in de slaapkamer. De rose tule glanst. Tusschen de geboorduurde lakentjes en sloopjes ligt een slapend kopje.

„Wat zijn we rijk, Nan! Wat zijn we rijk!” roept ze uit.

Haar blijdschap is even broos als groot vanavond.

„Als dit geluk maar blijft,” twijfelt ze. „Wij worden zoo gezegend. Met dit kind en met de zaak. . . . Ik ben zoo bang dat dit geen stand houdt.”

„Maak je geen zorgen,” stelt Nanne haar gerust. „We zijn gezond als visschen, alle drie. En de zaken marcheeren.”

Nel's hoofd leunt aan zijn schouder. Ze is nog niet gerustgesteld. „Alles gaat goed, alles is goed. We zijn gelukkig. Maar er kan toch een val komen. Er gaat zooveel scheef tegenwoordig.”

„Daar hoop ik dan zelf bij te zijn.”

Zij zwijgt. Zijn toon is haar iets te zelfverzekerd.

Beiden zien ze het raam uit naar de kerk en zijn toren, die in de ondergaande zon staan als in hemelsch licht. Uit het leidak schijnt vuur te vlammen. Nooit had de kerk meer van een altaar waarop offers branden.

„Daar,” wijst Nanne, „daar staat het teeken dat God getrouw is. Vandaag heeft Hij Zijn verbond aan ons bevestigd. Laat ons vragen of Hij ons bewaren en zegenen wil.”

„Ja,” zegt Nel, „dan is het goed.”

Door de drukte van de Haarlemsche bollenbeurs gaat Nanne Vijn zeker zijn weg. Hij is gewend aan dit geroes en hij weet waar hij tusschen al dit volk zijn mannetjes moet vinden. Links achter, bij de pilaren, daar zit Zonneveld, de groote Hillegomsche koopman, steeds.

„Meneer Zonneveld, ik doe het.”

„Wat doe je?” vraagt de koopman achteloos.

„Die partij Farncombe Sanders, u kunt ze krijgen voor het geld dat u verleden week geboden hebt.”

„Dank je,” antwoordt Zonneveld, „ik heb geen behoefte meer.”

„Meneer Zonneveld,” — er licht iets van angst in Vijn's oogen — „verleden week wou u ze toch hebben.”

„Nu niet meer, ik zit vol.”

„Voor een dubbeltje minder dan,” dringt Vijn gejaagd.

„Nee, dānk je.” De exporteur wendt zich naar een kennis.

Verslagen blijft Vijn staan. Verleden week wou hij niet. Het bod van Zonneveld was hem te laag. Twee kwartjes beneden de markt van het vorig jaar; dat deed hij niet.

Maar deze week is hij tot andere gedachten gekomen. Op de offertes die hij naar Engeland gestuurd heeft, kwamen de orders ook niet gauw. De markt scheen wel wat trekkerig. En het werd tijd dat er wat geld binnen kwam. Daarom wou hij vandaag toch maar verkoopen.

En nu kocht Zonneveld niet. Voor den prijs van verleden week niet, en ook niet voor een dubbeltje daaronder.

De exporteur praat druk met zijn vriend. Hij is den Noorddijker blijkbaar heelemaal vergeten.

„Zonneveld,” tikt Vijn hem op de schouder. „U kunt ze krijgen voor twee dubbeltjes daaronder.”

„Ik wil die bollen niet,” zegt de exporteur ontstemd. „Je moet niet zeuren, Vijn.”

Nanne kijkt pal op zijn rug. Even staat hij verbluft. Dan loopt hij boos de zaal in. Wat drommel, hij is toch aan Zonneveld niet getrouwd, er zijn meer kooplui!

Hij klampt een anderen exporteur aan. Maar ook die heeft geen kooplust. Een derde evenmin. De beurs is vandaag erg gedrukt. De handel is zoo traag als Nanne nog nooit heeft meegemaakt.

Eindelijk vindt hij iemand die nog wel wat bollen hebben wil als de prijs geschikt is.

„Een daalder,” vraagt Nanne. Het is de prijs waarop hij verleden week de koop heeft laten afstuiten.

„Een gulden,” biedt de ander.

„Onzin,” zegt Nanne. „Dat meent u niet.”

„Dan niet,” antwoordt de koopman, en hij wendt zich af.

Nanne weifelt. Dit is geen prijs. Dit wordt een strop. Maar hij moet kasgeld hebben. Enfin, tracht hij zich te troosten, buiten stroppen blijft geen koopman. Hij probeert *f*1.25 te krijgen, *f*1.10. De koopman weigert meer te geven dan een gulden, en eindelijk aanvaardt Nanne het bod.

„Twintig manden dan,” bestelt de koopman.

Twintig manden? Hij heeft tweehonderd van die partij! Meer dan twintig wil de handelaar niet hebben. Voor *die* prijs niet eens! Nanne zwalkt de zaal door. Hij klampt kooplui aan met wie hij anders nimmer zaken doet. Hij leurt met zijn bollen. Een paar partijtjes weet hij nog te plaatsen, onnoozele partijtjes, tegen prijzen, die zwaar verlies opleveren. Moe en misselijk gaat hij tenslotte naar buiten.

Deze keer luncht hij niet bij Brinkman. Het gepraat daar stoot hem af. In eten heeft hij heelemaal geen trek. Hij rijdt nu liever dadelijk naar huis.

Zijn Oldsmobile stuift over de weg. De boomen langs de kant geven korte tikjes aan z'n ooren. Altijd zijn die doffe tikjes er als je door een smalle laan rijdt. Nanne merkt ze amper meer, zoo gewoon is dat geluid geworden. Maar vandaag hoort hij ze scherp. Val, val, val. . . . zeggen die tikjes. Nanne schudt zijn hoofd. Verbeelding is dat, er komt geen val in de bollen. Vandaag was de markt wat lusteloos, volgende week loopt alles weer op rolletjes. Maar goed dat hij niet meer verkocht heeft voor die slechte prijzen. Val, val, val. . . . hoort hij weer. De suggestie is zoo sterk dat hij het nog hoort, als er allang geen boomen meer langs de weg staan. Nu zoemt de motor, val, val, val. . . . Hij trapt het gaspedaal dieper in. De wagen vliegt door de Schermer. De motor giert: vooruit, vooruit. . . . Dat klinkt beter dan die dwaasheid van zoeven. Gonzend rent de wagen langs de open wegen naar het dorp.

Daar is Casa Cara! De witte muren, het roode dak, de fonkelen-

de windvaan. . . . En daarachter, hoog en breed, de schuur vol bollen. Hoe trots is hij altijd geweest op zijn woning en bedrijf, en op zijn groote voorraad. Dat was zijn rijkdom. En nu. . . . Wordt deze voorraad de molensteen die hem naar de diepte trekken zal?

Het tuingrind knerpt onder de wielen. Nelly staat voor het raam, verheugd over zijn vroege thuiskomst. Ze wuift blij. Nanne antwoordt met een armzwaai. Wèg zorgen!

Als hij uit de garage naar de voordeur loopt, staat Nelly weer voor het raam, nu met den kleinen Zeger in haar armen. Hoog tilt ze hem op en ze laat hem met zijn slappe handje in de hare wuiven naar den vader.

Nanne schijnt heelemaal opgemonderd door deze thuiskomst.

„Heerlijk vroege ben je, zeg,” verwelkomt Nelly hem.

„Ik wou nou es thuis eten!”

Fijn vindt ze dat. Ze bakt gauw wat aardappelen op, ze warmt groente; een stukje pudding staat nog in de kast; een appel legt ze erbij.

„Nou, wat zeg je ervan?” vraagt ze na het dekken.

„Nog fijner dan bij Brinkman.”

Hij geeft haar een zoen, knuffelt den jongen en gaat dan eten.

„Je vergeet te bidden,” merkt Nelly op.

Nanne kleurt. Dit herinnert hem hoe dikwijls hij bij Brinkman het bidden vergeet.

Na het eten gaat hij naar het kantoor.

„Niet zoo lang, hoor,” roept Nelly hem na.

„Nee,” zegt Nanne gedachteloos. Hij heeft het nauwelijks gehoord, z'n hoofd is allang weer bij z'n zaken, en zijn opgeschroefde stemming is gezakt.

„Er moeten nog wat offertes de deur uit,” bespreekt Vijn met z'n correspondent.

„Nu nog?” vraagt die. Hij stond op het punt naar huis te gaan.

„Ja, direct,” antwoordt Vijn hard.

Wanneer hij het lijstje met de prijzen overreikt, schrikt de bediende daarvan. „Zóó laag?” vraagt hij. „Dat is toch veel te....”

„Je doet wat ik je opdraag,” beveelt Vijn scherp.

De bediende tikt de brieven terwijl Vijn wegduikt achter z'n cylinderbureau. Hij telt en rekent. Kosten. . . . opbrengst. Aan alle kanten grijnzen de tekorten hem tegen.

Hij merkt niet dat het personeel is weggegaan. Hij vergeet de tijd. Uren zit hij te cijferen. Aan alle kanten grimmen de getallen hem tegen. Zijn voorraden wegen als lood op zijn rug.

„Nan!” Nel staat op de drempel.

Hij maakt een driftige beweging. Die prikkelt haar.

„Kom je nou nooit?” vraagt ze verwijtend.

„Wat lig je te zeuren!” stuift hij op. „Laat me aan mijn werk.” Een scherp woord ligt op haar tong. Maar iets in Nanne's wezen maakt haar zachter.

„Is er wat?” vraagt ze. Haar hand is op zijn schouder.

Nanne heeft zijn hoofd afgewend. Hij kijkt het venster uit, de polder in. Zou hij 't zeggen? Zou hij steun zoeken bij z'n vrouw? Zullen ze samen de zwaarigheden dragen? . . . Och wat, zwaarigheden? Het *zijn* geen zwaarigheden. Volgende week is alles weer in orde. Als hij het vertelt maakt Nel spektakel. Vrouwen zijn zoo gauw van streek.

„Nee,” zegt hij hard. „Er is niks.”

Ze voelt dat hij onwaarheid spreekt.

„Maar je hebt toch wat?”

„Gerust niet, alleen wat moe.”

Zou het dat zijn? Vermoeidheid? Hij werkt ook altijd zoo hard.

„Kom,” noodt ze, „laten we 'n eindje wandelen. Dat frischt op.” Nanne laat zich nooden.

„Goed.” Hij staat op.

Ze loopen door de stille avond.

Nel praat over huiselijke dingen. Meest over den kleinen jongen. Eerst hoort Nanne het maar half. Hij zit nog tusschen de bollen en de cijfers. Hij hoort Zonneveld zijn aanbieding weer afwimpelen. Op Nel haar praten antwoordt hij met neen en ja.

Maar onder het wandelen vervaagt dat. De flox geurt, salvia bloeit op de akkers, gladiolen staan rood en wit in het late licht van de zomeravond. Boven het water van de tocht wiegt zacht het riet; blank ligt de spiegel van de sloot. En zijn vrouwtje vertelt hem, dat Zeger vanavond toen ze hem naar z'n bedje bracht, voor het eerst pappa heeft gezegd.

Hij drukt haar arm steviger tegen zich aan.

„Lief vrouwtje,” zegt hij.

„Beste man!”

Het is weer goed.

Er komen een paar orders op de offerte. Nanne weet de volgende week ook eenige partijen te plaatsen op de beurs. Maar wat er van de voorraad afgaat is onbeduidend tegenover de enorme kwantiteiten die in het pakhuis staan.

Zal hij nog lager met de prijzen gaan? De verliezen zijn nu al zoo groot. Hij schrikt ervoor terug en hoopt op een kentering van de markt. Nederland heeft immers het monopolie van de bollen!

Doch de markt kentert niet. Iedere week worden de bollen voor lager prijzen verhandeld: Hoe langer men wacht hoe groter de verliezen worden. En Nanne raakt ook om kasgeld verlegen. Het personeel moet elke week zijn loon hebben, en de bank, tot nu toe de welwillendheid zelf, is plotseling zeer terughoudend geworden.

Een nieuwe offerte gaat de deur uit, ditmaal met zulke noteringen dat er flinke orders uit Engeland loskomen. Nanne heeft de knoop doorgehakt. Hij aanvaardt een zwaar verlies om het ondraaglijk risico kwijt te worden.

De bollen voor Engeland gaan de deur uit. Een heele rij arbeiders is aan het pakken. Auto na auto rijdt de schuur uit. De ingepakte manden staan hooggestapeld klaar.

Terwijl Nanne toeziet komt ouderling Mantel aanloopen. Hij staat naast Vijn de drukte aan te zien.

„'t Gaat maar goed, hè,” luidt zijn compliment. „Je zaken gaan maar weer best. Een heele koopman ben jij geworden.”

Nanne glimlacht moeilijk. . . . Mantel moest het eens weten. Maar niemand weet ervan in het dorp. Aan de veiling zijn de prijzen nog behoorlijk goed geweest. De markt is pas zoo vreemd gaan doen, nadat de veilingen waren afgelopen. De telers hier wanen dat het nog alles goed is met de tulpen. Alleen hij, de handelaar, weet. . . . En de bank. . . .

Mantel diept een briefje uit de achterzak van zijn pandjas. „Ik had,” zegt hij, „een kwitantie voor je.”

Het is de kwitantie voor het restant van zijn bijdrage voor de kerk. De termijn is al geruimen tijd verstreken. Duizend gulden heeft hij toegezegd thans te betalen.

Nanne houdt het papiertje in zijn hand. Hij staart erop. Dui-

zend gulden, duizend gulden. Wat kunnen cijfers toch akelig groot en dreigend worden!

Hij heeft dit geld niet. Hij weet nauwelijks hoe hij Zaterdag zijn volk betalen moet.

De ouderling is geduldig. Hij wacht argeloos tot Nanne het geld zal halen. Maar Nanne geeft hem tenslotte de kwitantie terug.

„Het spijt me erg, Mantel,” zegt hij moeilijk. „Maar ik heb op het oogenblik zooveel kasgeld niet.”

„Hoeft je niks te spijten,” antwoordt Mantel gul. „Wie heeft wel zomaar duizend gulden liggen? Ik heb ze nog nooit in mijn huis gehad.”

Nanne zweet. Begrijpt die man nu niets?

„Gelukkig dat je ze krijgen kunt,” praat de ouderling verder. „Ik ken lui die moeite hebben het geld voor de kerk op te brengen. Maar jouw zaken zijn zoo goed gegaan.” Zijn oogen weiden door het pakhuis. „’t Jong, Vijn,” bewondert hij, „wat heb je toch een kostelijk spul!”

Nanne zegt er niets op. Hij heeft het moeilijk.

„Eh,” biedt de ouderling aan, „zal ik soms even bij de Boerenleenbank aanloopen om de kwitantie te innen? Met genoegen, hoor.”

„Nee,” zegt Nanne snel. „Dat maar niet. Kom hier maar even terug.”

„Net zoo je wilt. Wanneer zal ik komen? Volgende week dan maar?”

„Goed,” antwoordt Nanne.

De ouderling gaat. Hij loopt langs het tuinpad. Op het terras speelt de kleine Zeger in zijn box. Nel zit in de open tuindeuren met haakwerk. Mantel groet haar en maakt een praatje. Hij streelt den jongen over zijn bol. Dan wandelt hij weg.

Nanne is ontrust. Hij heeft dom gedaan. Volgende week komt Mantel met de kwitantie terug. Waarom heeft hij dit goedgevonden? Hij heeft immers het geld volgende week net zoo min als nu! Met zijn vuist slaat hij tegen z’n voorhoofd. Stom ben je, Nanne, stom. . . .

Over drie maanden, dan heeft hij geld. Dan komen de cheques uit Engeland voor deze bollen. Hij had tegen Mantel moeten zeggen, dat hij zoolang wachten moest. Is de ouderling er nog?

Nanne loopt het erf af, de weg op. Ginds loopt Mantel. Kan hij hem nog beroepen, hem inhalen? . . . Hij is al ver.

„Moet u Mantel, baas?” vraagt een van zijn jongens, die op de fiets langs komt.

„Ja. . . . nee, nee, maar niet.”

„Een tikkie werk, baas, om 'm even in te halen.”

„Laat maar,” herhaalt Vijn.

„Wat had Mantel?” vraagt Nel als Nanne komt theedrinken.

„O, niks,” ontwijkt hij.

„Niets? En je liep hem nog na om hem terug te roepen!”

„Het was over zaken.”

„Mantel bouwt toch niet meer?” Er ligt een zweem van argwaan in die vraag.

„Hij heeft land,” bijt Nanne. „En zeur nou maar niet langer.”

Nel zwijgt. Het is drukkend stil in de kamer. Het kraaien van de kleine doet vreemd in deze atmosfeer.

Ruw zet Nanne zijn kopje neer. Zonder een woord staat hij op. Er zijn tranen in Nel's oogen. Ze maken hem nog boozier. „Dat gesnotter!” sist hij, terwijl hij driftig wegloupt.

Nel ziet hem gaan, het erf over, de schuur in. . . . Ze staart hem na. Moet ze boos op hem wezen of bedroefd? Ze weet het niet; ze begrijpt haar man niet tegenwoordig. Misschien ligt het aan haarzelf. Zij is zoo nerveus en angstig. Ze denkt aldoor dat hun iets boven het hoofd hangt, iets kwaads. En toch is er niets. Zeger is gezond. Met de zaken gaat het goed. Zie eens hoeveel bollen er nu weer de deur uit gaan. Zou het er misschien aan liggen dat zij weer in verwachting is? Toen Zeger komen moest was zij ook vaak zoo zenuwachtig.

De kwitantie van Mantel vervolgt Nanne deze week van dag tot dag. Gedurig ziet hij die groote ronde cijfers voor zich: duizend gulden. Soms wordt hij boos op zichzelf. Je bent gek, Nanne, om krom te liggen voor een ander. Zeg dien ouderling dat je niet betalen kunt. Daartegenin praat hij zich voor, dat hij de kerk toch niet mag laten wachten, en hij vindt dit een zeer Christelijke opvatting van zichzelf. Maar eerlijker is hij in die oogenblikken, waarin hij rondweg erkent, dat hij zijn tegenslag voor anderen verbergen wil. Hij, de groote kweeker, de koopman, wil niet als een berooide jongen voor ouderling Mantel staan. Het is zijn hoogmoed, die hem koppig zwijgen doet. En die hoogmoed gaat zoover, dat hij zijn eigen vrouw niet eens in zijn moeilijkheden wil doen deelen.

Nel spreekt er niet meer over, maar haar stille oogen vragen telkens: Nanne, wat heb je toch? Laten wij de zwaarigheden samen dragen. Nanne zwijgt echter. Hij heeft geen woord voor Nel in deze dagen. Als het kind met hem wil spelen stoot hij het ruw af.

Zoolang het haarzelf gold heeft Nel gezwegen en geduld. Nu het kleintje huilend bij hem wegloopt, kan zij het niet langer dragen: „Nanne!” krijt ze.

„Och, dat gejammer ook!”

Hij loopt weg. Nel schreit met het snikkend kind op haar schoot.

Op het kantoor en in het pakhuis is Nanne even ongenaakbaar als in huis. Hij heeft op alles wat te vitten. Niemand kan het hem naar de zin maken. Redeloos vaart hij soms uit.

En al nader komt de Vrijdag op welke Mantel terugkomen zal. Hij heeft het geld niet. En hij kan het niet krijgen ook. Z'n credit bij de bank is uitgeput. Z'n argument dat hij accepten uit Engeland te wachten heeft, maakte op den bankdirecteur geen indruk. „Dan moet ik die accepten eerst maar eens in handen hebben,” heeft hij gezegd. Nanne zal Zaterdag zijn volk niet eens kunnen betalen. Hij voelt de strop om zijn hals. Vrijdag wordt die strop aangehaald, Zaterdag zal hij hangen.

Donderdagmorgen . . . Daar brengt de post een aangeteekende

uit Engeland. De accepten voor de geleverde bollen: vierhonderd pond!

Dit is een uitkomst! Hij hoeft deze accepten maar te beleenen en hij heeft weer geld, bijna vijf duizend gulden. Hij kan weer vooruit.

Direct na de middag stapt hij in z'n auto en rijdt naar de stad. De klerk aan het loket verdwijnt met de stukken. Zoo dadelijk zal hij terugkomen met klinkende munt, met de twee duizend gulden die Nanne tegen dit onderpand heeft opgevraagd.

Daar is de bediende weer. . . . zonder geld. „Of u een oogeblik in privé wilt komen, meneer.”

In het privékantoor zit Nanne tegenover den bankdirecteur.

„U wou twee duizend gulden opnemen op die accepten?” Hij vraagt het met zekere terughouding.

„Ja,” zegt Vijn. „Dat is toch een bescheiden percentage.” Hij begrijpt niet wat voor bezwaren men maakt.

„Uw crediet is al zoo hoog, meneer Vijn. Ik gebruik deze accepten liever voor meerdere zekerheid daarvan.”

Het is Nanne of hij door de grond gaat.

„Ik. . . ik begrijp dit niet,” stamelt hij. „U hebt nooit zoo tegen mij gesproken.”

„De bollenmarkt is ook nog nooit zoo slecht geweest, meneer Vijn. En ik vrees dat het nog véél erger wordt, ik vrees dat uw onderpanden met inbegrip van deze accepten, weldra lang niet toereikend zullen zijn ter dekking van het crediet dat u hebt opgenomen.”

„Maar ik moet geld hebben!” roept Nanne uit. De angst breekt hem uit bij de sombere voorspelling van den bankier.

„Waarvoor moet u geld hebben?” vraagt de bankdirecteur.

„Waarvoor? Ik moet mijn volk betalen Zaterdag.”

„Hoeveel hebt u daarvoor nodig?”

„Driehonderd gulden,” zegt Nanne.

„Die zult u hebben. Ik wil u niet in verlegenheid brengen. De bediende zal u driehonderd gulden uitbetalen.”

„Maar ik vroeg twee duizend. Ik heb nog andere betalingen te doen.”

„Waarvoor dan als ik vragen mag.”

Nanne heeft vlot geantwoord op de onbescheiden vragen van den bankier, hij is gedwee geweest tegenover zijn meesterachtig-

heid. Maar dit wordt toch te gortig. Is dat dezelfde man, die twee jaar lang alstublieft en dank u tegen hem gespeeld heeft; die met credieten klaar stond, wanneer hij maar kikte; die hem aangespoord heeft om de teelt maar immer verder uit te breiden; het geld kwam wel? En zal hij hem tekst en uitleg geven? Zal hij hem vertellen dat hij duizend gulden moet betalen aan de kerk? De bankier zal zijn handen ineenslaan van verbazing over zoo'n fijne die duizend gulden aan de kerk geeft. Hij zal hem in zijn gezicht uitlachen om de dwaasheid dat hij zich voor de kerk in schulden steken wil. En heeft de man niet gelijk ook? Is het niet allerzotst dat hij dit doet?

„U bent erg nieuwsgierig, meneer Wester,” zegt de kweeker. „Ik ben zoo'n behandeling niet gewoon.” Het moet verontwaardigd klinken, maar Nanne zegt het mat.

De bankier blijft onbewogen. „Ik moet voorzichtig zijn, meneer Vijn. Dat ben ik verplicht aan de menschen die hun geld aan mij toevertrouwen.”

Hij staat op: „Het geld voor de loonen kunt u krijgen, maar verder kan ik onmogelijk gaan.”

Met driehonderd gulden in zijn portefeuille verlaat Nanne het bankgebouw.

Nu pas treft hem de groote drukte in de stad. Er is muziek, het wemelt van menschen; hij ziet paarden. . . . O, draverij. . . . Verleden jaar is hij nog bij de rennen geweest. Nu heeft hij er niet eens aan gedacht. Zijn hoofd staat niet naar pret.

Hij stapt in zijn auto en rijdt tegen de stroom van volk in.

Het gaat heel langzaam. Het deunt van menschen in de smalle straatjes. Brooddronken jongelui springen op zijn treeplanken, serpentine zwieren over de motorkap, een jazzband speelt op een straathoek midden op de rijweg, en denkt er niet aan om plaats te ruimen voor den automobilist. Als hij z'n claxon ongeduldig snerpen laat lachen de menschen hem uit. . . .

Eindelijk is de deun uit; de muzikanten gaan opzij en zij verbazen zich dat de man, die straks zoo ongeduldig was en zoo lang op hen gewacht heeft, nu niet aanstonds rijden gaat.

„Vooruit nou!” . . . roept het volk.

Achter hem gilt de claxon van een wagen, die vooruit wil. Een agent gebaart ongeduldig. „Opschieten, meneer. . . .”

Eindelijk rijdt Nanne's wagen. Hij rijdt. . . . naar *links!* Naar

de weg die nooit versperd geweest is. Inplaats van naar het dorp gaat hij met de stroom van het volk mee naar de renbaan. Daar stalt hij zijn wagen, betaalt entree en loopt het terrein op, schuw en snel.

Vorige jaren, wanneer Nanne de draverij bezocht, zat hij steeds op de tribune. Ditmaal loopt hij daar voorbij. Hij gaat naar de hoek achteraf, bij de muziktent, waar de mannen zijn met de dikke buiken, de breede gouden ringen en de zware horlogekettingen, de mannen met de kleine boekjes in de hand, omringd door opgewonden boeren.

De eerste maal dat hij de gokhoek zag is Nanne er langs geloopt met een huivering van afkeer; de volgende malen zag hij er met verachting naar. Nu zoekt hij dit gezelschap. Hij oefert een rijksdaalder en krijgt na drie ritten een tientje terug. Dat maakt hem driest. Hij gaat hooger spelen. Tien gulden zet hij in om twintig. Twintig gulden strijkt hij op!

„Je bent gelukkig, meneer,” knort de bookmaker met een neusklank bij het uitbetalen van het geld.

Nog nooit heeft Nanne een draverij in zulk een spanning bijgewoond. Zijn bloed jaagt bij een rit. Zal Aletha dit winnen? Twintig gulden heeft hij op haar ingezet. Als het paard langs hem vliegt is het nog een koplengte bij zijn mededinger achter. „Hup, Aletha, hup!” Het paard loopt met gestrekte hals; bloedbeloopen zijn z'n oogen. Haalt hij het? Haalt hij het?

Nanne springt midden op de baan om de finish te zien. Een agent duwt hem terug. Maar die heeft hem nog niet achter de touwen gewerkt, als de vlag al wappert. Voor Aletha!

Veertig gulden strijkt Nanne op.

Victory is favoriet als winnaar van de draverij. Vijf om één wedt men op deze crack.

Maar Aletha loopt ook goed, vindt Nanne, socpel en snel; het dier vecht om een rit. Dit jonge paard doet van 't jaar voor het eerst mee aan de course. Het is een outsider. Als Nanne het eens op haar hield voor de hoofdprijs? Als hij dan wint is er een slag te slaan. Vijf tegen een op Victory, leuren de bookmakers.

Als hij een tientje inzet op Aletha zal hij vijftig gulden kunnen winnen. En als hij honderd gulden inzet kan hij vijfhonderd gulden winnen. Vijfhonderd gulden! Het duizelt Nanne.

Zijn hoofd gloeit, zijn slapen kloppen. En als hij tweehonderd gulden inzet strijkt hij duizend gulden op! Dan kan hij. . . . Weg die dwaasheid. Hij doet het niet. Hij haalt deze zothed niet uit. . . . Maar hij heeft driemaal gewonnen. Hij heeft zestig gulden opgestreken. Ophouden, Nanne, op tijd er mee ophouden. Een gokker, die niet van uitscheiden weet, verliest altijd. Wat geven hem die zestig gulden? Duizend moet hij er hebben; dan heeft hij het geld voor Mantel, dan is hij uit de brand. Zijn hart bonst in zijn keel. Zal hij het doen? Zal hij gokken voor de kerk? . . . De gedachte geeft hem een schok. Hij wil den duivel dienen om God te dienen. Dat doet hij niet. Dat doet hij nooit. Die zonde zal hij niet bedrijven. Dan liever de schande. . . .

„Zes om één op Victory,” roept de bookmaker met onderdrukte stem. „Zes om een. Zes om een!” Hij dwaalt tusschen de wedders door. Bij deze en bij die blijft hij staan om wat in zijn boekje te krassen. Schuw gaan zijn oogen telkens naar den politie-man op de baan. Maar die staat met zijn rug naar de gokhoek toe. Hij ziet niets en hij hoort niets.

Nanne hangt met zijn rug tegen de muziektent. „Zes om een,” hoort hij de bookmaker roepen, „zes om een.” Zeshonderd tegen honderd, hamert het door zijn hoofd. Tweehonderd tegen twaalfhonderd. Het is of hij het bankpapier al voelt knisteren tusschen zijn vingers. Mantel zal komen, en hij zal zeggen: als-jeblijft! Daar is het geld, duizend gulden. . . . Dat is speelgeld, gokgeld voor de kerk. . . . Maar als hij het niet heeft, als hij morgen tegen Mantel zeggen moet: ik heb het niet; ik kan je niet betalen; ik ben arm. . . . dan weet Mantel, dat zijn groote bedrijf rot is, dat al de schittering van zijn zaak en zijn mooie huis bedrog is. Dan zal Zaterdag het heele dorp het weten, en als hij Zondag naar de kerk gaat, zal hij met de nek worden aangezien. Daar heb je Nanne Vijn, de branie. Hij is zijn geld weer kwijt. Hij kan voor de kerk niet eens betalen. . . .

Het hoeft niet. Als hij tweehonderd gulden inzet zal hij twaalfhonderd gulden kunnen winnen. Dan kan hij Mantel betalen, royaal, en hij houdt geld over ook. . . .

Sufferig hangt Nanne tegen de muziektent. Het lawaai van het koper davert over hem heen, zonder dat hij het hoort.

„Meneer,” tikt de bookmaker hem op zijn schouder, „meneer, doet u nog een gokkie?”

Nee, schudt Nanne.

„Je heb straks best gewonnen, meheer; je heb geluk vandaag.” Geluk? Hij geluk? Hij denkt aan het gesprek met den bankier. Zijn trekken worden wrang.

„Geen geluk, meheer?” De bookmaker raadt zijn gedachten. „Twintig gulde hep je ingezet, zestig hep je gewonnen. Jacob zal alle dage zoo gelukkig zijn!”

Met een ruk richt Nanne zich op. „Vooruit dan,” tast hij door, „op Aletha, één om zes.”

„Top,” accepteert de bookmaker, „en hoeveel zal het weze?”

„Tweehonderd tegen twaalfhonderd,” zegt Nanne snel.

Verrast kijkt de man op. Dit is een ongehoord bedrag. „Je durft, meheer.”

„Doe je 't of doe je 't niet?”

„Zeker, meheer, zeker, u kan bij Jacob voor alles terecht.” Z'n dikke vingers krassen met het potloodstompje in een vettig boekje.

Nanne's hoofd gloeit. Tweehonderd gulden heeft hij ingezet. Twaalfhonderd gulden kan hij winnen. Hij zweet van emotie. Voor een tusschenrit zet hij nog dertig gulden gelijk geld op My Lady. Hij verliest ze.

Beteekent dit een keer in zijn geluk vanmiddag? Och, waarom? Deze rit verliest hij om straks zooveel te meer te winnen.

Aletha komt in de tweede, in de derde omloop. Ze loopt er alle mededingers uit. Nanne heeft straks wel een goede kijk gehad.

Bij de bookmakers stijgen de kansen van het paard nu snel. Vijf om twee wordt er nu op gewed, twee om één wordt het.

In de laatste omloop wordt Aletha winnaar. Ze zal met Victory om prijs en premie moeten kampen.

Nu wedt men gelijk geld op Aletha en Victory.

De bookmakers zijn norsch en zenuwachtig. Nanne's beenen trillen, z'n heele lichaam beeft van opwinding; alle zenuwen zijn tot het uiterste gespannen. Hij heeft twaalfhonderd gulden voor het grijpen!

De laatste rit!

Nanne hangt over de touwen! Hij ziet niets en niemand om zich

heen. Hij voelt niet hoe het koord zijn maag beklemmt. Hij staart maar naar de start, waar de paarden telkens oploopen en weer keeren, omdat ze iedere keer opnieuw de witte vlag krijgen voor een ongelijk begin.

Victory schuimt en zweeft. Het dier rukt zenuwachtig met zijn kop, nu het zoo telkens in zijn pas ingezette vaart gestuit wordt. Aletha gehoorzaamt soepel aan haar jockey. Van dit getob, dat voor de nerveuse Victory een marteling is, heeft zij geen last. Het brengt haar nog meer in het voordeel.

Los!

Twee bliksems schieten langs de baan.

Aletha heeft tien meter voorgift boven Victory. Ze houdt die voorsprong glorieus. Het dier loopt zuiver, vederlicht. Victory heeft tegen hem geen schijn van kans. Er is geen spanning meer. De strijd is al beslist. Nanne heeft zijn twaalfhonderd gulden!

Hij keert zich om naar den bookmaker. Hij voelt het bankpapier al in zijn handen. . . .

Wat is dat? Wat voor deining gaat daar door het publiek? Wat gebeurt er op de baan, vlak voor de finish? Steigert Aletha? Springt ze er uit, zij, die heel de course zonder één misstap geloopt heeft?

Het dier steigert met schuim op de bek. Het rukt aan de teugels, die als een snaar gespannen staan. Het wil vooruit, winnen wil het. Maar de jockey heeft zijn paard er uit geworpen, vlak voor de eindstreep.

Victory rent langs haar heen. De favoriet wint! Jacob lacht in zijn vuistje.

„Da's vuiligheid!” gilt Nanne. „Dat is een Judasstreek!” Hij vliegt op den bookmaker toe, duwt hem z'n vuist onder de neus.

„Dat heb jij bekonkeld, schoelie. Da's jouw werk.”

„Betale, vrind,” zegt de bookmaker kalm. „Twee honderd guldentjes.”

„Schoftig is het,” raast Nanne. „Een gluiperd ben je. Je hebt gesmoesd met die jockeys straks daar in de baan. Dit is een vuile bedriegerij. . . .”

Het schijnt dat de bookmaker van dit schelden niets verstaat. „Betale, vriend,” herhaalt hij onverstoorbaar. En als Nanne maar blijft tieren, zegt hij nog eens, dringender: „Betalen!”

Mopperend haalt Nanne zijn portefeuille voor de dag. Schellend neemt hij er een bankbiljet van honderd gulden uit.

„Daar dan!” duwt hij hem het papier toe.

„Da's de helft!” zegt de ander.

„Bloedzuiger!” sist Nanne.

Hij vat het tweede bankbiljet tusschen zijn vingers. Langzaam haalt hij het uit de portefeuille. De man trekt het uit zijn handen. Knarsetandend loopt Nanne weg.

Tweehonderd gulden is hij kwijt. Tweehonderd van de driehonderd die de bankier hem voor zijn personeel gegeven heeft.

„Wou je een sigaar?” roept de boekmaker zijn slachtoffer na.

„Stik met je sigaren!”

Er wordt hoonend gelachen bij de ploeg met dikke buiken en zware gouden kettingen.

Nanne Vijn wankelt weg, wit, gebogen, als een geslagen hond. Hij weet zelf niet hoe hij bij z'n auto komt, hoe hij de noorderpoort bereikt, hoe hij in het dorp belandt.

Als versuft zit hij achter het stuur. . . .

Tegen de lichte westerhemel steken scherp de lijnen van de toren af. Koninklijk staat de kerk in het centrum van het dorp. De kerk. . . .

Het gelaat van den kweeker wordt een wrange grimas. Hij heeft gegokt voor de kerk. Bij den duivel is hij te biecht gegaan voor God. Hij is waard om in de hel getrapt te worden. Hij gaát naar de hel.

Z'n handen nippen om het stuur. „O, God,” steunt hij. „Waartoe ben ik vervallen. . . .”

Ontdaan en verhouwen is Nanne thuis gekomen.

Nel schrok toen ze hem zag. „Man, wat scheelt er aan?”

„Niks,” heeft Nanne ruw geantwoord.

Het avondeten kon hij nauwlijks door zijn keel krijgen. Het zwijgen aan tafel was beklemmender dan ooit. Daarna is Nanne naar het kantoor gegaan.

Het is de drukte, heeft Nel tegen zichzelf gezegd, terwijl ze angstig staarde naar het verlichte raam van het kantoor. Het is de drukte, die het 'm doet. Hij werkt zich dood. Hij heeft zich m'sschien al overwerkt. Zijn zenuwen zijn stuk. Daarom is

hij zoo bits en zoo ruw. Daarom was hij vandaag zoo onrustig, zoo gejaagd.

Kon ik hem maar helpen. Kon ik hem maar terughouden van dat harde werken. Maar hij geeft niets meer om wat ik zeg. Niets geeft hij om mij. Alleen het geld, daar draait zijn leven om. Het geld heeft hem te pakken. Dat vervloekte geld. . . . Snikkend valt ze op de divan. Ze haat op dit oogenblik haar huis, haar meubels, haar kleeren. Liever woonde ze in een krot, liever liep ze in lompen, liever leed ze honger. . . . dan dit elendig leven. Ze denkt aan haar kinderjaren. Toen was het vaak heel krap thuis. Moeder durfde de gordijnen niet wasschen omdat ze dan uit elkaar zouden vallen, want er was geen geld voor nieuwe. 's Zondags moest ze met een gelapte jurk naar de kerk. En elken middag kwamen er bruine boonen op tafel. De lamp mocht niet op omdat de olie te duur was. Maar in de schemer van een nachtpitje zongen ze psalmen. . . . En nu? „Heere God,” bidt ze met gewrongen handen, „Heere God, geef Gij mij toch mijn man terug. Wijs Gij mij de weg, hoe ik hem weer bereiken kan.”

Op zijn kantoor zit Nanne, de handen onder het hoofd. Hij werkt niet. Hij is alleen hierheen gevluht omdat hij de nabijheid van zijn vrouw niet kan verdragen. Omdat zijn geweten hem aanklaagt, omdat wroeging in hem wroet. Hij is een speler geworden, hij, de fijne, een grover gokker dan al de anderen samen, op wie hij vroeger met minachting heeft neergezien. Hij heeft willen spelen voor. . . . de kerk! Een schrille lach snerpt door het kantoor. Spelen voor de kerk, spelen voor God. Voor God? Alleen om zijn eigen domme hoogmoed heeft hij het gedaan. Omdat hij meneer wil zijn, terwijl hij een arme sloeber is geworden, een sloeber ondanks zijn mooie huis en zijn groote schuren.

Nel komt haar man niet halen deze avond.

Als Nanne eindelijk opstaat, stijf van het zitten en verkleumd in de kilte van de nacht, is in zijn huis alles donker.

Hij vindt z'n vrouw te bed. Ze slaapt, denkt hij grimmig en hij weet niet waarom dit hem boos moet maken. Hij is immers bij haar weggelopen en als ze slaapt hoeft hij niet tegen haar te spreken.

Wat is ze koud, ervaart hij met een vluchtige schrik als hij z'n beenen onder het dek steekt. Hij trekt z'n voeten in en draait haar zijn rug toe. En hij keert zich zelfs niet om als gesmoord gesnik hem zegt dat zij niet slaapt maar om hem lijdt.

Beiden doorwaken ze de donkere uren; beiden woelen ze omdat de slaap niet komen wil. Onder één deken, op één kussen . . . . En onbereikbaar ver van elkaar verwijderd. . . .

Aan de oever van een donker water staat Nanne Vijn. Hij huilt van kou. Regen striemt, de wind huilt, het zwarte water kolkt. Aan de overkant straalt de zon, daar is warmte en licht. Feest is het daar. Hij ziet er mensen wandelen. Z'n vader en z'n moeder, en de oude dominee is er ook. Maar die is immers dood! Een boot, die over de zwarte vloed gevaren is, meert aan de lichte oever. Feestgangers gaan aan wal. Hoor ze zingen! En zie, Nel is erbij met het kind.

De boot komt terug. Hij wil meer mensen uit dit oord van duisternis en koude voeren naar dat land van het licht.

Nanne wil ook overvaren. Hij dringt naar de steiger; zijn voet is al op het boord. Maar de schipper houdt hem tegen. Hier is geld, zegt Nanne. Een zak vol geld; vaar me over. Duizend gulden er in! De schipper schudt het hoofd; hij weigert de zak. „Uw geld zij met u ten verderve!” zegt hij plechtig. Die stem is van ouderling Mantel. Nu ziet Nanne dat die schipper ouderling Mantel is. Hij wijst naar achter Nanne's rug. „Met dien moet jij mee!” De boekmaker staat daar. Nanne herkent hem aan z'n grijnzende lach. Maar zijn dik gelaat is een saters-tronie geworden en hij heeft bokshoorns op z'n hoofd. Kom hier, grijnst hij. Kom hier. Nanne wil niet, hij streeft tegen, maar hij *moet*. De dikke vingers, die vandaag zijn inzet in het boekje schreven, de weeke handen, die zijn geld ontvingen, zijn grijpende klauwen geworden. Ze sluiten als schroeven om zijn leden. De duivel zet hem op een groot rood paard, hem en z'n geld. Dat paard rent door de duistere nacht, door sneeuw en hagel. Vóór hem is licht, een rossig licht, het gaat over in een laaiende gloed. Dit is het helsche vuur. En daar springt het paard met zijn ruiter midden in. . . .

Met een rauwe schreeuw vliegt Nanne overeind. Hij zweet over heel zijn lichaam; verwilderd van angst zijn z'n oogen.

„Man!” roept Nel, doodelijk verschrikt, „man, wat is er? Je bent ziek!”

„Nee, ik ben niet ziek. Gedroomd heb ik, naar gedroomd. We moesten maar weer gaan slapen.”

Doch Nanne slaapt niet meer. Hij blijft maar staren in de donkere kamer. Hij ziet Nel en den kleinen Zeger en z'n ouders wandelen in het nieuwe Paradijs, en zelf brandt hij in de poel van vuur en sulfer.

Pas tegen de morgen valt hij in een lichte sluimering.

Wat is Nanne opeens veranderd, denkt Nel. Anders zit hij, wanneer hij 's avonds thuis is, als een blok waar hij zit en hij denkt er niet aan een vinger voor haar uit te steken. En nu is hij zoo behulpzaam.

Het belletje kan niet gaan of hij loopt naar de voordeur. Toch vriendelijk van hem dat hij haar dit uit de hand neemt, nu de dienstbode uit is. Beoordeelt zij hem dan toch verkeerd? Ligt het misschien aan haar dat het zoo dikwijls tusschen hen botst? Zou het nu weer goed komen tusschen hen beiden?

Daar rinkt het belletje weer. Nanne springt uit z'n stoel op. In zijn haast vergeet hij de kamerveur achter zich te sluiten.

Nel staat op om haar dicht te doen, want het tocht zoo. Met de knop in de hand hoort ze praten in de gang, mannenstemmen.

Is dat ouderling Mantel niet? Inderdaad. Maar dien zal Nanne toch niet in de gang afschepen? Als Mantel een boodschap heeft komt hij altijd binnen. Hij is zoo'n gezellige prater en hij is altijd belangstellend naar het kind.

„Zou u niet even binnen komen, Mantel,” roept ze naar de deur. „Dat gaat toch zóó niet, hè. Ik heb net versche thee.”

„Jongejá,” zegt Mantel. „dat doe ik.” Hij komt al aangeloopt. Nanne volgt hem treuzelend. Bij het binnenkomen werpt hij een donkere blik op zijn vrouw.

Nel's opgeruimdheid breekt bij die blik. Wat heb ik nu weer misdaan? vraagt ze zich af. Wat doe ik toch telkens voor kwaad?

Mantel praat over het weer en over het kind. Een voorlijk ventje vindt hij den kleinen Zeger. Een zegen dat zoo'n kind geboren is in het Verbond, en opgroeien mag in een godvreezende omgeving.

Nel praat met hem mee, beamend, aarzelend soms. Een godvreezende omgeving. Is dat zoo?

Nanne zit er bij als hoorde hij hier niet. Geen woord zegt hij. Nel wil er zich aan ergeren, maar als ze zijn gezicht van terzijde ziet schrikt ze. Die diepe groeven in het voorhoofd, die scherpe trek om de smalle mond, die angst in z'n oogen. Hij heeft een groot verdriet, beseft ze, en hij zegt het niet. Hij zegt het niet tegen haar.

Het gesprek verflauwt.

„Nu Vijn,” richt Mantel zich tot Nanne. „Je weet waarvoor ik kom.”

„Ja,” antwoordt Nanne toonloos.

De ouderling haalt het briefje uit zijn achterzak en legt het op de tafel: „Alsjeblieft.”

Nu is het zoo ver. Nu moet Nanne bekennen dat hij geen geld heeft. Voor Mantel en voor z'n vrouw . . .

Hij is doodsbleek; hij schuifelt op zijn stoel.

„t Voegt me op 't oogenblik niet,” zegt hij beschaamd.

Mantel ziet hem aan, ernstig, deelnemend. Hij let ook op Nel, die geschrokken toeziet. Zouden hier moeilijkheden zijn? Zou het bij Nanne Vijn niet zoo royaal wezen als het lijkt?

„Heb je soms zwaarigheden, Nanne?” vraagt hij bezorgd.

Nanne staart naar de grond, besluiteloos. Hij weet twee paar oogen op zich gericht. Zou hij het zeggen? Zou hij z'n hart uitstorten, z'n ellende, z'n angst? . . .

Hij heft z'n hoofd. Z'n gelaat is koud en hard. „Is dat nou zoo vreemd,” vraagt hij ironisch, „dat een zakenman z'n geld op een moment wat vast zit? Over een paar maanden kunt u terugkomen, Mantel. Dan betaal ik.”

„Goed, goed,” haast Mantel zich. „Ik zei het alleen maar om je bestwil, m'n jongen. Dan ga ik maar meteen.”

Nanne laat hem uit.

Bij de terugkeer in de kamer is hij onredelijk tegen Nel. „Waarom riep je die vent binnen?”

„Die vent?” vraagt Nel geraakt. „Zeg jij van Mantel, die vent?”

Hij gaat er niet op in. „Dat gemelk om die centen,” moppert hij. „Ik had hem bij de deur willen afschepen.”

Door zijn harde woorden heen treft het Nel hoe verslagen hij

er uit ziet. „Nan,” dringt ze. „Heb je nou werkelijk geen zwa-
righeid? Hoe komt het dat je dat geld nu nòg niet hebt?”

„Nòg niet?” vraagt hij geschrokken. „Wanneer dan meer niet?”

„Verleden week heb je Mantel toch ook al weggestuurd?”

„Hoe weet jij dat?” vraagt hij snel.

„Dat heb ik immers zelf gezien. Hij maakte nog een praatje
met me en met Zeger.”

„Toen heeft ie zeker met je gesmoesd.”

„Hij heeft heelemaal niet gesmoesd. Maar een vrouw kan nog
wel iets begrijpen.”

„Zoo,” zegt Nanne sarcastisch, „maar ze kan dan zeker niet
begrijpen dat een zakenman wel eens krap kasgeld heeft.”

Zij verdraagt de beleediging. Ze komt op hem toe.

„Nanne,” zegt ze, en er ligt een hart vol goedheid in die naam.

„Nanne, vertel me toch je zwarigheden. Laten wij toch samen
dragen.”

Voor de tweede maal vanavond wordt Nanne heen en weer
geslingerd. Straks wou Mantel hem helpen. Nu biedt zijn vrouw
hem steun aan in zijn nood. Zal hij zich geven?

Z'n hoogmoed wint het weer.

„Och mensch,” knort hij, „wat zeur je toch. D'r is niets.”

De volgende dag krijgen de knechten het loon en ontvangt Nel
haar huishoudgeld. Nanne betaalt allen uit, zooals hij elke week
doet, zonder complimenten.

Die morgen is hij naar de stad geweest. Niemand weet dat hij,
inplaats van naar de bank, naar een goudsmidswinkel is ge-
gaan om daar honderd gulden op te halen in ruil voor een gou-
den remontoir met ketting.

Er is nu stevig ruimte gekomen in het pakhuis van Nanne Vijn. Opnieuw zijn groote partijen naar Engeland gegaan. De prijzen waren laag, veel te laag. Maar er komt nu geld. Dagelijks komen de accepten binnen.

Nanne hoeft niet meer staan te bedelen bij de bank om per gratie het loon voor zijn volk los te krijgen. Door de accepten is zijn crediet, ondanks de gedaalde waarde van het onderpand, wel in zooverre gedekt, dat hij vrij beschikken kan over wat hij voor onmiddellijke behoeften noodig heeft.

En de tijd nadert waarop de accepten vervallen en hij het volle pond kan deponeren op de bank.

Nanne fleurt op. Hij heeft zich toen al te benauwd gemaakt. Op 't oogenblik heeft hij weer lucht, en wie weet of het straks niet allemaal weer meevalt. Zoo is het immers al zoo vaak gegaan. Ook tegen Nel en Zeger is hij nu aardiger. Het lijkt of hij wat goed wil maken. Nel kan hij plotseling onstuimig knuffelen, en met den jongen stoeit hij soms. Hij neemt hem op zijn schouders en draaft de tuin door: hop, paardje, hop! Dat gaat Nel wel eens te wild, maar ze zegt er niets van. Beter dit dan zooals het onlangs was.

Echter, onder zoo'n vroolijk spelletje, midden in een omhelzing, kan Nanne eensklaps anders worden. Dan worden zijn oogen strak en zijn trekken scherp. Hij moet dan denken aan die zwarte uren bij de races, aan het oogenblik waarop hij zijn horloge, het geschenk van Nel, achterliet bij den goudsmid om zijn speelschulden te dekken.

Ze heeft het nog niet ontdekt. Hij draagt de laatste tijd meest een polshorloge. Maar elke dag kan het komen; de vraag: Maar Nan, waar is dat klokje toch? . . .

Als hij Mantel ziet besluit hem een beklemming. Wanneer hij de kerk binnegaat staat zijn zonde voor hem: zijn dobbelen voor de kerk, zijn ellendig geknoei aan het heiligste.

Op een morgen aan het ontbijt leest Nanne de geschiedenis van den verloren zoon: „. . . Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan en tot hem zeggen: Vader, ik heb gezondigd tegen den hemel en voor U. . . .”

Terwijl hij verder leest loopen zijn gedachten weg.

Opstaan en tot mijn Vader gaan. . . . Hij is met zijn zonden niet naar God gegaan, niet naar zijn vrouw ook. Hij heeft ze willen verzwijgen, vergeten. . . .

Werktuigelijk leest hij door. Hij dankt in de tot een formulier geworden zinnen, en bij het amen weet hij amper wat hij heeft g'beden.

Waarvoor zal ik gaan biechten, denkt hij, terwijl hij nog wat omhangt alvorens naar het kantoor te gaan. Aanstonds heb ik het geld uit Engeland binnen; dan haal ik het horloge weer terug. En die middag op de renbaan, daar kraait geen haan naar. . . .

Een jongen van 't kantoor komt haastig aanloopen. Of meneer dadelijk aan de telefoon wil komen. Meneer Schenk wou hem spreken.

Nanne gaat mee. Hij luistert. . . .

„Engeland de gouden standaard verlaten? Dank je! Maar moest je me dat nieuws nu zoo haastig en noodzakelijk vertellen?”

Een pauze.

„Of ik vorderingen heb op Engeland? Ja, en dikke. Maar ik heb de accepten binnen.”

Weer luistert Nanne.

„Hoe die accepten luiden? Wel, in ponden natuurlijk.”

Terwijl de stem aan het andere eind van de draad weer spreekt, verbleekt Nanne. De hoorn tuimelt uit z'n handen. „Wat zeg je?” schreeuwt hij schor. „Negen gulden voor elk pond, negen inplaats van twaalf? Maar dat is een gemeene diefstal!”

Aschgrauw zakt hij in zijn bureaustoel. Hij vergeet zelfs af te bellen. De hoorn is naast het toestel neergevallen.

Negen gulden, stamelt hij. Negen gulden, dat is een ruïne! En het zal nog lager zakken, heeft zijn neef gezegd. Van zijn accepten is plotseling een vierde weg. Dit is de nekslag!

Verwezen staart Nanne voor zich. Slechts langzaam dringt tot hem door hoe erg de slag wel is. Niet alleen dat die accepten zooveel minder waard zijn; ook zijn bollen hebben een nieuwe deuk gekregen. Engeland geeft op de bollenmarkt de toon aan. Nu is er niets meer dat hem redden kan. Alles is verloren.

Met verglaasde oogbollen hangt Nanne in zijn stoel; z'n tanden klapperen.

Ontsteld zien de bedienden het aan. Hij is ziek, vertellen ze

elkander. Eén komt met een glas water. Een ander wil mevrouw gaan halen of den dokter.

„Laat maar,” weert Vijn heesch af. „Laat maar; 't gaat wel weer.”

Hij staat moeilijk op. Slingerend loopt hij naar de deur. Slif-fend gaat hij over het tuinpad, als een gebroken man.

Zoo komt hij thuis. Zijn vrouw is aan het kamer doen.

„Man!” krijt Nel, „man!” Ze vat zijn hand en leidt hem naar een stoel. Ze bet zijn slapen en zijn polsen. „Man, wat heb je toch? Wat is er gebeurd?” Haar angst jaagt door haar stem.

„Ben je ziek?”

„'t Is mis,” steunt hij. „'t Is mis met de zaak. We zijn alles kwijt.”

Hoe komt het dat deze slag Nel niet veel zwaarder treft? Dat ze zich eer opgelucht voelt dan verslagen? Later heeft ze dat nooit begrepen. Maar op dit oogenblik slaat ze haar armen om zijn schouders, en roept ze: „Man, da's niets! Wij hebben elkaar en Zegertje immers nog!”

Haar onstuimigheid trekt een glimlach op Nanne's gezicht, een matte, moede glimlach. „Best vrouwtje, je weet niet wat je zegt. Heb je me niet verstaan? We zijn alles kwijt, alles.”

„Ik heb jou,” roept Nel. „Ik heb jou terug!”

„Best vrouwtje,” zegt Nanne nog eens.

Hoe vreemd gaat dit. Duizendmaal heeft Nanne zich voorgesteld hoe Nel zou zijn als hij haar vertelde van de tegenslag. Boos, had hij gedacht, mokkig, verwijtend tegen hem, huilend; het zou een scène geven. En nu, nu hij in zijn ellende het plomp-verloren heeft gezegd; nu het véél erger is dan hij ooit gevreesd heeft dat het worden zou, nu is Nel flink, dapper, nu is ze zoo lief. Het tilt hem op uit zijn misère.

„Vrouwtje,” zegt hij nog eens. „Vrouwtje. . . . als ik jou niet had.” Hij kust haar.

Maar opeens laat hij haar los, geschrokken. De zwarte uren. . . .

Ik zal opstaan en tot mijn vader gaan. . . . Vader, ik heb gezondigd. . . . Hij moet zijn zonde belijden. . . .

„Er is meer,” zegt hij moeilijk. „Er is veel meer. . . .”

Nel trekt een stoel bij. Ze gaat zitten. Het is of ze haar ziel pantsert tegen de slagen, die komen zullen. „Vertel het,” zegt ze.

Hij slikt, hij noekt. . . . Vreemd zitten ze hier in de half opge-
ruimde kamer.

„Toe maar, Nanne,” dringt ze zachtjes aan. „Toe maar, m'n
jongen. Samen kunnen we veel dragen.” Ze streelt zijn hand.

Dan vertelt hij. Z'n stem is verstikt, z'n keel is dik, troebel zijn
z'n oogen.

En haar handen worden koud om de zijne; haar oogen groot
van schrik.

„Jongen, dat je dat kon doen! Voor de kerk nog wel!”

Star staart hij op de vloer. Hij wil z'n hand losmaken van de
hare. „Laat mij maar gaan,” zegt hij. „Ik ben te slecht. . . .”

Haar hand grijpt vaster. Ze buigt zich naar hem over. Ze kust
zijn mond.

„Wij blijven altijd van elkaar, Nanne.”

Nu nijpt zijn hand om haar pols. „Je bent te goed, Neel. Veel
te goed ben jij voor mij.”

„Nee,” zegt ze, „niet te goed. Ik ben niet goed. Ik ben slecht.”
Het is stil in de kamer. Nanne staart naar de vloer. Nel zoekt
om woorden.

„Nanne,” zegt ze eindelijk, „zijn we nu klaar?”

„Nee,” beaamt hij, „dat zijn we niet.” Hij weet waar ze op
doelt.

„Zullen we dan,” — ze aarzelt om het woord te noemen —
„zullen we. . . . bidden?”

Ze vindt dit zelf vreemd. Bidden doe je voor en na het eten.
Bidden doe je in je slaapkamer als je slapen gaat en in de kerk.
Dan is het zoo gewoon dat je vaak heelemaal niet voelt hoe
heilig bidden is. Maar bidden hier, in deze kamer waar de stoe-
len in een hoek geschoven zijn en de stofzuiger op de vloer ligt?
Ze begrijpt zijn aarzeling; ze begrijpt dat hij ook om andere
reden aarzelt. Zondige lippen openen tot den Heilige. . . .

„Toe maar,” moedigt ze aan. Haar handen sluiten om de zijne,
haar hoofd buigt naar hem over. Hij fluistert bijna, zijn stem
hort; het zijn onsamenhangende woorden, maar hij bidt. Ze
bidden samen. . . .

Wonderlijk, dat een biecht en een gebed een mensch zoo goed
kunnen doen. Het kwellend gevoel dat hem de laatste weken
telkens overvallen heeft, is weg. Straks was hij verbijzeld. Nu

is hij gesterkt. Zijn vrouw is bij hem. En de Heer ondersteunt hem.

„Man,” zegt Nel, en haar stem is warm. „Wij samen met God, dan kan het nooit te zwaar of te moeilijk worden.”

Wanneer hij over het tuinpad naar het kantoor loopt knikt zij hem van achter het venster bemoedigend toe.

Daar wachten hem weer de zorgen. De bank telefoneert. Na de depreciatie van het pond zijn de accepten niet toereikend. Of hij maar voor verdere dekking zorgen wil. Nanne hééft geen verdere dekking.

Een bollenhuis uit Haarlem belt op. Na de gebeurtenissen in Engeland trekt het zijn opgegeven order in.

Het rinkelen van de telefoon schokt Nanne telkens. Met een dikke keel neemt hij de hoorn van de haak. Welke Jobstijding zal nu weer volgen?

Hij is gesterkt vanmorgen, maar de verkregen kracht wordt op een zware proef gesteld.

Moe komt hij twaalf uur thuis te eten.

„Het is zoo erg,” vertelt hij. „Ik zie geen enkele uitweg meer.” „Naar boven is een uitweg, Nan!”

Ja, naar boven is een uitweg. Ze mogen zich weer sterken in het gebed. Vandaag ervaren ze hoe rijk een tafelgebed is. In dezelfde woorden die gister en eergister gedachteloos uit zijn mond gegleden zijn, trilt thans de spanning van het geloof: „Heere, geeft dat wij in alle dingen ons betrouwen alleen op U mogen stellen!”

De laatste weken waren de maaltijden dikwijls vreugdeloos. Nanne las steeds een smartelijke vraag in Nels oogen. Nel staarde op verbeterden trekken. Elke toenadering botste af op zijn harde hoogmoed en haar gekwetste liefde. Ofschoon zij sliepen in hetzelfde bed waren zij als vreemden voor elkander. Een muur stond tusschen hen van de morgen tot de avond.

Vandaag, op deze onheilsdag, is de maaltijd een verkwikking. De zachte zorg en de rustige moed van zijn vrouw beuren Nanne op. Zoolang zij het gevaar rondom zich voelde zonder dat zij het kende, was ze nerveus. Zoolang Nanne zich voor haar verborg was ze een schuw vogeltje. Nu zij het gevaar in de oogen zien kan is ze kalm. Nu haar man zich aan haar overgeeft is ze als een hulpe tegenover hem.

„Lees vandaag het laatste hoofdstuk van Habakuk,” zegt ze, als hij in de Bijbel bladert.

Hij doet het. Altijd heeft hij deze verzen mooi gevonden. Vandaag grijpen ze hem aan.

. . . . Alhoewel de vijgeboom niet bloeien zal en er geen vrucht aan de wijnstok wezen zal, dat het werk des olijfbooms liegen zal en de velden geen spijs voortbrengen. . . .

zoo zal ik nochtans in den Heere van vreugde opspringen, ik zal mij verheugen in den God mijns keils. . . .

De juichtoon van den profeet smooit in een snik.

Bij het danken belijdt hij: „. . . . Heere, ons geloof is veel te zwak,” en bidt hij: „Kom onze ongeloovigheid te hulp. Verleen ons de genade dat wij ons verheugen in U, o God van ons heil!”

Nanne Vijn staat er heel slecht voor. De val van het Pond Sterling is nog niet eens de laatste klap. Betalingen uit Duitschland, waarop hij vast gerekend heeft, blijven uit. De bank houdt hem uiterst kort; zijn telers moeten wachten op hun geld.

Deze dagen zijn veel zwaarder dan de voorgaande weken. De moeilijkheden van toen zijn klein in vergelijking tot de mokerslagen, die thans op hem neerbeuken. Maar Nanne draagt ze beter. De benauwing van het geheim is geweken. Hij hoeft niet meer te lachen terwijl zijn hart krimpt. Hij hoeft niet te bluffen als hij bang is. En zijn vrouw staat hem terzijde.

Dapper wil Nel de tegenheden dragen. Ze doet afstand van alle eischen. De dienstbode kan wel weg, geen stukje kleeren zal meer worden aangeschaft; op het voedsel zal ze uitsparen zoo veel als het maar kan.

Nel laat het niet bij woorden. De dienstbode verdwijnt, en Nel jaagt het huis door om haar werk gereed te krijgen. Ze staat 's avonds laat te strijken en met stoppen is ze soms tot middernacht nog bezig. Stof voor een mantel, die al besteld is, zegt ze af, en als de kleermaker komt om Nanne de maat te nemen voor het pak dat hij geregeld ieder najaar krijgt, loodst ze hem de deur uit. We wilden dit jaar maar eens overslaan. Ze martelt haar oogen bij een schemerlampje, omdat de groote lamp teveel stroom neemt. Er komt geen fruit meer op tafel, geen ei meer bij de boterham, en de portie vleesch wordt schraler.

„Red ik het niet best?” zegt Nel, moe maar blij, wanneer het een paar weken zoo is gegaan. Met minder dan twintig gulden in de week heeft ze huis gehouden.

„Je bent een beste,” prijst Nanne. „Maar hier heb ik een briefje gekregen.”

Ze ziet het en verbleekt. Een biljet van de personeele belasting met een sterk verhoogde aanslag. Tweehonderd gulden zullen ze moeten betalen.

Wat geeft alle bezuiniging? Wat helpt het, al zouden ze nooit een stukje vleesch eten en op de boterhammen margarine smeren?

Het zijn kleine middelen tegen groote kwalen. Het is net als bij de watervloed. Kleine menschen werkten toen om de zee te keeren. Nietige stervelingen stredden tegen de elementen. Een verloren strijd.

Alleen God kan hier uitkomst schenken.

God! De steun die Nanne in geestelijk opzicht van zijn vrouw ontvangt is grooter dan haar materieele hulp.

Zij steunt en bemoedigt hem. De nood leert hen beiden bidden. Dag aan dag vragen zij het opnieuw: Heere, verlos Gij ons uit deze nood. O, God, geef uitkomst. Gij kunt het; bij U zijn alle dingen mogelijk . . .

Maar het is of de hemel van koper is. Elke dag brengt nieuwe rampen. Geen redding daagt.

„Zie je wel dat bidden niet helpt,” roept Nanne op een dag radeloos. „Waarom plaagt God ons toch zoo.”

Nel is beter op haar plaats. „Onze zonden,” zegt ze. „We hebben immers alles verbeurd.”

Dat maakt Nanne beschaamd. Z'n zonden. De zwarte zonden, die hij pas beleden heeft. Is hij nu reeds niet meer door schuldbesef getroffen en verslagen? Hoe durft hij God iets ongerijmds toeschrijven?

Ze werken en ze bidden weer.

Intusschen staat het vast dat zonder hulp van buiten de zaak niet staande blijven kan.

„Zou je niet eens uitzien om hulp?” raadt Nel.

Wie zou kunnen helpen? Het heele dorp is plotseling van rijkdom tot armoede vervallen, nu de krach in de bollen gekomen is.

„Je vader,” waagt Nel op te merken.

Nanne's vader! Hij is de dans goeddeels ontsprongen. Geen voorraad had hij en maar een bescheiden kraam. Hij heeft een stevig saldo op de bank. Maar zal hij naar zijn vader gaan om hulp? Hij die vaders raadgevingen en waarschuwingen in de wind geslagen heeft, die het veel beter wist dan hij, die grooter zaken deed en veel meer heeft verdiend? Met een luchtig en soms houtain gebaar heeft hij zijn vader gegroet, wanneer hij in zijn snelle motorboot door de poldervaarten gonsde, langs de akker waar vader op gekniel lag om te planten of te rooien. Nel en hij hebben met iets nederbuigends vader en moeder in hun salons ontvangen. De laatste tijd hadden ze zelfs weinig

contact. Een plichtmatig bezoek op een verjaardag, dat was alles. Ze waren aan elkaar ontgroeid.

En zou nu Nanne naar zijn vader gaan om hulp? Het staat hem tegen.

„Weet jij een andere weg?” vraagt Nel.

Nanne kent geen andere weg.

Op een middag gaat hij toch naar Repos Ailleurs.

Hij rijdt over de hooge brug; hij zet zijn fiets tegen de gewitte muur. Nog nooit heeft hij met zulk een bevend hart de klink van het ouderlijk huis gelicht als deze keer.

Vader heeft heelemaal niet vreemd gekeken toen Nanne op deze ongewone tijd kwam.

Hij heeft hem meegenomen naar de mooie kamer en is gaan zitten op de manier of hij een boodschap verwachtte, en toen Nanne er om heen draaide heeft hij gezegd: „Schei nou maar uit met die praatjes over het weer, wat had je eigenlijk?”

Zoo effent hij de weg voor zijn zoon, maar nòg vindt die hem moeilijk.

„Ik zit er scheef voor, vader.”

„Dat kan ik begrijpen,” antwoordt Zeger.

„Ik denk dat ik het niet meer red.”

„Daar ben ik ook bang voor, jongen.” Dat „jongen” zegt hij zoo warm. Het treft Nanne. Het ontroert hem. Wat is vader goed, denkt hij. Hij vergeet om voort te gaan.

Ook dit doet zijn vader voor hem.

„Kwam je soms hulp vragen, Nanne?” zegt hij.

„Ja vader,” antwoordt de zoon zacht met neergeslagen oogen.

„Hoe sta je d'r bij, m'n jongen?” vraagt Zeger.

Hij somt op: Zooveel land, zooveel bollen, z'n huis, z'n schuur.

„Die bezittingen bedoel ik niet,” onderbreekt Zeger. „Ik heb het oog op 't andere, hoeveel schulden heb je.”

Nanne telt op. Het is een lange reeks van hooge cijfers.

Vijn hoort het aan zonder schrik; zijn gelaat blijft effen. Tot zijn vreugde merkt Nanne dat. Dus, vader heeft dit wel verwacht.

„Niet meer?” vraagt Vijn op 't laatst.

„Nee, vader, niet meer!” Is het hem nog meegevallen?

Vijn staart op de oude enveloppe welks achterkant hij heeft gebruikt om cijfers op te schrijven. Hij zwijgt. . . .

„Zoudt u kunnen helpen, vader?” vraagt Nanne eindelijk gespannen.

Het grijze hoofd schudt. „Nee,” zegt hij, „hier is geen redden aan. Je gaat failliet, Nanne.”

Vader zegt dit zomaar. Hij spreekt het harde woord zonder terughouding uit. Failliet! Een faillissement geldt voor een groote schande op het dorp. En die schande zal op zijn familie komen. Op de familie Vijn.

„Je komt daar niet voor weg,” zegt Vijn rustig.

„Als ik me nu bekrimp; als ik m'n huis verkoop, m'n schuur en al mijn grond, en als u dan bijspringt voor de rest. Wilt u dat niet!”

„Over willen hoeven we niet te praten, Nanne. Het kàn niet. Je komt tienduizenden te kort. Als ik me heelemaal uitkleed dan ben je er nog niet.”

Nanne zit er versuft bij. Hij had gehoopt, dat vader toch nog uitkomst wist. Nu is alles weg. Zijn hoofd valt op de tafel.

Zeger Vijn komt bij hem staan. Hij legt z'n hand op zijn hoofd, zooals hij dat ook deed toen Nanne nog een kleine jongen was. „Met je zorgen naar God, Nanne. Hij kan je altijd helpen.”

Nu wordt Nanne zeer onredelijk. „Mooi zoethoudertje,” gromt hij. „God zal je helpen. Dan bent u er af, hè. 't Is goedkoop....” Even trekt er pijn over het gelaat van Vijn; dan is het weer onbewogen. Maar de oogen staan droef. Hij zwijgt. . . .

Dit zwijgen kwelt Nanne. Het wekt zijn zelfbeschuldiging. Hoe durft hij zijn vader verwijten maken; z'n vader, die hem geen enkel verwijt heeft gemaakt over zijn lichtzinnigheid en speculaties; die er niet eens aan heeft herinnerd, dat hij onwillig was om naar zijns vaders raad te luisteren en daardoor nu in de ellende is gekomen?

„Vergeef me, vader,” smeekt Nanne.

„Het is vergeven, jongen,” zegt Vijn en in overgroote liefde voegt hij eraan toe: „Je kunt er op rekenen, dat wij voor je zullen doen wat in ons vermogen is.”

Deze zelfverloochenende liefde is Nanne haast te veel.

Gesterkt fietst hij naar huis terug.

Nel, die in spanning heeft gewacht, ziet hem opgewekt aankomen.

„Nou?” vraagt ze, met hoop in haar stem.

„Geen geld,” antwoordt Nanne. „Maar wel troost. Vader heeft me net zoo geholpen als jij het doet.”

Het is toch een teleurstelling voor Nel. Haar geloof is ook niet altijd even sterk. Het faillissement is een dreigend zwart spook.

„Nel,” moet ditmaal Nanne haar uit de put halen, „Nel, wat heb je zelf gezegd over de uitweg die er is naar boven?”

„Ja,” zegt ze, „dat weet ik wel. Maar het is nu zóó erg.”

Failliet gaan, dat wil eigenlijk zeggen, dat je besteelt de menschen, die vertrouwen in je hebben gehad.

Hij kust haar. „Wij hebben elkaar nog en we hebben Zegertje. En onze Vader in de hemel zorgt voor ons.”

Zoo gaan ze, telkens struikelend en opstaande, deze donkere dagen door. Vandaag valt deze en morgen die. Maar de een sterkt telkens weer den ander.

Nog nooit heeft Nanne zooals nu verstaan, dat de vrouw voor den man een hulpe als tegenover hem is.

Eens heeft de groote watervloed het dorp gebeukt. Storm en stroom hebben saamgespannen om de dijk te breken. Een gerust volk, dat zich veilig waande in de beschutting van de dijk, heeft met ontsteltenis zijn wering zien wankelen, en in angst en vreeze ondervonden dat menschenhanden tegen elementen niets vermogen.

Nu stort de orkaan van de crisis zich over het dorp.

Even onverwacht als de storm destijds is hij gekomen, en zijn werking is nog verwoestender. De welvaart van de bollenkweekers blijkt net zoo broos te zijn als ze groot was. In hun kramen hebben de kweekers hun winsten gestoken. Ze hebben bunders land bezet met de duurste bollen. Kapitalen zijn die kramen waard geweest en elk jaar wierpen deze kapitalen rijke winsten af.

En nu? . . . Geen koopman kijkt meer naar de bollen om. Het zal er mee gaan zooals het vorig jaar met de aardappelen gegaan is. Die zijn gekruid naar de „bergen der verschrikking”. Heuvels van rottende knollen hebben bij de veilingen gelegen. Hun stank heeft de lucht in de polder verpest. De bollen, de kostbare bollen, die met goud betaald zijn, gaan straks de knollen achterna. . . .

En wat hebben de kweekers méér dan bollen? Hun groote schuren, hun auto's, hun mooie huizen, hun fraaie meubels.

Gister konden ze trotsch wezen op deze bezittingen; vandaag zijn ze molensteenen aan hun hals. De schoone kerk zagen ze gister nog aan voor een monument tot eer van God; vandaag is ze met haar onbetaalde schuld een rots der ergernis.

De vreugde in bollenland heeft plaats gemaakt voor rouw.

Moeizaam rekt de zomer zich, triest is de herfst, grauw spreidt zich de winter over dorp en polder.

Met nieuwjaar moet Nanne Vijn de helft van zijn arbeiders ontslaan; de anderen krijgen een zware loonsverlaging.

„t Moet, jongens, het kan niet anders,” voegt hij aan de mededeeling toe.

Het volk weet dat het slecht is in het bedrijf; ze gelooven dat ontslag en loonsverlaging harde noodzaak zijn. Tegensputteren doen ze niet. Maar terwijl het anders Zaterdags een vroolijk

heengaan was, loopen ze nu met looden schoenen de poort uit. Voor Nel, die in de serre staat, nemen ze de pet af.

Nel draait zich om. Ze kan dit niet zien. Zoo lang heeft zij die mannen dagelijks zien werken, zoo vaak heeft zij met hen gepraat in de schuur. Nu gaan ze. Met ingezakte schouders en gebogen rug. De kracht is er uit. De ontslagenen hebben ook geen kracht om te werken meer noodig.

En de volgende week beuren de anderen het besnoeide loon. Het is ternauwernood de helft van het geld dat zij vroeger kregen.

„Dank je, baas,” zeggen ze, net als anders. Maar vandaag tikt het zilver mat op het betaalbord. Met trage vingers strijken ze het op. Met looden schoenen loopen ze naar huis. Hoe zullen hun vrouwen de week doorkomen met deze onnoozele gulden-tjes?

Piet Tuin is er het ergst aan toe. Hij heeft zeven jonge kinderen thuis. Met het hooge loon heeft hij geen kromme sprongen kunnen maken. Er komt wat kijken als negen gezonde magen dagelijks moeten worden gevuld; als van zeven robbedoezen de kleeren en de schoenen heel gehouden moeten worden. Gelukkig dat Griet een weerbare is. Ze houdt haar huis pront en de kinderen knap. Ieder mag binnen komen in de woning van Tuin, en z'n kinderen mag je bekijken. Griet heeft haar huishouden altijd ree gehouden. Maar hoe zal dat nu gaan, nu Piet inplaats van vijf en twintig gulden er zestien thuis brengt?

Hij telt zijn loon op tafel uit. Griet legt de huur apart, het fond-sengeld en de contributies. Wat er overblijft is een schamele rest. „Hoe moet ik daarvan rondkomen,” verzucht zij.

Piet kan er geen antwoord op geven. „Ik heb niet meer!” verzucht hij.

Daarmee is het uit. De kinderen komen binnen, snappend en lachend. Een kietelt z'n vader in de nek; een kleine hummel trekt onder de tafel aan zijn broekspijp. Ze zijn gewend aan een stoeipartijtje als vader 's Zaterdags thuis komt. „Itte pappa patte,” kraait de kleine onder tafel.

Piet wordt aangestoken door de vroolijkheid. Hij dolt met z'n jongens en z'n meisjes. Samen rollen ze over de vloer; één zit er op z'n borst, één op z'n buik en twee op z'n beenen. De kamer davert van plezier.

„Moetie oot,” kraait de hummel van straks. „Ja, moeder ook!” jubelen de anderen. „Pa, pak moeder nog eens, net als toen.”

In het gestoei is Piet al de narigheid van lage loonen en slechte tijden vergeten. Hij gaat van achteren op Griet toe om haar onder de armen aan te grijpen, haar hoog op te tillen en dan languit neer te zetten tusschen het grut. De kinderen kijken popelend toe hoe vader moeder pakken gaat. . . .

„Laat me los,” bitst Griet zoodra haar man haar aanraakt. Haar gezicht staat zwart. „Jullie met je eeuwige gekheid. Je laat mij maar tobben.”

De bittere toon slaat de vroolijkheid aan scherven. De kinderen kijken angstig naar hun moeder. Dit zijn ze heel niet van haar gewend.

Piet staat bedremmeld. Is dat zoo? Laat hij zijn vrouw maar tobben en is hijzelf Piet luchthart?

Eén voor één sluipen de kinderen de kamer uit. Buiten is de atmosfeer frisscher dan hier. Piet gaat zich wasschen. Griet piekert hoe zij de week doorworstelen moet.

's Avonds is Piet naar den scheerbaas en de kinderen zijn naar bed. Griet stopt kousen; gaten als knollen zitten er in, en òm die gaten is het garen ook al dun. Het is wanhopig werk dit stoppen.

De achterdeur rammelt; door de keuken komen stappen nader. Sijtje, Griet's jongste zuster, komt de kamer in. Het is haar gewoon Zaterdagavondloopje naar haar getrouwde zuster.

„Daar is geen goeds meer aan,” zegt ze van de kousen die Griet onderhanden heeft. „Ik zou maar nieuwe koopen als ik je was.”

„Geef jij me het geld?” vraagt Griet bitter. Ze vertelt van de loonsverlaging, die Piet gekregen heeft.

„Zooveel?” schrikt Sijtje. „Je liegt 't toch.”

„'t Is zoo,” bevestigt Griet triest.

Men noemt Sijtje op het dorp een bekstuk. Scherp in de mond en driftig is ze. „Dat is een groot schandaal!” roept ze uit.

„Het kon niet langer, heeft Nanne Vijn gezegd, 't moest,” vertelt Griet.

Sijtje lacht, spottend en schrill. „Ha, ha, het kon niet langer,” hoont ze. „Nanne Vijn zou het niet meer kunnen betalen! Ge-loof je daar een steek van? Hij rijdt in een fijne auto. Zij komt als een pauw in de kerk. Ze wonen in een huis als een paleis. . . .

En dan niet kunnen? Weer lacht ze schrill. „Wil ik je eens wat zeggen? Jullie moet bloeden voor die geldsmijterij van hen. Hij wil een groote meneer wezen en zij de dame. En daarom wordt jullie uitgezogen.”

„Het gaat slecht met de bollen,” werpt Griet ertusschen. „De zaak kan niet uit.”

„Nogal geen wonder,” ratelt Sijtje verder. „Als er zoo met geld gesmeten wordt, wat kan dan wel uit? En nu laten ze het jullie bezuren omdat zij de boel over de balk gooien. Jullie mag hongerslijden, jij en je kinderen, voor dat volk. . . .”

Haar boosheid steekt Griet aan. Van deze kant heeft zij de zaak nog niet bekeken. Piet had gezegd: het moest, het bedrijf bracht het niet meer op. Zij had gemopperd, maar ze had aanvaard. Getobd had ze, maar ze zou berusten in het onvermijdelijke. En nu praat Sijtje zoo. Heeft ze niet gelijk? Is het geen schandaal dat Nanne Vijn haar met haar zeven kinderen met zestien gulden stikken laat, terwijl hijzelf in een fijne villa volop in de weelde woont?

„Je hebt waarachtig gelijk,” zegt zij.

„Jullie bent gek om dit zoo maar te nemen,” raast Sijtje door.

„Je bent gek. Als 't mij overkwam, ik zou ze. . . .”

„Wat zou je?” vraagt Griet.

„Ik zou het ze vertellen; vragen zou ik ze hoe ze dat voor hun Christelijk geweten verantwoord kunnen om jou en je kinderen van kinderen in de ellende te trappen. . . .”

„Dat durft Piet nooit!”

„Dan moet jij het doen.”

„Da's geen werk voor mij.”

„Dan ga ik,” zegt Sijtje strijdvaardig. „Dan ga ik op slag.”

„Nee, nee,” roept Griet uit. „Jij niet.” Ze voorziet ongelukken als haar zuster bij Vijn in huis aan 't tieren gaat.

„Ga jij dan.”

„Zou ik?” vraagt Griet weifelend.

„Natuurlijk! Mijn fiets kun je krijgen. Hij staat voor. Ik pas zoolang wel op de kinderen. En gauw nou — drijft ze als ze ziet dat Griet nog treuzelt — want aanstonds komt Piet thuis. Die is toch veel te bang voor zijn baas.” Ze haalt Griet's mantel al; ze duwt haar haast de deur uit.

Voor Griet het zelf goed weet zit ze al op de fiets en trapt ze

in de richting van Casa Cara. Onderweg klopt haar hart. Hoe zal ze dit aanleggen? In elk geval anders dan Sijtje het zoo pas deed. Razen en tieren zal ze niet. Maar ze zal Vijn toch voorhouden wat hij haar aandoet. Ze herinnert zich de brief van Jacobus, de tekst over het loon van de werklieden wier loon verkort is. Het geschrei van de menschen die geoogst hebben is gekomen voor den Heere Zebaoth en de rijken hebben lekker en wellustig geleefd. Zoo is het immers hier. Nanne Vijn en zijn vrouw hebben alles wat hun hart begeert, en haar kinderen zullen straks schreeuwen van honger. Dat mag zij hen toch voorhouden! De Schrift zelf doet het.

Daar ligt Casa Cara. Een straatlantaarn beschijnt de witte muren en het hooge dak. Ze doet de naam op het hek in gouden letters gloeien, in de breede ruiten spiegelt het licht. Griet gaat het zware smeedijzeren hek door, het breede tuinpad over. De stoep is hoog, de deur kostbaar. Wat een weelde! En zij heeft zestien gulden in de week. Haar toorn bruist op. Maar het welluidend klingelen van de gong, dat volgt op haar druk op het knopje, geeft haar een beklemming. Nu komt het. Wat zal zij zeggen?

Bij het opgaan van het ganglicht wordt die beklemming erger. Nel doet open.

„Goeden avond, vrouw Tuin,” groet ze vriendelijk.

„Ik wou uw man wel even spreken, mevrouw.”

„’t Spijt me, hij is niet thuis. Kan ik de boodschap niet aannemen.”

„Nee. . . . ja. . . . nee toch niet.” Griet hakkelt wat.

Nel merkt dat ze zenuwachtig is. „Kom even binnen, Griet, in de kamer.” Ze gaat haar voor en biedt een stoel.

Griet zoekt naar woorden. Ze vindt ze nog moeilijker dan straks in de vestibule. Wat ziet mevrouw Vijn er slecht uit, bleek, ingevallen wangen, blauwe kringen onder de vermoeide oogen.

„Mevrouw,” . . . wil ze beginnen.

Een blaffende kinderhoest boven, gevolgd door een klagend schreien onderbreekt haar.

„Zegertje,” beduidt Nel. „Hij heeft kinkhoest. Vind je het goed dat ik even naar hem toe ga?”

Natuurlijk vindt Griet dat goed.

Terwijl Nel de kamer uitgaat let Griet weer op haar. Is dat het frissche meisje met wie ze vroeger samen school geloopt heeft? Is dat de knappe vrouw van Nanne Vijn? Ze ziet er vervallen uit. Zou dat alleen van het zieke kind komen? Kinkhoest is erg, ook voor een moeder. Maar . . .

Ze hoort haar boven bezig met het kind. De bui is hevig. Maar eindelijk schijnt het te bedaren.

Griet kijkt de kamer rond. Wat een vreemd licht vak daar tegen het behang. Het lijkt zoo leeg. Stond daar vroeger de piano niet? Inderdaad, daar kon je hem zien staan van de weg af. Ze heeft er wel eens jaloersch naar gekeken. Vreemd, zoo'n ding te verplaatsen. Het geeft zoo'n raar gezicht aan de wand. Waar zou hij nu staan? Ze kijkt rond, door de open schuifdeuren ook naar de achterkamer. Er staat nergens een piano. Haar oog valt op een plaat aan de wand. Daar is ook al zoo'n vreemde kale plek omheen, net als op de plaats waar de piano stond. Maar daar — herinnert Griet zich — daar hing dat prachtige groote schilderij in die breede goudlijst. En nu dat goedkoope plaatje! Zou? Het rood stijgt Griet naar het gezicht. — Zou dit afbraak zijn? Het schilderij verkocht, de piano van de hand gedaan? . . . Och kom, kun je begrijpen!

Op tafel ligt stopwerk. Een maasbal steekt in een sok. Net zoo'n groot gat zit in die sok als in de kousen van haar jongens, en ze is even erg versleten als het stopwerk dat zij vanavond onderhanden had. Griet schaamt zich.

Wanneer Nel van boven terugkomt, treft het Griet opnieuw hoe verhouwen ze er uit ziet.

„Het valt niet mee, mevrouw, zoo'n kinkhoestpatiëntje.”

„Och, 't wordt gelukkig al wat beter en ik heb er maar een,” probeert Nel opgeruimd te praten. „Jij met je zeven, je zult wel wat anders te stellen hebben gehad.”

„U moet u toch in acht nemen, mevrouw,” raadt Griet. „U bent moe.”

„Loof kan lang an, Griet.” Nel valt in de gemeenzame toon van vroeger toen zij elkaars gelijken waren.

„Maar u in uw omstandigheden.” (Griet heeft daareven nog iets anders aan Nel ontdekt dan vermoeidheid alleen).

Nu komt er een zachte glimlach op Nel's vermoeid gezicht.

„Daar ben ik juist blij om, Griet.”

„Het is ook mooi,” beaamt Griet. „Ik was met m'n zevende net zoo rijk als met m'n eerste.”

Er valt een zwijgen. Griet beseft dat ze ver van haar onderwerp is afgedwaald. Ze is ook niet in de rechte stemming om er over te beginnen. Straks was ze jaloersch; nu heeft ze eerder medelijden. Zij is een frissche, sterke vrouw, en Nel lijdt. . . .

„Had je een boodschap, Griet?” Wil Nel haar op weg helpen. „Ja. . . . nee. . . . ja. . . .” Ze hakkelt nog erger dan straks op de mat.

„Zeg het maar, hoor,” moedigt Nel aan.

„M'n man z'n loon. . . . hij kwam met zestien gulden thuis.” Nel kleurt hevig.

„Dat is vreeselijk voor je, hè,” zegt ze, en zooals ze het zegt heeft ze niets meer van de patroonsvrouw die tegenover de vrouw van een arbeider staat. Ze is weer de vriendin van Griet. „Ik vond het verschrikkelijk dat Nanne dit moest doen. Voor jullie het allerergst. Jullie, met z'n negenen!”

Wat moet Griet nu doen? Moet ze nu teksten uit de brief van Jacobus opzeggen gaan? Moet ze afgeven op hun weelde? Is hier weelde?

„Van September af hebben we hiertegen op gezien,” gaat Nel door, „maar het kòn niet anders. . . . Ik ben bang dat het ook zoo nog niet gaat. . . .”

„Wat!” schrikt Griet, „moet het nõg minder. . . .”

„Misschien moet alles weg.” Nel fluistert dit.

„Alles weg? De hééle zaak? . . .” Griet kan het niet bevatten.

„Zoover is het nog niet,” stelt Nel haar gerust. „Voorloopig blijft de zaak nog gaande. Wij verhuizen alleen nog maar.”

„U verhuizen? Naar de stad?” Griet is heftig ontrust.

„Nee,” antwoordt Nel. „Naar het oude huis van mijn ouders.” De oude woning van haar ouders. Dat is het huisje aan de dijk, het oude huisje met de houten gevel, de eene kamer, het hokkerige keukentje en boven een kale zolder, een huis, véél minder dan het hare.

„Gaat u dáár naar toe,” roept Griet uit. „Maar dat is toch te erg. . . .”

„Dat heb ik eerst ook gedacht,” zegt Nel. „Maar de gedachte went nu al. Als je arm bent ben je soms gelukkiger dan met veel geld. . . .”

Wanneer Nel dat een kwartier tevoren tegen Griet gezegd had, was ze misschien razend geworden. Berusting preeken, dat doen jelui, had ze dan wellicht gezegd, je moest maar eens onder vinden wat het is arm te zijn. Nu is Nel arm, armer misschien dan zij. En ze spreekt zóó. . . . Nel is beter op haar plaats dan zij.

Ze staat op, neemt afscheid. „Dag, mevrouw.”

„Zeg maar Neel, net als vroeger. We zijn nu immers weer heelemaal gelijk. God moge je sterken in je moeilijkheden.”

„Dank u, dank u. . . .” stottert Griet. „U hebt nog meer sterkte nodig dan ik, mevrouw. . . .”

Nel glimlacht zacht. „Als de Heere ons helpt, kunnen we veel dragen, Griet.”

De tranen wellen in Griet's oogen. „Mogen wij maar alles van Hem verwachten. . . .”

Dan gaat ze.

Met de verkoop van zijn huis is Nanne Vijn niet ongelukkig. De jonge dokter, die zich op het dorp gaat vestigen, wil het overnemen; een deel der meubels koopt hij ook. Hij koopt billijk; de prijs die hij betaalt staat niet in vergelijking tot hetgeen Nanne en Nel besteed hebben. Maar stel eens dat de dokter geen ambitie had gehad, wie zou dan dit landhuis en dit kostbaar meubilair koopen op een dorp, waar de meeste menschen blij zijn als ze een dak boven hun hoofd hebben en brood om te eten?

Nanne en Nel zijn blij geweest met deze verkoop. Misschien, hoopt Nanne op hope tegen hope, misschien geeft het geld, dat hij hiervoor ontvangt, nog uitkomst, en kan zijn bedrijf, besnoeid en verminderd, toch nog behouden blijven.

Ze verhuizen naar het huisje aan de dijk. Dit is heel zwaar.

Nel is eerst naar haar nieuwe woning gegaan om schoon te maken. Het is bekend terrein. In deze kamer heeft ze als kind gespeeld, op deze zolder heeft ze geslapen, in deze keuken heeft haar moeder haar koken geleerd, en in de boet is het plekje waar zij voor het eerst met Nanne vrijde. Maar hoe klein, hoe laag, hoe armelijk is alles hier in vergelijking tot haar mooie huis! Het keukentje heeft zwart geteerde wanden waar het vocht afdruipt; de bedstee is dompig; het hosje heeft een estriken vloer. . . .

Nel verbijt haar verdriet. Het kan hier toch wel goed zijn. Ze herinnert zich hoe haar vader vroeger in die hoek bij het venster zat en moeder in deze. Hoe in de vensterbank geraniums en fuchsia's bloeiden en pioenen in het tuintje. Waren dat geen goede tijden? Waren de winteravonden hier, allemaal gezellig bij elkaar, niet beter dan de eenzame uren die zij op Casa Cara in ongerustheid over haar man heeft doorgebracht?

Alles is nu leeg en kaal, en daardoor zie je hoe hard en schilferig de verf is, hoe grof de zoldernaden en hoe verzakt het venster. Maar als er straks een vitragetje voor de ramen hangt, als er een kleedje op de vloer ligt, en wat plaatjes aan de wanden hangen, dan valt het alles best mee.

Nanne brengt samen met Piet Tuin de verhuisboel over. Het is maar een heel klein deel van al het huisraad dat in Casa

Cara heeft gestaan. In één schuif laadt men makkelijk, wat in het kleine huisje een plaats kan vinden. Piet draagt de stukken binnen en Nanne en Nel ordenen ze samen.

Op de houten vloer komt een Perzisch kleedje. In de salon van Casa Cara stond dat mooi; hier contrasteeren de warme kleuren schrill tegen het wilde patroon van het goedkoop behangetje. In de huiskamer van de villa paste het Queen Anne-ameublement; voor dit kleine kamertje zijn die stoelen veel te groot. De kroon met haar glinstering van koper en melkglas hangt als een rouwvlag aan de hardgroene zolderbalken.

Bij ieder meubel dat Nel een plaats geeft, merkt ze hoe de weelde van hun eerste huis zich niet verdraagt met deze simpeldheid.

Ze wil zich goed houden. Ze blijft opgewekt en schertsend zoolang Piet Tuin er is, maar als de knecht weggaat, valt ze snikend neer in de eenige club, die ze als luie stoel voor Nanne hebben meegenomen.

Wat een afbraak!

Nanne is zelf te vol om haar te troosten.

Hun mooie meubels in deze armoe.

Op dat moment wordt Zegertje, die de verhuisdag bij zijn grootmoeder is geweest, thuis gebracht.

De dreumes holt het nieuwe huis door. Hij danst op de estriken vloer van het keukentje; hij wil de losse leer naar het zoldertje opklauteren; hij draait aan de knopjes van de kastjes onder de vensterbank, en hij trekt de bedsteedeuren open, waar hij de gordijntjes ziet en de hooggestapelde kussens. Dan klapt hij in z'n handjes en roept uitgelaten: Zoo mooi! zoo mooi!

Zoo'n kind! Blijf daar eens droevig bij!

Nel pakt en knuffelt haar jongen. „Jij zet je moeder op haar plaats!” zegt ze.

Dit snapt Zegertje niet. Met moeder achter hem aan, klimt hij dapper de leer op, naar het zoldertje, waar je zóó maar de pannen zien kunt, waar glazen pannen zijn, door welke je heen kunt kijken, waar een leuk klein raampje is, dat je met een stokje openzetten moet. En hier staat zijn ledikantje. „Wat zal ik nou fijn slape, moe!”

Ze geeft haar jongen een warme zoen.

Die avond leest Nanne Mattheüs 18:

„. . . . Voorwaar ik zeg u, indien gij u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens, gij kunt het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan. . . .”

„Ja,” zegt Nel hierop, „zoo is het.”

Voor ze naar bed gaan moeten ze nog het een en ander uit de boet halen. Bij het licht van een looplamp zoeken ze de dingen bij elkaar.

„Weet je nog,” herinnert Nanne, „dat we hier zaten die eerste avond.”

Of ze dit weet; toen heeft zij ja gezegd. En nu zeggen zij dit nog eens als voor een nieuw begin.

Zij buigen zich naar elkander; hun armen knellen om elkanders hals. „Mijn Nanne,” fluistert zij.

Hij antwoordt niets dan met één innig: „Neel.”

Ze heeft haar oude naam terug.

Het nieuwe voorjaar brengt het feest van alle jaren.

In Maart reeds kleurt de grauwe polder groen met gele plekken van de crocussen. Begin April komt het wit en rood der eerste Ducjes, en vlak daarop praaft de polder in zijn bont en schitterend bruiloftskleed. De tooi is even schoon als in de gouden jaren; de aarde is vruchtbaarder dan ooit.

Nimmer bloeiden de tulpen zoo rijk als in dit voorjaar, nimmer gedijsden de bollen zoo goed als dit seizoen. Het wordt een oogst, die boven alle vorige uit zal blinken!

De hoop bij Nanne Vijn gloort. Wanneer de oogst zoo rijk is, zal dan misschien de ondergang van zijn bedrijf toch nog te keeren zijn?

Vroeger dan ooit rinkelen de kettingen in de schuiten. Bij nacht reeds vaart Nanne met de weinige arbeiders die hij heeft overgehouden naar zijn land; het konkelen in de veldersboet wordt tot een haastig weggespoelde hap beperkt, en de zomeravond is reeds gevallen, wanneer eindelijk de tuinder zijn schuit weer meert.

De eerste dagen is Nanne Vijn doodmoe. Zijn rug doet hevig pijn van het bukken; het bloed spat uit zijn nagels; z'n slapen kloppen. Hij is het werken op het land ontwend in de jaren dat hij een groot bedrijf dirigeerde. Tegen de knechten kan hij in het begin niet op. Maar dit went. Zijn trekken worden scherp maar krachtig, zijn lichaam wordt mager maar taai. Hij eet meer dan hij in lang gedaan heeft, en zijn korte slaap is diep en rustig. Na de eerste kwade weken leert Nanne vreugde scheppen in dit leven. Het is een genot het blanke staal in de klei te steken en de bruine bollen uit de zwarte aarde te verzamelen. De wind blaast om z'n ooren, de zon stort warmte en levenskracht over hem uit. En tijdens de vaart in de schuit, naar de akker en naar huis, kan hij de eenvoudige schoonheid van de polder, haast vergeten onder de verblindende glorie van zijn koopmanschap, opnieuw waardeeren. In deze weken vergeet Nanne Vijn de slagen die hem hebben gebeukt. En nu de oogst zoo rijk is, wijken de slagschaduwten, die over zijn leven zijn gevallen. Hij werkt en de aarde is vruchtbaar.

Vruchtbaarheid en vlijt. Van oude tijden af is daaruit welvaart voortgekomen.

Ach, in de waanzinnige moderne wereld hebben klassieke waarden hun beteekenis en kracht verloren.

Nanne Vijn heeft gehoopt dat de rijke oogst zijn redding zou zijn.

Hij bezegelt zijn ondergang!

Het land brengt bollen voort als het zand der zee in menigte; en omdat er zoovele zijn worden zij geacht als het slijk der straten.

Waarom zullen de koopers in het buitenland hun goede geld geven, wanneer de Hollanders toch over en teveel hebben van hun bollen? De eene exporteur onderbiedt den anderen. Het wordt een rage op de wereldmarkt. Ieder vecht en dringt om zijn bollen kwijt te raken, vóór de behoeften in het buitenland geheel gedekt zijn. Men verkoopt voor zulke prijzen, dat de kweekers omtrent niets ontvangen.

Vertwijfeling heerscht in het bollenvak. Komt er dan nooit een einde aan de rampen? Moet dan iedere nieuwe slag de vorige nog overtreffen in felheid en kracht!

Met eigen hand moet Nanne Vijn de kostbare, met zooveel zorg geteelde en met zooveel hoop vergaarde bollen in de trechter van de snijmachine storten. Met eigen hand draait hij de molen. De scherpe messen kneuzen de bollen; het bleeke vruchtvliesch glijdt uit de machine, alsof dat vochtig vruchtvliesch zijn eigen vleesch en bloed is. De Glory of Holland wordt vermalen tot beestenvoer. Onherroepelijk is nu de ondergang.

In deze dagen zal Neel haar tweede kind ter wereld brengen. Hoe anders is deze tijd van wachten dan toen zij Zeger droeg. Hem heeft ze verwacht in haar mooie woning, wandelend in haar groote tuin en rustend in haar witte, lichte kamer, waar de wieg stond in een wolk van rose tule en de kleertjes opgestapeld lagen met rose en lichtblauwe strikjes.

Nu drijft de arbeid zoo dat zij haar moede lichaam nauwlijks rust kan gunnen. Het huiswerk moet in verloren oogenblikken worden afgemaakt, want het bollenpellen roept. Zij kan het loon van een pelster uitsparen. 's Morgens vroeg zit ze achter een bak met bollen en als haar man 's avonds thuis komt, is ze nog bezig kwast en hullen weg te plukken. Ze draagt de volle

manden moeilijk naar de boet, en ze rekt zich onder het pellen telkens pijnlijk. Rug en lendenen zijn zoo moe. En onderwijl rekent ze hoe ze van de eene dag in de andere komen zal met haar onnoozel weekgeld.

Weegt tegen dit alles op dat het anders is geworden tusschen Nanne en haar, dat ze nu weten van elkanders nood en de een den ander tot steun kan wezen; dat ze samen bidden en samen werken?

Het is zoo moeilijk om opgeruimd te blijven als alle arbeid tevergeefs is; het is zoo zwaar om aan te houden in het gebed, wanneer God niet de verhooring geeft, waarop wij hopen.

Zulk werken beneemt de moed. Als, inplaats dat uitkomst daagt, de toekomst allengs meer wordt dichtgemuurd, kan zelfs het gebed kwalijk zijn spanning behouden.

En daarbij komen dan de bezwaren van de zwangerschap. Met een beklemd gemoed gaat Neel haar ure tegen.

De bank zet door. Er komt een ultimatum. Wanneer niet binnen acht dagen de schuld tot zoo'n bedrag is aangezuiverd zal de faillissementsaanvraag worden ingediend.

Als een opgejaagd dier loopt Nanne met die brief naar zijn vader. Hij laat hem lezen, maar zonder hoop of verwachting, dat vader uitkomst weet. De tralies van zijn kooi zijn nu zoo dik dat hij toch nimmer kan ontkomen.

De wangen van Zeger Vijn worden vaal wanneer hij het vonnis van zijn zoon leest. Hij heeft dit lang vooruit voorspeld; hij wist dat 't komen zou, maar nu de slag zal vallen grijpt het hem aan. En terwijl hij het toen als een onontkoombaar lot aan Nanne voor oogen heeft gesteld, komt nu alles in hem in verzet tegen deze schande.

„Ik ga erheen,” zegt hij, „probeeren of ik dat nog keeren kan.” Van dat plan schrikt Nanne. „Dáárom ben ik niet gekomen, vader.”

„Weet ik wel,” zegt Zeger. Hij staat op slag op om zijn fiets te halen.

Nogmaals wijst Nanne de hulp af. „U kunt er alles bij verliezen, vader. En hij helpt u toch niet meer.”

„Ik ga!” zegt Vijn, ofschoon hij weet dat zijn zoon gelijk heeft. Koel hoort de bankier den vader van zijn nalatigen cliënt aan.

„En wat kunt u aanbieden tot steun van uw zoon bij een onderhandsch accoord?”

„Vijf duizend gulden,” antwoordt Vijn.

De bankier wuift met zijn hand. „Dat is toch ten eenenmale ontoereikend.”

„Ik heb zelf ook klappen gehad, meneer,” verontschuldigt Vijn zich. „Ik kan niet zooveel doen.”

„Wat u kunt of niet kunt, interesseert mij niet. Ik heb rekening te houden met de belangen van mijn beleggers.”

Zeger Vijn strijdt voor zijn jongen tot het uiterste. „Als ik er nu eens zeven duizend gulden van maakte, meneer, wilt u hem dan ook niet laten zitten.”

De bankier schudt het hoofd.

„Tien duizend gulden!” roept Vijn uit. — Hij zal groote stukken land moeten verkoopen om zoo'n bedrag vrij te krijgen. Het is onverantwoord dat hij dat doet, want er is geen slechter tijd om land te verkoopen dan deze. Maar wat doet een vader voor zijn kind, ook voor een dwaas en ongehoorzaam kind?

„Neen!” zegt de bankier hard.

„Vijftien duizend gulden dan!” Vijn schreeuwt het in wanhoop. Nadat hij het gezegd heeft schrikt hij. Hoe zal hij aan dit geld komen? Hij heeft het niet. Zijn familieleden en vrienden zijn allen zwaar getroffen door de crisis. Hij weet niet of hij dit kapitaal ooit bijeen kan krijgen.

De bankier aarzelt. Dit aanbod is royaal. Hij krijgt op deze wijze een belangrijk deel van het verleend crediet terug. Zal hij op de andere manier meer krijgen?

„Neen!” zegt hij voor de tweede maal.

En nu geeft Zeger het op; hij gaat heen.

Het faillissement is onafwendbaar.

Met Neel kan het nu alle dagen gebeuren.

„Kan ik nog wel gaan?” vraagt Nanne op een morgen. Het werk op het veld roept, maar als het om zijn vrouw moet blijft hij natuurlijk thuis.

„Ga gerust, hoor,” geeft Neel ten antwoord. „Er is nog niets aan 't handje.”

Hij is gegaan en Neel heeft bollen gepeld, uren achtereen. Ze onderhoudt niet meer het tempo van het begin, toen ze opkon

tegen de beste pelster, die ooit in Nanne's schuur gezeten had. Traag zijn nu haar bewegingen; soms moet ze even rusten, met haar rug tegen het kussen dat ze achter zich geschoven heeft. Slechts halve mandjes bollen draagt ze naar de boet. Kleine Zeger speelt met buurkinderen op het erf.

Als de krant gebracht wordt onderbreekt Neel voor een oogenblik haar werk. Die moet ze even inzien. De geboorten: ei, Griet Kooiman is haar dus al voor geweest, een jongen. . . . Zij kijkt de advertenties vluchtig langs. . . .

Wat is dat? Hun naam? . . . .

„In staat van faillissement verklaard. . . .”

Ze wist dat dit komen zou. Maar nu ze het vonnis ziet, striemt het haar. Daar staat hun schande openlijk te lezen. Het heele dorp leest dat vandaag, ieder zal over hen praten, schande zal men spreken over hen. . . .

Door het raam ziet ze schuw den krantenlooper na.

Hij brengt een krant bij Pieter Groot, bij Jacob Brouwer. . . .

Daar lezen ze het nu, op dit oogenblik. In ieder huis praat men erover: Nanne Vijn is failliet.

De mand met bollen staat onaangeroerd. Neel haar handen zijn in de schoot gezakt. Failliet, failliet. . . . Zij zijn menschen die hun schulden niet betalen. Ze zijn nu net als het volk van het Guispad, dat in krotten woont, aan wie geen bakker meer brood wil leveren, tenzij dat ze met geld in hun handen komen. Zij zijn èrger dan dat volk. Want aan die lui komen de winkeliers kwartjes en guldens tekort en hun schuldeischers laten vele duizenden zitten. . . .

Versuft staart ze op die harde, zwarte letters: In staat van faillissement. . . .

Opeens klemt Neel haar handen om de rand van het tafelblad; een felle pijn trekt door haar lenden. . . .

Het brengt haar tot zichzelf terug. Het is zoover!

Meteen is de pijn weer weg. Misschien is het verbeelding geweest. Ze gaat weer pellen.

Een kwartier later voelt ze nog eens pijn, maar ditmaal is het vaag. Op zulke kleinigheden kan een vrouw, die werken moet, niet letten. Haastig, jachtig, werkt ze door.

Na weer een kwartier klemt ze echter de tanden opeen en ontsnapt haar een kreet.

Nu weet ze het zeker.

En met dat ze het weet wordt ze wonderlijk kalm. Rustig brengt ze de bollen naar de schuur en ontruimt ze de tafel. Doeken legt ze klaar en kleertjes. Het bericht uit de krant schijnt vergeten. Ze haalt zelf de wieg van de zolder. Terwijl ze op de smalle leer staat met de bak in haar handen, moet ze op eens tegen de rand van het trapgat leunen en steunt ze van pijn. Het zet snel door.

Ze gaat naar buiten. „Zegertje,” roept ze, „ga je mee naar buurvrouw?”

Zegertje komt graag. Terwijl Neel even met de buurvrouw praat vliegt plotseling het rood naar haar wangen; ze moet een oogenblik zitten.

„Mensch, dadelijk naar bed!” commandeert de buurvrouw.

Haar dochter ijlt weg op de fiets.

De vroedvrouw moet aanpakken zoodra zij komt.

Straks valt Nanne zijn woning binnen, rood en zweetend van de haast die hij gemaakt heeft om van diep uit de polder naar huis te komen.

Hij wordt begroet door het schreeuwen van een baby.

„Vijn, je hebt een dochter!” roept de vroedvrouw vroolijk.

Nanne buigt zich over zijn vrouw. Haar smalle hand ligt in zijn harde, waaraan nog aarde kleeft.

„Was 't héél erg?” vraagt hij bezorgd.

„'t Is goed,” antwoordt ze met een matte glimlach. „Een dochter! Dat wou jij immers ook graag?” Ze kust zijn stoppels.

Over het faillissement praat niemand deze dag. Wat is materiele tegenslag vergeleken bij de rijkdom een kind van den Heer te ontvangen?

Op de dag der geboorte is de schande van het bankroet vergeten, in de weken van het kraambed overheerscht de kleine Willemijn al het andere op de wereld.

Maar als de baker weg is en Neel het harde leven weer in moet, komt alles op haar aan, en in haar zwakte treft het haar dubbel.

Er komen booze schuldeischers aan de deur, van wie sommige gaan schelden. Hun luide stemmen vullen de kleine kamer. Neel vindt dit zoo erg voor Nanne. Hij zit daar tegenover die mannen, stom en triest. Hij verweert zich nauwelijks, omdat hij weet

dat hij niet zonder schuld is aan dit bankroet. Soms, als dat schelden lang duurt, wordt het Neel te veel; dan krijgt zij duizelingen. Het is gebeurd dat het aardappelmestje uit haar handen gleed, of dat het breiwerk in haar schoot zakte. Dan klonken de stemmen steeds verder weg en werden de gestalten aan de tafel vaag. Tenslotte ging voor Neel haar oogen hun spreken over in een dof geruisch, als van de golven achter de dijk.

Nog erger was het als de klagers kwamen en Nanne was niet thuis. Dan moest zij ze te woord staan, en wat moest zij zeggen? Zij wist het ook wel dat er eigen schuld in het spel was, dat Nanne veel te veel gewaagd had, en zij het geld verspilde aan overdreven weelde. Haar verweer was zwak en wezenloos; zij boog het hoofd onder het geraas, en liet daarna als in een droom de menschen uit.

Nanne heeft haar eens gevonden na zoo'n bezoek, bleek en slap, een bezwijming nabij. Hij heeft haar polsen en haar slapen gebet, en toen ze bijtrok heeft hij met zelfverwijt beleden: „Vrouwetje, vrouwetje, wat doe ik jou een leed aan.”

Maar zij kwam daartegen op. „Jij niet,” zei ze. „Wij samen hebben dit gedaan; wij hebben beiden te veel de hoogte in gewild.”

Die booze schuldeischers waren nog het ergste niet. Er kwamen ook anderen, borgen, beste vrienden van hen. Nanne's broer Willem, een zwager, een oom van Neel. Zij waren borg geworden uit genegenheid. Nu werden ze aangesproken en ze hadden niet om te betalen. Door de val van Nanne werden ook zij mee-gesleept.

Deze borgen maakten geen verwijten. Zij wilden alleen maar samen om een uitweg zoeken. Maar niemand kon die vinden.

Dit was het ergste. Die vrienden, hun helpers, daar te zien, verlegen, radeloos soms, omdat er geen uitkomst was, gedoemd om ook te vallen. . . . En dat door *hen!*

Hier heeft Zeger Vijn uitkomst gebracht. Hij is de borgen ruim tegemoet gekomen in hun verlies. Hij heeft alles wat hij op de bank had voor zijn zoon geofferd. Hem redden kon hij niet, maar hij heeft althans voorkomen dat anderen in zijn val werden meegesleurd.

Het is nu voorbij.

De schuur en het land zijn verkocht; het neefje van den bank-

directeur is op het bedrijf gekomen. De gereedschappen en de machines zijn na een boelhuis naar her en der gegaan. De schuldeischers hebben ieder hun portie gekregen. Het was een schamel deel der vordering.

En wat moet Nanne, zonder plaats en zonder werk? Zijn vader heeft, bij de inkrimping van de teelt, voor zijn eigen ongetrouwde jongens niet eens werk genoeg. Veel arbeiders doen paardenwerk. Ze loopen achter zware karren van de werkverschaffing. Moet Nanne daarbij? Moet hij een kipkar duwen langs de weg, waar hij verleden jaar nog met zijn auto reed? Moet hij zich voor het oog van alle mensen zóó vernederen? Of moet hij stempelen? Elke morgen en elke middag voor een loket verschijnen en een stempel vragen, en verder de heele dag verdoen in ledigheid om 's Zaterdags de hand op te houden voor de steunuitkeering? Moeten Neel en hij genadebrood eten?

Nanne is gelukkig boven vele anderen. Een kennis van de familie Vijn biedt hem werk aan op zijn land.

Toen heeft Neel gesproken van onverdiende zegeningen.

Deze Maandagmorgen gaat Nanne voor het eerst naar zijn baas. Neel is met hem om vijf uur opgestaan. Ze heeft thee gezet en samen hebben ze gedronken. Neel heeft zeer opgewekt gepraat. Ze had er geen erg in dat het voor Nanne toch een kwaad ding is, als knecht aan het werk te moeten gaan. Pas tegen dat hij weg zal gaan merkt zij dat Nanne stil is geweest en wat bleek ziet. „Had je wat?” vraagt ze onderzoekend.

„Wat zou ik hebben?” vraagt hij, iets te opgewekt, en hij geeft haar een zoen. „Een pittig vrouwtje, dat heb ik.” Hij zoent haar op haar wangen, die hun vroegere kleur en volheid in enkele maanden tijds teruggekregen hebben. En zij merkt het opgeschroefde in dit afscheid niet.

Ze laat hem het poortje uit. Hij groet luid en wuift nog eens. Het is alles goed geworden, denkt Neel, en ze loopt haar huisje binnen om aan haar werk te gaan. Ze is met haar kleine huisje en met haar nieuwe staat verzoend geraakt. En ze is voldaan over Nanne. Hij heeft werk, dat is beter voor hem dan dat hij geld heeft.

Maar Nanne loopt met looden schoenen. Bij de schuur van Mantel moet hij wezen; daar zal het volk staan. Hij kent de arbeiders wel. Willem Gorter is erbij en Klaas Tensen, dat zijn

jongens met wie hij school geloopt heeft. De laatste jaren hebben ze voor hem hun pet afgenomen, maar hij is ze met een achtelooze wedergroet voorbij gegaan. Als zij achter een zware wagen duwden en hij hun voorbijsuisde in zijn auto, zag hij ze amper. Wanneer hij op het land van Mantel kwam om de stand van de tulpen op te nemen, die hij gecontracteerd had en waaraan zij werkten, keek hij over hen heen. Hij was de groote koopman, en zij maar arbeiders. Er lag een wereld tusschen hen. En nu is hij hun gelijke; nu draagt hij ook een blauwe kiel en grove vetleeren werkschoenen. Nu zal hij naast en met hen en zelfs onder den voorman Willem Gorter moeten werken. Nanne slaat het Hornpad in. Ginds is de schuur van Mantel. Daarachter moeten de mannen staan. Hij hoort hun stemmen om de hoek; nog vier stappen. . . .

„Goeie morgen!” Nanne probeert gewoon te groeten, maar het komt schor uit zijn keel, en hij slaat de oogen neer.

Het gesprek stokt. Een paar jongens schuiven op zij. Het gezicht van een oudere teekent leedvermaak.

Dit maakt het voor Nanne nog moeilijker. Bezijden de groep blijft hij staan, strak starend naar het ribbelende water van de Hornsloot. Hij wou dat de sirene van zessen maar ging, dat hij aan 't werk kon gaan.

Eenzaam staat de gevallen koopman daar en in de ploeg is het stil.

Daar treedt één uit de kring op Nanne toe. „Goeie morgen, Nanne!” zegt Willem Gorter. Monter zegt hij het en hij noemt de naam heel luid. Willem Gorter gaat vlak naast Nanne staan, demonstratief. Het is of hij hiermee en met dat luide „Nanne” heeft willen zeggen: jij en ik, wij hooren bij elkaar, wij hooren weer heelemaal bij elkaar, net als vroeger op school.

Meteen loeit de sirene, en op dat sein gaan allen in de schuit. „Nanne,” zegt Willem, „ga jij maar aan het roer.”

Zijn eigen plaats ruimt hij voor Nanne in. Willem heeft hem aanstonds opgenomen in de ploeg. In de schuit houden de jongens zich nog wat op een afstand van den nieuweling en is het nog wat stil. Maar als ze na het eerste schoft gaan konkelen, zitten al de arbeiders van Klaas Mantel dicht bijeengeschoven met Nanne in het midden, en is het gesprek vroolijk en druk geworden. De vreemde is opgenomen in de ploeg.

Deze eerste dag op het land van Klaas Mantel valt Nanne Vijn hard mee. Hij kan nog werken en voorzoo veel hij het in zijn weeldetijd verleerd had, heeft hij het alweer aangewend in de maanden toen hij tevergeefs vocht voor zijn ondergang. Dit werken op het land is goed. Het maakt je leden moe, maar het houdt je hoofd frisch; het is voor Nanne beter dan het zenuw-slopend beursbezoek.

's Avonds, nadat de schuit weer bij de schuur van Mantel is gmeerd, loopt Nanne met vier anderen naar huis. Het is een rijtje arbeiders, zooals je 's avonds zes uur veel ziet loopen in het dorp. Aan hun kleeren kleeft aarde, over hun schouders hangt aan een grof touw het blikken etenstrommeltje. Deze en die groet, breed en gewend, zooals iedereen op het dorp dat een groep passerende arbeiders doet. Maar als ze Nanne zien wordt die groet opeens verwonderd. Het is of ze willen zeggen, „hé, Nanne Vijn daarbij!”

Dan kijkt Nanne strak naar het wegdek.

Het laatste stuk loopt Nanne alleen. Hij ontmoet een heer, het is de notaris. Een jaar geleden nam die zijn hoed af voor zijn cliënt Vijn. Nu tikt Nanne onderdanig aan zijn pet. De notaris schijnt daar niets van te merken. Deze arbeider is lucht voor hem. Hij passeert zonder een blik.

„Stik vent!” moppert Nanne binnensmonds.

Nadat Neel die morgen kleine Zeger aan de buurjongens, die hem naar school brengen, meegegeven heeft, ziet zij hem uit haar kamer na. Kijk de hummel stappen tusschen al die grooten. Hij is de kleinste van allemaal, maar hij heeft praats voor zes. En Willemijntje kraait in de wieg. Ben je niet rijk als je twee zulke schatten hebt?

Voor het venster staan geraniums in roode bloei; in het tuintje kleuren dahlia's; de overkant van de sloot pronkt met een groot veld gladiolen. Het is hier tòch goed, denkt Neel, terwijl haar blik van haar kind naar de bloemen gaat. Waarvoor heeft een mensch feitelijk weelde nodig? Eens heeft Neel verdriet gehad in dit kleine huisje, ze heeft zich geërgerd als 's avonds het licht van die mooie kroon uit Casa Cara viel op de vele naden van de zolder, op de spijkergaten en de kwasten aan de hardgroene balken. Nu is dat over. Ze zit hier in haar hoekie, op de plaats

waar haar moeder ook gezeten heeft; ze heeft haar kinderen en haar man. . . .

's Middags zit Neel te naaien. Ze is bezig een pak van Nanne te keeren. Het is kaal en glad geworden en geld om een nieuw te koopen is er niet. Ze worstelt tegen de stugge stof en probeert tevergeefs het goed in de rechte plooi te wringen. En onderwijl moet ze er steeds aan denken hoe kleine Zeger ook een pakje hebben moet, en dat z'n schoentjes af zijn, en dat Nanne's Zondagsche schoenen gemaakt moeten worden en dat het vloerkleed heelemaal versleten is, en dat zij zelf. . . . Nee, aan zichzelf wil Neel niet denken. Haar oude mantel kan nog wel een winter mee. Maar Nanne *moet* straks een winterjas hebben, en het kleintje. . . . De zorgen vliegen Neel aan. Ze benauwen en beangstigen haar.

Zes uur slaat de klok. Ze schuift het naaiwerk met een zucht aan kant. Het wordt toch niets vandaag. En nu moet ze het eten klaarmaken; als Nanne aanstonds thuis komt, moeten de boterhammen klaarstaan. Door de koffie gaat een scheut cichorei. Dat is goedkoop, maar Neel moet er niet aan denken, hoe het smaakt. Terwijl ze margarine op het brood smeert, kokhalst ze. Ze kan niet wennen aan die smaak. Het is toch héél moeilijk arm te zijn. . . .

De kinderen spelen in het bleekveld.

„Daar is pa!” hoort Neel Zeger roepen. Zijn klompjes klossen over het straatje z'n vader tegemoet.

„Aa. . . . aa. . . .” Willemijntje trekt zich aan de spijlen van de box omhoog. Ze zou wel naar vader willen vliegen.

Nanne's oogen lachen z'n kinderen tegen. Hij is den notaris glad vergeten.

En Neel staat van achter het venster te kijken.

Daar komt Nanne. Hij is schraler geworden; zijn gezicht is bruin verbrand, met groeven; zijn handen zijn groot, grof en eeltig; hij krijgt in zijn houding iets van het gebogene, dat vele tuinders hebben van het gedurig bukken op hun akkers en van het zware werk. In de laatste maanden van hard werken om nog te keeren wat niet meer te keeren viel is hij zoo geworden. En vandaag draagt hij de blauwe kiel en het etenstrommeltje der landarbeiders. Maar hij is krachtig en gezond, en nu hij zich

buigt over de box om Willemijntje hoog op zijn schouder te tillen, nu hij Zeger op z'n andere schouder heft en met die beide kraaiende kinderen het erfje ronddraaft, nu is hij een *rijke* vader.

Neel en Nanne vergeten hier hun zorgen bij.

's Avonds, als de kinderen slapen, zitten ze elk op hun stoel in hun tuintje om voor het naar bed gaan de zomeravond te genieten.

De avond is stil en doortrokken van de geur der bloemen.

Wijd is de polder; heel diep in het zuidoosten donkert de stad; de toren spitst boven de boomen.

De stad is weer ver geworden, nu Nanne opgenomen is in de ijzeren regelmaat van de veldarbeid. Iedere morgen zes uur moet hij bij de schuur van Klaas Mantel zijn en elke avond zes uur zal zijn schuif weer aan de stoep van Mantel meeren. Daar is geen andere inbreuk op die regel dan de Zondag, doch de Zondag is heilig. Nanne's leven zal voortaan loopen op de maat van de schorre sirene op het raadhuisdak. Neel is gebonden door haar huis en door haar kinderen. Beider leven wordt begrensd door een loon dat ternauwernood de nooddruft dekt, en dat hun niet veroorlooft buiten de krapst toegemeten maat te gaan. Hun horizon heeft zich verengd tot de polder. Stad en wereld zijn weer ver geworden.

Nanne rookt zijn pijpje. De tabak is scherp en zurig, maar hierbuiten merk je dat niet.

Neel's pennen rikketikken zacht.

Er valt slechts af en toe een woord in de stilte. Maar deze stilte is goed en zuiver, want tusschen Nanne en Neel is het goed en zuiver.

Op het landpad knerpen fietsbanden. Een oud man zoekt met zijn linkerbeen het stepje en stijgt voorzichtig af. Het is Zeger Vijn, die, op weg naar z'n huis, even bij zijn kinderen oploopt. „Ha, vader!” roept Nanne vroolijk. Hij haalt een stoel uit huis en Neel brengt thee.

„Hoe is 't?” vraagt Vijn.

„Best,” antwoordt Nanne.

„En de kinderen?”

„Gezond als vischjes,” licht Neel in. „Wilt u ze niet even zien?”

Dat wil hij graag. Ze liggen in hun bedjes op de zolder. De dekens hebben ze weggeschopt. Door het dakraam valt het late licht op hun rose beentjes en op hun blozende gezichtjes.

„Lieve kinderen,” prijst de grootvader.

„Schatten zijn het,” beaamt Neel.

Straks zit Zeger tusschen zijn kinderen in het tuintje.

„Dit is anders dan op Casa Cara, hé.” Hij kan dit nu zeggen zonder dat hij daarmee wondt.

„Het is anders, vader, maar het is toch goed,” zegt Nanne.

„Ik geloof dat het nu beter is dan toen,” merkt Vijn op. „Jul-
lie hebt elkaar en jullie hebt je kinderen. Je hebt je brood toch
ook. Aan jullie wordt het woord der Schrift bevestigd: Armoede
of rijkdom geef mij niet; voed mij met het brood mijns beschei-
den deels.”

Nanne en Neel zeggen daar niets op. Is dat zoo, vraagt Neel
zichzelf af. Hebben zij geen armoe? Ze denkt aan haar tobben
om rond te komen, aan al hetgeen er feitelijk wezen moest, maar
dat er niet kan komen.

De oude Vijn staat op, het wordt bedtijd.

Nanne en Neel blijven zitten tot het begint te schemeren.

Dan klopt Nanne z'n pijpje uit op z'n harde hand. Hij gaat
dichter bij haar zitten; haar breiwerk schuift hij weg.

„Vrouwkje,” zegt hij, en hij slaat z'n arm om haar heen,
„vrouwkje, had vader gelijk of niet?”

Ze leunt aan zijn borst en ziet hem diep in de oogen. „Ja,” zegt
ze. „Hij had gelijk, heelemaal.”